NUMISMATICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÝ.

(REVUE NUMISMATIQUE TCHÉCOSLOVAQUE.)

VYDÁVÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVENSKÁ V PRAZE
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
A ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK V. (1929).

REDAKTOR:

Dr. GUSTAV SKALSKÝ.

REDAKČNÍ RADA:

Prof. Dr. JOSEF DOBIÁŠ, Dr. VIKTOR KATZ, Dr. ANTONÍN MASTNÝ
a docent Dr. JOSEF SCHRÁNIL.

S 10 TABULKAMI.

V PRAZE.
NÁKLADEM NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.
1929.

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

K DESÁTÉMU VÝROČÍ ZALOŽENÍ
ČESKOSLOVENSKÉ NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České akademie věd a umění a Českého vysokého učení technického v Praze. — Papír dodala akciová společnost Nejdecké papírny.

OBSAH.

ČLÁNKY: Strana

C. O. Castelin, Tessera nebo forma? ..... 1— 2
Antonín Salač, Tři antické mince ..... 3—13
Josef Dobiáš, Příspěvky k numismatice římské doby císařské ..... 14—25
Gustav Skalský, Denáry pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce ..... 26—46
Josef Schránil, České denáry X.—XI. věku v nordických nálezech ..... 47—51
Josef Ječný, Kouřimský nález denárů z prvé polovice XII. století ..... 52—56
Gustav Skalský, Studie o českých a moravských brakteátech. 1. Nález jezdovický ..... 57—81
Emanuela Nohejlová, Počátky pražské mincovny za Ferdinanda I. ..... 82—104
Viktor Katz, Prvních sto let české portretní medaile ..... 105—138
Viktor Katz, Kremničtí řezači želez a medailéři Kryštof Füssl, Lukáš Richter a Abraham Eysker ..... 139—180
Josef Šejnost, Přehled nových českých medailí ..... 181—189

NÁLEZY:

Kristian Turnwald, Dva nálezy českých grošů 190
Kristian Turnwald, Nález husitských haléřů v domě firmy Lüftner na Václavském náměstí ..... 190—191
Kristian Turnwald, Nález ve Skálech ..... 191—192
Josef Ječný, Nálezy mincí z XV. — XVII. století ..... 192—194
Kristian Turnwald, Nález mincí v Lípě ..... 194—197
Drobnější nálezy ..... 197—198

LITERATURA:

Milan Rešetar, Dubrovačka numizmatika (*C. O. Castelin*) ..... 198—199
Dr. Hans Stümke, Die Pläne einer Reform des Münzwesens bis zum Tode Kaiser Sigismunds (*K. Turnwald*) ..... 199—200
Michal Matunák, Z dejin slobodného a hlavného bánskeho mesta Kremnice (*Em. Nohejlová*) ..... 200—201
Ernyey József, Kísérletek a Körmöcbányai pénzverö áthelyezésére (1524—1640) (*Em. Nohejlová*) ..... 201—202
Dr. Günther Probszt, Die geprägten österreichischen Schaumünzen (*Viktor Katz*) ..... 203—204
Ulrich Freiherr von Berg, Die Münzen- und Medaillensammlung des Arthur Grafen von Enzenberg. Band II. (*Viktor Katz*) ..... 204—205

Josef Dobrý, Medaile jako odměna za píli a důmysl, Státní výstavní ceny (*Viktor Katz*) 205
A. Luschin-Ebengreuth, Goldgeschäfte Meinhards II., Grafen von Tirol, und seiner Söhne (*Ský*) 205
B. Němec, Obilí na mincích (*E. N.*) ..... 205—206

VÝTAHY Z ČASOPISŮ ..... 206—214

MUSEA — SBÍRKY — VÝSTAVY — ZPRÁVY SPOLKOVÉ A. J. — NOVÉ RAŽBY — NUMISMATICKÝ TRH — ZPRÁVY OSOBNÍ — 214—219

VĚSTNÍK NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE ..... 219—222

SEZNAM ČLENŮ V R. 1929 ..... 223—231

RÉSUMÉ ..... 232—247

UKAZATEL K TABULKÁM:

Tabulka I—V ..... 139—180
„ VI č. 1—4 ..... 3—13
„ VI č. 5—8 a VII ..... 14—25
„ VIII. ..... 57—81
„ IX a X ..... 181—189

C. O. CASTELIN:

TESSERA NEBO FORMA?

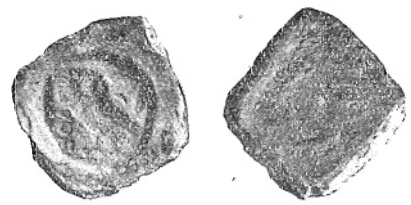

Koncem roku 1897 byly nalezeny v Egyptě v deltě Nilu řecké stříbrné mince ze VI. — IV. století př. Kr. Nález obsahoval mince z Cyrenaicy, Cycladů, Korintu, Aeginy, Macedonie, Thracie, Jonie, Carie, Lycie a několik typů, jejichž původ nemůže býti přesně určen. Podle geografického rozdělení těchto zemí se usuzovalo, že jde o mince, přinesené obchodníky, cestujícími po moři, do Egypta; v této zemi pak mince kolovaly dále. Nález obsahoval ještě několik půlek a zlomků mincí, které nebylo lze určiti, jakož i tři zlomky stříbrného slitku. Třetí součást nálezu byla asi 40 malých kousků olova s vraženými otisky. Jeden takový kus se dostal prostřednictvím jistého německého obchodu s mincemi do majetnictví pana arch. B. Kozáka, který laskavě svolil k jeho popisu.

Jde o čtyřhranný kus, vyříznutý z olověné tabulky, jehož vrchní čtyřhranná plocha činí asi 21×19 mm a výška nebo síla asi 7 mm (*viz vyobrazení*). Vrchní i spodní strana, ačkoliv silně oxydovány, jsou přece dosti hladké, zato však na úzkých stranách jsou kolem dokola malé jamky; na jedné straně jest kromě toho ještě malý otvor, ústící šikmo do kovu. Pod oxydovanou vrstvou jeví kov krystalický sloh. Na jedné ploché straně má tato čtyřhranná destička prohloubený otisk rubu athénské drachmy. Druhá — spodní — plochá strana je prázdná. Kolem otisku jest poněkud zvýšený kraj; měkké olovo při vtlačování mince — neboť tímto způsobem se otisk vyvolával — na obvodu vystouplo. Že mince byla vražena dovnitř a nikoliv odlita, vidíme též z toho, že na vnitřním prohloubeném okraji se jeví rýhy, vzniklé drsným okrajem drachmy při vtlačování do kovu. Otištěn jest, jak již zmíněno, revers beze vší pochyby pravé athénské drachmy z V. nebo IV. stol. před Kr. Na sádrovém otisku, vzatém z tohoto olověného kusu, vidíme sovu obrácenou v pravo, v levo nahoře olivovou snítku s 2 listy a půlměsíc; u úplně vyraženého ΑΘΕ není příčná spojovací čárka písmena „A“ šikmá, nýbrž vodorovná. Kulatá destička stříbra, použitá při ražení původní drachmy, byla menší než razidlo, proto lze na drachmě a tím i na otisku v olovu viděti pouze jeden, a to pravý horní roh tak zvaného „quadratum incusum“ u hlavy sovy. Popisovaný kus váží 23·225 g.

V článku „Altgriechischer Münzfund aus Aegypten“ v „Zeitschrift für Numismatik“, XXII. sv., str. 250, vyobrazuje H. Dressel při popisování nálezu, ze kterého pochází i výše zmíněný kus, dva další podobné kusy. Popisuje je jako nepravidelně čtyřhranné silně oxydované kusy olova. Větší kus o síle asi 5 — 7 mm ukazuje podobný otisk jako kus výše popsaný: sovu, v olovu obrácenou do leva, tudíž na původní minci do prava, v levo nahoře oba olivové listy, nikoliv však půlměsíc, v pravo shora dolů jméno města, mezi sovou a jménem kolmo postavenou palmovou snítku. Podle vyobrazení u Dressela nelze se o tvaru písmena „A“ a quadrata incusa vysloviti. Váha tohoto kusu je 13·26 g.

Druhý, menší kus Dresselem popsaný a vyobrazený, jest asi 3—5 mm silný, váží 8·79 g. Vidíme na něm prohloubenou hlavu s přilbou, avšak v olově v pravo obrácenou. Podle Dressela je zobrazení „hrubá napodobenina hlavy Athény s attickou přilbou“, jaká bývá na líci athénských mincí; nezmiňuje se však, že hlava v otisku, je-li nákres správný, je obrácená v pravo, že tudíž na originálu raženém do olova — předpokládáno ovšem, že zde běží podobně jako u ostatních kusů o otisk a nikoli o rytinu — byla hlava obrácená v levo. Tato okolnost určení kusu ještě ztěžuje. I ostatní olověné kusy ze zmíněného nálezu měly prý takové nebo podobné napodobeniny athénských mincí.

Co však byly tyto kusy, případně jakému účelu sloužily? Není pravděpodobné, že by to měla býti závaží; jejich tvar jest zcela náhodný a nepravidelný a váhy 8·79, 13·26 a 23·225 g mají sotva jakýsi vztah k sobě. Naproti tomu tesserae, t. j. známky, zhotovovaly se litím anebo, pak-li ražením, tedy ve tvaru podobném mincím. Snad jsou to kaménky abacusu, t. j. kousky kovu, jimiž se na abacuse — počítacím prkně —počítalo. Konečně je také možno, že tyto otisky sloužily účelům penězokazů, že jich bylo užíváno k formování mincí. V tom případě ovšem jich nebylo užito přímo jako formy; vlitý tekutý kov by olověnou formu roztavil dříve než by mince dostala svůj tvar. Snad byl jimi formován voskový otisk mince, která měla býti falšována; tento voskový model mohl býti pak z hliněné formy, podle něho zhotovené, snadno odtaven, kdežto kovovou minci nebylo možno, bez zničení formy, z hliněné formy dostati.

Stojí za zmínku, že nález obsahoval sice otisky athénských mincí v olověných destičkách, nikoli však athénské mince samotné. Je těžko říci, přišly-li olověné otisky do Egypta s mincemi, s nimiž byly společně nalezeny, se kterými z těchto mincí přišly anebo jsou-li egyptského původu. K čemu jich bylo užíváno, není zatím vysvětleno a můžeme jen doufati, že příští nové nálezy nám poskytnou vysvětlení.

ANTONÍN SALAČ:

TŘI ANTICKÉ MINCE.

I.

První z mincí, které chci tuto publikovati (*viz vyobr. na tab. VI., č. 1*), je stříbrné tetradrachmon kappadockého krále Oroferna (vládl 158—156 př. Kr.), nyní v majetku numismatické sbírky při filosofické fakultě Karlovy university. Mincí těchto bylo dosud známo pouze šest, případně sedm, jak dále ukáži; náš exemplář není však z těchto již známých, nýbrž přistupuje k nim jako nový, tedy sedmý, resp. osmý. Podejme si nejprve jeho popis:

Stříbro, váha 15·06 *g* (= 232·4 grains), velikost 2·8 *cm*, postavení rubu vzhledem k líci ↘ [1]).

Líc: Hlava panovníkova v profilu v pravo, v reliefu značně vysokém, vyplňuje celou plochu; krátký, hustý a zkadeřený vlas je sepiat vladařskou stužkou, jejíž jeden konec spadá téměř kolmo dolů až na okraj mince, druhý pak veden je dekoračně, ale nerealisticky po šíji a přesahuje poněkud její dolní okraj; okraj ten tvoří lehkou konkavní křivku[2]).

Rub: byl ražen dvojím rázem a je proto někde nezřetelný, lze však jej bezpečně restituovati podle exempláře britského musea. V legendě Βασιλέως Ὀροφέρνου Νικηφόρου je jméno panovníkovo znetvořeno v ΔΟΦΕΒΙΙΟΥ, ve slově Βασιλέως místo Λ vidíme A, v titulu Νικηφόρου vidíme nad konečným Y ještě druhé Y, počáteční N pak je neúplně zachováno. Typem je Nike, bohyně vítězství; postupuje hledíc v levo a klade věnec na jméno královo pravou rukou; konec této ruky a věnec není zachován, přesáhl přes okraj mince[3]). Na exempláři britského musea drží Nike v levé ruce palmu; na našem ex. z ní zbývá jen čárka nad levým ramenem bohyně, stěží srozumitelná. V poli v levo od Niky je symbol sovy na okrouhlém oltáři, který zase trpěl dvojím rázem; pod ním je monogram v podobě ⋈ .

Uchování mince: Na líci vlas na čele, spánku a nad stužkou je poněkud ubroušen; okraj, který byl poškozen dvojím rázem, byl broušením zarovnán. Obojí poškození pochází patrně z doby moderní.

---

[1]) U řeckých mincí nebývá líc a rub shodně postaven; ↘ značí: má-li líc polohu normální, je poloha reversu vyznačena šipkou.

[2]) Exemplář britského musea (Head H N² str. 750 č. 330, Guide to the ... coins of the Ancients“ 1895 tab. 51. č. 23) má typ líce značně odlišný; přes to pokládám za jisté, že jde o osobnost touž.

[3]) Orofernes jediný z králů kappadockých přijal příjmení Νικηφόρος, jež značí vlastně „vítězství přinášející“. Nike kladoucí věnec na jméno panovníkovo je typ v hellenistické numismatice, pokud vím, ojedinělý.

Tetradrachmy Orofernovy jsou známy teprve od r. 1870; objevení jejich souvisí s vykopávkami v maloasijském městě Prieně. Ve městě tomto hlavní svatyní byl chrám Athény zvané Polias, t. j. ochranitelky města. Prozkoumání jeho má dlouhou historii: nejprve byl z části odkryt při vykopávkách velezasloužilé anglické Society of Dilettanti na počátku 19. století[4]). Asi o půl století později (1868—1869) byl odkopán úplně anglickými badateli C. T. Newtonem a R. P. Pullanem; konečně v r. 1895—1898 vykopávkami německými odkryto bylo téměř celé město[5]).

V dubnu r. 1870, tedy rok po ukončení druhých vykopávek anglických, navštívil Angličan A. O. Clarke, usedlý v Sokii, se svou rodinou Prienu a našel chrám sotva odkrytý v žalostném stavu barbarského zpustošení; vykopávky staly se totiž místem, odkud obyvatelé blízké vesnice Kelebeš brali kámen pro své stavby. Z base hlavní chrámové sochy zůstávaly jen čtyři kameny na svém místě; při prohlížení této base objevil Clarke u svých nohou minci, očistil ji: byl to první exemplář tetradrachmu Orofernova. To mu bylo podnětem, aby dal obrátiti od dvou řeckých zedníků ony čtyři kameny in situ; při tom našel ještě dvě mince podobné, a klenoty ze zlata, respektive zlomky z nich, a terrakottové razítko. Za dva dny potom našli oni řečtí zedníci ještě dvě mince podobné; jednu koupil od nich zase Clarke (a věnoval ji generálu Foxovi), druhou John Forbes. Konečně C. T. Newton získal zase v Prieně ještě minci šestou, ale nešťastnou náhodou ji ztratil.

Přehled těchto mincí podává Newton v článku, z něhož jsem čerpal také předešlé zprávy[6]):

1. ex. v majetku Clarkově	váha	257·9	grainů
2. ex. v majetku Newtonově (ztracen)	„	256·—	„
3. ex. v majetku Forbesově	„	255·—	„
4. ex. věnován Clarkem Society of Dilettanti	„	254·7	„
5. ex. věnován Clarkem British Museum[7])	„	253·—	„
6. ex. věnován Clarkem generálu Foxovi, část ulomena	„	249·—	„

Na témže místě, to jest zase v základu chrámové sochy Athény Poliady v Prieně, nalezena byla ještě mince další téhož typu, která byla za německých vykopávek (1895—1898) v majetku mlynáře v Kelebeši, Řeka, byla však bohužel moderně postříbřena, čímž ztratila na ceně[8]). O váze tohoto exempláře nemáme bohužel zpráv.

[4]) Srv. o nich dílo Antiquities of Jonia, v Londýně 1821, č. I., str. 11—28.

[5]) O těchto vykopávkách a jejich výsledcích jedná dílo Priene, Ergebnisse der Ausgrabungen 1895—1898, vyšlo v r. 1904.

[6]) Numismatic Chronicle N. S. XI. 1871, str. 19 nn., přehled na str. 24; jedna z těchto šesti mincí je nyní majetkem pařížského Cabinet des médailles, jak poznamenává E. Babelon (Arethuse I 1923—4, str. 73).

[7]) BMC Cappadocia str. 34, č. 1, obraz na tab. VI., 5.

[8]) Priene. Ergebnisse atd. 1904, str. 111.

Tyto mince byly uloženy do základů sochy úmyslně; nemohlo o tom býti pochybnosti již ze zpráv o prvním nálezu, při německých vykopávkách bylo ještě dodatečně zjištěno, že pro mince byly v kamenech base vyhlouben jamky[9]).

V Egyptě podobná deposita zakladatelská jsou v chrámech běžnou věcí.

Náš exemplář nemůže býti identický se žádným z oněch šesti kusů, uvedených nahoře, jichž váha je známa, poněvadž se liší od nich ode všech právě váhou: váží 15·06 gg, čili 232·4 grainů.

Rozdíl ve váze vysvětluje se poškozením mince na líci a na okraji; okraj trpěl více než u všech ostatních exemplářů dosud známých proto, že revers mince byl ražen dvojím rázem.

Bylo by velmi důležité věděti, odkud náš exemplář pochází; nemám bohužel o jeho provenienci žádných zpráv, obchodník, od něhož jsem jej koupil, mi informace dáti nemohl, je ostatně stará zkušenost, že na podobné informace, zejména v Orientě, nelze nic dáti. Mohu tedy pronésti jen svůj dohad. Při posledních vykopávkách byla jistě base sochy prozkoumána důkladně; že při tom přehlédnutí bylo možné, je patrno z toho, že exemplář tehdy nalezený octl se v soukromém majetku. I při nejpečlivějším dozoru jsou defraudace drobných předmětů možné, na poctivost dělníků nelze při tom spoléhati. Nelze vyloučiti, že by náš exemplář mohl míti stejný původ, je to však málo pravděpodobné, poněvadž se dostal k obchodníku až r. 1925; spíše by bylo přijatelné, že pochází sice s téhož místa, že však nějakou náhodou byl nalezen teprve po válce řecko-turecké. Nemůžeme ničím dokázati, že by pocházel odjinud, než právě z prienského chrámu Athény Poliady; ale rovněž nemůžeme dokázati, že z tohoto chrámu vskutku pochází.

Tato věc má svůj význam pro řešení otázky, jaký je ráz těchto mincí a proč byly raženy. Barclay V. Head[10]) zařadil tyto mince do oddílu jednajícího o Kappadocii, ale výslovně poznamenává, že symbol „sova na basi", který vidíme v poli na reversu, je mincovní značkou města Prieny; je jisté, že současné mince tohoto města měly, po příkladu Athén, jako typ sovu na amfoře[11]). Mincovní značka není tedy zcela shodná; na našich mincích sova nesedí na amfoře, nýbrž na okrouhlém oltáři nebo podstavci. Nejpřesněji vyslovil se o této věci E. Babelon[12]); podle něho tyto tetradrachmy

[9]) Priene na uv. m.: in eigens dafür hergerichteten Vertiefungen. — Dílo *O. Reglinga*: Die Münzen v. Priene, v Berlíně 1928, zůstalo mi bohužel nepřístupné. — O nálezu mincí v basi chrámové sochy Artemisia v Efesu podává zprávu *D. G. Hogarth*, Excavations at Ephesus 1908, str. 232 a 238; o mincích v basi Artemisia v Sardech zmiňuje se *Ch. Picard*, Ephèse et Claros, v Paříži 1922, str. 476 v pozn. 2, přesněji *H. W. Bell*, Sardis XI 1. Coins 1910—1914, vyšlo 1916, str. V. násl.

[10]) Historia numorum, A manual of Greek Numismatics[2], 1911, str. 750.

[11]) Srv. na př. *Heada* H N[2], str. 591.

[12]) Arethuse, čl. uv., str. 7, srv. i str. 11, pozn. 15.

[13]) O historii této sochy jednal *H. Dressel*, Sitzungsberichte der preuss. Akad. d. Wissenschaften 1905, XXIII. str. 467 a podle něho *E. Babelon* v uv. čl. str. 8; podle toho

Orofernovy nejsou mince kappadocké a nebyly určeny k oběhu, nýbrž jsou to mince votivní, ražené příležitostně. Za tuto příležitost máme pokládati patrně věnování base a rozumí se samo sebou, také votivní sochy chrámu Athény Poliady[13]). Při tom není jasné, kolik těchto votivních mincí bylo raženo; jedna možnost by byla, raziti jich jen tolik, kolik jich bylo vloženo do základů base. Pokládám tuto eventualitu za vyloučenu už z toho prostého důvodu, že do base vložen byl počet exemplářů velmi omezený, sotva převyšující o mnoho počet exemplářů nyní známých, ale přes to typy jsou různé jak na líci, tak na rubu[14]). Bylo by tedy bývalo již pro ražení tak nepatrného počtu exemplářů užíváno matic různých, což je málo pravděpodobné. Rovněž bychom čekali v tomto případě, že aspoň typem reversu by byla socha Athény Poliady, nebo že by nějakým jiným způsobem byla příležitost, jež dala podnět k ražbě, přesněji vyznačena.

Typ reversu svědčí spíše pro jinou příležitost k ražbě, totiž pro oslavu vítězství r. 158 př. Kr., jímž dosáhl Orofernes kappadockého trůnu; myšlenku tuto pronesl již anglický numismat E. L. Hicks, uznávaje při tom, že mince raženy byly v Prienė[15]). Jak se to stalo, že kappadocký král razil své mince v Prienė? Tu je třeba, podati si trochu historického výkladu. Prameny naše pro tuto dobu jsou bohužel málo vydatné a zlomkovité, takže obraz historický není příliš jasný ani konstrukce jeho právě snadná[16]). Nejdříve uslyšíme cosi jako pohádku. Ariarathes IV. Eusebes (Zbožný), král kappadocký (vládl 220—163 př. Kr.), měl za ženu Antiochidu, dceru Antiocha Velikého, krále Syrského. Nemajíc na počátku manželství dítek, opatřila prý si dva syny podvržené, jimž dala jméno Ariarathes a Orofernes. Později však narodily se jí vlastní děti, dvě dcery a syn, kterému bylo dáno jméno Mithridates. Antiochis hleděla prý proto podvržené syny odstraniti; staršího Ariaratha vypravila do Říma k trvalému pobytu, mladšího Oroferna poslala do Ionie[17]). Pak přejmenován byl mladý Mithridates, dostal jméno Ariarathes a učiněn nástupcem trůnu. To je tresť zprávy Diodorovy XXXI 19, 6; zpráva tato straní zjevně Ariarathovi V. proti Orofernovi, který je líčen od počátku jako dítě podvržené, kdežto o poměru mezi Mithridatem — Ariarathem a otcem jeho, Ariarathem IV., mluví

původní socha, pocházející ze IV. stol. př. Kr., byla nahrazena sochou, věnovanou Orofernem kol r. 158 př. Kr., za doby Augustovy zase sochou jinou, která byla restaurována za vlády Severa Alexandra; base sochy Orofernovy však zůstala nezměněna až do našich dob.

[14]) Srovnání našeho exempláře s vyobrazením exempláře Britského Musea je velmi poučné.

[15]) Journal of Hellenic Studies VI., 1885, str. 272.

[16]) *E. L. Hicks* v čl. uv. na str. 270 domnívá se, že všechny naše zprávy pocházejí z Polybia, nedokazuje však této myšlenky. Značná podobnost je mezi Diodorem XXXI 19 a Justinem (Prologus kn. 34 a obsah kn. 35), ale Diodor straní Ariarathovi, protivníku Orofernovu, Justinus zůstává kritický.

[17]) Diodor (XXXI. 19, 6), který nám zachoval tyto zprávy, neoznačuje blíže města, do něhož byl poslán Orofernes; zdá se, že to byla již tehdy Priene, s níž by byl tedy Orofernes ve spojení již od svého mládí.

pisatel s velikou něžností. Druhý podvržený syn, Ariarathes starší, nám v dalším vývoji věcí mizí úplně s očí, takže stačí říci tolik: Při smrti Ariaratha IV. asi r. 163 př. Kr. nastoupil na trůn Ariarathes V., ale v Ionii, pravděpodobně v Prienė, žil Orofernes, jenž se pokládal za syna Ariaratha IV. a byl tedy hotovým praetendentem trůnu.

Na jeviště vstupuje dále Demetrios syrský, který byl v Římě rukojmím za Antiocha V., ale po smrti jeho r. 162 př. Kr. unikl z Říma a dovedl se brzy zmocniti vlády v Syrii. Dostalo se mu dokonce i čestného názvu Soter (spasitel). Římský senát mu k nastoupení na trůn nedal souhlasu; dosáhl ho teprve později. Aby posici svou posílil, nabízel spojení Ariarathovi V. kappadockému a hleděl styky s ním posíliti i svazkem příbuzenským, chtěje mu dáti i svou sestru za ženu; byl by se tak tvořil v Asii blok protiřímský. Království pergamské (tehdy vládl Eumenes II.) bylo pro Římany pevným opěrným bodem v Malé Asii; pergamský vliv padal asi také na váhu při rozhodování Ariarathově.

Ariarathes na počátku váhal, zasnoubil se se sestrou Demetriovou[18]) později však odmítl jeho nabídky[19]) nedůvěřoval patrně příliš štěstí Demetriovu a pokládal věrnost k Římu, lépe řečeno poddanství římské, za politiku opatrnější.

Demetrios rozhodl se proto podporovati Oroferna v jeho nárocích na trůn kappadocký; nečinil tak nezištně, nýbrž vymínil si za tuto podporu 1000 talentů stříbra, obnos to velmi značný. Orofenes měl ve své vlasti rovněž své stoupence. Příhodná chvíle nastala r. 159 př. Kr., kdy zemřel Eumenes II. pergamský; Ariarathes V., zbaven jsa smrtí jeho své nejspolehlivější opory, byl nucen odejíti ze své země a odebral se ke konci léta r. 158 př. Kr. osobně do Říma, aby vyžádal si zakročení římského senátu. V této diplomatické akci narážel však na protivníky schopné a vládnoucí mocnějšími prostředky, než měl k disposici král-vyhnanec: bylo to poselství jednak Orofernovo, jednak Demetriovo, k nimž vybrali oba králové nejschopnější své diplomaty.

K rozhodnuti věci došlo teprve r. 157 př. Kr.; senát postavil se na stanovisko zprostředkující, uznal Oroferna i Ariaratha a rozhodl, aby každý z nich vládl v části země. Rozhodnutí senátu bylo jen z části příznivé Ariarathovi; potřeboval však ještě mocné ruky, jež by mu k vládě vskutku pomohla, a tu našel u nástupce Eumenova Attala II. v Pergamu, kam se z Říma odebral[20]). Attalos tím nabyl příležitosti, zasáhnouti nepřímo také Demetria Syrského.

Attalovi II. se vskutku zdařilo dosaditi Ariaratha na trůn v jeho polovině země[21]); Orofernovi nastaly pak těžké časy, neboť musil shánětí peníze povinné Demetriovi, vedle toho sám byl z Ionie zvyklý životu rozmařilému.

[18]) Srv. Justina XXXV, 1, Diodora XXXI. 28.

[19]) Polybios XXXII. 3, 3, 5, 1 nn, i obě místa uved. v pozn. 1.

[20]) Diodor XXXI. 32b.

[21]) Polybios XXXII. 22, 8.

Orofernes utiskoval své poddané, konfiskoval majetky bohatých, sáhl dokonce i na majetek chrámový; když se cítil ohrožen, uložil obnos 400 talentů do Prieny, kde byly uloženy podle tehdejšího obyčeje v hlavní svatyni městské, t. j. v chrámě Athény Poliady.

Ariarathes, opíraje se o bohatou říši pergamskou, nemusil utlačovati příliš svých poddaných; tím se staly útisky Orofernovy ještě patrnějšími, a r. 156 př. Kr., rozešed se i se svými nejdůvěrnějšími přáteli, byl Orofernes nucen opustiti Kappadokii a odebrati se ke svému ochránci Demetriovi.

Ariarathes naléhal na Prienské, aby vrátili jemu deponovaných od Oroferna 400 talentů; Prienští však zůstali věrni danému slovu a raději trpěli škody válečné marně dovolávajíce se pomoci Rhodských i Římanů[22]). Svěřené peníze vrátili Prienští vskutku Orofernovi[23]). Orofernes žil pak na dvoře Demetriově, účastnil se dokonce i vzbouření proti němu, nebyl však za ně popraven a zahynul později asi v Syrii, snad dříve než Demetrios sám.

To je v podstatě historie krátké vlády Orofernovy; německými vykopávkami přibyl fakt důležitý k pochopení poměru mezi Prienskými a Orofernem, který nás zde zvláště zajímá. Byl to totiž právě Orofernes, který v těsné blízkosti chrámu Athény Poliady postavil t. zv. ἱερὰ στοά, t. j. sloupořadí na sev. straně agory městské, které je nejstkvělejší stavbou na náměstí[24]). Věnovací nápis, umístěný na architravu sloupořadí, je z části zachován a byl doplněn takto: Βασιλεὺς Ὀροφέρνης βασιλ]έως Ἀρι[αράθου[25]); z nápisu tohoto je patrno, jak záleželo Orofernovi na tom, aby legitimnost jeho původu byla zdůrazněna. Stavba tato nemůže pocházeti než z doby největšího úspěchu Orofernova, t. j. z r. 158 př. Kr. Do téže doby kladl bych také znovuzřízení sochy Athény Poliady s její basí, do níž vloženy byly šperky a tetradrachmy Orofernovy jako základové depositum; je sotva pravděpodobné, že by podobnou věc podnikal vyhnanec odkázaný na milost cizí, třeba jako odměnu za vrácení uložených 400 talentů; nedlouho před koncem své vlády, jak máme výslovně dosvědčeno, dovedl Orofernes v nedostatku peněz vyloupiti i chrám Diův[26]).

Přicházíme znovu k otázce, při jaké příležitosti raženy byly tetradrachmy Orofernovy. Nejdříve chci upozorniti na velikou podobnost tohoto tetradrachmu se současnými ražbami syrskými[27]). Typ líce souhlasí ve svém

[22]) Srv. v této poslední věci zlomkovitě zachovaný nápis Inscr. Brit. Mus. č. 424 = Dittenberger OGIS č. 351 = Inschriften von Priene č. 39.

[23]) Nejdůležitější místo je Polybios XXXIII. 6.

[24]) Priene Ergebnisse atd. str. 214 m.

[25]) Inschriften von Priene č. 204.

[26]) Diodor XXXI. 34. — Sotva by bylo možno viděti ve věnování sochy do chrámu *Atheny Poliady* projev účinné lítosti za vyloupení chrámu *Diova*; v tom případě byl by si Orofernes vybral asi zase chrám Diův. — Zajímati může čtenáře, že Orofernes dostal se také do starozákonní knihy Judith jako vojevůdce Holofernes, jak vyložil zejména *E. L. Hicks*, JHS VI., 1885, str. 273n.

[27]) Normální váha exemplářů odpovídá váze attických tetradrachmů pozdějšího typu, právě tak, jako je tomu i u mincí jiných králů té doby, ale liší se od vah

rázu s hlavou na zlatých oktadrachmech Antiocha III Velikého (223—187 př. K.);[28]) jeden z obou konců stužek také zde splývá po šíji, druhý poletuje za hlavou, úprava vlasů je příbuzna, také energické modelování obličeje, zejména rtů, i zaplnění celé plochy mince podobiznou. Motiv reversu — božská postava uprostřed, nápis ve dvou řádkách podél ní, attribut postavy zasahuje do nápisu v levo — je rovněž příbuzný. Podobnost tato vysvětlí se nejlépe tím, že to byli titíž umělci, kteří tvořili matice obou druhů mincí, totiž rytcové u dvora Demetriova.

Shrňme tedy svá pozorování: Typ na líci jeví příbuznost s ražbami syrskými, typ na rubu hlásá měrou ve starověku nezvyklou vítězství Orofernovo. Orofernes žil asi v Prieně již za doby svého vyhnanství; postavil nákladné sloupořadí na sev. straně náměstí prienského a věnoval hlavní sochu do chrámu Athény Poliady i s basí, obojí pravděpodobně v době, kdy se stal králem, a na oslavu svého vítězství nad Ariarathem. Soudím proto, že mince raženy byly r. 158 př. Kr. a že to nebyly votivní mince určené jen pro vložení do base sochy Athéniny, nýbrž mince určené především k výplatě žoldu vojákům Demetriovým. Pak nemáme příčiny domnívati se, že by naše mince pocházela z base sochy Atheny Poliady; že se mincí zachovalo tak málo, vysvětlíme dobře tím, že nebyly určeny pro oběh v Kappadokii a že Ariarathes V. s jedné, Attalos II. pergamský s druhé strany učinili vše, aby zahladili památku Orofernovy vlády, mezi jiným také odstraněním jeho mincí. Tím můžeme ukončiti úvahu, ke které nás přivedl nový exemplář převzácné mince; je to dnes nejpřednější ozdoba naší sbírky numismatické.

II.

Druhá z mincí je zajímavý a dosud neznámý doklad hybridního a zároveň barbarského denáru z konce římské republiky.

Všimněme si nejprve normálních denárů M'Acilia, jako je exemplář *vyobrazený na tab. VI. pod č. 2*[29]). Na líci vidíme tu ženskou hlavu ověnčenou vavřínem, v uších náušnice, kolem krku náhrdelník, vlas zachycený v týle v uzel spadá až na šíji; nápis SALVTIS za hlavou směřuje dovnitř mince, na okraji mince bodovec. Na rubu vidíme ženskou postavu v řasnatém šatě, jež stojí obrácena v l., opírá se levou rukou o sloup a pravou drží hada. Legenda rubu je M'ACILIVS III VIR. VALET, t. j. Manius Acilius triumvir, Valetudinis.

mincí kappadockých; dle C. T. Newtona (čl. citov. str. 25) připomíná tato mince současné autonomní tetradrachmy z Ionie a Aeolidy, tvrzení to však zůstává bez důkazu.

[28]) Vyobrazena u *Heada*[2] str. 761 č. 335; srv. již minci Seleuka II. Nikatora (246—226 př. Kr.) tamže 760 č. 334; je patrné, že rytectví na dvoře syrském mělo svou tradici.

[29]) Lépe zachovaný exemplář vyobrazen je u *H. A. Gruebera* (Catalogue etc.) III., tab. XLIX., č. 9.

Výklad typů líce i rubu podal Th. Mommsen[30]). Salus a Valetudo, zobrazená jako řecká Hygieia, značí vlastně totéž. Plinius N. H. XXIX 12 zachoval nám zprávu, že Řek z Peloponnesu, jménem Archagathus, povoláním lékař, přišel do Říma r. 219 př. Kr. jako první lékař vůbec a obdržev právo občanské, vykonával své povolání in compito Acilio (na rozcestí Aciliově). Rodina Aciliů honosila se později zásluhou, že ona povolala tohoto lékaře do Říma a dokonce uvedla i své jméno ve spojení s řeckým slovesem ἀκέομαι = léčím; není snad ani potřebí podotýkati, že se to stalo neprávem. Babelon[31]) upozornil na jinou zprávu Pliniovu (XXXIV 80), podle níž ve známém chrámu Svornosti (Concordia) stály sochy Asklepia a Hygieie, díla řeckého umělce Nikerata z II. stol. př. Kr. Typ reversu je odvislý pravděpodobně od této sochy.

M'Acilius připojuje ke svému jménu titul triumvir, t. j. monetalis; Babelon na str. 105 dovozuje z toho, že zastával tuto funkci až po r. 54 př. Kr., poněvadž před tím datem není označení triumvir na mincích obvyklé[32]). Za doby té žilo několik osob tohoto jména; triumvir M'Acilius je podle všech numismatiků M'Acilius Glabrio, jenž bojoval za války občanské v řadách vojska Caesarova[33]). H. A. Grueber[34]) klade činnost jeho jako triumvir monetalis do doby kol r. 50 př. Kr.

Již dávno byly známy pro denáry tohoto triumvira exempláře barbarské a hybridní[35]). Na barbarských je zkomolen zejména nápis rubu; hybridní byly dosud známy v úpravě trojí:

1. Líc denáru M'Acilia + rub denáru P. Fouria Crassipeda — asi 84 př. K. — (typ: sella curulis).

2. Líc denáru P. Clodia M. f. – asi 38 př. Kr. – + rub denáru M'Acilia (typ: hlava Apollonova s paprsky).

3. Líc quináru C. Egnatuleia C. f. — asi 101 př. Kr. + rub denáru M'Acilia (typ: hlava Apollonova věnčená vavřínem).

Náš exemplář (*viz vyobr. na tab. VI., č. 3*). má na líci ženské poprsí v pr., s vlasem sčesaným vzad a svázaným v uzel, v uších náušnice, kolem šíje náhrdelník, s nápisem [illegible], t. j. Pietas, kolem pak bodovec. Na typu (zejména u brady) patrny jsou stopy sklouznutí matice. Máme tu před sebou líc denáru Decima Postumia Albina Bruti f.[36]); lépe je znám tento muž pode jménem D. Iunius Brutus jako jeden z vrahů Caesarových, jejž

[30]) Geschichte des römischen Münzwesens, str. 631, č. 273.

[31]) Monnaies de la république Romaine I., str. 105 n.

[32]) Srv. o tom výklad *Babelonův* v úvodě (classement chronologique) na str. 81.

[33]) Caesar, Bellum civile III., 15, 16, 39. V *Pauly-Wissowově* Real-Encyclopädie atd. sv. I. 1 s. v. Acilius jsou zprávy rozděleny mezi 3 osoby (č. 14, 15 a 16).

[34]) Coins of the Roman Republic in the British Museum I 1910 str. 496 s pozn. 3.

[35]) Sestavil je *M. Bahrfeldt*, Zeitschrift f. Numismatik 1877, str. 35, 41, 43, podle něho pak *Babelon*, str. 106 a *Grueber*, str. 497 v pozn.

[36]) Tento líc je popsán a vyobrazen u *Babelona* II., str. 384 č. 10 a u *Gruebera* I., str. 508 a tab. XLIX., 18.

třeba dobře rozlišovati od známějšího M. Junia Bruta. Hlava je příliš úzká, vlas vůbec, zejména volná kadeř spadající na šíji, je velmi schematicky tvořena a přechází v náhrdelník. To vše jsou stopy barbarisace, patrné i v legendě.

Rub našeho denáru má typ shodný s denáry M'Acilia, ale barbarisovaný; kdybychom typu neznali, sotva bychom poznali, že Hygieia drží pravou rukou hada; také v legendě jeví se barbarisace, zejména ve slově NALEV.

O datování mincí Decima Postumia Albina není shody. Mommsen[37]) kladl je do doby po smrti Caesarově, do r. 44 nebo 43 př. Kr. Také Fr. Lenormant[38]) a Babelon[39]) přidržují se tohoto mínění. Mommsen však názor svůj změnil po nálezu pokladu u osady Ossolaro a datoval je do r. 48 př. Kr.[40]) S časnějším datováním souhlasí také H. A. Grueber, nevyslovuje se však určitě (kol. r. 49 př. Kr.[41]). Měli bychom tedy v našem denáru kombinovány typy mincí asi současných; nemám bohužel zprávy o původu našeho exempláře, ražen byl mimo Řím, kde a kým, nelze říci.

III.

Třetí mince (*viz vyobr. na tab. VI č. 4.*) je bronzová; je to t. zv. medaillon městečka Gagai, které leželo na jižním pobřeží Malé Asie, v jihových. Lykii, u zálivu, který se nyní nazývá Fineka, na místě, kde stojí nyní vesnička Ak-taš, v okolí vesnice Jenidže[42]). Nechci vykládati o numismatice lycké vůbec, zmíním se jen o mincích městečka Gagai, kterých je známo nemnoho.

Britské Museum[43]) mělo (do r. 1897) jen jednu minci stříbrnou spolku lyckých měst (r. 168 — asi 81 př. Kr.) patřící do tohoto místa, a jednu bronzovou minci doby císařské s poprsím císařovny Tranquilliny, choti Gordiana III (panoval 238—244 po Kr.[44]) na líci a bohyní Nemesí na rubu spolu s legendou Γαγατῶν. Francouzský badatel Waddington[45]) publikoval bronz z doby spolku lyckého s typem zahalené archaické bohyně na líci; ve sbírce Dra Webera[46]) byla bronzova mince císaře Caracally se zvláštní

[37]) Geschichte d. r. M., str. 374, pozn. 27.

[38]) La monnaie dans l'antiquité II., str. 341.

[39]) II., str. 383.

[40]) Zeitschrift f. Numismatik 1884, str. 155.

[41]) I., str. 508 pozn.

[42]) Srv. výklad *E. Kalinky* (Österr. Jahreshefte III., 1900 Beiblatt, str. 42 a 50), *Rugeho* (Pauly Wissowova reální encykl. s. v. Gagai), a *G. F. Hilla* (BMC Lycia, Pamphilia and Pisidia, 1897, úvod str. LXIV a j. s mapkou na konci úvodu).

[43]) BMC na uv. m. s tab. XIII. 1, 2.

[44]) Bylo již častěji upozorněno na to, že obyvatel města dle slovníku Stefana Byz. se nazýval Γαγαῖος, dle mincí Γαγάτης. — Dle zprávy Pliniovy NH XXXVI., 141 zvláštní druh nerostu, který se v oné končině vyskytoval, nazýval se Gagates lapis.

[45]) Revue numismatique 1858, str. 169, tab. V. 7.

[46]) BMC na uv. m. str. LXV pozn.*

variantou typu Nemese na rubu, v pařížském Cabinet des médailles je bronzová mince z doby císařské (asi Gordiana III.) s rubem představujícím chrám obsahující dvě archaické sochy zahalené bohyně, jak je známe z mince publikované Waddingtonem[47]).

Popis mince:

Bronz, váha 24·496 g., velikost 40½ mill., okraj silnější a zahnutý dovnitř na rubu, celá mince je poněkud konkavní na líci.

Líc: poprsí císaře Gordiana III. s diademem a draperií v pravo, kolem nápis AYTKAIMAPANT ΓΟΡΔΙΑΝΟCCEB, t j. Αὐτ(οκράτωρ) Καί(σαρ) Μάρ(κος) Ἀντ(ώνιος) Γορδιανὸς Σεβ(αστός). Kolem bodovec, na dolní straně mince při ražení téměř setřený.

Rub: bohyně Nemesis v šatě těsně přiléhajícím, takže se zdá býti nahá, stojí na půdě (vyznačené čarou) z profilu obrácena jsouc v pravo, hlava zdá se býti pokryta nějakou pokrývkou, bohužel nezřetelnou[47]); pravá ruka její zůstává ve výši boku, levá je vztažena vpřed a drží loket (míru délkovou); za ní kolo, před ní noh (gryf). Kolem legenda ΓΑΓΑ ΤΩΝ, t. j. Γαγατῶν; písmena T není jistá, je však pravděpodobnější než I. Vše je uzavřeno bodovcem, který dole a na pravé straně je zdeformován a (v pravo) otevřen.

Za doby císařské jeví se v mincovnictví lyckých měst vůbec veliká mezera od Claudia až do Gordiana III., čili asi po dvě století. Mince Caracallova v Gagai, o níž jsme se již zmínili, je právě výjimkou z pravidla; naše mince je z doby Gordiana III., kdy nastává nový ruch v mincovnictví v Lykii, který souvisí patrně s rozkvětem tamních měst, o jehož rázu a příčinách však nevíme[49]).

Nemesis byla původně personifikací moci božské trestající zpupnost (ὕβρις), později stává se skutečnou božskou bytostí a za doby hellenistické nabývá značného významu; jest stotožněna s maloasijskou Adrasteií a bývá vzývána mimo jiné od zklamaných milenců. Za římské doby císařské stává se Nemesis ochranným božstvem zápasů gladiatorských a bojů s divými šelmami, její sochy a reliefy bývají umísťovány v amfitheatrech a v divadlech pro takové zápasy upravovaných[50]); na půdě maloasijské známe doklad v Efesu, kde socha Nemese nalezena byla ve zříce-

[47]) Znám tuto minci jen ze zmínky v BMC na uv. m. str. LXV. — Odkaz na dílo *Imhofa-Blumera* (Kleinasiatische Münzen II. 305), který jsem našel v článku *Rugeho* citovaném v pozn. 1., nemohl jsem bohužel srovnati.

[48]) Zvláštní korunu, zdobenou jeleny a malými Nikami — nebo spíše okřídlenými idoly bohyně Afrodity — měla socha Nemese v attickém Rhamnuntě, dílo Agorakritovo z 1. pol. V. stol. př. Kr., ale ostatní attributy její byly jiné (o tom Paus. I 33, a j., srv. dílo *Preller-Robert*, Griechische Mythologie I., str. 537 s pozn. 2).

[49]) Srv. BMC na m. uv. str. XXV.

[50]) Vyložil o tom *A. v. Premerstein* v článku Nemesis und ihre Bedeutung für die Agone, Philologus 1894, str. 400 nn., a *P. Collart* v Bulletinu de corr. hellénique L II., 1928, str. 108 nn.

ninách budovy jeviště divadelního[51]). O kultu Nemese v Gagai nemáme jiných zpráv než právě obrazy na mincích; v sousedním městě Rhodiapoli měla bohyně pravděpodobně dvě kapličky[52]).

Mince naše je t. zv. medaillonem, t. j. má větší rozměry a pečlivější úpravu než mívají jiné bronzové mince měst ve vých. polovici říše římské. Podle toho, co jsem dosud vyložil, je to patrně unikát.

Dodatek:

O tetradrachmu Orofernově jednal posledně ředitel berlínské sbírky numismatické, prof. Dr. Kurt Regling, v díle Die Münzen von Priene, v Berlíně 1927, u H. Schoetze a spol., zejména na str. 8 n. a 44. n. Na str. 45 podává tuto statistiku nyní známých exemplářů této mince:

1. ex. v berlínské sbírce, kdysi v majetku Foxově,
2. ex. v berlínské sbírce, kdysi ve sbírce Löbbeckově (vyobr. na str. 44.)
3. ex. Brit. Mus., dar nálezce Clarkea,
4. ex. v pařížském Cab. d. m., koupen 1871 u Rollina a Fenardenta,
5. ex. v pařížském Cab. d. m., kdysi ve sbírce Waddingtonově,
6. ex. v dražbě Sothebyově v květnu 1900 tab. VIII. č. 410,
7. ex. v obchodě 1910, sádrový odlitek v kabin. berlín.

Identifikace některých z těchto exemplářů s exempláři Newtonovými není vždy dobře možná, Regling se o ni rovněž pokouší; důležité je pozorování jeho, že mince jsou raženy z různých razítek, a to líc ze dvou (ex. č. 1., 3.—7. z razítka A, ex. č. 2. z raz. B), rub ze čtyř (ex. č. 1., 4., 5. z razítka α, č. 3. a 7. z razítka β, č. 2. z razítka γ, č. 6. z razítka δ).

[51]) Srv. o tom Forschungen in Ephesos II., str. 164, a zmínku *P. Collarta* na uv. m. str. 112.

[52]) Srv. dílo Reisen im südwestlichen Kleinasien II. (Petersen a Luschan), II., str. 114. XIX A. 118.

JOSEF DOBIÁŠ:

PŘÍSPĚVKY K NUMISMATICE ŘÍMSKÉ DOBY CÍSAŘSKÉ.

1. Medaillon Faustiny mladší.

(*Gnecchi*, č. 11).

Perlou numismatické sbírky † Dra Desidera Korbulyho, kterou se loni podařilo jako celek získati Vlastivědnému museu v Bratislavě,[1]) jak vzácností tak zachovalostí, výtvarnou hodnotou a — last, not least — i nalezištěm, je velký bronzový medaillon Faustiny mladší, dcery císaře Antonia Pia a choti císaře-filosofa Marka Aurelia.

Každý nový nález římského medaillonu je událost tak vzácná a zcela výminečná, že by musil vzbuditi mimořádný zájem i bez okolností průvodních. Bratislavský medaillon má však pro nás význam zvýšený tím, že byl nalezen na naší půdě, na Slovensku. Již tím stoupá jeho vzácnost, neboť převážná většina medaillonů byla nalezena v Římě a v jeho nejbližším okolí.[2]) Zdá se však, že medaillon souvisí se Slovenskem i jinak, než jen nalezištěm. Tím budiž omluveno, jestliže jej publikujeme přes to, že není, jako většina římských medaillonů, světovým unikátem.[3])

Kromě exempláře bratislavského jsou známy ještě dva další. Jediný z nich, nacházející se někdy v slavné hamburské sbírce konsula Ed. Fr. Webera, byl publikován v dražebním katalogu této sbírky r. 1909,[4]) druhý byl ve sbírce známého milánského numismatika Fr. Gnecchiho.[5]) Publikován nebyl, poněvadž se zachovalostí nemohl rovnat exempláři Webrovu. Ale stejný poměr jako mezi oběma je i mezi medaillonem Webrovým a bratislavským. Nebýti pokusu nálezcova o čištění, kterým byla poněkud poškozena jeho patina, bylo by lze jeho zachovalost kvalifikovati jako ideálně dokonalou. I proto zaslouží, aby byl publikován.

Av. FAVSTINA AVG PII AVG FIL. Uprostřed perlovce poprsí Faustinino ve vysokém reliefu v levo. Hladce zvlněné vlasy, zakrývající do polovice ucho, jsou nízko nad šíjí sdrhnuty v malý uzel.

[1]) Srov. *Jan Eisner*, Soupis nalezišť římských mincí na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Numismatický časopis československý II (1926), str. 26 pozn. 46; *R. Machek*, Koupě sbírky mincí zemřelého Dra Desidera Korbulyho ze staré Dialy Vlastivědným museem v Bratislavě. Tamže III (1927), str. 237 n. Tam i zpráva o medaillonu.

[2]) *Francesco Gnecchi*, I medaglioni romani I. Milano 1912, str. XXVIII a LIII.

[3]) *F. Gnecchi* na uv. m. I, str. LI ukazuje, že mezi 907 známými typy medaillonů od Traiana do Galliena je jich 486 zastoupeno j e d i n ý m exemplářem.

[4]) *Jacob Hirsch*, Sammlung Consul Eduard Friedrich Weber †, Hamburg II. München 1909 (Catalog No. XXIV), str. 109, Tab. XXII, č. 1658 = *F. Gnecchi* na *uv.* m. II. Tab. 67, 9. Do sbírky Weberovy se dostal medaillon ze sbírky barona Schennise.

[5]) *F. Gnecchi* na uv. m. II. 39 n. (Faustina juniore, č. 11).

Rev. Bez legendy. V kruhu perlovce v pravo Venuše s diadémem, oděná lehkým chitónem, s pláštěm zahalujícím nohy, sedíc v uvolněné posici a opírajíc se levou rukou o sedadlo bohatého křesla bez lenochu, podává pravicí chocholatou korinthskou přílbu nahému Martovi, který, stoje před ní lehce nakročen v levo, ale s hlavou otočenou k Venuši, připíná si pravou rukou ohnutou za rámě a levou rukou zdviženou k prsům pás s mečíkem (παραζώνιος)[6]). V levo od něho stojí na zemi krunýř. [Tab. VI. 5]

	průměr	*váha*	*tloušťka*
Gnecchi	39 *mm*	42 *g*	
Weber	39 *mm*	52 *g*	
Bratislava	38—39·1 *mm*	48·42 *g*	4·45—7·4 *mm*

Oba reliefy jsou opravdové chefs-d'oevre svého druhu. Zvlášť revers, s nejjemnějším vyvážením sedící a stojící postavy, přirozeností a přece vpravdě klasickou ušlechtilostí postojů a gest i nejjemnějším propracováním detailů je snad nejdokonalejší ze všech reliefů, které nacházíme na zachovaných medaillonech Faustininých, a jeden z nejkrásnějších, které známe z reversů římských medaillonů vůbec.

Zajímavý je i jeho námět. Není pochyby, že představuje Venuši, vypravující Marta do pole. Skupinu těchto dvou božstev známe ještě ze dvou mincí Faustininých. Na medaillonu numismatických kabinetů ve Vídni a a v Neapoli je zobrazen stojící Mars s přílbou a se štítem, o jehož rámě se opírá Venuše s Kupidem po boku. Jako na našem medaillonu, stojí i tu vedle Marta na zemi krunýř.[7])

Velmi známý je i střední bronz Faustinin, na jehož rubu uprostřed legendy VENERI VICTRICI zdržuje Venuše Marta, ozbrojeného helmou a štítem (někdy též parazoniem), objímajíc oběma rukama jeho pravé rámě.[8]) Není dnes pochyby, že takový je správný smysl reliefu, kterému býval dáván kuriosní výklad, jako by představoval císařovnu zamilovanou do gladiatora Narcissa. Již Eckhel odmítl tento hloupý nápad [9]) a Cohen, uznávaje v rysech Venušiných portrétní tahy Faustininy, vyslovil mínění, že medailér se chtěl pokloniti půvabům krásné císařovny a jejímu vlivu na jejího statečného chotě.

Lze-li snad o správnosti takového výkladu míti v příčině malého bronzu Faustinina jisté pochybnosti — byl by senát zvěčnil na minci odpor císařovny proti odchodu Martovu do pole? —, vnucuje se alegorický výklad

[6]) *F. Gnecchi* na uv. m. II. 40 soudil podle obou druhých, méně zachovalých exemplářů medaillonu, že Mars držel v levici meč, v pravici nezřetelný předmět („un oggetto indistinto").

[7]) *Henry Cohen*, Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain III.² Paris 1883, str. 161 (Faustine Jeune, č. 288); *F. Gnecchi* na uv. m. II. 39 (Faustina juniore, č. 10). Tab. 67, 8.

[8]) *H. Cohen* III.² 156 (Faustine Jeune, č. 241). *Max Bernhart*, Handbuch zur Münzkunde der röm. Kaiserzeit. Halle (Saale) 1926. Tab. 38, 11.

[9]) *Jos. Eckhel*, Doctrina numorum veterum VII. Vindobonae 1828, s r. 80.

v příčině bratislavského medaillonu takřka sám sebou. Scéna představuje pravděpodobně pod mythologickou rouškou loučení císaře-Marta s Faustinou-Venuší před odchodem do války[9a]). Na podporu tohoto výkladu lze snad uvésti, jak oblíben byl typ Venuše na reversu Faustininých mincí: Z počtu 304, které uvádí Cohen, nese jich na rubu neméně nežli 57 postavu Venuše přímo s legendou, označující ji jménem (*Venus, Veneri Augustae, V. Felici, V. Genetrici, V. Victrici* a pod.), a aspoň 8 dalších typů má její relief bez legendy.[10]) Jestliže víc než pětina Faustininých mincí nese na reversu podobu Venušinu, sotva lze při známé kráse císařovny odmítati myšlenku, že tu Venuše měla být alegorií císařovny samé.

Je-li však správný náš výklad, podle něhož celá scéna medaillonu bratislavského je alegorií Markova odchodu do pole, bylo by ho lze užíti aspoň k přibližnému datování medaillonu.

Otázka datování Faustininých mincí je skoro zoufalá. Poněvadž se pro ni na nich užívá titulu *Augusta*, který dostala již r. 146/7 [11]), ještě za života jejího otce a před nastoupením Markovým, r. 149 [12]), pozbývá tento titul pro přesnější datování vší ceny. Jediný pak titul, který dostala Faustina již za vlády Markovy, *mater castrorum* [13]) k datování mnoho nepomáhá, neboť se vyskytá, s výjimkou jediného typu, až na mincích, ražených po její smrti.[14]) Z toho lze pravděpodobně soudit, že tento titul nedostala Faustina pro svou přítomnost v císařském táboře germánském, nýbrž pro svou účast na výpravě orientální, na níž zemřela; že tedy mince s tímto titulem pocházejí až z posledního roku jejího života. [15]) Snad by k zjištění aspoň rela-

[9a]) Srov. *Friedr. Kenner*, Römische Medaillons. Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses I (1883), str. 98 n.

[10]) *H. Cohen* na uv. m., č. 227—283 s legendou, č. 15—18, 31 (ženská postava, kterou Cohen neoznačuje jménem, je patrně Venuše, poněvadž drží v ruce ptáka. Srov. č. 255, kde figura s tímtéž atributem má opis VENVS), 290 a 302 bez výslovného označení. K tomu přibývá medaillon u *F. Gnecchiho* na uv. m. II. 40 (Faustina juniore, č. 13). Tab. 68, 1.

[11]) *H. Dessau*, Inscriptiones latinae selectae I. Berolini 1892, str. 93, č. 380.

[12]) *H. Cohen* na uv. m. II.² 412 (Antonin et Faustine Jeune, č. 1 a 2.)

[13]) Vita Marci 26, 8; Cassius Dión LXXI. 10, 5 (III. 231 *Boissevain*). Tento titul se obyčejně uvádí v souvislost s t. ř. „Zázračnou bouří" v zemi Kvádů. Tato událost se nejčastěji klade na rok 171 nebo 174. Pro rok 173 srov. *C. Harold Dodd*, Chronology of the Danubian wars of the emperor Marcus Antoninus. The Numismatic Chronicle IV. Ser. XIII (1913), str. 287 nn.

[14]) *H. Cohen* na uv. m. III.² 141 (č. 66 n.), 142 (č. 80 n.), 149 (č. 159—163). Na jediném typu schází epitheton *Divae*. Tamtéž 149 n. (č. 164—167). Ale i na něm má, aspoň na rubu, Faustina zahalenou hlavu, jak to obyčejně bývá u císařoven již mrtvých. Tím lze doplniti a potvrditi pochybnosti *A. v. Domaszewski*, Das Regenwunder der Marc Aurel-Säule. Rheinisches Museum für Philologie. N. F. XLIX (1894), str. 614 n. Srov. *Th. Mommsen*, Das Regenwunder der Marcus-Säule. Hermes XXX (1895), str. 96 n. = Gesammelte Schriften IV. Berlin 1906, str. 503 nn.

[15]) *A. v. Domaszewski*, Das Regenwunder der Marc Aurel-Säule, str. 615. a Die Chronologie des bellum Germanicum et Sarmaticum 166—175 n. Chr. Neue Heidelberger Jahrbücher V (1895), str. 125nn. Tam, na str. 130, i reprodukce obou vídeňských exemplářů Faustininých sesterciů s legendou *matri castrorum*, ale bez epitheta *Divae*.

tivní chronologie mincí Faustininých mohlo přispěti studium jejího účesu, pro které poskytují materiál velmi bohatý; ale k tomu dosud nedošlo[16]).

Skoro vyloučena by byla naděje, že jest možno náš medaillon přesněji datovati, kdyby byl správný názor Kahrstedtův[17]), že nedostatek epitheta DIVI u jména Antoninova ve Faustinině titulu PII AVG*usti* FIL*ia* svědčí se svrchovanou pravděpodobností, že mince, na kterých má Faustina ml. takový titul, byly raženy ještě *za života jejího otce*, tedy před 7. březnem 161. Poněvadž před tímto rokem její choť nepodnikl žádnou válečnou výpravu, stával by se tím alegorický výklad našeho medaillonu nemožným.

Ale mínění Kahrstedtovo je zcela jistě nesprávné. Svědčí proti němu již to, že by podle něho z 304 typů Faustininých mincí připadlo jich neméně nežli 127 do doby, nežli se nastoupením Markovým na trůn stala skutečnou císařovnou. Ale lze uvésti proti Kahrstedtovi i evidentní důkaz *přímý*, z titulatury Faustininy na mincích přesně datovaných: Ještě po své smrti, tedy aspoň 14 let po smrti Antoninově, je na nich totiž císařovna titulována PII AVG*usti* FIL*ia*, [18]) a nikoli *Divi Aug. fil.*; toto jméno se pro Antonina na Faustininých mincích vůbec nevyskytá.

Není tedy námitek, proč bychom nesměli náš medaillon klásti až do doby vlády M. Aurelia a vykládali jej pak alegoricky.

Při takovém výkladu může pak běžeti jen o výběr mezi dvěma daty. M. Aurelius odcházel do pole — poněvadž válku s Parthy v letech 162—166 vedl jeho spolucísař L. Aurelius Verus sám [19]) — po prvé r. 167, a to proti Mar-

[16]) *Maria Millington Evans*, Hair-dressing of Roman ladies as illustrated on coins. The Numismatic Chronicle IV. Ser. VI (1906), str. 53 n. naprosto nedostačuje. Soubor 12 různých aureů Faustininých jako doklad veliké rozmanitosti jejích účesů uveřejnil v reprodukci *Cte. Albéric du Chastel* v Revue belge de numismatique LVI (1900), tab. IV, bez nejmenšího pokusu o nějakou klasifikaci. Str. 124 n. obsahuje jen průvodní dopis autorův předsedovi belgické Société royale de numismatique.

[17]) *Ulrich Kahrstedt*, Frauen auf antiken Münzen. Klio X (1910), str. 306.

[18]) *H. Cohen* na uv. m. III.² 142, Faustine Jeune, č. 82: *Consecratio*; III.² 127, Marc Aurèle et Faustine Jeune, č. 1 = *Fr. Gnecchi* na uv. m. II. 42, Marco Aurelio e Faustina iuniore, č. 1. Tab. 71, 1: *M. Antoninus Aug. tr. p. XXX.* Rev. *Faustina Aug. Antonini Aug. Pii fil.* (z roku 176); *H. Cohen* na uv. m. III.² 128 n., Marc Aurèle, Faustine Jeune et Commode, č. 1 (z roku 177).

[19]) Srov. o ní *C. Harold Dodd*, Chronology of the eastern campaigns of the Emperor Lucius Verus. The Numismatic Chronicle IV. Ser. XI (1911), str. 209—267. Medaillon berlínského kabinetu z roku 162 (*C. H. Dodd* na uv. m., str. 210 n., *F. Gnecchi* na uv. m. II. 37; Marco Aurelio, č. 86. Tab. 66, 7) má sice na rubu *oba* císaře na koních, provázené vojákem (vexilliferem), tedy obvyklý typ PROFECTIO (avšak bez tohoto nápisu!), ale tu běželo především o výpravu Vera samého, který má i samostatné, své vlastní mince profekční i s příslušným nápisem (*H. Cohen* na uv. m. III.² 183 n., Lucius Verus, č. 132—141). Že Marcus sám do války netáhl, dokazuje jednak nedostatek jeho vlastních mincí profekčních z toho roku, jednak výslovná zpráva jeho životopisu, že Vera jen doprovodil. Vita Marci 8, 9 n.: *Ad Parthicum vero bellum senatu consentiente Verus frater est missus; ipse* (t. j. Marcus) *apud Romam remansit, quod res urbanae imperatoris praesentiam postularent. Et Verum quidem Marcus Capuam usque prosecutus amicis comitantibus a senatu ornavit.*

komanům, kteří, překročivše Dunaj, vnikli tenkrát až do nynějšího Benátska, a po druhé po smrti Verově r. 169; od té doby se do Říma nevrátil, až r. 176.[20]) Rok před tím zemřela v kappadocké Halale pod Taurem i Faustina na zpáteční cestě z výpravy syrské, na níž svého muže doprovázela.

Běží tedy o rozhodnutí mezi rokem 167 a 169; bohužel pro ně nemáme jiné pomůcky nežli všeobecnou úvahu o účelu medaillonů. Poněvadž to byly mince pamětní, ražené k zvláštním příležitostem ve velmi omezeném množství a rozdávané panovníkem jen nejužšímu kruhu jeho věrných, těšily se jistě veliké úctě[21]) a sotva je tedy jejich majetník nosil stále u sebe, celá léta po jejich vydání, dokonce do války, kde jich mohl snadno pozbýt. A to by bylo třeba předpokládati, kdyby byl náš medaillon býval ražen r. 167. Neboť na místo, kde byl nalezen, se stěží mohl dostat před rokem 172.

Bratislavský exemplář Faustinina medaillonu byl nalezen na samém břehu Dunaje na východ od Komárna, na cestě odtud do Iže, málo na západ od římského kastellu, nazývaného nyní Leányvár.[22]) Právě těsné sousedství tohoto kastellu svědčí, že běželo spíš o ztrátu, kterou na tomto místě utrpěl nějaký Říman,[23]) nežli snad o kořist, zavlečenou sem z druhého, pannonského břehu Dunaje nějakým domorodcem.[24]) Pro větší pravděpodobnost první možnosti svědčí i materiál medaillonu, který pro germánského barbara měl stejně malou cenu jako jeho umělecká hodnota.

Na severní břeh Dunaje se však římská vojska, ztrávivše 4 léta vyčišťováním území, ležících na jih od něho, dostala po prvé až r. 171.[25]) Dříve tam náš medaillon ztracen ani snad schován býti nemohl, ale zato ovšem později, aspoň v desítiletí 171—180, kdy bylo Slovensko skoro nepřetržitě bojištěm usedlých tam Germánů s římskými legiemi. Pro *ražení* medaillonu byl ovšem poslední možný rok 175. Při přísném výkladu alegorické scény na jeho reversu, že totiž císařovna, vypravujíc císaře do pole, sama zůstala doma, by bylo lze jako dobu ražební vyloučit léta výpravy orientální 175/6, na níž svého chotě doprovázela.[26]) A poněvadž byla v hlav-

[20]) Že vzdálenost Markova z Říma trvala 8 let, praví výslovně Cassius Dión LXXI. 32, 1 (III. 272 *Boissevain*). Na mnoholetou vzdálenost z Říma naráží Dión i v řeči, kterou vkládá do úst císařových před jeho výpravou proti Avidiovi Cassiovi r. 175 (LXXI. 24, 4. III. 265 n. *Boissevain*). Srov. Vita Marci 22, 8.

[21]) *F. Gnecchi* na uv. m. I, str. XXVIII, XXXI, XXXIII a XLIX.

[22]) Odtud pochází většina římských mincí ve sbírce Korbulyho. Mnoho je jich odtud i v župním museu komárenském. Srov. *Jos. Dobiáš*, Archaeologické nálezy jako prameny pro dějiny styků Říma s územím dnešního Slovenska. Obzor praehistorický I (1922), str. 74 n.; *Jan Eisner*, Soupis nalezišť římských mincí na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Numismatický časopis československý II (1926), str. 26.

[23]) Pravdě nejpodobněji voják. Nelze však pomýšlet na medaillon z vojenského praporu (*signum*). Mínění, že takový byl účel římských bronzových medaillonů, je nyní dávno opuštěno. Srov. *F. Gnecchi* na uv. m. I, str. XXVII n.

[24]) V tom případě by byl ostatně býval zavlečen pravděpodobně hloub do vnitrozemí.

[25]) *A. von Domaszewski*, Die Chronologie des bellum Germanicum et Sarmaticum, str. 120 nn.

[26]) Vita Marci 26, 4.

ním stanu svého chotě v Sirmiu,[27]) tedy někdy v letech 173—175[28]), byla by vyloučena i tato léta. Vše by tedy vedlo k roku 169 jako k datu ražení našeho medaillonu. Tento rok je také jediný, z něhož jsou známy Markovy mince s typickým zobrazením odjezdu císařova do pole a s nápisem PROFECTIO AVG.[29])

2. Čtyři medaillony ze sbírky inž. B. Kozáka.

1. *Av.* IMP GORDIANVS PIVS FELIX AVG. Poprsí Gordianovo ve vysokém reliefu, s vavřínovým věncem a brněním, obrácené v pravo.

Rev. ADLOCVTIO AVGVSTI. Gordianus, provázený praefektem praetoria, na vyvýšené estrádě v levo, oslovuje s pravou rukou vztyčenou čtyři vojáky, z nichž jeden nese prapor (*vexillum*), druhý *signum*, třetí plukovního orla *(aquila)*, čtvrtý oštěp *(hasta)*. Dva poslední, stojící v popředí, mají na hlavě chocholatou přilbu a v levici nesou štít. Mezi nimi je v pozadí

[27]) Filostratos, Βίοι σοφιστῶν II. 1, 11 (II. 67 n. *C. L. Kayser*).

[28]) R. 171 mohl císař přeložiti svůj hlavní stan do Carnunta, kde pobyl tři léta (Eutropius VIII. 13). Po pokoření Germánů r. 173, zvěčněném mincemi s nápisem GERMANIA SVBACTA (*H. Cohen* na uv. m. III². 23, Marc Aurèle, č. 214 nn.), nastaly boje s Iazygy, proti nimž bylo opěrnou basí Sirmium (Mitrovica). *A. v. Domaszewski*, Die Chronologie des bellum Germanicum et Sarmaticum, str. 125 n. soudil, že do Sirmia povolal Marcus svou choť až těsně před odchodem na východ v létě 175, vlastní *castra aestiva*, t. j. vojenský tábor ve válečném stavu v blízkosti nepřátel, že Faustina nepoznala. Patrně přehlédl výslovné svědectví životopisu Markova 26, 8: *quam secum et in aestivis habuerat*. Ostatně, že Faustina nepřišla do Sirmia až po skončení bojů s zadunajskými barbary, svědčí výslovně Filostratos, Βίοι σοφιστῶν na uv. m.: Ὁ μὲν δὴ αὐτοκράτωρ ἐκάθητο ἐς τὰ Παιόνια ἔθνη ὁρμητηρίῳ τῷ Σιρμίῳ χρώμενος.

[29]) *H. Cohen* na uv. m. III.² 51 n. (Marc Aurèle, č. 500—503); *F. Gnecchi* na uv. m. II. 30 (Marco Aurelio, č. 27 a 28). Tab. 61, 4 a 5. K datování srov. *C. H. Dodd*, Chronology of the Danubian wars, str. 180 n. a 183. Mince se vyskytují s dvojím datem trib. pot.: XXIII a XXIIII, ale to nemusí znamenat, že byly raženy v nějaké časové mezeře po sobě, anebo dokonce že císař odjížděl z Říma i r. 169 i 170. Neboť číslo tribunské moci se měnilo 10. pros. Mohly tedy být oba typy raženy ještě r. 169. Na medaillonu jsou zobrazeni jezdci dva, jako by odjížděli dva císařové. Protože však L. Verus zemřel již na počátku roku 169, jest si relief vyložiti jako prosté opakování profekčního typu z roku 162, o němž srov. výše pozn. 19. Jiný medaillon berlínského kabinetu a Gnecchi'ho (*C. H. Dodd*, Chronology of the Danubian wars, str. 165; *Fr. Gnecchi* na uv. m. II. 47, Lucio Vero, č. 20. Tab. 74, 5) má profekční typ s oběma císaři, Markem i Verem, z roku 168, ale rovněž bez nápisu *Profectio*. Třetí takový typ, rovněž se dvěma jezdci, ale bez výslovného označení *Profectio*, přinesl r. 1905 nález nového medaillonu Markova v Římě (*F. Gnecchi* na uv. m. II. 31; Marco Aurelio, č. 32), pro nějž titul *Sarmaticus*, přijatý v létě nebo na podzim 175 (*C. H. Dodd*, Chronology of the Danubian wars, str. 292 n.) udává terminus post quem. Pravdě nejpodobněji jej lze klásti do roku 178, kdy je profectio *dvou* císařů, Marka a Commoda, doložena životopisem Commodovým 12, 6 (srov. i 2, 5) přímo s datem 3. srpna. Tím by byla vyplněna velmi nápadná mezera v serii pamětních mincí Markových, nad kterou se pozastavil i *C. H. Dodd* na uv. m., str. 312: „Even the *Profectio* of the emperors leaves no trace on the coinage."

zřetelně viděti přední část koně s hlavou pootočenou ven a s nakročenou levou nohou.

Bronz. med. ↑ Průměr 28·5—30·3 mm, váha 30·2 g. [Tab. VI. 6].

Medaillon byl, jak tomu bývá u Gordianových medaillonů velmi často, ražen původně z dvojího kovu. Střed, určený pro portrét císařův na líci a scénu na rubu, byl zhotoven z kujnější mědi a pro legendu byl určen tvrdší prsténec mosazný *(aurichalcum)*.[30]) Tohoto účelu se ovšem při ražbě nedosahovalo vždy přesně, takže se legenda často ocitla dolní částí písmen, někdy pak zčásti i celou jejich výškou na kruhové ploše střední. Takový byl případ našeho medaillonu. Protože se z něho zachoval jen měděný střed, zbývají z legendy kromě úplně zachovaného GORDIANVS, jen větší nebo menší části spodků jednotlivých liter.[31])

Typ *adlocutio* je na Gordianových medaillích nejhojnější — z 60 známých druhů se vyskytá na 12, tedy na celé pětině všech.[32]) Tento podíl adlokučního typu je naším medaillonem rozmnožen o variantu novou, již třináctou. Kdežto líc se zdá totožná s Gnecchiho číslem 1 (Tab. 103, 1), liší se rub s adlokuční scénou v drobných detailech ode všech známých variant. Nejbližší je zase Gnecchiho číslu 1, ale liší se od něho hlavně naprosto zřetelně viditelnou postavou koně.

Kdy a k jaké příležitosti byl náš medaillon ražen, nelze s určitostí říci, jednak pro nedostatek titulatury, která by jej dovolila přesněji datovat, jednak proto, že portrét Gordianův na medaillonech zachovává od roku jeho nastoupení (238) až do jeho smrti (244) stále stejně dětské rysy.[33])

2. *Av.* Bez legendy. Hlava Constantinova s hladkým diadémem v pravo.

Rev. CONSTANTINVS AVG. Čtyři vojenská signa. V úseku mincovní značka SMN.

Stříbro. ↑ Průměr 22·1—23·8 mm, váha 5·83 g. [Tab. VI. 8]

Medaillon inž. Kozáka je druhý známý exemplář tohoto medaillonu se značkou mincovny nikomédejské. Exemplář kabinetu pařížského publikoval H. Cohen na uv. m. VII². 240, č. 106 = Fr. Gnecchi na uv. m. I. 58, č. 3. Se značkou mincovny konstantinopolské (CONS) jsou známy tři exempláře (v Paříži, ve Vídni a v Craiové), se značkou mincovny tarraconské (SMT) jediný exemplář (v Budapešti), stejně jako se značkou thessalonickou (SMTS), někdy ve sbírce Gnecchiho.[34])

3. *Av.* Bez legendy. Hlava Constantinova s článkovaným diadémem v pravo.

[30]) Srov. *Fr. Gnecchi* na uv. m. I, str. XLIII.

[31]) Srov. podobné případy u Gordianových medaillonů č. 18, 24, 45 a 48 u *Fr. Gnecchiho*. Pro poslední (Tab. 106, 2) není úplný exemplář vůbec znám.

[32]) *Fr. Gnecchi* na uv. m. II. 87 n. Tab. 103, 1—7.

[33]) Srov. u *Gnecchiho* Tab. 104, 2 (z roku 239) a Tab. 104, 9 (z roku 243). Gordianus byl při svém povznesení na trůn asi 13 let stár, zavražděn pak v 19 letech.

[34]) *Fr. Gnecchi* na uv. m. I. 57 n., č. 2—5. Tab. 28, 10.

Rev. FELICITAS ROMANORVM. Constantinus, hledící v levo, uprostřed dvou synů pod segmentovým obloukem, spočívajícím na dvou sloupech. Všichni tři mají vojenská odění a v pravici drží vysokou berlu. V úseku mincovní značka SMK (Kyzikos).

Stříbro. ↓ Průměr 22—23·2 mm, váha 4·307 g. [Tab. VI. 7].

Unikát. H. Cohen VII.² 246, č. 149 i Fr. Gnecchi na uv. m. I. 58, č. 14 a 15 uvádějí tento typ medaillonu s obrněným poprsím císaře a s mincovní značkou SMH (Hérakleia) a SIRM (Sirmium). Obě varianty jsou známy jen z exemplářů kabinetu pařížského.

4. *Av.* D N VALENTINI ANVS P F AVG. Oděné poprsí Valentinianovo s článkovaným diadémem v pravo.

Rev. VIRTVS EXERCITVS. Ověnčený Valentinianus drží v levé ruce štít, v pravé labarum. V úseku značka mincovny SISCP (Siscia).

Stříbro. ↓ Průměr 23·1—24·2 mm, váha 4·23 g. [Tab. VI. 9].

Medaillon se značkou siscijskou je sice již znám ze tří exemplářů (H. Cohen na uv. m. VIII.² 96, č. 58, Fr. Gnecchi na uv. m. I. 75, č. 21); přes to však si exemplář inž. Kozáka zaslouží publikaci pro svou takřka bezvadnou zachovalost. Týž typ je znám ještě se značkou lugdunskou (LVG) a trevírskou (TRPS a SMTR).

Všecky tři posledně uvedené stříbrné medaillony sbírky Kozákovy pocházejí z nálezů balkánských.

3. Několik vzácných nebo nevydaných mincí Numismatického kabinetu Národního musea v Praze.

1. *Av.* Uprostřed veliké S · C. Z opisu *Ti. Caesar*] DIVI [*Aug. f. August. p. m. tr. pot. XXXVI* . . .?] lze čísti jen DIVI.

Rev. Dva kozorožci, spletení ocasy a hlavami odvrácení od sebe, podpírají dubový věnec, věnčící štít s nápisem

OB
CIVES
SER

Pod kozorožci elipsoid (globus?). Z opisu DIVO [*August*]O SPQR lze čísti s velikou obtíží jen vyznačená písmena. Nápis na štítě je úplně zahlazen vyražením kontramarky v obdélném inkusu NEROIMP ?

Sestertius. Průměr 32—34·2 mm, váha 22·886 *g*. [Tab. VII. 1].

H. Cohen I.² 104 (Octave Auguste, č. 302—304); H. Mattingly, Coins of the Roman Empire in the British Museum I. London 1923, str. 136, č. 109—112 (tab. 24, 12) a str. 139, č. 129; H. Mattingly-Edw. A. Sydenham, The Roman Imperial Coinage I. London 1923, str. 109, č. 41 (tab. VII. 112).

Kontramarka musejního sesterciu je, jak se zdá, dosud neznámá. Její čtení není sice dosti jisté (zcela zajištěna jsou jen písmena ROI, méně bezpečná MP, začáteční NE velmi nejisté; pro E svědčí vlastně jen tři záseky kolku pod sebou), ale ani jediná ze známých kontramark[35]) jí neodpovídá. Nejméně nejobyčejnější kontramarka Neronova, vyskýtající se právě na našem sesterciu, NCAPR.[36]). Pro čtení NERO IMP svědčí i analogie kontramark TIB IMP, T(IB) C(LAV)IMP, OT⊣O IMP a pod.

2. *Av.* IMP SER GALBA AVG. Poprsí Galbovo v pravo (bez věnce).

Rev. SPQR
OB v dubovém věnci.
C S

Denár. ↓ Průměr 17·9—18·9 mm, váha 3·34 g. [Tab. VII. 2].

Cohen I.² 337 n. (Galba, č. 285 nn.) zná tento typ jen s nápisem na rubu ve dvou řádcích. H. Mattingly-E. A. Sydenham I. 201, č. 20 uvádějí variantu s trojřádkovým nápisem, ale s odlišným aversem: Buď IMP GALBA nebo sice IMP SER GALBA AVG, ale s ověnčenou hlavou.[37])

Typ „občanského věnce" (*corona civica*), t. j. věnce uděleného za zachránění života občana římského,[37a]) s legendou *Ob cives servatos* se vyskýtá již na mincích republikánských. Z císařů jím byl od senátu poctěn hned Augustus r. 27 po Kr. za to, že obnovením míru zachránil občany před novými válkami občanskými. Od té doby se přestává užívati „občanského věnce", jako vyznamenání vojenského a *corona civica* se stává stálým odznakem hodnosti císařské. Proto se vyskýtá tento typ na reversu mincí všech císařů I. století po Kr. (kromě efemerních vlád Othonovy a Vitelliovy). Jestliže však u Augusta lze pokládat tuto poctu za upřímně míněnou, běží ve většině ostatních případů o nízké pochlebování.

3. *Av.* IMP CAES VESPAS AVG. Ověnčená hlava Vespasianova v pravo.

Rev. CONCORDIA AVG. Ceres (?), sedící na bohatém křesle, obrácena v levo, drží v levé ruce roh hojnosti, v pravé mák a dva klasy. V úseku značka ⊖.

Denár. ↓ Průměr 17—19·2 mm, váha 3·125 g. [Tab. VII. 3].

Varianta typu popsaného u Cohena I.² 373 (Vespasien, č. 65, srov. i č. 66) a Mattinglyho-Sydenhama II. 52 (č. 312), který má na líci CAESAR nezkráceno.

[35]) *H. Mattingly* I, str. XXVIII nn.

[36]) Tamtéž I, str. XXXI, XLII a 136 (č. 111).

[37]) *H. Mattingly* I. 314, č. 34 popisuje hlavu na líci také jako ověnčenou, ale exemplář reprodukovaný na tab. 52, 17 věnce nemá. Podobný rozpor je mezi popisem č. 29 a vyobrazením na tab. 52, 15. V naprostém odporu k popisovaným mincím je také tvrzení Mattinglyho (str. CCV), že avers mincí, které mají na rubu SPQR OB C. S. má obyčejně hlavu neověnčenou.

[37a]) Srov. *Paul Steiner*, Die dona militaria. Bonner Jahrbücher. Heft 114/115 (1906), str. 40 nn.

Mincovní značku ⊖ vykládá G. F. Hill u Mattinglyho-Sydenhama II. 3 na Filippy (Philippi) v Thrakii. Denár, který jinak neposkytuje žádné opory pro bližší datování, by tam byl ražen někdy v zimě 69/70, kdy Mucianus, někdy místodržitel syrský, který se vlastní kandidatury na trůn vzdal ve prospěch Vespasianův a vzal na sebe úkol prosadit jeho kandidaturu vojensky, táhl Thrakií na Italii.

4. *Av.* IMP TITVS CAES VESPASIAN AVG P M. Ověnčená hlava Titova v pravo.

Rev. TR P $\overline{\text{VIIII}}$ IMP $\overline{\text{XIIII}}$ COS VII. Nahá postava s paprsky kolem hlavy, držící v levé ruce parozónion, v pravé oštěp, stojí na sloupu, ozdobeném třemi páry lodních zobců (*columna rostrata*).

Denár. ↓ Průměr 16·9—18·3 mm, váha 3·015 g. [Tab. VII. 4]

H. Cohen I.² 452 (Titus č. 271) a Mattingly-Sydenham II. 117 (č. 4) znají tento typ jen ve zlatě.

Typ reversu je vypůjčen z denárů Augustových, které se od typu Titova liší jen tím, že postava stojící na sloupu (Augustus sám?) má přes ramena přehozený pláštík a kolem hlavy postrádá paprsků.[38]) Stejný revers se vyskýtá i u aureů a denárů Vespasianových z roku 79.[39]) Poněvadž i denár Titův lze datovati do druhé půle tohoto roku, je nemožné vztahovat sloup s lodními zobci, jak se někdy děje[40]), na vítězství, kterého dobyl Vespasian na jezeře Genesaretském již r. 67 a které bylo zvěčněno mincemi s legendou VICTORIA NAVALIS.[40a]).

5. *Av.* CAESAR AVG. F. DOMITIANVS COS VII. Ověnčená hlava Domitianova v pravo.

Rev. PRINCEPS IVVENTVTIS. Sedící Vesta, obrácená v levo, držící v levé ruce opřené žezlo, ve vztažené pravici palladium.

Denár. ↓ Průměr 17·3—18 mm, váha 3·3 g. [Tab. VII. 5]

Cohen tohoto typu nezná, Mattingly-Sydenham II. 121 (č. 42) jej registruje jen podle exempláře Britského musea.

Denár byl ražen r. 80, kdy byl Domitianus po sedmé konsulem, a to na jeho počátku, poněvadž se tu Domitianus nazývá *Aug(usti) f(ilius)* a nikoli ještě *Divi f(ilius)*. Tento titul dostal však Vespasianus po své konsekraci ještě r. 80.

[38]) *H. Cohen* I.² 82 (Octave Auguste, č. 124); *H. Mattingly* I. 103 (č. 633—636). Tab. 15, 15; *H. Mattingly-E. Sydenham* I. 63 (č. 38). Tab. III. 53.

[39]) *H. Cohen* I.² 411 (Vespasien, č. 558—560); *H. Mattingly-E. Sydenham* II. 28 (č. 119 a 120).

[40]) Po *Vaillantovi* tak činí *S. W. Stevenson - C. R. Smith- Fr. W. Madden*, A Dictionary of Roman Coins. London 1889, str. 236.

[40a]) *H. Cohen* I.² 417 n. (Vespasien, č. 632—639), 460 (Titus, č. 386—390), 522 n. (Domitien, č. 636—639); *H. Mattingly - E. Sydenham* II. 73 (č. 481), 75 (č. 503), 79 (č. 551), 85 (č. 601), 88 (č. 627), 95 (č. 692), 97 (č. 707), 102 (č. 745), 105 (č. 767) a 108 (č. 789 a 790).

6. *Av.* IMP CAES NER TRAIANO OPTIMO AVG GER DAC PARTHICO PM TR P COS VI PP. Ověnčené poprsí Traianovo v pravo.

Rev. REX PARTHIS DATVS S C (na úseku). Na estrádě v levo sedí Traianus v brnění na kurulském křesle. Za ním stojí praefectus praetorio. Císař drží v levé ruce parazónion, pravicí klade diadém na hlavu králi parthskému. představuje ho tak klečící Parthii.

Sestertius. ↓ Průměr 35·5 mm, váha 17·954 g. [Tab. VII. 6]

Dosud neznámá varianta (pravděpodobně unikát) podobného typu u H. Cohena II.² 52 (Traian, č. 328) a H. Mattinglyho-E. Sydenhama II. 291 (č. 667 a 668), který však má na rubu v úseku jen S C, vlastní legendu pak jako opis kolem mince [Tab. VII. 7].

Revers představuje alegorickou stylisací historickou scénu z roku 116/7, kdy Traianus odevzdal parthskému princi Parthamaspatovi na rovině u Ktésifóntu za velikého shromáždění Parthů i Římanů diadém a uznal jej tím za krále parthského, ovšem jen jako svého vasala.[41]) Známka tohoto vasalského poměru byla shledávána i na kroji parthského krále na reversu naší mince. Není prý tu totiž zobrazen v kroji národním, nýbrž ve vojenské uniformě římské, jako nějaký místodržící nebo generál.[42]) Tento výklad je však falešný. Na dokonale zachovaném sesterciu musejním je parthský král oděn volnou tunikou s kratičkými rukávy, v pase podkasanou, která se velmi nápadně liší od pancíře císařova i praefektova na estrádě, a totéž lze říci o dříve známém typu naší mince. Na všech třech exemplářích, jejichž originály jsou mi právě po ruce, má parthský král kroj domácí, nikoli vojenský kroj římský.

---

[41]) Relief naší mince se až nápadne shoduje s vylíčením této scény, jak ji podává Cassius Dión LXVIII. 30, 3: Τραϊανὸς δὲ φοβηθείς, μὴ καί οἱ Πάρθοι τι νεωχμώσωσι, βασιλέα αὐτοῖς ἴδιον δοῦναι ἠθέλησε, καὶ ἐς Κτησιφῶντα ἐλθών, συνεκάλεσεν ἐς πεδίον τι μέγα πάντας μὲν τοὺς Ῥωμαίους, πάντας δέ τοὺς Πάρθους τοὺς ἐκεῖ τότε ὄντας, καὶ ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν ἀναβὰς καὶ μεγαληγορήσας ὑπὲρ ὧν καὶ κατειργάσατο, Παρθαμασπάτην τοῖς Πάρθοις βασιλέα ἀπέδειξε, τὸ διάδημα αὐτῷ ἐπιθείς. Srov. Zónaras XI. 22: Ὁ δὲ [t. j. Traianus] δείσας, μὴ καὶ οἱ Πάρθοι τὸ αὐτὸ δράσωσιν, ὁμογενῆ σφίσι βασιλέα προεχειρίσατο, αὐτὸς αὐτῷ τὸ διάδημα ἐπιθέμενος; Arrianos, Παρθικά frg. 1 [Fragm. histor. graec., coll. *Carolus Müller* III. 587 = Fragmente der griech. Historiker II. 2. Berlin 1929, str. 859, frg. 30]; Malalas, Chron. XI, str. 273 n. ed. *L. Dindorf* Bonnae 1831. — Panství Parthamaspatovo netrvalo dlouho. Císař Hadrian na samém počátku své vlády jej odvolal a učinil jej králem v Osroeně (Vita Hadriani 5, 4). Efemernost jeho vlády je patrná z toho, že od něho nejsou známy žádné parthské mince. *Warwick Wroth*, Catalogue of the coins of Parthia. London 1903, str. LVIII pozn. 1.

[42]) *De La Berge*, Essai sur le règne de Traian. Paris 1877, str. 187. Jeho výklad přijal *Rob. Paribeni*, Optimus princeps. Saggio sulla storia e sui tempi dell' imperatore Traiano II. Messina (1927], str. 302: „Nella moneta . . . Parthamaspates figura non vestito del costume nazionale, ma dell' abito militare romano, come un governatore o un generale dell' impero."

7. *Av.* LVCILLA AVGVSTA. Poprsí Lucilly v pravo.

Rev. IVNONI LVCINAE. Juno sedící v levo drží na levé ruce dítě, ve vztažené pravici květ.

Malý bronz. ↑ Průměr 17·3—18·8 mm, váha 2·76 g. [Tab. VII. 8]

H. Cohen III.² 218 (č. 36) zná tento typ jen ve stříbře (denár)

GUSTAV SKALSKÝ:

DENÁRY PRAŽSKÉHO BISKUPA VOJTĚCHA SLAVNÍKOVCE.

Oproti předcházejícímu údobí českého badání o mincích, charakterisovaném jménem a prací Hankovou, které v ovzduší romantického chápání dějin zpestřilo obraz naší minulosti i po stránce numismatické obrazotvorností až nemírnou a objevy ceny často pochybné, snažila se nová, kritičtější generace, vedená Fialou a Smolíkem, líčiti vývoj našeho středověkého mincovnictví v liniích, pokud možno, jednoduchých a v barvách co nejvíce střízlivých. Oprostila jej tak od nánosu fantastických dohadů a ukvapených soudů, ochudila jej však na druhé straně, nelze dnes zapříti, o leckterý rys, zajímavý i obecně historicky. Přizpůsobovala, abych tak řekl, násilně vývoji takto zřenému jevy, které se mu zřejmě vymykají, anebo je prostě z dějin českého mincovnictví škrtla. Stačí vzpomenouti denárů knížete Václava a mincí slavníkovských. Byly-li však tyto v zásadě správně poznány a vysvětleny staršími badateli německými, skrývají se, jsem přesvědčen, mezi ražbami, přidělovanými dosud Přemyslovcům českým a moravským, mince, které ušly pozornosti numismatiků našich i cizích téměř anebo úplně a které, položené na pravé místo, přidávají lícni vývoje českého mincovnictví barvy pestřejší a rysy bohatší. Jednou z nich se zabývá tento článek.

Ve spise Denary Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje[1]) popisuje a vyobrazuje *Smolík* na posledním místě denár (č. 552, tab. VIII., č. 192), jehož vyobrazení zde znovu přinášíme [2]).

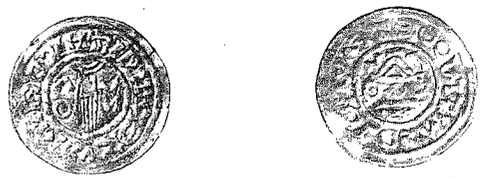

č. 1. Denár z nálezu u Leissower Mühle.

[1]) Rozpravy České akademie tř. I., r. VII., č. 2., 1899. R. 1907 jednal *Smolík* o téže věci znovu v krátkém článku Denar chybně za český pokládaný v Pam. arch. XXII., str. 341 n.

O minci se zmiňuje též *Dannenberg* v díle Die deutschen Münzen der sächs. u. fränk. Kaiserzeit IV., str. 957, odvolávaje se na písemné sdělení Smolíkovo. Nemá ji za německou ražbu biskupskou, nedůvěřuje ostatně plně Smolíkovu výkladu legendy, zejména posledního jejího slova. Že tu nemůže jíti o německou napodobeninu českého denáru, jak by snad mohlo vyplývati ze slov Dannenbergových, jenž poukazuje na utrechtskou napodobeninu mince Břetislava I. (l. c., II., č. 1544a), srv. *Fiala*, České denáry, tab. VIII., č. 8 a 9) vysvitne z dalších našich výkladů.

[2]) Denár z nálezu u Leissower Mühle je majetnictvím pana *Dr. V. Katze* v Praze, jenž mně jej laskavě zapůjčil a dal svolení k vyobrazení, začež mu srdečně děkuji.

Soudí, že obrazy na něm jsou sice v hlavních rysech podobny obrazům na našich nejstarších mincích, že však značky u ruky a lomenice, jakož i obroučka kolem kaplice jsou cizí. Na líci čte od pravé ruky k levé opis: HIC DENARIVS EST EPIS, tedy česky: Totoť jest mince biskupova nebo biskupská, doplníme-li poslední slovo na episcospi nebo episcopalis.[3]) Poněvadž pak biskupské denáry v Čechách raženy nebyly, uzavírá, že mince není česká, třebas mu opis na rubu zůstal záhadným. Ten závěr však sotva uspokojí toho, kdo se zabýval podrobněji nejstaršími našemi denáry, poněvadž se tu vlastně žádného vysvětlení neposkytuje a předem zamítá, co by bylo teprve dokázati. Je-li však opis Smolíkem luštěn správně, jde o minci tak důležitou, že je třeba se jí znovu zabývati a vysvětlení úsilovně hledati a to tím více, poněvadž si numismatická literatura toho denáru před Smolíkem ani po něm blíže nepovšimla.

Znám jej dosud v osmi až desíti kusech. První se objevil r. 1861 v známém nálezu, učiněném u Rummelsburgu v Pomoranech[4]). Potom se vyskytl ve dvou různých variantách ve sbírce Donebaurově [5]), odkud ji převzal Fiala do svého díla o českých denárech [6]). Ve dvou kusech byl pak ve velikém nálezu sekaného stříbra a denárů, objeveném r. 1894 u Leissower Mühle, severovýchodně od Frankfurtu n. Odrou.[7]) Potkáváme jej též mezi mincemi sbírky Dr. Štěpána Bergra, vydražené r. 1901 u O. Helbinga v Mnichově. V katalogu této sbírky je uveden jako č. 93. Dále se vyskytl zlomek, a sice něco více než polovina této mince v nálezu, vykopaném r. 1914 na ostrově uznojmském při ústí Odry do baltického moře u osady Quilitz[8]). Podobný denár jest i v pražské sbírce pana účetního Karla Kulhánka, jenž mně jej ochotně zapůjčil ke studiu. Konečně jsou dvě mince tohoto typu nyní uloženy v numismatické sbírce v Kaiser Friedrich-Museum v Berlíně. Provenience jejich nelze podle laskavého sdělení p. prof. Dr. A. Suhle, jemuž vděčím i za pořízení jejich sádrových odlitků, žel, více zjistiti. V roz-

[3]) Pro zjednodušení popisů a výkladů budeme i my nazývati tuto stranu denáru, na níž je kolem ruky opis právě uvedený, lícem, ač to není přesné, nelze-li, jak uvidíme, přečísti opis na straně druhé.

[4]) *H. Dannenberg*, Der Münzfund von Rummelsburg, Berl. Bl. f. Münz-, Siegel- u. Wappenkunde I., 1863, str. 13 n. Náš denár je zde popsán na str. 33 pod č. 78.

[5]) *Ed. Fiala*, Beschreibung der Sammlung böhm. Münzen u. Medaillen des Max Donebauer, Praha 1889. Náš denár je zde popsán a vyobrazen jako č. 67 a 68 (na tab. II.).

[6]) *týž*, České denáry, Praha 1897. Zde je popsán pod č. 201 a 202, vyobrazen na tab. III., č. 10.

[7]) *E. Bahrfeldt*, Der Silberfund von Leissower Mühle, Berlin 1896. Popsán na str. 12 pod č. 70.

[8]) *E. Bahrfeld—R. Burkhardt*, Der Denarfund von Quilitz, Berl. Münzbl., N. F. XLVII, 1927, č. 291, 293, 295, 296, 298, 299, 301, 304 a 306. Denár je popsán v čís. 304 tohoto časopisu na str. 246 pod č. 138. Nález je uschován v Heimatsmuseum ve Swinemünde, jehož řediteli p. *rektorovi Rob. Burkhardtovi* vděčím za podrobný popis a fotografie naší mince. — Denár ten byl prý též ve sbírce p. inž. Stan. Vávry v Praze, jenž jej však podle vlastního sdělení vyřadil, nepovažuje jej za český. Nemohl jsem bohužel zjistiti, kde se nyní nalézá.

borech uvedených tří nálezů, provedených osvědčenými německými numismatiky Dannenbergem a Bahrfeldtem, v popise sbírky Donebaurovy, Bergrovy a v díle Fialově je všude přidělen Boleslavovi II., při čemž jej posléze jmenovaný autor klade jednou do prvních let vlády tohoto panovníka, po druhé těsně před jeho ražby typu anglosaského. Je ovšem velmi dobře možno, že se náš denár vyskytl i v jiných ještě nálezech, které ušly pozornosti badatelů anebo které byly popsány zcela povšechně, aniž byly přesně zaznamenány jednotlivé typy mincí, jakož i, že se tají ve sbírkách mně neznámých anebo nepřístupných

Všiměme si jej nyní blíže po stránce vnější. Dannenberg jej při rozboru nálezu rummelsburského popisuje takto:

1) Líc: Ruka, vedle níž po obou stranách Ô – Ñ
Opis: IΣIDƆTTƎZVINΛIIƆDOII
Rub: Kaplice s OW, po obou stranách nahoře V – Λ
Opis: ƎOOVIGIΛZDꓶCDIVΛꓕT[9])

U Donebaura jsou obrazy stejné, opis však zní na vyobrazení (tab. II., č. 68, čtu od levé ruky k pravé):

2a) Líc: ·ΞIPƆT<ƎZVIЯ.VIƆDƆIH
Rub: ƎΘΘVꓶZIΛZDꓶCDIVΛꓕT

V popise této sbírky jsou však opisy téhož denáru (na str. 12, č. 68) znázorněny takto:

2b) Líc: ΣIPƆTΓƎϟVIRVIƆDƆIH
Rub: ƎΘΘVꓶZIΛZDꓶCOIΛVꓕT

Dále byla ve sbírce Donebaurově pod č. 67 podobná mince, popsaná Fialou takto:

3) Líc: V hladkém obvodku ruka boží Prozřetelnosti mezi Ô—N̂
Opis: ΛVDΞNCIƆVϟCVC
Rub: V kaplici OW; nahoře po obou strnách lomenice Σ – Λ
Opis: ΛCΛVVIOOΛVƆ

Ve Fialových Českých denárech je na tab. III., č. 10 (číslo popisu 202) zřejmě vyobrazen denár Donnebaurův, námi zde popsaný jako 2a). Do popisu jsou však ku podivu pod č. 202 opět převzaty opisy líce i rubu 2b), jenže končí opis na rubu COIꓕT, takže jsou vynechána písmena ΛV. Fiala čte mimo to pod lomenicí písmena OM, kdežto na tab. III., č. 10 vídíme

[9]) Dannenberg soudí, že jen „die Vorstellung" (myslí tedy asi obrazy), nikoliv úplně nesmyslné opisy řadí ten denár mezi mince české, a upozorňuje dále, že jde o napodobeninu mince, již vyobrazil Cappe v práci Die ältesten Münzen Böhmens (Mittheil. der numismat. Gesellsch. zu Berlin I., tab. IV., č. 9., práce vyšla též samostatně). Tato má sice na líci ruku a na rubu kaplici, obě však typu úplně jiného. Náleží ještě vládě Boleslava I.

OW. Poněvadž tu jde o minci ze sbírky Donebaurovy [10]), jest nám rozdíly značné zejména v opisech na líci při 2a) a 2b) vysvětliti pravděpodobně omylem Fialovým, omylem ovšem poněkud překvapujícím. Nezbývá však, než počítati pouze s denárem Donebaurovým (č. 68).

Jako č. 201 popisuje pak Fiala Donebaurův denár č. 67, při čemž však zase pozměňuje poněkud značku na pravé straně lomenice — místo Σ udává I.

V nálezu, objeveném r. 1894 u Leissower Mühle, byly, jak jsme již uvedli, dva kusy našeho denáru. Bahrfeldt je pod č. 70 svého popisu označuje takto, poukazuje k č. 68 Donebaurovy sbírky:

4) Líc: Ruka Boží mezi Ô—N̂
Opis: ΣIPƆTΓƎ·ZVIRΛHƎ·ƆDIH
Rub: Kaplice s OW
Opis: ƎOOVꓶZΣIΛIDꓶCDIVΛꓕT

Na denáru, pocházejícím rovněž z tohoto nálezu, jenž je majetnictvím p. dr. Katze *(viz obraz č. 1)*, vidíme obrazy na líci i rubu jako na 1), tedy ruka je mezi značkami Ô—N̂. Opisy pak zní:

5) Líc: ·ΣIPƆTƎ.ZVIRΛNƎ·ƆDIH
Rub: ƎOOVꓶ≷IΛ≷DꓶCRIVΛꓕT, při čemž je R špatně vyraženo, takže bylo na předcházejících kusech, na tomto místě snad ještě nejasnějších, čteno jako Ɑ.

K těmto oběma ražbám z nálezu u Leissower Mühle lze nejlépe přiřaditi jako č. 6 a 7 dva denáry, nalézající se nyní v numismatické sbírce berlínského Kaiser Fridrichmuseum, podobající se obrazy, značkami a opisy úplně č. 5., až na to, že lze na jednom z nich v třetím písmenu opisu na rubu spatřiti zřetelně tečku, O. Poněvadž byly v uvedeném nálezu dva kusy naší mince, z nichž jeden je nyní majetnictvím p. Dr. Katze, mohlo by se předpokládati, že byl druhý vřaděn do sbírek berlínských. Tomu však odporuje nápis na rubu, zejména pak značka na levé straně ruky, věříme-li ovšem popisu Bahrfeldtovu, jenž si nepovšiml také variant na druhém kuse našeho denáru z nálezu u Leissower Mühle. Dnes nezbývá, než považovati obě mince berlínské za samostatné ražby našeho typu. Opatrně jsem však počítal nahoře raději poněkud neurčitě z osmi až deseti známými nám exempláři denáru, o němž jednáme. A to také vzhledem k minci, která byla ve sbírce Bergrově.

Jest v katalogu Helbingově (č. 93) popsána bohužel jen docela povšechně:

[10]) Fiala totiž nemohl tuto minci, jak udává zase mylně, převzíti ze svého díla Beschreibung böhm. Münzen und Medaillen, poněvadž tam ani pod č. 68 ani jinde takové mince nenalézáme. Za to jest, jak nahoře uvedeno, právě pod č. 68 popsána i vyobrazena ve sbírce Donebaurově.

8) Líc: Ruka mezi Ô—N
Líc. Kaplice s OW

Odkaz na obě mince z Fialových Českých denárů (č. 201 a 202, tab. III., č. 10) vnáší do této nejasnosti zmatek ještě větší, poněvadž tu jde o dva různé kusy. Nemůžeme tedy při našich výkladech s Bergrovým exemplářem příliš počítati. Není ostatně vyloučeno, že tu máme před sebou jeden z denárů Donebaurových.

Jak již pověděno, vyskytl se zlomek denáru, jímž se tu zabýváme, r. 1914 v nálezu quilitzském. Uvádím nejdříve popis Bahrfeldtův, jenž odkazuje na č. 10. tab. III. Fialových Českých denárů.

9) Líc: Ruka mezi Ô—И
Rub: Kaplice, v níž ⋀W, nahoře V—Λ
Opisy divoké.

Z fotografií a z kreseb, zaslaných mně p. rektorem Burkhardtem, však vidím, že na líci značku nad O nelze vůbec určiti. Na levé straně ruky čtu N. Na rubu pak jsou obě značky po stranách lomenice otevřeny nahoru V—V, čímž se tedy tato mince liší ode všech předcházejících Z opisu na líci lze přečísti jen několik písmen asi od poloviny dlaně ruky k levé ruce dolů IIVDΛ . . ., na rubu pak asi od pažení lomenice od pravé ruky k levé ΛVƬOↃ . . .

Konečně popisuji ještě denár ze sbírky pana Karla Kulhánka, jehož provenience nelze bohužel již stanoviti.

10) Líc: Jako 3).
Ze setřelého opisu lze přečísti: ΛVΩ⊐IIC..V⊀⊏VC...ΛVD
Rub: V hladkém obvodku kaplice, v níž OW, po obou stranách nahoře značky V Λ šikmo položené.
Z opisu lze přečísti: CΛVIVΓOOΛVↃ . . .

Tento denár se tedy nápadně podobá Donebaurově minci č. 67 (naše č. 3). Jen značky u lomenice jsou jiné. Avšak ty nejsou, jak jsme viděli, Fialou bezpečně zachyceny.

Není mně zcela jasno, který z denárů zde právě uvedených, jest popsán a vyobrazen Smolíkem. [11]) Odvolává se na mince z nálezu rummelsburského a u Leissower Mühle a na denár Donebaurův, uveřejněný též ve Fialových Českých denárech, avšak jeho popis i vyobrazení nesouhlasí úplně ani s jedním z těchto kusů. Poněvadž ve sbírce Národního musea, jejímž byl Smolík kustodem, takové mince není, nejde zajisté o nový typ. Odlišnost, ostatně veliká, byla i tu, bohužel, zaviněna nepřesností autorovou.

[11]) l. c., č. 552, tab. VIII., č. 192.

Denár Donebaurův č. 67 vážil podle Fialy ..... 1·18 g
„ „ č. 68 „ „ „ ..... 1·21 „
denár z Leiss. Mühle, jenž je nyní ve sbírce p. Dr. Katze, váží 1·407 „
denár p. účetního Kulhánka (nalomený) váží ..... 1·188 „
oba denáry z berlínské sbírky ..... 1.5 a 1·35 „

druhý z nich je poněkud nakrojený.

Váha ostatních nebyla zjištěna. Zlomek z nálezu quititzského nepřichází ovšem v úvahu. Hledíme-li tedy ke všem pěti celým kusům a přidáme-li 5% na obvyklé ve středověku ražení al marco a opotřebení mincí oběhem, dopočítáme se průměrné váhy 1.4 g, které dosáhly z českých mincí 10. věku pouze nejlepší denáry Boleslava II. z druhé poloviny jeho vlády a ražby slavníkovské.

Budiž hned zde podotknuto, že rozbor tří nálezů, v nichž se vyskytla mince, o níž jednáme, a z nichž rummelsburský byl popsán jen z části, nemá pro časové její zařadění významu. Nález rummelsburský a leissowský obsahoval vedle velkého množství mincí nejrůznějších národů a věků, od denárů římských až do první čtvrti 11. stol., jen malý zlomek mincí českých, 58 a 30 kusů, skládající se ještě k tomu z celé řady typů, zastoupených obyčejně pouze jednou neb několika málo ražbami od knížete Václava až po Jaromíra. V nálezu quilitzském, zakopaném kolem r. 1025, bylo mezi více než 2000 mincemi jen 5 zlomků českých a sice typu našeho, Vladivoje, Jaromíra a Oldřicha, z nichž 4 poslední jsou z nejmladších ražeb v nálezu obsažených, takže lze důvodně souditi, že i náš denár, je-li český, se k nim časově druží. O původu naší mince neprozrazují tyto nálezy ovšem rovněž ničeho.

Osm až deset těchto dosud známých denárů lze rozděliti na dvě skupinky. První z nich, skládající se z ražeb z nálezů u Rummelsburgu a Leissower Mühle, dále pak z exempláře Donebaurovy sbírky č. 68 a z obou mincí berlínských má sice odchylky ve značkách umístěných vedle ruky [12]), a ovšem i v opisech, které jsou zvláště patrny na denáru rummelsburském. Avšak právě těmito opisy hlásí se tyto mince do samé blízkosti denáru, řekl bych, původního, na němž byl smysl legendy vyjádřen nejsprávněji a nejzřetelněji. Mince druhé skupinky, k nimž náleží druhý denár ze sbírky Donebaurovy, denáry z nálezu quilitzského a ze sbírky pana Kulhánka, mají opisy již zcela porušené, avšak přece sobě příbuzné, závislé na společném kolku od původního denáru již velmi vzdáleném, na němž řezač umístil písmena zcela libovolná, takže tu máme před sebou napodobeninu ražeb prvotních při níž záleželo asi jen na stejných obrazech.[13]) Obě tyto

[12]) Denár z Leissower Mühle, popsaný Bahrfeldtem, má vlevo písmeno N, ostatní všechny И.

[13]) Takové libovolné značky, jež lze sotva nazvati písmeny, potkáváme na velké řádě českých denárů již od dob Boleslava I. a to namnoze velmi podobné značkám na mincích této druhé skupiny. Srv. u *Smolíka*, Denáry Bol. I. atd. č. 28 n. (typ meč—kaplice), 116 n., 163 n. (kříž—kaplice), 201 n. (hlava—kaplice), 433 n. (ruka—

skupiny tvoří uzavřené celky také vahou jednotlivých kusů. Jen denár Donebaurův (č. 68) jest jakousi výjimkou, byl-li ovšem přesně vážen. I tato zajímavá zajisté okolnost potvrzuje právě vyslovený názor o časově i věcně odlišném rázu obou.

Podkladem našeho dalšího pozorování mohou býti ovšem jen mince skupiny první, jež jsou jistě domácími ražbami, byť i v opisech poněkud porušenými.

* * *

Smolík tvrdí o nich velmi rozhodně, že nejsou českého původu. Máme-li přisvědčiti, bylo by především třeba věděti, kam tedy náleží. Nelze pochybovati, že se hlásí do okruhu kultury říše německé. Pátráme-li však sebe bedlivěji, nenalezneme, kam bychom je umístili. Ruku a kaplici potkáváme sice na celé řadě denárů německých. Tak ruku na př. na mincích z Esslingen, Goslaru, Quedlinburgu, Stade, na denárech flanderských, vévodů saských a j.[14]), kde je namnoze převzata, jako u nás, z mincí anglosaských. Kaplice k nám přichází, jak známo, s denáry augsburskými a bavorskými[15]), vyskytuje se, ovšem v podobě zcela jiné, na př. i na denárech t. ř. vendických, dále kostnických, churských, strassburských, bamberských, erfurtských, wormských, trevirských, kolínských, mohučských a mnohých jiných, zejména také polských, na nichž je napodobena kaplice denárů Otto-Adelheidských[16]). Ruky tvaru ruky naší není však na žádném z nich, kaplice takové jen na mincích bavorských, které byly našim ražbám vzorem. Ruku na jedné a kaplici na druhé straně téže mince jsem však nenalezl vůbec nikde.

Za to se vyskytuje tento typ v 10. století v Čechách dosti často a to v několika údobích. Po prvé za Boleslava I., pak za Boleslava II. a ještě snad III. [17]), při čemž není, pokud dnes víme, nikde kaplice v kroužku. To však nemůže býti důvodem, abychom náš denár vykázali z Čech, když přece každý téměř větší nález českých denárů, jako na př. chrášťanský, ostroměřský a choustnický, přinesl typy nové nebo aspoň značně odlišné.

Ještě více to platí o značkách u ruky a lomenice, které se na jiných denárech tohoto typu nenacházejí. Stačí prostě poukázati na uvedený právě nález ostroměřský, skládající se vedle několika málo ražeb řezenských z více než 300 mincí českých, na nichž se vyskytly po obou stranách ruky značky

kříž), 436 n. (kříž—kříž, ruka—kaplice) a jinde. Nelze se zde zabývati otázkou, kde a jak tyto zkomoleniny vznikly.

[14]) Jsou vesměs z 11. stol. Srv. *Dannenberg*, Die deutschen Münzen der sächs. u. fränk. Kaiserzeit I., č. 56. 699, 951, 953, 1247 n., II. 160, 1440 a j., *Jesse*, Der wendische Münzverein, tab. I., č. 19 a 22.

[15]) Srv. *Dannenberg*, l. c. I., tab. 44 n.

[16]) l. č., I., 490 n., 825 n., 842 n., 868, 877 n., 925 n., 983 n., 1009 n., 1325 n. a j. Kaplice je zvláště často znazorněna na německých mincích duchovních. — *Stronczyński*, Dawne monety polskie, tab. II., 12 n.

[17]) Srv. *Smolík*, l. c., č. 70 n., 203 n., 211 n. a 447 n.

do té doby neznámé a to přes veliký počet českých ražeb často jen na několika málo, ba i na dvou i jednotlivých kusech [18]). Náš denár se však objevil, pokud dnes vidíme, v nálezech, v nichž byly české mince vedle velikého množství ražeb nejrůznějších zemí a národů jen zlomkem, skládajícím se však z řady typů, zastoupených velkou většinou jen jednotlivými ražbami. Při tom jde, jak hned vyložíme, o minci, raženou k účelu zvláštnímu, která se měla a musila lišiti od ostatních českých ražeb současných.

Poněkud zkušený numismatik nebude, pozoruje-li minci, o níž je řeč, ne ovšem na vyobrazení, nýbrž na originálu, dlouho váhati, aby ji položil mezi české denáry poslední čtvrti 10. století a to také podle toho, čemu říkají Francouzové a Němci „fabrika" (Fabrik, fabrique), tedy podle všech těch znaků, dávajících mincím zvláštní ráz, týkajících se zejména ostrosti reliéfu, hrubší nebo jemnější, plastičtější či plošší kresby obrazů a písmen, jež nelze často slovy, ba ani vyobrazením vyjádřiti a které přece sdružují ražby ve skupiny, ohraničené časově i místně [19]). Po této stránce lze náš denár klásti jedině do blízkosti mincí typu ethelredského, ražených přibližně mezi l. 985—995 *(viz obr. č. 3 a 4)*, skupin, které tomuto typu předcházely a jej vystřídaly *(viz obr. č. 2 a 6)*, některých mincí Soběslavových typu anglosaského *(viz obr. č. 5)* a několika snad prvních ražeb Boleslava III.[20]) *(viz obr. č. 7)*. Z těchto mají některé rovněž ruku na líci a kaplici na rubu (Smolík, č. 203—207, 448—471).

č. 2. Půldenár Boleslava II. ražený před zavedením rázu anglosaského. (Smolík tab. VII., č. 145.)

č. 3. Denár Boleslava II. rázu anglosaského se jménem Omerizovým z nálezu ostroměřského.

[18]) *Smolík*, Nález denárů v Ostroměři, Pam. arch. XX., str. 509 n. Srv. tu zejména č. 26—30, 33 a 34 popisu. Avšak i na denárech ze starších nálezů se vyskytly zvláštní značky rovněž jen na kusech jednotlivých. Srv. na př. *Smolík*, Denary Boleslava I. atd., tab. IV., č. 89, 95, VI., 135, 137, 140, VII., 146, 148, 150, VIII., 169, 183, 189, 190.

[19]) Proto poškozují badatelé své výklady o mincích zejména starších, doprovázejí-li je vyobrazeními, pořízenými podle kreseb, nikoliv podle dobrých fotografií. Vidíme na př., jak tabulky, přidané známým pracím Fialovým a Smolíkovým, neosvětlují žádoucně důvtipné někdy názory autorů o časovém zařadění našich nejstarších denárů, znemožňujíce kontroly, nemá-li čtenář po ruce originály.

[20]) Srv. *moji* práci O denárech vyšehradských, N. Č. Č. III., str. 172 n. Viz u *Smolíka*, č. 203—207, 210—217, 218 n., 357 n., 448—471, 479—486 a 537 n.

č. 4. Denár Boleslava II. rázu anglosaského se jménem Nacubovým (pod. Smolík tab. IV., č. 96).

č. 5. Denár Soběslava Slavníkovce rázu anglosaského (Smolík tab. VII., č. 185)

č. 6. Denár Boleslava II., ražený bezprostředně po typu anglosaském (Smolík tab. V., č. 116).

č. 7. Denár Boleslava III. (Smolík tab. VII., č. 149).

I z těchto vyobrazení — zcela jasně to vidíme na originálech — je patrno, že náš denár mohl vzniknouti jen v této době, ohraničené zhruba začátkem et osmdesátých a koncem let devadesátých 10. stol.[21]). Upozorňuji zejména na zvláštní jemný, štíhlý tvar ruky, která se v této podobě nevyskytuje na žádné minci české předcházející či pozdější a na žádné cizí ražbě vůbec. Je to na všech dosud známých denárech našeho typu vždy ruka levá, předpokládáme-li, že jde o žehnající ruku boží[22]). Uvádím to proto, že na převážné většině českých mincí podobného rázu je znázorněna ruka pravá. Tak i na denárech typu ruka-kaplice, v níž je nápis **ONO** a pod., a na ražbách vlastního typu ethelredského, zanikajících r. 994, na nichž se levá ruka vyskytuje jen výjimkou.[23]) Obvyklou je na mincích typu ruka—kříž, které

[21]) Bližší zdůvodnění časového postupu těchto typů nalezne čtenář v uvedené mé práci o denárech vyšehradských.

[22]) To přímo potvrzuje nápis Dextera Dei na některých denárech Jaromírových a Oldřichových (*Fiala*, l. c., tab. VI., č. 26 a 27, tab. VII., č. 3) i na některých denárech německých.

[23]) *Smolík*, l. c., tab. IV., č. 80 a 89.

pak přecházejí v čistý ráz anglosaský (Smolík, tab. III., č. 63—66), přichází na všech denárech Emminých (Smolík, tab. V., č. 110—112), které jsou typu ethelredského, na vyšehradských mincích se jménem **NOC** (Smolík, tab. V., č. 106—109), které vystřídaly vyšehradské denáry Zantovy, ražené do r. 994, a na většině mincí typu ruka—kříž ((Smolík, tab. V., č. 113 n.), jež Smolík přiděluje společné vládě Boleslava II. a III. a jež lze skutečně klásti bezprostředně za typ anglosaský.[24]) Konečně pak vidíme levou ruku na převážné většině denárů Soběslava Slavníkovce (Smolík, tab. VIII., č. 183—190) rázu anglosaského i typu ruka—pták, ražených určitě před r. 995, kdy panství Slavníkovců zaniklo. Nemůže tedy býti ani po této stránce námitek proti shora uvedenému časovému vřadění naší mince do posledních dvou desítiletí 10. století. Přidal bych ještě, že všechny české ražby z tohoto údobí oddělují obrazy od opisu hladkým obvodkem až na denáry s meči (Smolík, tab. V., č. 120—VI., 124), jež mají obvodek perlovitý, a na několikrát již uvedené mince typu ruka—kaplice, na nichž je rub bez obvodku. Snad působil na řezače kolků všeobecný zvyk, že postavil i kaplici do hládkého obvodku v době, kdy taková úprava mince byla nejoblíbenější. Že však nelze po této stránce pro některé údobí našeho mincovnictví stanoviti určitého pravidla, dokazuje okolnost, že z téže asi doby pochází denár Soběslava Slavníkovce (Smolík, tap. VIII., č. 191) s hlavou a kaplicí, ražený na Libici, jenž nemá ani na líci ani na rubu obvodku, ač je tato kaplice ještě k tomu věrně převzata z feniků t. ř. Otto — Adelheidských anebo polských, na nichž je v obvodku vždy.[25])

Lze však i ukázati, že ani značky po stranách ruky a lomenice nejsou v době, do níž klademe náš denár, českému mincovnictví tak cizí, jak myslí Smolík. Vedle ruky jsou to, jak jsme viděli, **Ô—N̆, Ô—N̂, Ô—N̆**, u střechy kaplice pak značky **V—Λ, I—Λ, V—V**, vždy šikmo položené. Podobná písmena a příbuzné značky potkáváme dokonce po obou stranách ruky na ražbách, o jejichž českém původu nikdo nikdy nepochyboval. Tak vidíme na př. na ethelredských a následujících pak denárech Boleslava II. vedle ruky značky: **N̄—Λ̄, O** ve spojení s **ꟿ** a **I,O—Λ, V̄—I, Ô—>, V̄—Λ̲, Λ̲—V̲, Õ—Λ̄, +—V̄** (Smolík, tab. V., č. 102—104, 106—109, 113—118, tab. VI., 134, 135, 137, tab. VII., 146, 148, 150, tab. VIII., 169, 183). Na mincích Soběslava Slavníkovce vedle ruky značky: **Ǒ—Ǒ, Ô—Ô** a **O̲—Ǒ** (tamtéž, tab. VIII. č. 183, 189 a 190). Při tom jest poznamenati, že **N**, vyskytující se zejména ve spojení s **A** a **O** v nejrůznějších formách a obměnách na tolika středověkých ražbách českých, polských a německých, u nás zejména v kaplici, avšak i na pečetích a znacích, má určitě utajený smysl symbolický, jejž se dosud nepodařilo rozluštiti.[26]) V některých z těchto značek

[24]) Srv. uvedenou moji práci, str. 181.

[25]) Srv. *Menadier*, Deutsche Münzen I., str. 152 n., *Stronczyński*, l. c., tab. II. typ 12 a 13.

[26]) *Friedensburg*, Die Symbolik der Mittelaltermünzen I., str. 80 n.

poznáváme i značky umístěné po obou stranách lomenice našeho denáru, kde ovšem musily býti vzhledem ke komposici celého obrazu položeny šikmo. Znamenají však asi totéž jako značky na líci našeho denáru nad O a И, jako nápisy v kaplici mincí Boleslava I. bavorského rázu, ražeb Boleslava III. a ještě Vladivoje (Smolík, tab. II., č. 27—29, 32—34, III., 62, VII., 166 a VIII., 180) a konečně i veliké řady mincí německých, zvláště bavorských, odkud přišly k nám[27]). Také nápis v kaplici denáru, o němž zde pojednáváme, OИN, jest zajisté zase jen obměnou písmen O a И (N), postavených na stejném místě i na mincích časově mu blízkých. Ostatně vidíme na ražbách Boleslava III. v kaplici nápis OMO (Smolík, tab. VIII., č. 153 a 154). Všechny tyto značky na našem denáru, jakož i velikou část značek na jiných soudobých mincích českých i cizích lze, jak je viděti, odvoditi od dvou základních tvarů O a N (И).

Shrneme-li tedy poznatky dosavadním výkladem získané, vídíme, že máme před sebou minci rozhodně českou z konce 10. slotetí, raženou však přece za okolností mimořádných. Ten dojem stupňuje podrobnější zkoumání opisu našeho denáru.

Hned při prvním prohlédnutí je nápadné, že se opisy na líci i na rubu skládají z mnohem většího počtu písmen, než bývá zvykem na ostatních českých denárech, kde jest jich nejvýše 12—13. Náš denár má však zvláštní shodu v opisech na líci i na rubu vždy písmen 18 a to jak na exemplář z nálezu rummelsburského a Donebaurově, tak na obou kusech z Leissower Mühle, čímž je podepřen názor dříve vyslovený, že tyto mince jsou blízké ražbě původní, není-li jí přímo některá z nich. Již z toho je viděti, že jimi mělo býti vyjádřeno cosi určitého a mimořádného. Mince se proto také na první pohled odlišuje od ostatních ražeb českých, neboť písmena jsou drobnější, štíhlejší, postavena blíže jedno k druhému. Přihlédneme-li však k jednotlivým z nich, nenalezneme tvaru, jejž bychom nepotkali na mnoha jiných českých denárech z doby dříve naznačené.[28]) Nebudu zde unavovati srovnáváním jednotlivých písmen, přenechávaje to čtenáři, jenž by snad pochyboval. Zmiňuji se jen o písmenu ⊙, tedy O s tečkou uprostřed, které přichází, pokud jsem mohl zjistiti, dosti často na polských mincích Boleslava Chrabrého a někdy i na českých mincích Vladivojových, což by mohlo svádět k doměnce, že jde o minci polskou.[29]) Vyobrazení dvou mincí jme-

[27]) Tato značka bývá na konci 10. stol. postavena i takto: > (Smolík, tab. VI., 137, VII., 166).

[28]) Není, myslím, zbytečné připomenouti, že je metodicky pochybené, snažiti se starší naše denáry podle písma chronologicky ohraničovati rozpětím i několika desítiletí. Nemáme dosud ani u nás ani jinde podrobné palaeografie písma na mincích, které má ráz zvláštní, odlišný od písma listin a knih, poněvadž bylo vytvořeno zcela jiným postupem a jinými prostředky. Musíme se obyčejně spokojiti s poznáním, že tvary písmen neodporují celkovému rázu písma té které doby a země. Zvláště uvědomíme-li se, že ty tvary vznikly skládáním punců a že se menší rozdíly často vysvětlují tím, že punc byl vložen do kolku nesprávně anebo nepřesně.

[29]) Srv. *Stronczyński*, l. c., na př. tab. I., typ 7b, II., typ 16, *Smolík*, tab. VIII., č. 179. Právě písmena na líci tohoto denáru OOIV, porovnána s písmeny na rubu

novaného panovníka polského[30]) dokazují však zcela odlišný ráz mincovnictví polského, o které se částečně opírají i ražby Vladivojovy, od způsobu mincování českého *(viz obr. č. 8 a 9)*.

č. 8. Denár Boleslava Chrabrého.

č. 9. Denár téhož panovníka.

Písmeno O s tečkou není na českých mincích obvyklé, ale ne zrovna vzácné. Vídíme je, jakož i písmeno D na několika denárech Boleslava II. a III., zejména také na ražbách typu anglosaského.[31]) Vyobrazení dvou mincí Boleslava II. a Soběslava Slavníkovce, v jejichž opisech a ve značce na levé straně ruky nacházíme takové G a O s tečkou

č. 10. Denár Boleslava II. (Smolík tab. IV., č. 84 var.).

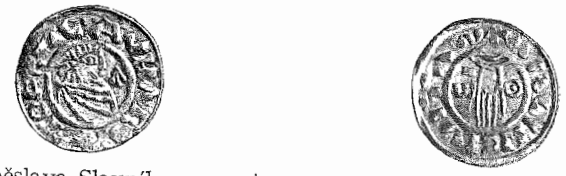

č. 11. Denár Soběslava Slavníkovce z mincovny malínské (Smolík tab.. VIII., č. 188).

mince, o níž je řeč, by mohla domněnku tu zdánlivě podporovati. Teček v písmenu O nevidím na krásně zachovaném denáru ze sbírky p. Dr. Katze, na minci p. Kulhánkově jsou zřejmé jen jejich stopy. Za to lze podle vyobrazení souditi, že byly velmi zřetelné na exemplář Donebaurově č. 68 (*Fiala*, České denáry, tab. III., č. 10). Určitě vidíme tečku v O na jednom z denárů, uložených nyní ve sbírce berlínské.

[30]) Č. 9. je ze sbírky p. dr. V. Katze, jemuž děkuji za zapůjčení mince k fotografování.

[31]) Srv. na př. *Donebauer*, tab. III., č. 15, *Fiala*, l. c., č. 220, 227, 250, *Smolík*, tab. III., č. 64, IV., 95, VI., 122, č. popisu 269, 287, 298 a j.

(viz obr. č. 10 a 11), svědčí jasně o příbuznosti s denárem, o němž zde jednáme, zvláště porovnáme-li je s ražbami Boleslava Chrabrého a Vladivojovými. [32])

Opisu na rubu našeho denáru nelze dnes rozluštiti, i když sebe úsilovněji sestavujeme jednotlivá písmena a porovnáváme je s legendami na jiných českých mincích té doby, právě tak, jako jsou dosud záhadny opisy na jiných našich mincích, jimiž měl řezač kolků vyjádřiti cosi zvláštního, odlišného od smyslu obvyklých legend[33]). Tomu nasvědčuje i okolnost již uvedená, že se ten opis skládá na čtyrech jmenovaných denárech, které se hlásí do samé blízkosti denáru původního, vždy z 18 písmen, vykazujících v jednotlivých legendách odchylky jen nepatrné. Naproti tomu zaráží, že nalezneme skupinky dvou, tří písmen z tohoto nápisu v legendách četných jiných českých denárů[34]). Nebudu je zde podrobně uváděti, poněvadž rozluštění smyslu této legendy může přinésti jen neznámá dosud ražba nebo spíše ražby tohoto typu. Upozorňuji pouze, že ve skupině písmen, opakující se stále v druhé polovině opisu od pravé ruky k levé: DZAIGIVO, DZAIZ⅂VO, DIAΣΣ⅂VO, D≷AI≷⅂VO, lze snad tušiti jméno Boleslavovo s obvyklým přídavkem D (dux), poněvadž bývá podobně vyjadřováno na českých mincích soudobých[35]). Na ražbách s opisy velmi porušenými, jejichž původní smysl řezači kolku již unikl docela, jest toto jméno zhusta sestaveno z podobných prvků (AVIΓOC), jaké nacházíme na denárech našeho typu, které lze nazvati napodobenými (srv. č. 3, 8, a 10).

Za to nelze pochybovati o smyslu opisů na líci, v nichž je vzájemných úchylek, vyjímaje denár z nález rummelsburského, ještě méně. Zejména na líci mincí z nálezu u Leissower Mühle (č. 4 a 5) a na denárech berlínských (č. 6 a 7) čteme od pravé ruky k levé ·ΣIPƆTΣƎ.ZVIRΛNƎ·ᗡƆIH, tedy zcela jasně: Hic denarius est epis (episcopi, episcopatis), poněvadž bývá Σ s S a Ɔ s Ǝ zaměňováno na přemnohých mincích středověkých, ovšem i našich. Opis tedy svědčí zřetelně, že m á m e p ř e d s e b o u

[32]) Nechci ovšem popírati vzájemné vlivy v mincovnictví českém a polském, které se projevují i v podobných motivech na denárech obou států, zejména ve význačném motivu ptáka, jenž přichází u nás na denárech s meči a na jedné minci s kaplicí (Smolík, tab. VI., č. 142, 143, VII., 147) a pak na ražbě Soběslava Slavníkovce (tamtéž, VIII., 190). Prioritu a míru těchto vlivů nelze dnes stanoviti, poněvadž dnešní naše vědomosti nedovolují rozhodnouti s určitostí, kdy vznikly tyto české, tím méně, kdy podobné mince polské. Východiskem zkoumání by asi bylo nejlépe mincovnictví Vladivojovo. Corpus nummorum polonicorum, chystané numismatiky poznaňskými, umožní zajisté odpověď přesnější, nežli poskytuje starší badání polské.

[33]) Srv. na př. *Fiala*, l. c., č. 343 a 344 a opis na rubu denáru knížete Václava srv., *Fiala*, l. c., tab. IV., č. 10.

[34]) Tak písmena ETFA, která potkáváme ku podivu podobná na některých denárech Soběslava Slavníkovce (Smolík, VIII. 183 a 190).

[35]) Srv. zejména XOVICΣГΛVΠVDV, OCIIVDAA, ΛVTΣCΛDD (*Fiala*, l. c., č. 138, 174, 302), DIVΣVVIVEΣVIX, DOILEΣLΛV (*Smolík*, l. c., č. 127, 381 a j.).

d e n á r b i s k u p ů v, b i s k u p s k ý, a t o, j a k j s m e p o z n a l i, d e n á r č e s k ý, r a ž e n ý n ě k d y v e d v o u p o s l e d n í c h d e s í t i l e t í c h 10. v ě k u.

Zaráží poněkud nezvyklá formulace opisu. Není však tak výjimečná, jak se na první pohled zdá. Obsahem legend na středověkých mincích jest ovšem obyčejně jméno panovníkovo, mincovny a osob, súčastněných na zhotovení, pak pohnutka a konečně i čas vydání ražby. Vyskytují se však i náboženská rčení jako Benedictum sit nomen Domini nostri Jesu Christi na turnosech a Sit tibi Christe datus, quem tu regis ducatus na benátských zecchinách. Obsah legend, nahoře vyznačený, bývá někdy vyjadřován neobvyklým způsobem. Nebudeme se zde zabývati značnou poměrně skupinou mincí s opisem neb nápisem „Me fecit" a pod., vyskytujícím se nejvíce na ražbách merovejských a pak na řadě německých mincích 11. a 12. stol., vztahujícím se na panovníka nebo mincmistra[36]), mezi nimiž jsou i denáry duchovní, na př. erfurtské ražby mohučského arcibiskupa Bardona z Oppershofenu (1031—1051) s opisem: Barto me fecit[37]). Uvedeme však legendy, obsahem velmi blízké opisu denáru našeho. Tak čteme na fenikách z Gittelde, ražených v 11. stol.: Hir steit der biscop[38]), na poněkud pozdějších mincích saských: Ego sum Bernhardus, Dux Heinricus est, anebo na vzácném durynském brakteátu Otty IV. (1198—1218) nápadný opis: Hec est moneta regis Ottonis[39]), jemuž se blíží opisy na hildesheimských brakteátech: Ego sum Hildenemensis a Hildensemensis sum epicsc.[40]) Snad bych se mohl ještě zmíniti o fenikách, ražených pro Slavonii uherskými králi od Bély II. až po Karla Roberta, jež mají jen na jedné straně nápis: Moneta regis p(er) Sclavoni[41]), a o denáru z doby Jindřicha II., jenž má na líci monogram Kristův, na rubu třířádkový nápis Caesar invict(us)[42]). Také opis na fenikách, které se podařilo přiděliti abatyši Gerburze v Quedlinburgu (1108—1137): Eleccio mei, a zvláště legenda: Vir(go) spon(sa) ego na mincích jakési neznámé německé abatyše 12. stol. patří do skupiny ražeb, jejichž opisy nebo nápisy nejmenují majetníka mince, nýbrž se vztahují na jeho hodnost nebo na významnou událost z jeho života.[43]) Sluší ještě

[36]) Srv. *Menadier*, Deutsche Münzen II., str. 56 n., *Engel-Serrure*, Traité de numismatique du moyen-âge I., str. 109 n.

[37]) Prohlížíme-li německé mince středověké třebas ve známém díle Dannenbergově, vídíme, že duchovní knížata označují často své ražby jménem světce, nikoliv jménem vlastním. Kde však dávají na mince své jméno, spojují je obyčejně, ne však vždy, s označením hodnosti. Nebylo však, až na některé výjimky, zvykem, přidávati i jméno sídla.

[38]) Srv. *Menadier*, Gittelder Pfennige, Ztschr.. f. Num. XVI., str. 233 n.

[39]) *Menadier*, Funde deutscher Münzen aus dem Mittelalter, Ztschr. f. Num., XV., str. 193., *týž*, der Fund von Kleinvach, D. Münzen II., str. 22.

[40]) *Menadier*, D. Münzen I. str. 241 n., *Leitzmann*, Num. Ztg. III., Sp. 78.

[41]) *Rupp*, Nummi Hungariae, tab. VII., č. 196 n.

[42]) *Dannenberg*, l. c., č. 1190.

[43]) *Menadier*, Gittelder Pfennige, str. 232 n., D. Münzen II., str. 39 n. Lze i poukázati na denáry polského Boleslava Chrabrého (uvedené též u Fialy, č. 402), jež mají

podotknouti, že potkáváme i slovo denarius jakožto označení mince na př. na ražbách Balduina flanderského (989—1036), Adalbera, biskupa luttyšského (1121—1128), později na středověkých mincích slezských[44]). Tedy ani po této stránce není námitek proti našemu výkladu obsahu legendy: Hic est denarius epis (copi, copalis), tím méně, poněvadž je pevně podepřen grafickým jeho znázorněním.

Budeme sotva váhati, kterému biskupu či biskupství máme přiděliti český denár, jenž se opisem sám označuje jakožto biskupský a celým rázem hlásí do konce 10. století. Kosmas sice zná i jakéhosi biskupa moravského jménem Vracen, jenž se objevuje r. 976 na synodě mohučské vedle prvního pražského biskupa Dětmara. Ať byl však biskupem pomocným, misionářským, či samostatným, jisté jest, že se s ním později více nesetkáváme a že se jeho biskupství ztrácí, snad jeho smrtí, v biskupství pražském.[45]) S hlediska numismatického bych pak upozornil na to, že první české ražby na Moravě jsou až z doby Břetislava I., jenž dobyv tuto zemi na Polsku, razil zde i vlastní minci. Před jeho vládou nelze vážnému badání s mincováním na Moravě počítati.

Jest to jistě bezprostřední nástupce Dětmarův († 982) na biskupském stolci pražském, Vojtěch Slavníkovec, jemuž můžeme bez pochybností přiděliti náš denár, jejž lze, jak jsme poznali, podle všech zevních znaků nejlépe umístiti do let jeho biskupování (982—988, 992—994, Vojtěch zemřel roku 997 smrtí mučednickou v pohanských Prusích)[46]) a jenž je zevnějškem i vahou podoben některým mincím Soběslava, bratra Vojtěchova.

* * *

Vzniká přirozeně otázka, mohl-li Vojtěch raziti a jakým právem razil mince jakožto biskup pražský. — V německé říši počíná r. 833 veliká řada privilegií, jimiž panovníci udíleli duchovním knížatům, nejdříve správu, pak výnos mince a konečně i právo vlastních ražeb.[47]) Tomuto vývoji byla zvláště

na líci i na rubu opis Princeps Polonie, na vzpomenuté již ražby s opisy záhadnými (Fiala, č. 343, 344), jež náležejíce do Čech, nejmenují panovníka ani mincovnu, na brněnské denáry se jmény sv. Petra a Jana na líci i na rubu (*Smolík*, Denary úděl. knížat na Moravě, tab: IV., č. 28 n.). Konečně nesou i některé denáry Přemysla I. na obou stranách jméno sv. Václava atd.

[44]) Srv. *Dannenberg*, l. c., č. 145, 215, *Menadier*, D. Münzen II., str. 18, *Friedensburg*, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter (Cod. dipl. Silesiae XII.), č. 440, str. 138.

[45]) *Novotný*, České dějiny I. 1., str. 610, *V. Hrubý*, Původní hranice biskupství pražského, Brno 1926, zvl. otisk. z Čas. Mat. Mor., r. 50, str. 59 n.

[46]) Mohlo by se mysleti i na Kristiána-Strachkvase, již proto, že byl bratrem Boleslava II. Zemřel však koncem r. 996 v Mohuči dříve, než mohl býti na biskupa vysvěcen (*Novotný*, l. c. I. 1., str. 658). Do doby Thiddagovy, jenž nastoupil biskupský úřad r. 998, se naše mince celým rázem již hodí méně.

[47]) Ze starší literatury srv. hlavně *Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte VIII., str. 317 n., *Müller*, Deutsche Münzgeschichte I. na různých místech, zvl. str. 170 n.

příznivá doba ottonská, když císařové z domu saského, hledajíce oproti vzrůstající moci kmenových knížat a světských pánů oporu u knížat duchovních, aby zachránili jednotu říše, budovali v sídlech biskupských střediska administrativy, která k sobě záhy zejména při církevních slavnostech připoutala obchodní ruch, jenž potřeboval mincí. Kdežto však v 9. a většinou i v 10. stol. uvádějí tyto ražby vedle jména biskupa i jméno panovníkovo jakožto vlastního pána mince, jenž rozhoduje i o stříži a zrnu, známe přece již asi z poloviny 10. stol. ražby, nesoucí jen jméno biskupovo. Vývoj byl pak dovršen ve věku 11. a 12., kdy církevní hodnostáři dostávají do rukou jus et potestas propriae monetae a odpoutávají své mince od královských po stránce vnější i metrologické. V té době si opatřila téměř všechna biskupství a význačná opatství od králů privilegium, podle něhož mohli raziti minci vlastní.

Ač tedy není pochybnosti o tom, že právo mince a jeho vykonávání jest res juris regalis, vychází až do 13. stol., kdy jest již úplně v držení knížat duchovních a světských, od panovníka, jenž je udílí z důvodů politických a hospodářských, známe přece celou řadu biskupských denárů zejména ze století 10., k nimž listiných dokladů není vůbec, anebo až z doby pozdější[48]). Jest těžko vysvětliti tuto okolnost vždy poukazem na to, že se listiny ztratily, zvláště když se privilegia, udílená dodatečně, třebas i o celá století později, staršího obdaření nedovolávají, nýbrž se spokojují formulkami zcela všeobecnými, označujícími toto právo jako secundum morem antiquitus constitutum, ut primo fuit[49]) a pod., anebo povolují minci určitým statkům biskupským, zásadního práva mincování se nedotýkajíce.[50]) Vyskytly se proto názory, že právo raziti mince je součástkou práva odbývati trhy a vybírati cla, proti čemuž však svědčí listiny, tato práva rozlišující. Spíše vzniklo takové mincování šťastnou usurpací, jíž panovník zabrániti a ji rušiti nechtěl anebo nemohl.[51])

Jiné poněkud byly poměry na východě německé říše, ať již na území kolonisací říši přímo přivtěleném či ve státech s ní spjatých svazkem volněj-

Eheberg, Über das ältere deutsche Münzwesen und die Hausgenossenschaften, ve Schmollerových Staats- u. sozialwissenschaftl. Forsch. II., str. 20 n., *Lamprecht*, Deutsches Wirtschaftsleben II., 351 n. Mincovní privilegia pro německá biskupství a opatství sestavili *Engel-Serrure*, l. c. II., str. 516 n. Nověji jednal o této otázce, avšak jen zcela stručně a po stránce formální *Menadier*, Das Münzrecht der deutschen Bischöfe, Berl. Mbl. XXXI., 1910, str. 581 n.

[48]) Tak na př. bylo biskupství augsburskému uděleno právo mince až. r. 1061 Jindřichem IV., razil tam však již Oldřich, hrabě z Dillingen (923—973), jenž první označil své mince jen vlastním jménem. *Lamprecht*, l. c. II., str. 352 uvádí příklady z krajiny moselské.

[49]) Tak na př. v uvedeném právě privilegiu pro biskupství augsburské (Mon. Boica XXIX. I., č. 401).

[50]) Srv. uvedený seznam privilegií u Engel-Serrure.

[51]) Rozcházím se tu poněkud s názory uvedených autorů a shoduji se spíše s výklady *Luschinovými*, shrnutými v kapitole Münzverleihungen v jeho Allgem. Münzkunde u. Geldgeschichte, 2. vyd., str. 244 n.

ším anebo užším, v Dánsku, v Polsku a v Čechách. Je všeobecně známo, že horlivé zakládání duchovních ústavů v těchto krajích zejména Otou I. mělo nejen sloužiti šíření křesťanství, nýbrž bylo i prostředkem k utvrzení nadvlády a vlivů říše německé. Tak vznikala biskupství v Havelsbergu, Braniborech, Míšni, později zvláště arcibiskupství v Magdeburgu, biskupství v Dánsku, na polském území v Poznani a konečně i v Praze. Polské listiny, udílející arcibiskupům hnězdenským a biskupům poznaňským právo raziti mince v určitých městech a oblastech jejich panství, uznávající tedy mlčky jako zmíněné listiny německé toto právo v zásadě a pro jiná zboží, jsou až z druhé pol. 13. a ze začátku 14. stol.[52]). Biskupství krakovské takových listin nemá vůbec. Přece však považuje Gumovski dva denáry z doby Roberta Stydlivého za ražby tohoto biskupství[53]), z nichž jeden se světcem nad hradbou s opisem Scs Wenceslaus jest ovšem napodobeninou českých ražeb Vladislava I. Vedle Gumovského poznávají i poznanští numismatikové Zakrzewski a Majkowski v některých typech nejstarších mincí polských ražby biskupů poznaňských a arcibiskupů hnězdenských z konce 10. a z počátku 11. stol., ač se listinných dokladů nedopátrali[54]).

Jako vévodové polští a kmenová knížata německá vážili i Přemyslovci právo raziti své mince z vlastní svrchovanosti, jure proprio, nezávisle na svolení německého krále. Bylo míněním až do nedávna v české historické literatuře téměř všeobecně uznávaným[55]), že vedle nich nikdo mincovati nemohl. Smolík nepokládal především proto denár, o němž jednáme, za český. Již obě nesporně pravé moravské listiny z l. 1144 a 1146—1148, jimiž nejdříve německý Konrád III. a po něm český Vladislav II. propůjčují olomouckému biskupovi Jindřichovi Zdikovi percussuram monete publice, měly nabádati k opatrnosti, i když mincí tohoto biskupa dosud bezpečně neznáme. Mohou se vyskytnouti v nových nálezech a snad se i skrývají mezi známými ražbami moravskými, na ten čas neurčenými anebo nesprávně přidělenými.[56]) Víme však dnes určitě, že vedle Přemyslovců razili v Čechách i Slavníkovci. Aspoň denáry Soběslava, bratra Vojtěchova, jsou zjištěny a určeny nade vši pochybnost[57]).

---

[52]) Cod. dipl. Majoris Poloniae I., n. 504 z r. 1284, n. 565 z r. 1286, II., n. 791 z r. 1298 pro Hnězdno, n. 964 z r. 1314 pro Poznaň.

[53]) *Gumowski*, Dzieje mennicy krakowskiej, Poznaň 1928, str. 17, č. 53 a 54.

[54]) *týž*, Monety polskie, Bibljoteka polska, Warszawa 1924, str. 59 n. Článku *Zakrzewského*, O najdawniejszych monetach biskupów i arcibiskupów gnieznienskich, Wiadomosci numismatyczno-archeologiczne 1925, str. 7 n., nemohl jsem přes veškeré úsilí užíti. O jeho obsahu mne povšechně informoval pan *Ks. E. Majkowski*, ředitel arcibisk. archivu a knihovny v Poznani, jemuž za to vzdávám dík.

[55]) Viz na př. opatrnou formulaci názoru *Novotného* o mincovnictví slavníkovském v Českých dějinách I. 1., str. 642, pozn. 1.

[56]) *Friedrich*, CDB. I., č. 138 a 157. *Luschin* se domníval poznávati některé z nich mezi denáry nálezu rakvického. Num. Ztschr. XIX., str. 208 n., č. 95 n.

[57]) Jak po *Menadierovi* naprosto přesvědčivě dokázal *V. Katz*, Denár knížete Václava sv. a denáry Soběslava Slavníkovce, Věst. Num. spol. čsl. V., 1923, str. 202 n.

Jde nyní o to, razil-li Vojtěch jakožto příslušník tohoto mocného rodu u vědomí vysoké své hodnosti církevní, či máme-li před sebou mince, nebo snad některé z dosud známých a poznaných mincí biskupství pražského ve smyslu a podle způsobu ražeb biskupů německých, podřízených přímo císaři, od něhož jedině mohli právo mince získati. Je to otázka právního postavení pražského biskupství zejména při jeho vzniku r. 973.

Není dosud úplně vyjasněna přes mnohé vážné úsilí našich i německých historiků jí věnované a provázené cennými výsledky. V. Novotný, háje a odůvodňuje názory zejména starších českých badatelů Dobnera, Palackého a Kalouska, tvrdí[58]), že bylo i pražské biskupství ve smyslu soukromého vlastnického práva zeměpanského i šlechtického na vyšší duchovní ústavy a farní kostely a jejich jmění v ranném středověku všude platného od počátku soukromým podnikem a majetkem českého knížete, jenž vidí v biskupovi takřka svého kaplana, jak se to již zračilo ve způsobu jeho volby. Bylo tedy vlastně „anomalií", udílel-li českému biskupovi investituru panovník německý, z jehož darování nedržel ani pídě půdy, kdežto skutečného majetku se mu dostalo z rukou českého knížete. Poukazuje na církevní politiku císařů z domu saského, o níž jsme se již zmínili, připouští však Novotný, že se tu aspoň skrytě uplatňovaly nároky říše na politické ovládnutí Čech pomocí biskupství, jehož založení se proto Ota I. horlivě účastnil. Naproti tomu zdůrazňuje F. Hrubý,[59]) abych uvedl jen hlavní protichůdná hlediska v tomto sporu, vliv církevní politiky císařské, z níž vychází iniciativa k založení pražského biskupství, jež mělo podobně jako duchovní ústavy ve východních krajinách slovanských a v severní Italií utvrditi a zpevniti německé panství. Klade váhu na investituru biskupa císařem. Pražské biskupství bylo založeno na lénu a bylo tedy majetkem lenního pána, německého císaře. Hrubý to dokládá snahami německých vladařů v 11. a 12. stol. několikrát projevovanými, aby uplatnili svůj vliv a svá stará práva, zvláště za Friedricha I., jenž chtěl pražské biskupství učiniti bezprostředně závislým na německém císaři[60]), když se v 11. stol. ve skutečnosti octlo v čím dále tím tužší závislosti na českém knížeti a původní přímé postavení pod císařem se stává prostředečným, mlčky trpěným, nikoliv však právně zaručeným.

Nemůžeme se podrobněji zabývati tou otázkou, která by zajisté měla býti znovu pečlivě zkoumána. Dnes lze, myslím, říci: Jako kníže Václav převzal z rukou německých šíření a utvrzení křesťanství ve svých zemích, aby současně s přijetím lenního svazku k říši zabezpečil poměrně samostatný

---

[58]) V Českých dějinách I. 1, str. 588 n. a nyní II., str. 349 n.

[59]) V článku Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu. ČČH XXII., str. 394 n. Jakési sprostředkující stanovisko zaujímá *Naegle*, Kirchengeschichte Böhmens I., 1915, str. 409 n.

[60]) Takové snahy se projevovaly i na Moravě, kde dává uvedené privilegium Konráda III. z r. 1144 biskupovi olomouckému pro statky tam udělené rozsáhlou immunitu a minci.

politický vývoj svého panství, tak oslabili jeho nástupci Boleslav I. a Boleslav II. svojí horlivou, po stránce hmotné rozhodující účastí při zakládání a vybavení pražského biskupství vliv říše a úmysly císařovy, aby vytvořil v hlavním sídle panovníka českého kulturní baštu své nadvlády.[61]) A jako nebyl od počátku pevný a ustálený lenní svazek českého knížectví k říši, tak bylo i právní postavení pražských biskupů závislé na vlivu osobností na stolci knížecím a biskupském, na mocenských silách a politickém vývoji, který nárokům německých panovníků celkem příznivý nebyl. Nás zajímá otázka jen potud, pokud k jejímu řešení mohou přispěti mince námi zjištěné.

Odpověď by mohla po této stránce býti jasná a jednoznačná jen, kdybychom rozluštili opis na rubu našeho denáru. Poněvadž jsme tu však shledali shluk nesrozumitelných písmen, v jehož některých prvcích lze snad tušiti jméno Boleslavovo, v jiných ohlasy legend jiných mincí českých, zejména ražeb slavníkovských, musíme se toho svědectví vzdáti, dokud nepoznáme denárů se zřetelnějšími opisy rubními. Opis na líci hlásá ovšem jasně, že před námi leží denár biskupův. Víme, že denár druhého biskupa pražského, Vojtěcha, z rodu Slavníkova. Poněvadž pak neznáme jiných pražských ražeb biskupských — denáry Jindřicha Břetislava, jenž byl v l. 1193—1197 současně knížetem a biskupem, jsou nepochybně mincemi knížecími —, jest nám hledati vysvětlení v osobnosti Vojtěchově, v církevně politickém ovzduší domácím a v podobných poměrech říše německé, o nichž byla proto stručné řeč.

Viděli jsme, že v druhé polovině 10. stol razí mince již celá řada biskupství a opatství, která ovšem téměř veskrze své mince označují i jménem panovníka. Mezi prvními a první, jenž uvádí jen vlastní jméno, a to bez zvláštního privilegia německého krále, byl zmíněný již biskup augsburský, Oldřich hrabě z Dillingen (923—973), jehož ražby byly u nás dobře známy[62]), muž neobyčejné učenosti, hrdina v bojích proti Maďarům, přítel císaře Oty I., jemuž prokázal v bojích proti jeho vlastním synům důležité služby, kanonisovaný již r. 993 papežem Janem XV. I Vojtěch nabyl skvělé vzdělanosti[63]), měl styky s předními representanty velikého reformního hnutí clunijského, jehož průkopníkem u nás byl. Sjednotil rozsáhlou říši Boleslavovu v ohledu církevním a dal tak politickému rozmachu státu českého i podklad kulturní. Byl synem mocného Slavníka, spřízněného s císařským rodem německým, jehož panství i po jeho smrti r. 981 rozsahem a významem si vynutilo zvláštní ohledy českého knížete, jemuž muselo záležeti na shodě

[61]) Tyto úmysly měly býti podporovány podřízením pražského biskupství arcibiskupství mohučskému, jako ještě více polského biskupství, založeného r. 968 v Poznani, arcibiskupství magdeburskému, jež bylo přímo výpadní branou germanisačního úsilí na východ. Proto prosadil mohutný Boleslav Chrabrý zřízení vlastní církevní metropole v Hnězdně.

[62]) Poněvadž byly mnohokrát napodobovány již za vlády Boleslava I.

[63]) O jeho životě a činnosti jednal obšírně *H. G. Voigt*, Adalbert von Prag, Westend-Berlin 1898. Srov. též. *Novotný*, l. c., I. 1., str. 602 n.

s jeho potomky, i když tito asi uznávali v nějaké formě svrchovanost panovníka pražského. Význam a moc jejich panství dosvědčuje právě okolnost, že razili vlastní minci. Tak měla již volba Vojtěchova a jeho pozdější činnost, věnovaná sebe více utvrzení křesťanství a ve smyslu asketických jeho ideálů hodnotám ryze duchovním, přece významné pozadí církevně politické, které se i zrcadlí v podmínkách, provázejících jeho návrat do Čech r. 992, v nichž je zřejmá snaha, osvoboditi podle programu hnutí clunijského církevní život od naprosté nadvlády světské. Úkoly svými v zemi, která sotva oblékla zevní roucho křesťanské, uvnitř však žila životem zcela pohanským, lišily se tenkrát povinnosti pražského biskupa ovšem nesmírně od úkolů duchovních knížat německých, kteří byli místními správními orgány královskými, jimž byla svěřena i starost o obchod a hospodářská činnost vůbec, k níž jim měly poskytnouti prostředky trh, clo a mince.

Lze tedy asi říci, že biskup Vojtěch razil své mince jako člen mocného rodu Slavníkovců, jenž měl v Čechách právo mince vedle Přemyslovců, u vědomí svého vysokého úřadu biskupského, jemuž toto právo v sousední říši německé a snad tenkrát již i v Polsku náleželo. Neboť jako je v tehdejší Evropě ražení mince přímo symbolem panovníků, připoutávajících své země trvale ke křesťanským řádům západním, tak se musilo právě Vojtěchovi jeviti jako vnější znamení důstojnosti biskupské, jím tak povznesené a vysoko ceněné.

Jen zřetelný opis na rubu našeho denáru by nám mohl prozraditi, jaký byl vztah ražeb Vojtěchových k mincování knížecímu. Bylo již podotknuto, že svým stylem, fabrikou se podobají právě tak některým typům současných denárů Boleslavových jako některým mincím Soběslavovým rázu anglosaského. Oběma se rovnají také velikostí střížku a celkem i vahou. I po této poslední stránce se tři kusy denárů Vojtěchových, na něž tu mohu spolehnouti, totiž denár ze sbírky p. Dr. Katze a obě mince z berlínského musea, ku podivu shodují s nejlepšími ražbami Boleslava II., rázu anglosaského, typů po něm následujících a s průměrnou vahou denárů Soběslavových typu právě uvedeného[64]). Nelze předpokládati, že by byl Vojtěch razil své mince proti vůli a bez vědomí tak silné osobnosti na stolci knížecím, jakou byl Boleslav II., jenž sice z politických důvodů trpěl mincování Slavníkovců v Malíně, na Libici a snad i jinde, sotva by však byl připustil nedovolené ražení v hlavním svém sídle. Neboť že denáry, o nichž jednáme, vyšly z Prahy a nikoliv z Podivína mám za nepochybné, i když snad misionářská horlivost vedla Vojtěcha i do těchto krajů moravských[65]).

[64]) Srov. tabulku v mém článku K dějinám mincovnictví českého a moravského až do poč. XIII. stol., Čas. Mat. Mor. 1924, str. 19. — Velikost střížku poněkud kolísá jak u uvedených ražeb Boleslavových tak i Soběslavových. Jest to i patrno z našich vyobrazení.

[65]) *Branowitzer*, Über das Münzrecht der Fürstbischöfe u. Erzbischöfe von Olmütz, Archiv f. Kunde öst. Geschichtsquellen III., str. 553 n. soudí totiž, že v Podivíně byla mincovna dlouho před založením olomouckého biskupství v l. 1062—1063 (srv.

Malý celkem počet jeho denárů nasvědčuje tomu, že šlo jen o mimořádný pokus, provedený osobností vynikající rodem, vzděláním a vysokým chápáním své hodnosti, o pokus, jenž byl sotva podniknut před tím a jistě ne později, když se pražští biskupové octli v úplné závislosti na českém knížeti. Dokresluje však zajímavě osobnost Vojtěchovu a je novým, byť i nepřímým svědectvím pro mincování Slavníkovců. A ukazuje, že v nehotových a prameny nedostatečně osvětlených českých poměrech hospodářských, právních a politických 10. stol., na něž nelze klásti měřítko současného vývoje západního, jest historikovi počítati s leckterým překvapením.

Novotný, l. c., I. 2, str. 123), ba již v době, než došlo ke spojení biskupství moravského s pražským, tedy za Vojtěcha. O existenci hradu Podivína se dovídáme u Kosmy až k r. 1067 (M. G., SS, n. ser. II., str. 113, vyd. Bretholzovo), kde mluví o oddělení biskupství moravského od pražského. Hrad se pak objevuje znovu r. 1074 jako sporný statek mezi biskupem pražským a olomouckým (Friedrich, CD I., n. 72). Poněvadž se pak v uvedené listině Konráda III. pro biskupa Zdika z r. 1144 praví „in eodem castro percussuram monete publice tibi concedimus et confirmamus", slova „ut primo fuit" v listině Vladislava II. pro téhož biskupa se mohou vztahovati právě na privilegium Konrádovo a první moravské mince jsou až z doby Břetislava I., nelze než odmítnouti doměnky o mincování na Moravě již v době Vojtěchově.

J. SCHRÁNIL:

ČESKÉ DENÁRY X. A XI. VĚKU V NORDICKÝCH NÁLEZECH.

Při své druhé cestě po severských museích v minulém roce všímal jsem si při studiu vikingských památek také současných nálezů mincí, které jsou v Norsku, Dánsku i Švédsku velmi četné a tvoří zajímavou kulturní složku civilisace nordických Germánů. Nálezy tyto, sestávající pravidelně z mincí a sekaného stříbra (t. j. rozlámaných šperků stříbrných a kusů nezpracované suroviny), poutaly mne po stránce archeologické a na odborné studium numismatické nezbývalo času. Chci však alespoň tímto náčrtkem upozorniti na zajímavý pramen, jehož by český numismatik mohl se zdarem použíti při studiu otázek, které se poutají k nejstarší fázi českého mincovnictví.

Není to pokus prvý. Již Josef Smolík, jsa v letech 80tých minulého století redaktorem Památek archaeologických a místopisných, věnoval pozornost nálezům českých mincí v zahraničí a uveřejnil stručný výtah z práce H. Dannenbergovy ve dvou článcích.[1]) Podobně učinil tak E. Fiala ve svém díle o českých denárech.[2]) Od těchto dob rozmnožil se však značně nálezový materiál, tak že nebude nevhodno podati alespoň stručný seznam nalezišť ze Švédska, Dánska a Norska.[3]) P. Hauberg, zaznamenávaje ve svém díle o dánském mincovnictví z důvodů statistických současně také mince cizí, podal stručný seznam, avšak bez podrobnějších údajů.[4]) Pokud bylo možno, snažil jsem se kontrolovati starší údaje o nálezech a určoval jsem mince na základě knihy Fialovy. Kde to nebylo možno, uvádím jenom celkově nález pro úplnost seznamu.

Nálezy mincí v nordických zemích tvoří dvě veliké skupiny: západní, do níž náleží Dánsko a Norsko, východní pak je zastoupena Švédskem. Tyto dvě rozsáhlé oblasti se vytvořily jako důsledek zájmového seskupení v IX. a X. stol., kdy dobyvatelské výpravy do bohatých zemí na západě a východě evropském nabyly rázu velkých, kollektivních podniků, při nichž na západě — již z přirozených příčin geografických — ovládli Dánové a Norové, kdežto expanse na východ, do území dnešního Ruska byla v rukou

---

[1]) *J. Smolík*, Nálezy českých denarů mimo zemi českou. Pam. arch. XI., 1880, p. 474, XII., 1883, p. 383.

[2]) *Ed. Fiala*, České denáry. Praha 1895, p. 146.

[3]) Za laskavou ochotu a pomoc při shledávání těchto nálezů děkuji pp. prof. *T. J. Arnemu* ve Štokholmu a *G. Galsterovi* v Kodani.

[4]) *P. Hauberg*, Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146. D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr. 6 Raekke, historisk og filosofisk Afd. 1. Kodaň 1900, p. 162 n.

švédských Normannů.[5]) Prostřednictvím dobyvatelských výprav byly navázány styky s významnými středisky starých kultur, na západě karolinské a irské, na východě pak s oblastí orientální a byzantskou, které pronikavě působily na vytváření kulturního prostředí v zemích skandinávských. Vikingové byli v duchu své doby dobyvateli a zároveň kupeckými podnikateli v jedné osobě. Obsazovali dobyté končiny dočasně svými vojenskými družinami pod vedením jarlů a zakládali střediska, kde soustředil se obchod i s krajinami značně odlehlými. Bohatství tímto způsobem získané proudilo do zemí nordických nejen ve formě hotových výrobků, ale — jak pěkně ukazují hromadné nálezy peněz a sekaného stříbra — jako pravidelný příliv cizozemských platidel, které ve starší době hodnoceny jako surovina drahého kovu, který byl počítán ne podle ražených jednotek, ale na váhu. Značnou položku tvořily tu také povinné poplatky, jež obyvatelstvo dobytých území bylo nuceno odváděti jako výkupné a nebo pravidelné dávky, které zejména v evropských zemích západních v Anglii a na pobřeží francouzském dosahovaly závratných sum.[6])

Charakteristické je složení nálezů, v nichž převažují počtem kusů mince anglosaské a německé, ve Švédsku pak tvoří značnou položku arabské dirhemy. Počet mincí českých je v těchto nálezech nepatrný, zejména v Norsku a Dánsku. Objevuje se tu jasně, že české mince přicházely na sever nepřímo, přimíšeny k mincím německým. Bror Schnittger správně ukázal na jednotný ráz nálezů na půdě německé na západ od Labe a Sály, kdežto v depôtech na východ od této přirozené hranice vodní, na území slovanském jsou hromadné nálezy pestře pomíšeny mincemi anglosaskými, německými, nordickými, slovanskými (specielně českými) a italskými.[7]) Daleko více českých mincí nachází se v nálezech švédských a vysvětlení tohoto zjevu nacházíme v soustředění tehdejšího obchodu na pobřeží Baltického moře a v přímém spojení s ostrovem Gotlandem, kde tehdy v dobách vikingských výprav bylo důležité místo obchodní. Na pobřeží Baltu měl obchod s vikingskou oblastí opěrný bod při samém ústí Odry (Julin), dále na západ Stargard (Oldenburk) a Bukovec (Lübeck). Sem směřoval obchodní proud z Porýní.

České mince, jež přicházejí v nordických nálezech X. a XI. věku v úvahu, tvoří jen nepatrný zlomek nálezů, jež svým pestrým složením ukazují, že přicházely z území Slovany obsazeného na východ od Labe a svědčí toliko nepřímému styku s nordickou oblastí, jak máme doloženo i nálezy archeologickými.

[5]) Podrobněji jsou vylíčeny vikingské výpravy v těchto pracích: *J. Hoops* Reallexikon der Germanischen Altertumskunde IV., Strassburg 1918—19, p. 529, heslo Wikinger, *Sophus Müller*, Nordische Altertumskunde Strassburg 1897, II., p. 224, *Gabriel Gustafson*, Norges Oldtid, Kristiania 1906, p. 97, *Oscar Montelius*, Kulturgeschichte Schwedens, Lipsko 1906, p. 251.

[6]) Známý je t. zv. „dánský poplatek", který za krále Ethelreda dosáhl desetitisíců liber stříbra.

[7]) *Bror Schnittger*, Silverskatten från Stora Sojdeby. Fornvännen 10. 1915, p. 53.

Dánsko:

Bonderup, Sorő A. Hauberg p. 174, č. 131. Hromadný nález z r. 1854. Mince dánské, anglosaské, německé a 1 denár *Břetislava I.*

Enner, Tamdrup S., Aarhus A. J. Smolík, Pam. arch. 1880, 475, Fiala p. 167, Hauberg p. 167. č. 66. Hromadný nález z r. 1849. Mince dánské, anglosaské (velká většina), irské, německé, italské, arabské a 4 denáry knížete *Oldřicha* (Fiala VII. 8, 9, 12).

Frigaard, Ostermarie, Bornholm. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra, z r. 1928, dosud nezpracovaný. Podle údajů G. Galstera obsahuje mince dánské, německé a z českých denáry *Boleslava II.*

Graagaards Mark Ringjőbing A. Hromadný nález sekaného stříbra a mincí. Mince anglosaské, německé, arabské a české *Boleslava II.*

Holsegaard, Osterlasker Sogn, Bornholm. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1884. Mince švédské, anglosaské, irské, německé, byzantské. Z českých denáry knížete *Vladivoje a Jaromíra.*

Kongső. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra. Mince dánské, anglosaské, irské, německé a české denáry *Břetislava I.* (Fiala VII. 24, VIII. 2, 8).

Kalhusene, Frederiksborg A. Hauberg p. 167, č. 35. Hromadný nález z r. 1863. Mince dánské, anglosaské, německé (Otto-Adleta), byzantské, arabské, 3 neurčené a z českých denár *Boleslava I.* (Fiala I. 3).

Munkegaard, Bornholm. Hauberg p. 165, č. 43, Fiala p. 160. Hromadný nález z r. 1864. Mince dánské, švédské, anglosaské, 2 karolínské, německé, italské, byzantské, arabské a 10 českých denárů sv. *Václava, Boleslava I., II. III.* (Fiala I. 11, II. 9, III. 7, 13, IV. 11, V. 12). Jedna varianta dosud neznámá.

Nylarskjer, Bornholm. Chr. Thomsen v Berliner Blätter für Münzkunde II. 1865, p. 51, J. Smolík v Pam. arch. 1880 p. 475 a Fiala p. 170 pod názvem Oster-Larskjer. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra. Mince dánské, anglosaské, polské (Měšek a Boleslav), uherské, německé a české denáry: 1 exempl. *Oldřicha* (Fiala VII. 12) a 2 kusy *Břetislava I.* (Fiala VIII. 1. 2).

Sejerő, Sjaelland. Hauberg p. 162, č. 9. Hromadný nález z r. 1858. Mince dánské, anglosaské, německé, arabské a 1 denár *Boleslava I.*

Tornegaard, Ruthsker, Bornholm. Hauberg p. 170, č. 97, J. Smolík v Pam. arch. 1880, p. 475 a Fiala p. 171 uvádí pod názvem Ruthsker. Hromadný nález z r. 1846. Mince německé, dánské, anglosaské, italské, arabské a 1. český denár *Břetislava I.* (Fiala VIII. 8).

Tőrring, Vrads H., Aarhus A. Hauberg p. 170, č. 96. Hromadný nález z r. 1830. Mince anglosaské, dánské, německé, uherské a české *Břetislava I.* (Fiala VII. 24).

Vaalse, Nőrre H., Falster. Hauberg p. 164, č. 37, J. Smolík v Pam. arch. 1880, p. 474, Fiala p. 159. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1835. Mince dánské, anglosaské, 1 franská, německé, byzantské, arabské a 5 denárů českých *Boleslavů.*

Vallő, St. Taarnby, Bjeverskov H., Praestő A. Hauberg p. 172, č. 110. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1837. Mince anglosaské, dánské, irské, německé, franské, švýcarské, italské, uherské, arabské a 4 denáry *Břetislava I.* (Fiala VIII. 4,9).

Yholm Ő, Sunds H., Svenborg A. Hauberg p. 165, č. 45. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1853. Mince anglosaské, norské, švédské, 2 karolínské, německé, 1 byzantská, 1 perská, arabské a 8 českých denárů *Boleslavů* (Fiala II. 5, 9, 10, 14, 18).

Norsko:

Egersund, Stavanger A. Hauberg p. 166, č. 61, J. Smolík v Pam. arch. 1880 p. 475 pod názvem Ekersund, Fiala p. 167. Hromadný nález mincí z r. 1836. Mince anglosaské, dánské, švédské, irské, 3 karolínské, německé, italské, byzantské, arabské a 1 denár knížete *Oldřicha.*

Foldöen, Stavanger A. A. W. Brőgger: Et myntfund fra Foldöen i Ryfylke, Norge, fra XI. aarhundrede. Aarbőger for nordisk oldkyndighed og historie. Kjőbenhawn. 1910, sv. 25, p. 239—282. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra. Mince německé, anglosaské, norské, dánské, irské, arabské a 1 denár knížete *Břetislava I.*

Švédsko:

Assartorp, Ksp. Gärdslöv, Skåne. Inv. č. 2184[1]) Hauberg p. 164, č. 36. Hromadný nález z r. 1855. Mince dánské, anglosaské, německé, kufické a 2 české *Boleslava I. a II.* Kromě toho 3 nápodobeniny — jak se zdá českých denárů.

Djuped, Ksp. Styrnäs, Angermanland. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra. Mince anglosaské, německé, arabské, byzantské a 1 česká knížete *Oldřicha.* N. M. Štokholm.

Eskilstuna, Södermanland. Inv. č. 619, Hauberg p. 164, č. 41. Hromadný nález z r. 1833. Mince dánské, švédské, anglosaské, německé, arabské, byzantské a 2 české *Boleslavů.*

Findarfve, Ksp. Rone, Gotland. Inv. č. 1076, Hauberg p. 175, č. 132. Hromadný nález z r. 1843. Mince dánské, norské, švédské, anglosaské, irské, německé, uherské, arabské a 4 české *Břetislava I.*

Fölhagen, Ksp. Björke, Gotland. N. M. Štokholm. Carl Johan Tornberg och Hans Hildebrand: Fölhagen-Fyndet. Antiquarisk Tidskrift för Sverige III., Stockholm 1870—73. Fiala p. 154. Nález sekaného stříbra, zlatých šperků a mincí. Mince anglosaské, německé, arabské, byzantské a české *Boleslava I.* a *II.*

Frök, Ksp. Nora, Vesternorland. Inv. č. 655 Hauberg p. 171, č. 106. Hromadný nález z r. 1834. Mince dánské, anglosaské, německé, uherské a arabské a 7 českých.

Garda, Ksp. Stenkyrka, Gotland. Inv. č. 3544, Hauberg p. 172, č. 113. Hromadný nález z r. 1866. Mince dánské, anglosaské, německé, uherské, italské, arabské a české.

Gärestad, Ksp. Edestad, Blekinge. Inv. č. 8503, Hauberg p. 174, č. 129. Hromadný nález z r. 1889. Mince dánské, švédské, anglosaské, irské, německé, uherské, arabské a 5 českých knížete *Oldřicha* (Fiala VII. 11, 13).

Gerete, Gotland. Hauberg p. 174, č. 130. Hromadný nález z r. 1845. Mince dánské, německé, anglosaské, irské, uherské, byzantské, arabské, 1 perská a české *Vratislava II.*

Guffride, Ksp. Alskog, Gotland. Inv. č. 840. Hromadný nález. Mince anglosaské, německé, arabské, byzantské a české *Boleslavů.*

Johannes Hus, Ksp. Hjortsberga, Blekinge. Inv. č. 3491, Hauberg p. 177, č. 162. Hromadný nález z r. 1866. Mince anglosaské, dánské, švédské, irské, německé, byzantské, arabské, uherské a 2 české.

Kattluns, Ksp. Grötlingbo, Gotland. Inv. č. 4591, Hauberg r. 166, č. 57. Hromadný nález. Mince anglosaské, dánské, švédské, německé, irské, byzantské, arabské a české.

Kvarna, Ksp. Eskelhem, Gotland. Inv. č. 2100, Hauberg p. 176, č. 150. Hromadný nález z r. 1854. Mince anglosaské, dánské, německé, uherské, arabské a 1 knížete *Oldřicha.*

---

[1]) Značí inventární číslo sbírky Národního Musea ve Štokholmě.

Kyrkeby, Ksp. Hejnum, Gotland. Inv. č. 8032. V hromadném nálezu mince německé, a české.

Liffride, Ksp. Lärbro, Gotland. Inv. č. 3171, Hauberg p. 176, č. 147. Hromadný nález z r. 1863. Mince dánské, anglosaské, německé, italské, byzantské, arabské a 1 knížete *Břetislava I.*

Lilla Klintegårda, Gotland. Inv. č. 980, Hauberg p. 176, č. 143. Hromadný nález z r. 1842. Mince dánské, anglosaské, německé, byzantské, arabské, 2 knížete *Oldřicha.*

Lilla Valla, Ksp. Rute, Gotland. Inv. č. 3099, Hauberg p. 169, č. 89. Hromadný nález. Mince dánské, anglosaské, irské, německé, arabské a 1 česká.

Lilla Vastäde, Ksp. Hablingbo, Gotland. Inv. č. 3273, Hauberg p. 174, č. 128. Hromadný nález z r. 1864. Mince dánské, švédské, anglosaské, irské, německé, byzantské, arabské a české.

Lingsarve, Ksp. Eskelhem, Gotland. Inv. č. 3855, Hauberg p. 165, č. 54. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1868. Mince dánské, švédské, anglosaské, německé, byzantské, arabské a 3 knížete *Oldřicha.*

Manneg årda, Ksp. Lye, Gotland. Inv. č. 11300. Hromadný nález. Mince norské, švédské, anglosaské, německé a české.

Nore, Ksp. Wamblingbo, Gotland. Inv. č. 5279. Hromadný nález. Mince dánské, švédské, anglosaské, německé, uherské a české.

Österby, Ksp. Ekeby, Gotland. Inv. č. 7790. V hromadném nálezu asi 3000 mincí německých a několik českých.

Petes, Ksp. Öja, Gotland. Inv. č. 792, Hauberg p. 173, č. 117. Hromadný nález z r. 1838. Mince dánské, anglosaské, švédské, irské, německé, uherské, byzantské, arabské. Z českých denáry *Boleslava II* (?), *Oldřicha, Břetislava I., Spytihněva II.* a *Vratislava II.*

Pilgårds, Gotland. Inv. č. 7070, Hauberg p. 166, č. 66. Hromadný nález z r. 1882. Mince dánské, anglosaské, německé, arabské a 1 *Boleslava II.* (?).

Sibbenarfve, Ksp. Öja, Gotland. Inv. č. 1597, Hauberg p. 172, č. 116. Hromadný nález. Mince dánské, anglosaské, švédské, irské, německé, uherské, arabské a celé kusy + 2 zlomky denárů *Vratislava II.* (Hauberg, l. c., uvádí 4 kusy).

Sigsarve, Ksp. Hejde, Gotland. Inv. č. 16. 200. Mince švédské, dánské, německé, anglosaské, byzantské, arabské. Z českých 1 denár *Emmy* a 3 *Břetislava I.*

Snovalds, Ksp. Alskog, Gotland. Inv. č. 16. 181. Hromadný nález. Mince dánské, anglosaské, německé, byzantské, arabské, uherské a 2 české.

Stale, Ksp. Rone, Gotland. Inv. č. 803, Hauberg p. 172, č. 118. Hromadný nález mincí a stříbrné hřivny z r. 1838 Mince dánské, norské, švédské, anglosaské, irské, německé, uherské, arabské a české *Vratislava II.*

Stora Sojdeby, Gotland. Bror Schnittger: Silverskatten från Stora Sojdeby. Fornwännen 10., 1915, p. 53. Hromadný nález mincí a sekaného stříbra z r. 1900. Mince německé, anglosaské, arabské, dánské, irské, byzantské, uherské, italské a denár *Břetislava I.* (Fiala č. 794).

Sturkö, Blekinge. Hans Hildebrand: Sturköfyndet. Månadsblad 1890—92, p. 73. Hromadný, nález. Mince arabské, byzantské, německé, italské, vendické pfennigy anglosaské. Z českých denáry *Boleslava I.* a *III* (?).

Varnhem, Ksp. Walle, Wästergötland. Inv. č. 5019, Hauberg p. 167, č. 73. Hromadný nález. Mince dánské, norské, anglosaské, irské, německé, byzantské, arabské a 1 česká.

JOSEF JEČNÝ:

KOUŘIMSKÝ NÁLEZ DENÁRŮ Z PRVÉ POLOVICE XII. STOLETÍ.

Na východ od Kouřimě jest v bezprostřední blízkosti města na vrchu 296 *m* nadmořské výšky rozsáhlé hradiště zvané Starý Kouřim, které na straně jihovýchodní spadá do hlubokého úvalu, jímž protéká potok. Na protilehlé pak stráni, obrácené k severozápadu, se rozprostírá pole, náležející k velkostatku Diblíkov-Běšinov u Kouřimě. Na tomto poli učiněn byl při orání na jaře a na podzim roku 1927 nález českých denárů z prvé polovice XII. století. Při jarním orání byla objevena pouze menší část pokladu, přibližně prý 250 denárů, které byly dle informací, jež jsem získal, prodány do Prahy. Hlavní část, přes 1100 mincí, byla zdvižena na témže místě při orbě podzimní. Z toho jest patrno, že poklad byl při orání rozptýlen. Poněvadž nebylo nalezeno žádných pozůstatků po nějaké nádobě, nýbrž mince byly měděnkou spojeny v chomáč kouli podobný, lze předpokládati, že byly uloženy do země buď úplně volně nebo snad v nějakém váčku či látce, která během více než 800 let pravděpodobně úplně setlela.

Také tento nález byl stižen osudem, společným téměř všem takovým nálezům, byl totiž jednak z nepochopení, jednak ze ziskuchtivosti částečně rozebrán a zašantročen, čehož jest tím více litovati, že jde o nález počtem kusů velice bohatý a obsahem velice zajímavý. Nicméně se dostala značná část podzimního nálezu, celkem 703 kusy, do sbírek kouřimského musea zásluhou majitele pozemku velkostatkáře p. Bedřicha Lonského a činitelů místního spolku musejního pp. Dra Josefa Reisse a učitele Josefa Batelky.[1])

Dalším pátráním podařilo se mi ještě zjistiti 11 denárů, které byly darovány museu v Kolíně a 357 kusů, které se nalézaly v soukromém držení a z části byly prodány do Prahy,[2]) tudíž úhrnem zjištěno a určeno 1071 kusů. Poněvadž celkový počet nalezených mincí lze odhadnouti nejméně na 1300—1400 kusů, mohu zde podati rozbor alespoň tří čtvrtin nálezu.

V počtu 1071 určených kusů zastoupeno jest těchto 17 typů:

[1]) Těmto pánům jsem zavázán srdečným díkem za informace mně poskytnuté a za nevšední ochotu, s jakou mi umožnili prozkoumání části nálezu v museu kouřímském.

[2]) Při zjišťování této části nálezu byli mi nápomocni a příslušné zprávy mi podali pp. Karel Chaura, Josef Šejnost, Dr. Viktor Katz v Praze, Josef Štolba a E. Hájek v Kolíně a Ed. Lorber na Kladně, což zde zaznamenávám se srdečným díkem.

					Počet kusů:
Typ	1.	Fiala	1295,	XI. — 6, Doneb. 398.	18
„	2.	„	1494,	XV. — 11, F. B.[3]) 999	53
„	3.	„	1499,	XV. — 13, Doneb. 438	140
„	4.	„	1579,	XVI. — 3, F. B. 1019, Doneb. 465 var.	70
„	5.	„	1582,	XVI. — 2, Doneb. 464	92
„	6.	„	1619,	XVI. — 16 var., Doneb. 519	201
„	7.	„	1622,	XVI. — 18, Doneb. 439	24
„	8.	„	1624,	XVI. — 19, Doneb. 521	2
„	9.	„	1626,	XVI. — 20, F. B. 1049	34
„	10.	„	1627,	XVI. — 21, Doneb. 474	2
„	11.	„	1638,	XVI. — 24, Doneb. 476	63
„	12.	„	1639,	XVI. — 25, ...	92
„	13.	„	1640,	XVI. — 26, Doneb. 478	92
„	14.	„	1642,	XVI. — 28	95
„	15.	„	1643,	XVII. — 1, F. B. 1050	29
„	16.	„	1644,	XVII. — 2	45
„	17.	„	neznámý	.....	19
				Celkem kusů	1071

Dle uvedeného díla Fialova „České denáry“ náleží typ 1. (18 kusů) Bořivoji II. (1100—1107), typy 2—5 (355 kusů) Vladislavu I. (1109—1125) a typy 6—16. (679 kusů) Soběslavu I. (1125—1140), jemuž náleží též neznámý dosud typ 17., takže denárů Soběslava I. jest úhrnem 698 kusů, téměř dvakráte tolik co denárů Vladislava I. a 65.17% všech zjištěných kusů. U typů 8., 12. a 13. (Fiala 1624, 1640,1642, XVI.—19, 25 a 26), přidělených Fialou Soběslavu I., mohlo až doposud býti pochybováno o tom, náležejí-li skutečně tomuto panovníku, poněvadž ani Fiala neměl po ruce lépe zachovaných kusů s čitelnou legendou, jak též z textu i vyobrazení jeho díla vysvítá; zařadil je mezi ražby Soběslavovy patrně buď podle obsahu známých mu nálezů nebo na základě srovnání rytecké práce. V tomto směru zaplašil nález kouřimský veškeru pochybnost a potvrdil bezpečně správnost Fialova přidělení uvedených typů Soběslavu I., neboť na některých kusech i při částečně čitelných opisech lze na líci zjistiti či sestaviti opisy DVX SOBESLAVS, což jest zvláště důležitým u typu 8. (Fiala 1624, XVI. — 19), který svým charakterem mohl by jinak býti zcela dobře zařazen mezi denáry Vladislava II. nebo i Soběslava II.

U typu 13. (Fiala XVI. — 26) shledáváme na čitelnějších exemplářích opis DVXƧVA ƎƧ⅂AVƧ kolem výjevu křestního, kdežto opis +. ↃƧVVENCEZLAV. kolem dvou postav, (z nichž jedna sedí na trůně s mečem v ruce a druhá nese velkou pavézu, nad níž se vznáší ruka); jsou

[3]) F. B. = Fiala, Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen, Praha 1891.

tudíž opisy na opačných stranách vyobrazení, než předpokládal Fiala a jest proto v textu díla Fialova pod č. 1640 a ve vyobrazení na tab. XVI—26 zaměniti líc za rub a naopak (*Obraz č. 1*).

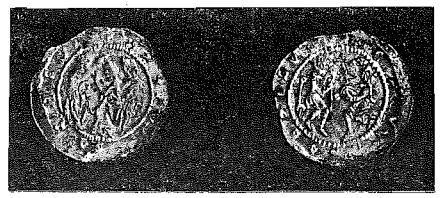

Obraz č. 1.

U typu 16. (Fiala 1644, XVII. — 2), shledáváme podle našeho nálezu tři varianty, týkající se umístění opisů na líci nebo rubu; jsou umístěny takto (líc a rub uvádím podle obrazců u Fialy) :

a) líc: +ↃƧVX·ABCƧL··Ƨ
   rub: ×ƧCƧVVEN·····Ƨ
b) líc: +ƧCƧVVENC····V·
   rub: +ↃG··SO··Ƨ·⊢VƧ
c) líc: +··ƧVVE·CEƧLA··
   rub:·····VENCEƧLA··

Varianta pod a) se shoduje celkem s exemplářem u Fialy popsaným pod č. 1644, kdežto u varianty b) jsou opisy přemístěny z jedné strany na druhou. Nejzajímavější jest varianta c) s legendou sv. Václava po obou stranách, se kteroužto okolností se setkáváme velice zřídka (na př. na pozdějším denáru Přemysla Otakara I., Fiala 1835, XIX. — 23); v daném případě nejde asi o nějakou ražbu příležitostní, související s určitou význačnou událostí (interregnum nebo pod.), nýbrž jest to nejspíše náhodná kombinace razidel rubu varianty a) s lícem varianty b).

Neznámý a nepopsaný dosud typ č. 17 (*viz obraz č. 2*) má na líci dvě k sobě obrácené postavy andělů, držících dlouhý kříž, kolem opis DVXSOBEZSLAVS, na rubu postavu bojovníka (knížete?) s praporkem, kopím opatřeným, v pravici a štítem v ruce levé, vedle něho pak postavu církevního hodnostáře (biskupa?) s berlou, po jehož pravé dolní straně jest křížek, opis SCS. VVENCEZLAVS. Denár tento je zajímavý tím, že na lícní straně, kde jest legenda panovníkova, nacházejí se postavy andělů, což jest u našich denárů zjevem výjimečným.[4]) Tato okolnost svádí k domněnce, nejedná-li se tu snad o denár pohřební nebo posmrtný, ražený po smrti Soběslava I. Postavy na rubu značí patrně sv. Václava

[4]) Podobný obraz se vyskytl dosud jen na rubní straně některých denárů Vladislava II. *Fiala* tab. XVII., č. 18, 19 a 27.

a sv. Vojtěcha, podobně jak to jest i v legendě vyjádřeno na denáru Vladislava I., Fiala tab. XV., č. 15, jehož rub jest podobný.

Obraz č. 2.

Jak z hořejšího přehledu patrno, obsahoval nález kromě tohoto neznámého typu ještě několik typů dosud velmi vzácných; jsou to typy č. 2, 4, 7, 8, 9, 12, 15 a 16. Některé se vyskytly v tomto nálezu ve větším počtu kusů, než jich dosud vůbec bylo známo (č. 4, 9, 12, 15 a 16).[5]) Několik typů vykazuje též varianty (kromě již uvedeného typu 16) dosud rovněž neznámé: č. 6 má na některých kusech odchylku v tom, že na rubu jest levá ruka kratší, takže nedosahuje až na křížek, tento pak má polohu šikmou a nikoli kolmou, na typu č. 15 jest v poli za jezdcem malý rovnoramenný křížek nebo růžice.

Pouze nepatrný počet kusů vyjímaje jsou denáry tohoto nálezu pěkně zachovalé a zejména, pokud se obrazů týče, zřetelně vyražené; všechny tyto typy jsou původu českého z doby třetí vlády Bořivoje II. (č. 1), spoluvlády Vladislava I. a Bořivoje II., jakož i třetí vlády Vladislava I. jako knížete celých Čech (č. 2—5) a z doby vlády Soběslava I. rovněž jako knížete Čech (č. 6—17). Denárů původu moravského shledáno nebylo. Pozoruhodno jest, že opisy na některých denárech Soběslavových jsou zejména v legendě na straně lícní částečně pokažené, kdežto u starších denárů Vladislava I. jsou opisy vesměs správné, což jest patrno již z díla Fialova.

Největším počtem kusů a typů jest zastoupena vláda Soběslava I., od něhož z doby jeho vlády jako knížete Čech dosud bylo známo celkem 15 typů; v nálezu našem jest tento panovník zastoupen 12 typy (nový typ č. 17 v to počítaje), takže scházejí pouze 4 typy a sice Fiala tab. XVI., č. 17, 22, 23 a 27. Není vyloučeno, že i některý z těchto typů mohl býti v rozebrané a dnes již ztracené části nálezu zastoupen. Zde jest nejlépe viděti, jaké škody jsou způsobeny numismatické vědě tím, že se nález nedostane celý do povolaných rukou, neboť jen tak lze činiti úplně bezpečných závěrů. Přesto jest v daném případě alespoň velmi podobno pravdě, že nález byl ukryt nejpozději r. 1140, kteréhož roku 14. února Soběslav I. zemřel.

Na konci podávám přehlednou tabulku průměrné váhy jednotlivých typů na základě počtu kusů, které mohly býti přesně zváženy; pro

[5]) *Fiala*, České denáry, str. 475.

srovnání uvádím též váhu udanou u těchže typů ve Fialově díle „České denáry“:

Typ	Váženo kusů	Průměrná váha 1 kusu v cgr	Váha v cgr udaná v díle Fialově
1	12	74·5	80
2	34	76·3	70
3	95	74·8	73
4	53	75·1	80
5	50	72·2	72
6	140	76·6	80
7	12	73·3	64
8	1	75	69
9	20	75·9	neudána
10	1	72·5	74
11	45	75·5	70
12	58	76·8	72
13	58	72·1	78
14	72	82·5	80
15	18	75·4	65
16	25	74·5	70
17 neznámý	11	75·6	—

GUSTAV SKALSKÝ:

STUDIE O ČESKÝCH A MORAVSKÝCH BRAKTEÁTECH.

1. Nález jezdovický.

Bylo i v tomto časopise několikráte poukázáno na to, jak nedostatečné jsou naše znalosti o vývoji českého a moravského mincovnictví 13. století. Nemůžeme často ani s jistotou rozeznati ražby české od moravských, slezských, polských, míšenských, kterých dnes nelze obyčejně přiděliti určitým panovníkům, natož sledovati a vysvětliti jejich úkolu a významu ve finanční politice královské a městské, v životě obchodním a v hospodářském vývoji doby vůbec. Jest toho litovati tím více, poněvadž právě věk 13. přináší naprostou změnu všech řádů společenských a hospodářských, ne na posledním místě podmíněnou důlním bohatstvím země a řemeslným a obchodním ruchem ve vznikajících a rozkvétajících městech, úzce souvisejícím zase s hornictvím a mincovnictvím, jehož význam je v agrárním prostředí stupňován přechodem od hospodářství více naturálního k soustavě pevných peněžitých rent. Jest nepochybně z předních, byť i nejobtížnějších úkolů numismatiky, objasniti v souvislosti s tímto velikým přerodem hospodářským a společenským vývoj peníze po stránce vnější a vnitřní a odkrýti tak základy a vyložiti smysl mincovní reformy Václava II. na rozhraní věku 13. a 14.

Tomu však dosud brání nedostatky nahoře dotčené. Lze je odstraniti nebo aspoň umenšiti jedině zvýšenou pozorností k nálezům cele zachovaným a pečlivě vědecky zpracovaným; přinášejíť ještě dnes objevy často překvapující a umožní, položíme-li je srovnané vedle sebe, zařadění mincí, převážnou většinou němých, do skupin, ohraničených přesněji časově i místně. Tato práce jest teprve předpokladem poznání úkolů mince v hospodářském životě, o nichž byla právě řeč. Pohříchu máme v české literatuře takových popisů vážnému badání vyhovujících velmi málo, poněvadž se veliké, celkové nálezy dostaly málokdy do rukou skutečných odborníků a poněvadž, stalo-li se tak, nebylo dosti pochopení pro účel a proto i pro metodický postup té popisné práce při budování dějin českého mincovnictví zejména středověkého. Naše „Studie“ chtějí ve smyslu těchto řádků připravovati půdu a klásti základy k lepšímu poznání nejdůležitějšího a nejobtížnějšího úseku našeho mincovnictví středověkého, údobí českých a moravských brakteátů.

* * *

Dne 14. října 1926 bylo při orání pole, ležícího v katastru obce Jezdovic nedaleko Třeště na Jihlavsku, č. parc. 63, patřícího panu Josefu

Štrejbarovi, nalezeno 2032 malých brakteátů, denárů a feniků v nádobce, která byla při tom úplně rozbita[1]). Nález byl odevzdán okresní politické správě v Jihlavě, která jej svěřila Státnímu památkovému úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně. Někdy v polovině listopadu téhož roku byla o několik kroků dále při náhodném překopávání části pozemku objevena druhá část pokladu, skládající se z 2880 brakteátů, denárů a feniků. Mince tyto nebyly uschovány v nádobce, nýbrž prostě rozsypány ne příliš hluboko v ornici[2]). Byl tedy celý poklad při orání snad několikrát rozprášen, aniž byl zpozorován, takže máme před sebou nález sice téměř celý, přece však sotva úplný, což nabádá k jisté zdrženlivosti. Tuto druhou část, která mně byla majetníkem, p. Jos. Štrejbarem, jemuž zde vzdávám za jeho vzácnou ochotu a skutečné porozumění upřímný dík, odevzdána k prozkoumání a k zpracování, mohu zde popsati podrobně. Mince, uložené v Brně mně bohužel k studiu zapůjčeny nebyly; neznám je tedy podle originálů, nýbrž jen ze soupisu, pořízeného a mně laskavě zaslaného panem konservátorem Dr. J. L. Červinkou v Kojetíně, na jehož údaje jsem odkázán[3]). Přece však umožňuje vědomost o počtu mincí jednotlivých typů i o kusech, v části nálezu mně známé z originálů se nevyskytujících, postaviti na pevnější základ závěry z popisu plynoucí.

Podle staré zvyklosti chceme vycházeti od typů nejbohatěji zastoupených, při čemž budou probrány nejdříve brakteáty, tvořící jádro nálezu, pak denáry a feniky. Na tabulce VIII., jakož i v textu jsou vyobrazeny všechny typy mincí, poněvadž valná část jejich, z literatury známá, je v starších pracích numismatických reprodukována nepřesně, až na feniky, při nichž odkazuji na výborné dílo Luschinovo o středověkém mincovnictví vídeňském[4]).

[1]) Viz „Jihlavské listy" z 6. XI. 1926. Užívám názvu „brakteát", „denár", „fenik" v obvyklém, věcně ovšem ne zcela odůvodněném smyslu, abych od sebe odlišil tři významné skupiny našeho nálezu.

[2]) Podle sdělení pana Josefa Štrejbara.

[3]) Nelze tedy při kusech, vyskytujících se pouze v části nálezu, uložené v Brně, udati zejména rozměry střížků, váhu a jakost. — Panu konservátorovi Dr. J. L. Červinkovi vděčím též za fotografie těchto mincí, jakož i za povšechné zprávy o obsahu nálezu, učiněného o několik měsíců později v Moravském Krumlově, bohužel dosud nezpracovaného, v němž byly z části typy stejné, z části podobné. Současné odborné prozkoumání obou těchto nálezů příbuzných a se doplňujících, o něž jsem marně usiloval, bylo by jistě podstatně obohatilo naše vědomosti o moravském mincovnictví 13. století. Popis nálezu krumlovského, ohlašovaný panem konservátorem Dr. Červinkou, doplní a v lecčems jistě i opraví, doufejme, záhy výsledky, získané ze zpracování mincí jezdovických.

[4]) *Luschin von Ebengreuth*, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Wien und Leipzig 1913. — Zvláštním díkem jsem zavázán kol. *Dr. Janu Květovi* za vydatnou pomoc při výkladu obrazů na mincích.

Brakteáty.

1. Hlava s liliovitou korunou zpředu, dole po obou stranách dvě bakulky.
   17·5 *mm*, 0·56 *g*, 0·502, 382+310 = 692 k.
   Kyselovice, Okolí Brna, Moravský Krumlov.
   Fiala č. 2374, tab. XXXII., č. 5, Červinka č. 55 na tab. II.[5]). *Vyobr. na tab. VIII., č. 23.*
2. Pod ornamentálním motivem, symetricky složeným z polopalmet a z pupence, dvě od sebe odvrácené symetrické orlí hlavy.
   16 *mm*, 0·5, 0·630, 375+279 = 654 k.
   Okolí Brna, Moravský Krumlov, Slavkov.
   Fiala č. 2418, tab. XXXII., č. 26, Červinka 66 na tab. II., Rzehak, Ein Brakteatenfund bei Austerlitz, Mitteil. des mähr. Geschichtsvereines 1909, str. 221, č. 2. *Vyobr. na tab. VIII., č. 22.*
3. Oblouk, na němž věžička, pod obloukem stejnoramenný křížek, na pr. od věžičky slunce, na l. srpek měsíce k obvodku obrácený.
   18 *mm*, 0·56 *g*, 0·463, 340 +239 = 579 k.
   Kyselovice, Okolí Brna, Moravský Krumlov.
   Fiala č. 2383, tab. XXXII., č. 10, Červinka č. 61 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 24.*
4. Beránek Boží do pr. s hlavou na zad zvrácenou.
   18 *mm*, 0·558 *g*, 0·615, 299 + 171 = 470 k.
   Okolí Brna, Moravský Krumlov.
   Fiala č. 2424, tab. XXXII., č. 32, Červinka č. 70 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 18.*
5. Jelen v běhu do l. s hlavou na zad zvrácenou; ve zbývající ploše po obou stranách hlavy kroužek.
   18 *mm*, 0·672 *g*, 0·572, 177 + 151 = 328 k.
   Okolí Brna, Olomouc.

[5]) První číslo znamená průměrnou velikost, druhé váhu, třetí jakost mince. Průměr střížku může býti označen vždy jen přibližně, poněvadž brakteáty téhož typu jsou nestejně vybity a často ořezávány. Průměrná váha byla stanovena z pokud možno největšího počtu dobře zachovaných mincí vždy s 5% přídavkem na ražení „al marco" a na opotřebení mince. — Dalšími čísly je označen počet kusů, uschovaných nyní v Nár. museu v Praze a v Památkovém úřadě v Brně. Od celkového počtu kusů, nalézajících se v Praze, jest odčítati 26 mincí, obětovaných s laskavým svolením p. J. Štrejbara na zkoušku jakosti, vzorně provedenou Hlavním puncovním úřadem v Praze. — Pak uvádím jmény osad nálezy, v nichž se dotyčné mince, pokud vím, již dříve vyskytly. — Fiala = *Fiala*, České denáry, Praha 1897, Červinka = *Červinka*, Moravské brakteáty, zvl. otisk ze 74 č. Časopisu Vlasten. spolku mus. v Olomouci 1902. Ostatní literatura bude uvedena v plném znění. — K nálezu kyselovickému srv. *Kupido*, Der Kyselowitzer Fund, Berl. Bl. f. Münz-, Siegel- u. Wappenkunde III., str. 58 n. — Jeden či dva typy brakteátů jezdovických, se vyskytly, jak se zdá, také v nálezu, učiněném r. 1837 u Jám blíže Ždáru na Moravě. Zpráva o něm, vydána v Mittheilungen der k. k. mähr.-schles Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbanes 1838, 1. sešit, str. 95—96, jest však tak nejasná, že se musíme, žel, jeho svědectví zříci.

Fiala č. 2422 a 2446, tab. XXXII., č. 30, Červinka č. 69 na tab. II. Buchenau, Eine österreichisch-mährische Streitfrage, Bl. f. Mfr. 59., 1924, tab. 291., č. 16.[6]). *Vyobr. na tab. VIII., č. 17.*

6. Český lev s hlavou zpředu.
18 *mm*, 0·75 *g*, 0·629, 173 + 111 = 284 k.
Kyselovice.
Fiala č. 2377, tab. XXXII., č. 7, Červinka č. 57 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 13.*

7. Hlava (helm s kuklí?) zpředu, nad níž věž s křížkem a s dvěma po stranách symetricky rozloženými křídly.
19 *mm*, 0·658 *g*, 0·628, 121 + 85 = 206 k.
Moravský Krumlov, Praha, kaple sv. Kříže.
Fiala č. 2197, tab. XX., č. 13, Červinka č. 35 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 16.*

8. Dvě korunované hlavy zpředu, mezi nimiž štíhlá věž s šestizubým cimbuřím.
19 *mm*, 0·726 *g*, 0·699, 125 + 79 = 204 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 15.

9. Mužská sedící korunovaná postava zpředu drží v obou rukou křížek, vyrůstající z úžlabí dvou štíhlých lupenů; dole vyplňují zbývající plochu dva lineární motivy.
18 *mm*, 0·746 *g*, 0·659, 119 + 83 = 202 k.
Kyselovice.
Fiala č. 2384, tab. XXXII., č. 15. *Vyobr. na tab. VIII., č. 20.*

10. Na ose věž, stojící na oblouku; po stranách dvě symetrická poprsí andělů, z nichž má každé po křídlu vzhůru obráceném.
19 *mm*, 0·735 *g*, 0·639, 100 + 50 = 150 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 14.

11. V hvězdicovité rámcové ozdobě hlava zpředu s knížecí mitrou.
18—19 *mm*, 0·66 *g*, 0·631, 82 + 51 = 133 k.
Kyselovice, Okolí Brna, Moravský Krumlov.
Fiala č. 2380, tab. XXXII., č. 8, Červinka č. 59 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 5.*

12. Mužské poprsí zpředu s diadémem, po stranách dvě věžičky; nad ním dvě symetricky k sobě obrácené orlí hlavy s křídlem.
19—20 *mm*, 0·775 *g*, 0·671, 68 + 50 = 118 k.
Buchenau, l. c., tab. 291., č. 15. *Vyobr. na tab. VIII., č. 1.*

[6]) Fiala udává u č. 2446 váhu 0·30 *g*, u č. 2422 váhu 0·6 *g*. První mince z nálezu olomouckého jest tedy půlbrakteát. Podobně je tomu i jinde, na př. u našeho č. 6 a 7, kde má Fiala váhy 0·3—0·45 *g* a 0·35—0·42 *g*. Jde tedy aspoň z části o půlky. Nelze však zamlčeti, že vahové údaje Fialovy jsou celkem nespolehlivé, poněvadž získané patrně jen z jednotlivých mincí.

13. Dva rostlinné motivy jako na č. 2., od sebe odvrácené a prstencem spojené; ve zbývající ploše na l. slunce, na pr. srpek měsíce s bakulkou (hvězdou?).
17—18 *mm*, 0·714 *g*, 0·479, 66 + 43 = 109 k.
Moravský Krumlov.
Fiala č. 2397 („brkt. nalezený na Moravě"). *Vyobr. na tab. VIII., č. 2.*

14. Korunovaná hlava zpředu, kolem ní dvě symetricky ztočené ryby s hlavami k sobě obrácenými.
19—20 *mm*, 0·735 *g*, 0·667, 61 + 26 = 87 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 3.

15. Na ose sloupek, po stranách dva symetričtí, od sebe odvrácení ptáci s hlavami na zad zvrácenými, jejichž nohy se dotýkají obvodku.
19 *mm*, 0·65 *g*, 0·784, 54 + 26 = 80 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 6.

16. Tři věžičky, z nichž střední s cimbuřím stojí na obloučku; z ní vyrůstá poloviční korunovaná postava, držící v rozpjatých rukou kříž a heraldickou lilii.
18—19 *mm*, 0·768 *g*, 0·664, 38 + 29 = 67 k.
Stará Říše[7]).
Fiala č. 2452, tab. XXXII., č. 21, Červinka č. 84 na tab. III. *Vyobr. na tab. VIII., č. 4.*

17. Dva dvounozí okřídlení draci, zády symetricky k sobě obrácení, s hlavami zvrácenými na zad, s nohama dotýkajícíma se obvodku; mezi jejich hlavami lidská korunovaná hlava zpředu.
19 *mm*, 0·7 *g*, 0·610, 22 + 29 = 51 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 19.

18. Korunovaná, sedící(?) postavička zpředu, držící v rozpjatých rukou žezlo liliovitě zakončené a kříž; dole po obou stranách nezřetelné motivky (zvířecí hlavičky z faldisteria?).
18 *mm*, 0·688 *g*, 0·749, 18 + 10 = 28 k.
Stará Říše.
Fiala č. 2453, tab. XXXII., č. 22, Červinka č. 85 na tab. III. *Vyobr. č. 1 v textu.*

[7]) Srv. *J. L. Červinka*, Tři nálezy mincí (ze XIII. stol.) na západní Moravě. Časopis Mor. musea zemsk. II. (1902), str. 3 n. a *Smolík*, Nález mincí ve Staré Říši na Moravě, Pam. arch. XIV., 1889, str. 465 n. Neúplný popis nutno však doplniti a opraviti podle *Fialy*, České denáry, str. 214 a 215.

19. Korunovaná hlava zpředu mezi dvěma růžicemi; v dolní polovině dvě symetrické palmety, podobné roztaženým rukoum.
18 *mm*, 0·68 *g*, 0·485, 5 + 18 = 23 k.
Okolí Brna, Slavkov, Stará Říše, Moravský Krumlov.
Fiala č. 2415, tab. XXXII., č. 23, Červinka č. 64 na tab. II. *Vyobr. č. 2 v textu.*
20. Oblouk s dvěma věžemi po stranách; nad obloukem mezi věžemi kříž, pod obloukem roseta.
17 *mm*, 0·642 *g*, 0·600, 4 + 1 = 5 k.
Kyselovice, Okolí Brna, Moravský Krumlov.
Fiala č. 2381, tab. XXXII., č. 9, Červinka č. 60 na tab. II. *Vyobr. na tab. VIII., č. 8.*
21. Dvě korunované postavy na širokém křesle se drží za pravé ruce; levé mají položeny na prsou.
19 *mm*, 0·56 *g*, 4 + 1 = 5 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 9.
22. Tři věžičky spojené hradbou; nad nimi poprsí anděla s hlavou v pr. hledící a s rozpjatými křídly.
4 k. nyní v Brně.
Znojmo[8]).
Vyobr. č. 3 v textu.

3

4

6

23. V pravé polovině plochy věž, v levé přední polovina koníčka v l., k věži těsně přiléhající; mezi hlavou koníčka a věží kroužek.
2 k. nyní v Brně.
Okolí Brna, Slavkov, Moravský Krumlov.
Fiala č. 2423, tab. XXXII., č. 31, Červinka č. 63 na tab. II. *Vyobr. č. 4 v textu.*
24. Jezdec s napřaženým kopím do l., ve zbývající ploše v pr. za jeho hlavou jakási hlavička.
17 *mm*, 0·52 *g*, 1 + 1 =2 k.
Vyobr. na tab. VIII., č. 21.
25. Nekorunovaná poloviční postava v pr. hledící s mečem v pr. a s liliovitým žezlem v l. ruce.
15 *mm*, 0·367 *g*, 1 + 1 = 2 k.
Olomouc.
Fiala č. 2448, tab. XXXII., č. 45, Červinka č. 80 na tab. III. *Vyobr. na tab. VIII., č. 11.*

[8]) Podle laskavého sdělení pana konservátora Dr. J. L. Červinky.

26. Na ose mince věž se širokým šestizubým cimbuřím, po stranách dvě symetricky k sobě obrácené korunované hlavy.
18 *mm*, 0·69, 1 + 1 = 2 k.
Olomouc, Kyselovice.
Fiala č. 2441, tab. XXXII., č. 42, Červinka č. 75 na tab. III. *Vyobr. č. 5 v textu.*
27. Na ose mince stejnoramenný křížek na vysokém štíhlém sloupku, stojícím na obloučku; po stranách dva symetričtí, k obvodku obrácení ptáčci, kteří mají jednu nohu vztyčenou; nad jejich hlavami po kroužku.
19 *mm*, 0·66 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Vyobr. na tab. VIII., č. 7.
28. Sedící nekorunovaná mužská postava v dlouhé sukni, na její pr. ruce sedí sokol, podle l. ruky roste stylisovaný stromek.
19 *mm*, 0·68 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Vyobr. na tab. VIII., č. 10.
29. Korunované poprsí zpředu mezi dvěma vížkami, nad ním šestipaprsková hvězda.
17·5 *mm*, 0·552 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Vyobr. na tab. VIII., č. 25.
30. Na ose mince goticky stylisovaný strom, po stranách dvě poprsí zpředu; při obvodku se pnou směrem ke koruně stromu dvě románské polopalmety.
19 *mm*, 0·5 *g*, 1 k. nyni Praze.
Vyobr. na tab. VIII., č. 12.
31. Na ose mince na obloučku liliovitá palmeta, po stranách po přední polovině čtyřnožce s hlavou zpředu, tělem obráceného k obvodku; nad hlavou každého z nich kroužek.
1 k. nyní v Brně.
Olomouc.
Fiala č. 2451, tab. XXXII., č. 43. *Vyobr. č. 6 v textu.*

Denáry.[9])

32. L í c: Hlava zpředu s korunou o třech cípech s perlami, kolem široký, vypouklý, hladký obvodek a úzký, vypouklý, vroubkovaný okrajek; ve žlábku mezi nimi osm drobných rosetek.
R u b: Orlice s lidskou korunovanou hlavou zpředu s rozepjatými křídly a s rakouským štítkem na prsou, kolem perlovitý obvodek a okrajek.

[9]) „Denáry" zde nazývám okrouhlé mince bez čtyřrázu, ražené po obou stranách, rozdílem od následující skupiny hranatých „feniků" se čtyřrázem, původu určitě rakouského. Středověk označuje ovšem (viz pozn. 1) jménem „denarii" a „Pfennige" a p. všechny tři skupiny zde popsané.

16—17 *mm*, 0·7 *g*, 0·508, 135[10]) + 102 = 237 k.
Okolí Brna.
Fiala č. 2426, tab. XXXII., č. 39, Červinka č. 73 na tab. II., Buchenau, Seltene u. teils unbekannte Mittelaltermünzen, Bl. f. Mfr. XLVIII., 1913, str. 5402, č. 27, tab. 207, č. 8. *Vyobr. č. 7 v textu.*

33. L í c: Heraldická figura, složená z pr. poloviny orlice a vztyčeného lva s hlavami k obvodku obrácenými; kolem širší, vypouklý, vroubkovaný obvodek a nezřetelný okrajek.
R u b: Český lev s hlavou zpředu ve vroubkovaném obvodku.
17 *mm*, 0·73 *g*, 0·628, 32 + 22 = 54 k.
Markvartice[11]).
Fiala č. 2429, tab. XXXII., č. 34, Červinka č. 110 na tab. III. *Vyobr. č. 8 v textu.*
34. L í c: Oblouk s třemi věžičkami, pod ním korunovaná hlava zpředu jako u č. 1; kolem širší, vroubkovaný obvodek a hladký okrajek.
R u b: V horní polovině symetrická, románsky stylisovaná rostlina, z níž nahoře vyrůstá křížek, v dolní do pr. jdoucí čtyřnožec; kolem úzký, hladký obvodek a vroubkovaný okrajek, mezi nimi hvězdičky.
16—17 *mm*, 0·77 *g*, 0·687, 27 + 16 = 43 k.
Okolí Brna, Stará Říše, Markvartice.
Fiala č. 2425 a 2432, tab. XXXII., č. 37, Červinka č. 72 na tab. II. *Vyobr. č. 9 v textu.*
35. L í c: Korunované poprsí zpředu; kolem široký vypouklý, hladký obvodek a sekaný okrajek.
R u b: Stojící orlice v l., rozpínající křídla, kolem úzký, sekaný obvodek a okrajek, v širokém prostoru mezi nimi osm hvězdiček.

[10]) Na všech těchto oboustranných mincích, shrnutých ve skupinu „denárů", vystupují, jak ještě vyložím, zřetelně jen obrazy na hlavní, lícní straně. Obrazy na rubu bývají někdy téměř neznatelné. Lze však s určitostí říci, že jeden denár tohoto typu 32, jistě pravý, je ražen jen na líci (hlava), má průměr 15·5 *mm* a váží pouze 0·35 *g*. Nemohu rozhodnouti, jde-li o půldenár, jak tomu nasvědčuje váha, či jen o nedokonanou ražbu. V prvém případě by to byl jev velmi důležitý a pokud vím, dosud neznámý (srv. i č. 48, poslední našeho nálezu).

[11]) Srv. *Červinka*, Tři nálezy mincí (ze XIII. stol.) na záp. Moravě, str. 10 a 11. — Tento denár jest vyobrazen také na naší tabulce VIII., avšak s chybným rubem.

16 *mm*, 0·7 *g*, 0·622, 14 + 12 = 26 k.
St. Pölten.
Fiala č. 2788, tab. XXXV., č. 31, Dworschak, Der Münzfund von St. Pölten, Mitteil. der Numismat. Ges. in Wien XV., 1923., Nr. 59—60, č. 31. *Vyobr. na tab. VIII., č. 28.*
36. L í c: Rovnoramenný kříž, v úhlech mezi rameny symboly evangelistů, mezi nimiž u konců ramen kříže po kroužku; kolem širší vroubkovaný obvodek a hladký okrajek.
R u b: Heraldická orlice s hlavou do pr., dole po stranách dvě symetrické věžičky; kolem perlovitý obvodek a okrajek, v širokém prostoru mezi nimi 16 kroužků.
17 *mm*, 0·787 *g*, 0·635, 8 + 7 = 15 k.
Stará Říše, Markvartice.
Fiala č. 2433, tab. XXXII., č. 38, Červinka č. 88 na tab. II., Dannenberg, Ztschr. f. Num. VIII., 1881, tab. III., č. 20, Buchenau, l. c., str. 5403, č. 28, tab. 207, č. 9. *Vyobr. č. 10 v textu.*
37. L í c: Poloviční korunovaná postava zpředu, držící v rozpjatých rukou dvě liliovitě zakončená žezla, kolem široký, vypouklý, hladký obvodek a úzký, sekaný okrajek.
R u b: Heraldická figura, skládající se ze vztyčeného, zpříma hledícího lva v p., a z půl orlice v l.; kolem úzký, sekaný obvodek a okrajek, mezi nimiž je osm hvězdiček.
17—18 *mm*, 0·76 *g*, 0·626, 8 + 3 = 11 k.
Stará Říše, Markvartice.
Fiala č. 2430, tab. XXXII., č. 35, Červinka č. 86 na tab. II. *Vyobr. č. 11 v textu.*
38. L í c: Český lev s hlavou hledící zpříma, kolem široký, vypouklý, hladký obvodek a vroubkovaný okrajek.
R u b: Jelen s hlavou na zad zvrácenou v rámci tvaru hvězdicovitého, komponovaném z románských polopalmet; kolem hladký obvodek a vroubkovaný okrajek; v prostoru mezi nimi hvězdičky.
18 *mm*, 0·84 *g*, 3 + 4[12]) = 7 k.
St. Pölten, Feldsberg, Melk, Altenfelden.
Dworschak, Fund von St. Pölten, č. 16. *Vyobr. na tab. VIII., č. 27.*
39. L í c: Korunovaná postava na širokém křesle (?) drží v pr. ruce meč, v l. sokola; kolem široký hladký obvodek.

[12]) Předpokládám totiž, že sem nutno zařaditi č. 35 Červinkova soupisu části nálezu, uloženého nyní v Brně, ačkoliv tu má býti na rubu „v ozdobném rámci hlava". Avšak ražbu na rubu jest, jak již pověděno, často velmi těžko určiti. Červinka se odvolává na č. 18 *Domanigova* popisu nálezu u Feldsbergu v Dolních Rakousích v Jahrb. der k. k. Zentralkommission, N. F. III., 1, str. 289 n., kde jest však vyobrazen a popsán jen líc (lev). Jde asi o minci uvedenou též u *Luschina*, Wiener Münzwesen, pod č. 56, vyobrazenou na tab. V., s rubem zcela nezřetelným, patrně totožným s rubem naší ražby.

R u b: Korunovaná lidská hlava zpředu s okřídleným tělem (?) ve vroubkovaném obvodku.
15 *mm*, 0·44 *g*[13]), 1 + 6[14]) = 7 k.(?).
Stará Říše[15]), Moravský Krumlov.
Vyobr. na tab. VIII., č. 29.

40. L í c: Jezdec do l. s hlavou zpříma hledící třímá v pr. ruce kopí s praporkem; ve zbývající ploše za zády jezdce roseta; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek, k němu přiléhající perlovec a hladký okrajek.
R u b: Dvounohý drak s ptačím tělem s hlavou na dlouhém krku, jehož ocas je zakončen heraldickou lilií; kolem vroubkovaný obvodek a okrajek, mezi nimiž osm bakulek.
17 *mm*, 0·695 *g* (je trochu nakrojený), 1 k. nyní v Praze.
Stará Říše, Markvartice.
Fiala č. 2431, tab. XXXII., č. 36, Červinka č. 87 na tab. II. *Vyobr. č. 12 v textu.*

41. L í c: Korunovaný jezdec na vzpínajícím se koni do pr. s taseným mečem v pr. ruce; kolem hladký obvodek.
R u b: Korunovaná hlava s nezřetelným tělem v hladkém obvodku.
17 *mm*, 0·486 *g* (je silně nalomený), 1 k. nyní v Praze.
Vyobr. na tab. VIII., č. 30[16]).

Feniky.[17])

42. L í c: Stoupající vlk do pr. v širokém, vypouklém, hladkém obvodku a ve vroukovaném okrajku.
R u b: Noh do pr. v hladkém obvodku a vroubkovaném okrajku; v prostoru mezi nimi hvězdičky.
17 *mm*, 0·85 *g*, 2 + 4 = 6 k.
Fiala č. 2715, tab. XXXV., č. 4. Luschin č. 27 na tab. II.

[13]) Denár je velmi špatně zachovaný a nakrojený. Proto menší průměr a váha jeho.

[14]) Nemohu zase s bezpečností rozhodnouti, jde-li o č. 33 Červinkova soupisu popsané takto: Líc: Král s mečem a sokolem v ruce. Rub: Korunovaná harpyje (heraldická).

[15]) Ve Fialově sbírce, která je nyní majetkem Nár. musea v Praze, je totiž takový denár mezi mincemi z nálezu ve Staré Říši.

[16]) Zde byl při fotografování omylem zaměněn líc a rub.

[17]) Mince do této skupiny shrnuté jsou vesměs střížku hranatého, opatřeného čtyřrážem. Feniky, které se vyskytly jen v části jezdovického nálezu, uloženého nyní v Brně, popisuji podle příslušných čísel u *Luschina*, Wiener Münzwesen. Všechny jsou mně známé pouze z nalezišť rakouských a uherských, dnes ovšem z části slovenských, o nichž se lze poučiti v uvedeném díle Luschinově. Není třeba je jmenovati při našem popise znovu.

43. L í c: Půl orla a půl koně vedle sebe ve vypouklém obvodku a vroubkovaném okrajku.
R u b: Levhart do pr. v hladkém obvodku, kolem věnec hvězdiček.
18 *mm*, váha u Luschina neudána; 2 k. nyní v Brně.
Luschin č. 22 na tab. II.

44. L í c: Jednorožec do pr., s hlavou na zad zvrácenou v širokém, vypouklém, hladkém obvodku.
R u b: Oblouk, nad nímž tři věžičky, z nichž střední nese korunu, v oblouku hvězda; kolem hladký obvodek.
0·16 *mm*, 0·74 *g*, 0·636[18]), 2 k. nyní v Praze.
Luschin č. 98 na tab. VII.

45. L í c: Levhart do pr., kolem široký, vypouklý, hladký obvodek a vroubkovaný okrajek.
R u b: Vévodské poprsí v hladkém obvodku a okrajku, mezi nimiž nápis, z něhož lze přečísti FRIDERIC . . .
18 *mm*, 0·79 *g*, 0·680—0·720, 1 k. nyní v Praze.
Luschin č. 21 na tab. II.

46. L í c: Kůň kráčející do pr., nad jeho zády liliovité žezlo; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
R u b: Beránek Boží s jeleními parohy do l., kolem hladký obvodek a vroubkovaný okrajek, mezi nimiž hvězdičky.
17—18 *mm*, 0·63—0·83 *g*,[19]) 1 k. nyní v Brně.
Luschin č. 40 na tab. III.

47. L í c: Korunovaný babenberský lev do pr., držící v přední pr. zdvižené tlapě meč, na l. rakouský štítek; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek a vroubkovaný okrajek.
R u b: Orel s rozpjatými křídly, hledící do pr.; kolem hladký obvodek, za nímž věnec hvězdiček.
17 *mm*, 0·69 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Luschin č. 42 na tab. IV.

48. L í c: Vzlétající orel do pr. s hlavou na zad zvrácenou; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
R u b: Korunovaný jezdec do l. s taseným mečem; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
16—17 *mm*, 0·78—0·82 *g*, 1 k. nyní v Brně.
Luschin č. 46 na tab. IV.

49. L í c: Korunované poprsí zpředu s liliovitým žezlem v pr. a s říšským jablkem v l. ruce; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
R u b: Úplně neznatelný.

[18]) Jakost je uvedena vždy podle údajů Luschinových.

[19]) Poněvadž neznám střiže kusů, nalézajících se nyní jen v Brně, uvádím váhové údaje Luschinovy, získané z mincí téhož typu v různých nálezech a proto ohraničené cifrou nejnižší a nejvyšší.

16 *mm*, 0·8 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Líc jako Luschin č. 49 na tab. IV.

50. L í c: Lev s rozpjatými křídly, s hlavou hledící do pr. a s rakouským štítkem na prsou; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
R u b: Rakouský štítek nad dvěma rozvětvenými úponkami, vyrůstajícími ze společné lodyhy; kolem hladký obvodek.
17 *mm*, 0·88 *g*, 0·671, 1 k. nyní v Praze.
Luschin č. 87 na tab. VI.

51. L í c: Nad půlměsícem, v němž hvězda, poprsí vévodovo do l., držící v pr. ruce meč, v l. rakouský štítek; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
R u b: Úplně neznatelný.
17 *mm*, 0 69 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Líc jako Luschin č. 96 na tab. VII.

52. L í c: Hvězda, složená z 6 liliovitých žezel; kolem široký, vypouklý, hladký obvodek.
Na rubu není viděti obrazu vůbec. Mince byla snad ražena jen po jedné straně.
17 *mm*, 0·76 *g*, 1 k. nyní v Praze.
Líc jako Luschin č. 97 na tab. VII.

* * *

Obsahuje tedy náš nález celkem 4492 brakteátů o 31, 402 denárů o 10 a 18 feniků o 11, celkem 4912 mincí o 52 typech. Jde tudíž o jeden z nejbohatších našich středověkých nálezů vůbec, jehož význam se jeví již v nápadné okolnosti, že z 31 typů brakteátů, tvořících kmen pokladu, bylo dvanáct, totiž č. 8, 10, 14, 15, 17, 21, 22, 24, 27, 28, 29 a 30 dosud neznámých anebo alespoň nepopsaných, při čemž se těchto nových mincí objevilo hned veliké množství, tak našeho č. 8—204, č. 10—150, č. 14—87, č. 15—80, č. 17—51, č. 18—28 kusů. U jiných typů, v numismatické literatuře již uvedených a v našem nálezu bohatě zastoupených, ví se dnes namnoze jen o skrovném počtu mincí, tak u č. 12., zde zastoupeného 118 brakteáty, jen o jediném kuse v státní numismatické sbírce mnichovské. Z denárů nebylo dosud publikováno pouze č. 39 (vyobr. na tab. VIII., č. 29). Také mezi nimi nelezneme však kusy na ten čas dosti vzácné a důležité. Tak byl rub č. 38, jelen v rámcové ozdobě, poznán teprve před několika lety při popise nálezu, učiněného v St. Pölten. Významné je dále, že lze na základě jezdovického nálezu podrobným popisem a vyobrazením mincí již známých opraviti chyby a nepřesnosti údajů literatury starší, zejména práce Fialovy. Po této stránce získává numismatické badání nejvíce na přesnějších datech metrologických, od posavadních čísel namnoze úplně odlišných.

První a hlavní otázka, kterou si při prozkoumání našeho bohatého a významného nálezu klademe, ovšem zní, o jaké mince jde a do které doby je lze zařaditi. Odpověděti na ni jest za okolností v úvodních řádkách dotčených úkolem velmi nesnadným. Bývá zvykem, přidržeti se ražeb již pevně určených. Tu však vyplývají ze struktury nálezu jezdovického obtíže nové. Jádrem nálezu jsou, jak bylo již pověděno, malé brakteáty, jichž je více než desetkrát tolik, nežli denárů a feniků dohromady, z nichž však nelze podle dnešních našich znalostí ani jeden typ časově přesněji ohraničiti. Z denárů svědčí č. 35 a 38, které byly v nálezu, učiněném r. 1923 v St. Pölten v Dol. Rakousích, obsahujícím mince přibližně z l. 1200—1253, pouze, že nález může sahati do první poloviny 13. stol.[20]). Nejurčitěji lze dík životnímu úsilí Luschina—Ebengreutha datovati rakouské feniky se čtyřrázem. Osmnáct těchto mincí, které jsou zřejmě jen náhodným příměskem našeho nálezu, může však náležeti l. 1230—1308, tedy době vlády Bedřicha II. Babenberského, 1230—1246 (č. 42, 43, 45, 46, 47), císaře Bedřicha II., 1235—1239, 1246—1250 (č. 48, 49), Rudolfa Habsburského, 1276—1281 (č. 50), a Albrechta I., 1282—1308 (č. 44, 51, 52), při čemž při malém počtu feniků, v nálezu obsažených, není ani tak nápadné, že nejstarších mincí je nejvíce, totiž 11 z 18, jako spíše, že není mezi nimi vůbec feniků Přemysla II. Podle jmenovaných zde několika ražeb, na základě cizích nálezů pevněji datovaných, mohly by mince našeho nálezu zabrati téměř celé 13. století, anebo alespoň, přistoupíme-li na domněnku Dworschakovu, že č. 35 je z doby Václava I., a podle feniků leta 1230—1300, kdy byly zaraženy pražské groše, které by se byly jistě v něm vyskytly, kdyby byl zakopán až v prvních letech 14. století.

Abychom přece určitěji zodpověděli otázku, kam a do které doby lze klásti mince nálezu, jest třeba věnovati pozornost celkovému rázu jejich, zejména brakteátů, jejich váze, jednotlivým typům a pak hlavně jiným nálezům, v nichž se vyskytly ražby stejné nebo podobné, ale ovšem i několika nálezům větším, významným pro vývoj našeho mincovnictví 13. stol., v nichž takových ražeb nebylo, které jsou tedy pravděpodobně z doby starší či mladší, anebo z jiné oblasti české říše. Tak vede prozkoumání nálezu jezdovického k stanovení alespoň povšechného časového pořadu některých typů našich brakteátů. Dnešní stav numismatického vědění nutí ovšem k veliké zdrženlivosti v úsudcích a klade našemu poznání meze, které na ten čas překročiti nelze. Jeho nedostatky nechť omluví případná naše pochybení, která opraví budoucí svědomité badání.

Brakteáty nálezu — a to i ražby v dosavadních známých mně nálezech se nevyskytnuvší a nepublikované — tvoří celkovým svým rázem, fabrikou, jednotnou skupinu, charakterisovanou tužším než obvykle střížkem a tu

---

[20]) Dworschak přiděluje v uvedeném popise toho nálezu naše č. 35 (jeho č. 31) králi Václavovi I. prý z mincovny plzeňské s otazníkem, naše č. 38 (jeho č. 16) rakouské vládě Přemysla II. (1251—1276) z mincovny emžské.

více, tu méně vypouklou rýhou obvodkovou. Vznikly všechny zřejmě v určité uzavřené oblasti a v době ne příliš rozsáhlé. Jednotlivé typy jsou příbuzné i velikostí a vahou. Průměr střížku se pohybuje mezi 15—20 *mm*, zabírá obyčejně 18—19 *mm*, při čemž kolísají při dotčeném již nepravidelném vybití střížku někdy i mince téhož typu co do velikosti mezi oběma uvedenými hranicemi. Jde tedy také po této stránce o uzavřenou skupinu, nehledě k typu č. 25, zastoupeném v části mně známé z originálů jen jedním kusem, který může podle váhy (0·367 *g*) býti půlkou brakteátu. Při stanovení průměrné váhy můžeme se ovšem přidržeti jen typů, do nichž lze zahrnouti větší počet mincí, tedy asi č. 1—19. Tyto se však rozpadávají na dvě části, totiž na skupinu těžších a lehčích brakteátů. Do skupiny lehčích lze zahrnouti první čtyři typy, pohybující se mezi 0·5 a 0·56 *g* průměrné váhy, typy asi nejmladší, poněvadž jsou zastoupeny největším počtem mincí. U druhé části (č. 5—19), pozorujeme alespoň zhruba co do váhy, kolísající mezi 0·65 a 0·77 *g*, a tam, kde je mincí nejvíce, klesající tendenci od typů, zastoupených skrovněji, k typům, při nichž je mincí počet větší, takže lze podle starého, celkem osvědčivšího se pravidla, ovšem zase jen povšechně, nikoliv snad postupem od typu k typu[21]), považovati těžší mince za starší, lehčí za mladší, zvláště jde-li o nález, jehož jádrem jsou mince téhož rázu, spolu úzce souvisejících, tedy v našem případě při nejmenším 19 typů brakteátů, místem i časem sobě příbuzných, vzniklých však, jak svědčí dvě odlišné vahové skupiny, v dvou údobích, ovládaných dvěma mincovními čísly, starším těžším a mladším lehčím[22]).

402 dvoustranných denárů (č. 32—41) netvoří vnějškem skupiny tak jednotné jako brakteáty. Společné jest jim, že obrazy hlavní strany bývají zarámovány tu více, tu méně širokým, vypouklým, hladkým, jenom u č. 34 a 36 vroubkovaným obvodkem, obepnutým slabším, hladkým, vroubkovaným neb sekaným okrajkem, někdy i perlovcem, obrazy na rubu dvěma úzkými hladkými, vroubkovanými, perlovitými nebo sekanými kruhy, mezi nimiž bývají umístěny hvězdičky, kroužky a jiné ozdoby. Okrajek a perlovce na líci vznikly, jak se zdá, někdy tak, že byly do kroužku, vrytého do kolku, vpuštěny vedle sebe punci různého tvaru[23]). Denáry našeho nálezu jsou

[21]) Již proto ne, že nelze, jak jsme viděli, bezpečně říci, máme-li před sebou nález celý.

[22]) O jakosti se zatím neodvažuji vysloviti určitý soud. Srovnání obou skupin po této stránce (I.: 0·502, 0·630, 0·463, 0·615; II.: 0·572, 0·629, 0·628, 0·699, 0·659, 0·639, 0·631, 0·671, 0·714, 0·667, 0·784, 0·664, 0·610, 0·749, 0·485) potvrzuje celkem poznatky o časové posloupnosti, získané ze stříže mincí. Poněvadž se však v středověkých mincovnách prováděly také zkoušky jakosti „al marco" (proto na př. v našem případě ty veliké rozdíly v druhé skupině 0·485—0·784), nelze ze zkoušek jednotlivých mincí činiti závěrů dalekosáhlých a rozhodujících.

[23]) Proto označují termíny „vroubkovaný", „perlovitý", „sekaný", ba leckdy i „hladký" obvodek a okrajek, jak se nám jeví dnes, nikoliv vždy, jak vyšly z mincovny. Je to pozorování dosti důležité pro ražební techniku středověkých mincí vůbec.

raženy dvěma kolky tak, že na kolku hlavní strany byl obraz mince vryt hluboko, na rubním mělce. Úhozem kladiva byl pak ovšem kov vtlačen do prohlubenin hlavního kolku tak silně, že jeho obraz je zřejmý i na rubu, avšak prohloubeně. Proto tam vystupuje vlastní obraz jen slabě, takže jej musíme často sestaviti z více mincí (viz zejména č. 32, 33, 34, 38, 39, 40, 41; při právě popsaném způsobu ražby vynikají rubní obrazy nápadně zřetelně na č. 35 a 36). Takovou ražební technikou vznikala po celé třináctém století celá řada feniků rakouských, štyrských, korutanských a j., zejména za vlády Přemysla II.[24]). Přihlédneme-li však k obrazům na denárech jezdovického nálezu blíže, pozorujeme v představách a v provedení jejich rozdíly dosti značné, takže vzniká dojem, jakoby byly raženy v různých dobách a v rozličných mincovnách. Ostatně je nápadný již veliký rozdíl v počtu kusů jednotlivých typů, zejména mezi typem č. 32 a ostatními — 237, 54, 43, 26, 15, 11, 7, 1, 1. Naproti tomu by svědčila metrologická stejnoměrnost — váha se pohybuje mezi 0·7 — 0·78 *g* až na č. 38 o 0·84 *g*, jakost mezi 0·622 —0·687 až na č. 32 jakosti 0·508 — o tom, že téměř všechny denáry byly vybity na základě stejného mincovního čísla, při čemž je typ č. 32, vynikající počtem kusů v něm zastoupených tak nápadně nad všechny ostatní, tedy jistě nejmladší z nich, opět střížе a zrna nejhoršího. Tento soud lze ovšem vysloviti jen s výhradami, poněvadž byla průměrná váha u několika typů získána jen z malého počtu mincí.

Okruh představ, vyjadřovaný na brakteátech a denárech našeho nálezu, je velmi široký a obsah jeho neobyčejně pestrý. Stýká se nejednou a někdy nápadně s představami na slezských, uherských, rakouských, štyrských, korutanských, bavorských, švábských, ba i braniborských ražbách 13. století. Nebudeme se jimi zde zabývati podrobněji, chceme jen poukázati na souvislosti zvlášť zajímavé a na ty, které jsou významné pro datování některých typů našeho nálezu, při čemž budeme postupovati podle pořadí jednotlivých typů.

Č. 2. Nelze neupozorniti na docela stejně stylisovaný ornamentální motiv na uherské minci Štěpána V. (1270—1272)[25]).

Č. 4. Beránek Boží bývá zobrazován na mincích 13. století velmi často. Potkáváme jej na př. na pasovských fenikách, švýcarských brakteátech, na ražbách bamberských a slezských. Zvlášť bych upozornil na jeden z posledních vídeňských feniků Přemysla II. a na uherské mince Bély IV. (1235—1270) a Ondřeje III. (1290—1301)[26]).

[24]) Srv. na př. *Luschin v. Ebengreuth*, Steirische Münzfunde, Jahrb. der k. k. Zentralkommission IV. 1, 1906 str. 161 n.

[25]) *Réthy*, Corpus nummorum Hungariae I., č. 306.

[26]) Srv. *Höfken*, Passauer Pfennige I., tab. II., č. 23, *týž*, Studien zur Brakteatenkunde II., tab. VII., č. 35, XI., č. 14 a 16, *Fikentscher*, Versuch zu einer Münzgeschichte der Herzoge von Meranien, Mittheil. Bayr. Num. Ges. XIV., 1895, str. 1 n., č. 64—69, *Friedensburg*, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, Cod. dipl. Sil. XIII., č. 99, 100, 469, *Luschin*, W. M., č. 81 a *Réthy*, l. c. I., č. 229, 231, 365—368.

Č. 5. Totéž lze říci o jelenu na ražbách 13. stol. Nápadně podobně je komponován na pravděpodobně korutanské minci z nálezu sachsenfeldského, obsahujícího mince z l. 1261—1300[27]).

Č. 6. Dvouocasý lev je charakteristickým obrazem na mincích, které lze podle nálezů přiděliti vládě Přemysla II. v Rakousku (před r. 1261) a v Korutanech[28]). Zejména lev na fenikách rakouských jest do všech podrobností podoben lvu na brakteátu našem. Lze však i poukázati na pravděpodobně moravský brakteát u Fialy, Č. D., č. 2216, tab. XXII., č. 2, jejž lze podle nálezu pfaffenmünsterského určitě přiděliti tomuto panovníkovi[29]), na č. 33 a zejména na úplně stejný líc na č. 38 našeho nálezu, které klade Dworschak podle obsahu nálezu v St. Pölten do emžské mincovny za Přemysla II. (1251—1276). Fenik friesašského rázu s dvouocasým lvem, poněkud odlišně stylisovaným, a s poprsím biskupským náleží podle Luschina solnohradskému arcibiskupovi Vladislavovi, příbuznému Přemysla II. (1265—1270)[30]).

č. 8. Zde mohu odkázati k č. 26 našeho nálezu s věží zcela podobnou, které bylo též v nálezu kyselovickém a olomouckém.

Č. 10. Tento v našem nálezu po prvé se objevivši brakteát uvedl bych po stránce komposiční a ražebně technické v souvislost s mincí z nálezu olomouckého, Fiala č. 2442 (vyobr. zde na tab. XXXII., č. 46), kterou přiděluje Dworschak, popisuje brakteáty z nálezu, učiněného u Mixnitz ve Štyrsku, mezi nimiž byla i tato ražba, markraběti Heřmanovi badenskému, jenž se snažil v l. 1248—1250 jakožto manžel Gertrudy, neteře posledního Babenbergovce a vdovy českého Vladislava (†1247) — zakotviti v Rakousku[31]). Dworschak soudí, že se brakteáty tohoto štyrského nálezu, tedy i brakteát u Fialy č. 2442, v obrazech shodují namnoze s představami, znázorněnými na fenikách vídeňských, brakteátech českých a švábských, technikou a velikostí že se však úplně liší od ražeb českých a moravských. Po stránce technické klade hlavní důraz na paprskovitý obvodek této skupiny brakteátů („Fischgrätenrand"). Není zde místa, abychom se otázkou podrobněji zabývali. Podotknu jen, že jsem paprskovitého (není lépe říci vroubkovaného?) obvodku potkal sice jen na č. 26 nálezu jezdovického, zato však na celé řadě brakteátů, uložených v numismatické sbírce Nár. musea, pocházejících z jiných starších nálezů moravských. Po stránce technické se č. 2—6 ražeb, o nichž uvažuje Dworschak, sho-

[27]) *Luschin*, Steir. Münzfunde, Fundtabellen und Ergebnisse č. 84., Jahrb. f. Altertumskunde II., 1908, str. 161 n.

[28]) *Luschin*, l. c., č. 121, W. M., č. 56.

[29]) Srv. *Raimannův* popis v M. B. N. G. XIV., 1895, str. 77, č. 31.

[30]) *Dworschak*, l. c., č. 16., *Luschin*, Friesacher Pfennige, N. Z., N. F. 16., 1923, str. 51 a 52, č. 45.

[31]) *Dworschak-Friedinger*, Ein Brakteatenfund aus Steiermark, N. Z., N. F. 16, 1923, str. 19 n., tab. VII., č. 3. Viz, co namítá *Buchenau*, Eine österreichisch-mährische Streitfrage, Bl. f. Mfr. 59, 1924, str. 138 n. a 145 n. Buchenauovi odpověděli *Friedinger-Pranter* v N. Z., N. F. 19, 1926 str. 71 n.

dují značně s brakteáty nálezu našeho, na př. s č. 22, 25, 31. Co do velikosti a váhy (19—20 *mm*, 0·47 (jediný) - 0·725) se s nimi srovnávají úplně. Jde, soudím, i tu o brakteáty moravské z druhé pol. 13. stol. Alespoň není přesvědčujícího důvodu, který by nás nutil, abychom je zařadili jinam, Na nespornou příbuznost s obrazy na mincích rakouských, švábských i jiných upozorňujeme tu často.

Č. 13. Měsíc a hvězda jsou motivy, přicházející zhusta na mincích slezských a uherských 13. stol., zvláště často na ražbách Štěpána V. uherského[32]).

Č. 14. zasluhuje pozornosti nejen proto, že ryba bývá znázorněna na starších mincích moravských, nýbrž také, že známe brakteát německého císaře Bedřicha II. pro švábské město Donauwörth o něco větší (23 *mm*) a s půlměsíčky na okraji, obrazem téměř úplně se shodující s brakteátem naším. Podobný pak brakteát český střední velikosti, na němž je korunovaná hlava v rámci utvořeném ze čtyř ryb, se vyskytl v nálezu, odkrytém r. 1919 v Salesche v německém Slezsku, zakopaném nepochybně r. 1278, jehož české ražby jsou vesměs z doby vlády Přemysla II.[33]).

Č. 15 a 27. Ptáky a jiná zvířata po stranách kříže, sloupku, cimbuří a podobných předmětů vidíme často na ražbách slezských, uherských, rakouských a švábských, po celé téměř 13. stol. Podobné komposice se vyskytly již v nálezu strmilovském, zakopaném kolem r. 1230, jsou však též charakteristické pro ražby friesašské a uherské z druhé poloviny 13 věku[34]). Naše č. 27 se spíše připíná k starším ražbám toho druhu.

Obrazy na č. 20, s nímž lze spojiti č. 3, jsou z nejoblíbenějších motivů na mincích z 2. pol. 13. slotetí. a to zejména zase na ražbách zemí rakouských a uherských[35]).

Z ostatních brakteátů bych ještě uvedl:

Č. 25, poněvadž se přimyká komposicí k brakteátům z nálezu v kapli sv. Kříže v Praze (Fiala, tab. XXII., č. 11, 12, 21 a 22, srv. též tab.

[32]) *Saurma-Jeltsch*, Schlesische Münzen u. Medaillen, Breslau 1883, tab. VI., č. 313, *Réthy*, l. c., I., č. 305—309.

[33]) *Smolík*, Denáry údělných knížat na Moravě, tab. IV., č. 27, *Fiala*, č. 2358, tab. XXXII., č. 20, č. 2253, tab. XX., č. 16 z neurč. nálezu, *Gebhart*, Die Münzen u. Medaillen der Stadt Donauwörth, Münzstudien, Halle 1924, č. 21 (na tab. II.), srv. i *Reber*, Ergebnisse des Füssener Brakteatenfundes, N. Z. II., 1870, str. 71 n., č. 32, tab. IV., č. 17 (Augsburg, Čechy?), *Friedensburg*, Schlesische Münzfunde, Altschlesien I. 1, 1922, str. 27 n., č. 22 (srv. i č. 46: šestilistá růže mezi čtyřmi rybami). Ryby na slezských ražbách vidíme u *Saurma-Jeltsche*, l. c., tab. VI., č. 287 n., a u *Friedensburga*, Schles. Münzgeschichte im Mittelalter, č. 177 a 178.

[34]) *Smolík*, Nález mincí XIII., stol. v Strmilově, Pam. arch. XVIII., str. 363 n., č. 3, 4, 8, 9, 20, 21, *Höfken*, Studien I., tab. VI., č., 2, *Dworschak*, Fund von St. Pölten, č. 18, *Friedensburg*, l. c., č. 199—203, *Réthy*, l. c., č. 297, *Luschin*, Fries. Pfennige, tab. IX., č. 47, Steir. Münzfunde III., č. 64 a 65, W. M., č. 38 atd. Srv. i *Buchenau*, Seltene Mittelaltermünzen, č. 11 a zejména 12, kladené zde na Moravu nebo do jižních Čech za vlády Přemysla I. nebo Vladislava Jindřicha.

XXXII., č. 2), které jsou podle rakouského štítku jistě z doby Přesla II.,

č. 29, jehož obraz vidíme téměř do všech podrobností stejný na friesašské ražbě, náležející podle Luschina solnohradskému arcibiskupovi Eberhardovi II. (1200—1246)[36]), a konečně ještě č. 30, poněvadž bývá podobně stylisovaný strom umístěn na některých moravských pečetěch, ovšem pozdějších[37]). Celkem lze říci o všech brakteátech našeho nálezu, že jsou ražby velmi jemné a vynikají náměty a provedením vysoko nad hrubé výrobky mincoven českých, které známe, i nad moravské brakteáty velikosti střední.

Na denárech jezdovického nálezu nevidíme obrazů, které bychom nepotkali na mnohých mincích 13. století zejména zase slezských, uherských, rakouských, bavorských, švábských, avšak i braniborských. Vytkneme zase jen vztahy nejnápadnější a okolnosti důležité pro datování. Bylo již pověděno, že dvouocasý vztyčený lev na rubu č. 33 a líci č. 38 je totožný s obrazem na brákteátu č. 3, náležejícím pravděpodobně vládě Přemysla II. Do této doby se hlásí rakouským štítkem na prsou orlice č. 32, v našem nálezu z denárů daleko nejhojněji zastoupené. Na těchto denárech lze pozorovati, jak původní znak přemyslovský, orlice, se v 13. věku ještě střídá s erbem novým, dvouocasým lvem. Víme, že Děpoltici, pobočni větev přemyslovská, spojili starší znak s novým[38]), takže měli v erbu půl orlice a půl lva, asi tak, jak je vidíme na č. 33, kde je však lev téměř celý. Půl lva a půl orlice vidíme však i na fenikách Albrechta III. braniborského, syna české Beatrice, 1269—1300. Kombinace orla se lvem a s jinými zvířaty, na př. s koněm, přichází často, na rakouských mincích a fenikách rázu friesašského 13. stol., rovněž i na ražbách solnohradsko-štyrských z l. 1268—1270[39]). Pro datování je důležité, že jedna z těchto rakouských mincí z doby Leopolda VI., 1198—1230 (Luschin č. 34), má na rubu stejného čtyřnožce a rostlinu, stylisovanou právě tak, jako č. 34, jenže je na vršku rostliny lístek, nikoliv křížek[40]). Podobnost rubů je tak veliká, že oba typy nemohou býti příliš od sebe vzdáleny a náleží k sobě, byť bychom nalezli příbuzné motivy ještě na ražbách Přemysla II. nebo Rudolfa Habsburského, zvláště když takovou rostlinu s křížkem vidíme i na minci uher-

[35]) *Luschin*, l. c., na př. č. 95 a 111, které jsou z l. 1261—1300, *Réthy*, l. c., č. 282 a 283.

[36]) *Týž*, Friesacher Pfennige, tab. VIII., č. 27. Srv. též věžičky a poněkud i poprsí na brakteátu z nálezu v sadech Krenových v Praze, které Fiala (č. 1966, tab. XX., č. 3) přiděluje Přemyslu I. bez dostatečných důvodů.

[37]) *Slavík*, Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě, Brno 1906, tab. I., č. 6.

[38]) *Vojtíšek*, Naše státní znaky, ABC, příručky „Vesmíru" č. 17, Praha 1921, str. 7 n.

[39]) *Dannenberg*, Das Münzwesen der Mark Brandenburg Berlin 1889, č. 236 n.; na př. *Luschin*, W. M., č. 22, *týž*, Steir. Münzfunde, l. c. č. 38.

[40]) Je-li ovšem mince u Luschina správně kreslena. Srv. i *Buchenau*, l. c., č. 11, před r. 1230.

ského Ondřeje II. (1205—1235), jejíž líc, obloučekstřemi věžičkami a s hvězdou, souhlasí s lícem denáru našeho[41]). U typu č. 41 bych upozornil na podobného jezdce na líci rakouského feniku císaře Bedřicha II. (Luschin č. 46) a snad i na líci bavorského feniku, raženého podle řezenského způsobu před r. 1252/3, z nálezu, učiněného v St. Pölten[42]).

Zkoumání a srovnávání typů po stránce vnější osvětluje tedy zajímavě strukturu našeho nálezu, skládajícího se z jednotné, souvislé skupiny brakteátů ne příliš velikého rozpětí časového, z nichž část se typem hlásí určitě do doby Přemysla II., část na konec 13. století a některé ražby, zastoupené jen několika málo nebo jednotlivými kusy, navazují na obrazy starších mincí cizích, a z rozmanitější skupiny denárů, z nichž některé, zejména typ na mince nejbohatší, tedy nejmladší, náleží rovněž vládě Přemysla II., jiné však jsou mnohem starší, a to z doby, v níž vznikla i část feniků nálezu, které mohou zabírati, jak jsme viděli, dobu sedmi desítiletí.

* * *

Pokusíme se nyní o konfrontaci obsahu pokladu jezdovického s obsahem nálezů, v nichž se vyskytly některé ražby brakteátové a denárové stejné nebo příbuzné, a s obsahem důležitých nálezů z 13. století, v nichž takových mincí nebylo vůbec. Část typů jezdovických potkáváme v nálezech, učiněných někde v okolí Brna, v Moravském Krumlově, ve Staré Říši, v Kyselovicích, v Markvarticích, v Olomouci, Slavkově, St. Pölten v Dolních Rakousích, ve Znojmě a v Praze (v kapli sv. Kříže). Jsou to až na St. Pölten, kde byly dva typy našich denárů, a na kapli sv. Kříže v Praze, kde byl jeden typ brakteátový, vesměs naleziště moravská. V pražském nálezu se vyskytl našich brakteátů typ č. 7, svým rázem úplně shodný s našemi brakteáty ostatními, jenž však přichází též v nálezu, objeveném r. 1927 v Moravském Krumlově. V řečeném nálezu pražském byla pak řada brakteátů, známých téměř vesměs z nálezů učiněných na Moravě, kamž náleží i „fabrikou"[43]). Poněvadž pak brakteáty našeho nálezu nepřicházejí v žádném českém nálezu, nelze pochybovati o tom, že jde vesměs o ražby moravské[44]). Původ denárů nelze vzhledem k okolnostem dříve dotčeným určiti tak bezpečně. Z uvedených pokladů nebyl s výjimkou nálezu v St. Pölten, popsaného Dworschakem, ani jediný zpracován tak, aby mohl poskytnouti pevného základu pro datování mincí v něm obsažených hlavně proto, poněvadž nikde není označen počet kusů jednotlivých typů, který je, máme-li před sebou nález celý nebo alespoň téměř úplný, z nejspolehlivějších opor pro stanovení doby

[41]) *Luschin*, W. M., č. 77, 79, *Réthy*, l. c,. č. 226 a poněkud i 227.

[42]) *Dworschak*, Fund von St. Pölten, č. 27.

[43]) Srv. *Fiala*, l. c., tab. XXII., č. 11—20.

[44]) Jen o č. 31 máme velmi neurčitou zprávu Fialovu, že byl „též kdysi v Praze ve velikém množství nalezen" (l. c., str. 444). Kdy a kde, se však nepraví.

zakopání, časové posloupnosti a tedy stáří jednotlivých typů. Nález pöltenský pak pouze svědčí, že denáry typu č. 35 a 38 byly raženy před r. 1253[45]). Nezbývá tudíž, než spokojiti se konfrontací typů nálezů právě uvedených a počtem mincí jezdovických, na ně připadajících[46]).

Typů jezdovických bylo v nálezu:

z okolí Brna[47]): brakteátů č. 1, 2, 3, 4, 5, 11, 19, 20, 23, denárů č. 32, 34;
v Mor. Krumlově: brakteátů č. 1, 2, 3, 4, 7, 11, 13, 19, 20, 23, denárů č. 39;
v Kyselovicích: brakteátů č, 1, 3, 6, 9, 11, 20, 26;
v Staré Říši: brakteátů č. 16, 18, 19, denárů č. 34, 36, 37, 39, 40;
v Olomouci: brakteátů č. 5, 25, 26, 31;
v Praze: brakteátů č. 7;
v Markvarticích: denárů č. 33, 34, 36, 37, 40.

Z přehledu vidíme tedy, že se obsahem jezdovickému nálezu blíží nejvíce nálezy z okolí Brna a z Moravského Krumlova, jehož popis proto očekáváme s velikým zájmem, poněvadž ověří a snad i opraví naše poznatky, a poněkud i kyselovický. Poněvadž mají tyto tři nálezy mimo zde uvedené ještě pět společných typů brakteátů a denárů (u Fialy na tab. XXXII., č. 6, 12, 13, 16, 29), je zřejmé, že mince v nich obsažené jsou z téže přibližně doby. K nim se pak pojí nález staroříšský, jehož brakteáty č. 2, 4, 40 a 41, vyobrazené na téže tabulce Fialova díla, byly též v nálezech krumlovském, kyselovickém a z okolí Brna. Nálezu markvartického můžeme si všimnouti trochu blíže, poněvadž se podstatná jeho část, z přibližně 1500 přes 1250 kusů, dostala do sbírek Národního musea. V této je daleko nejvíce mincí typu jezdovického č. 33, potom č. 34, 36, 40, jenž se v Jezdovicích vyskytl jen v jediném kuse, a konečně 37. Č. 33 vážilo tu průměrně 0·73 *g*, (v našem nálezu rovněž 0·73 *g*), č. 34—0·7 (0.77) *g*,

[45]) Nevidím dostatečných důvodů, proč bychom měli přiděliti č. 35 právě plzeňské mincovně za panování Václava I., jak činí, ovšem s otazníkem, Dworschak, a č. 38 zrovna emžské mincovně Přemysla II., uznávaje ostatně v druhém případě rád větší zkušenosti jmenovaného badatele, tím více, že se tento denár vyskytl dosud, pokud víme, jen v nálezech rakouských (Feldsberg, Melk, Altenfelden) a je tedy skutečně původu rakouského. Je-li č. 35 plzeňská ražba podle rázu řezenského, jak myslí Dworschak, dovolávaje se známého ustanovení z kodexu Zdeňka z Třebíče „si denarii pragenses in Pilsna loco cursum non habuerint, suo jure concessimus ipsi, ut ibidem ratisponenses denarios debeat fabricare", jehož časová příslušnost je nadto ve formuláři docela nejistá, mohlo by jí býti dobře i č. 37 a snad i 36 nálezu. Plzeňské mince rázu řezenského byly jistě určeny pro obchodní styky se západem a jihem. Není nápadné, že se vyskyly ve třech typech v nálezu moravském, kde zabírají mezi denáry místo významné? Připomínám ještě, že denárů typu 36 a 37 bylo objeveno větší množství i v Markvarticích u Dačic na Moravě.

[46]) Nálezu slavkovského pomíjíme, poněvadž z celého bohatého obsahu bylo popsáno jen pět kusů našich č. 2, 19, 23. Rovněž nálezu znojemského, kterého blíže neznám.

[47]) Místo nálezu, jenž byl po dlouhou dobu uložen v klášteře starobrněnském, není přesně známo.

č. 36—0·67 (0·78) *g*, č. 40—0·7 (0·7) *g*, č. 37—0·7(0·76) *g*. Typ č. 33, zastoupený nejbohatěji, náležející, jak jsme viděli, asi vládě Přemysla II., je nejmladší součástí nálezu markvartického, jenž tedy potvrzuje, že ostatní typy denárů jezdovického jsou z doby starší, vyjímaje typ č. 32, který se tu objevil v takovém množství, že jej musíme považovati za nejmladší ražbu nálezu, která vznikla až po zakopání nálezu markvartického. Poněvadž má na jejím rubu orlice rakouský štítek na prsou, jest nejzazší terminus ad quem pro denáry jezdovické nepochybně r. 1276.

Terminus a quo těchto denárů přesně určiti nelze. Pokusme se však, ohraničiti je alespoň přibližně. Viděli jsme, že pět typů markvartických denárů se kryjí s pěti typy denárů jezdovických, z nichž č. 40 je z nejstarších ražeb. Mezi mincemi nálezu markvartického, uloženými nyní v Národním museu, je mimo ně jen jediný denár typu jiného, který se vyskytl též v nálezu strmilovském, uzavřeném, jak dokazují rakouské jeho ražby, jistě kol. r. 1230[48]). Terminus a quo denárů markvartických jest tedy hledati krátce před tímto rokem.[49]) Poněvadž se denáry jezdovické kryjí s markvartickými téměř v celém jejich časovém rozpětí, je nepochybné, že nejstarší z nich vznikly též někdy kolem tohoto roku, do jehož blízkosti nás ostatně vedlo pozorování typologické. Až tam sahají i feniky našeho nálezu.

Těmito výklady opatřili jsme si jakýsi časový rámec pro vlastní obsah našeho nálezu, pro brakteáty, zabírající v části denárové zhruba leta 1230 až do doby rakouské vlády Přemysla II., fenikové 1230 až do doby panování Albrechta I. (1282—1308, ale ovšem před r. 1300, kdy byly zaraženy pražské groše). Do které doby máme však klásti tyto brakteáty? Předně lze říci, že některé ražby uvedených nálezů příbuzných, kyselovického, staroříšského, brněnského a krumlovského jsou určitě z doby Přemysla II., poněvadž jsou opatřeny rakouským štítkem (Fiala tab. XXXII., č. 2, 13, 16, 17, 39, bylo i v našem nálezu). Podle toho štítku a ještě z jiných závažných důvodů náleží vládě tohoto panovníka řada brakteátů většího střížku, t. ř. brakteáty prostřední velikosti, jimž podobné se vyskytly z uvedených nalezišť jedině v Kyselovicích a v Praze (kaple sv. Kříže), ač některé z nich vznikly určitě na Moravě. Přinesly je na př. nálezy učiněné u Pfaffenmünsteru v Bavorsku, v Salesche, v okolí Českého Brodu, u Dubnice pod Ralskem[50]), ze starších pak na př. častěji uvedený pražský

[48]) *Smolík*, Nález mincí z XIII. stol. v Strmilově Pam. arch. XVIII., str. 363 n., č. 14. Srv. k tomu *Luschin*, W. M., str. 31.

[49]) Rozcházím se tu ovšem naprosto s názorem Fialovým, jenž klade všechny mince markvartické do poslední čtvrti století 13. (l. c., str. 214) a také s výklady Červinkovými (Tři nálezy . . ., str. 24 n.). Jeden z hlavních důvodů Fialových, že se totiž markvartické denáry podobají uherským ražbám z konce 13. století, nemohu potvrditi. Jsou na nich sice některé motivky příbuzné, ty však lze sledovati i na ražbách jiných, zejména rakouských, bavorských a švábských po celé 13. století Bude úkolem historiků umění, odkrýti a hodnotiti vlastní zdroje těchto společných představ.

[50]) Tyto nálezy byly pozorně prozkoumány a popsány *Raimannem* v M. B. N. G. XIV., 1895, str. 67 n., *Friedensburgem*, l. c., a *Katzem*, Brakteáty Přemysla Otakara II.,

nález v kapli sv. Kříže, na Moravě nálezy novohvězdlický, přerovský a ivančický[51]). Z toho plyne, že rozměry tu naznačují časovou posloupnost. Přechod, postupující, jak se zdá, pozvolna od střížků větších k menším a k nejmenším, tvoří nálezy v Nových Hvězdlicích, v kapli sv. Kříže, v kterém jsou ražby střední velikosti i menší, mezi nimi i náš typ č. 7, a nález kyselovický, obsahující vedle dvou typů brakteátů střední velikosti asi 14 typů brakteátů malých. Lze tedy tvrditi, že se v době vlády Přemysla II. snad v Čechách, jistě však na Moravě přešlo od ražby brakteátů střední velikosti k ražbě brakteátů rozměrů malých[52]). Podle toho jsou z řečených nálezů přechodného rázu staršími nález novohvězdlický, jenž neobsahoval jediné ražby nejmenšího střížku, a nález v kapli sv. Kříže, v němž byl této velikosti typ jeden. Nejmladší je nález kyselovický, obsahující vedle asi 14 druhů brakteátů nejmenších jen dva typy velikosti střední. Poněvadž pak se v tomto nálezu vyskytl denár s rakouským štítkem (Fiala tab. XXXII., č. 13), je zřejmé, že terminus a quo pro brakteáty nejmenší, tedy pro celou brakteátovou skupinu nálezu jezdovického, je doba vlády Přemysla II. Brakteáty jezdovické počínají tedy zhruba tam, kde denáry nálezu končí.

Nyní je otázka, vyplňují-li brakteáty nálezu našeho, ale i kyselovického a ostatních, celou dobu panování Přemysla II., či byly-li raženy i za Václava II. Odpověď by byla snadnější, ba mohla by býti dosti přesná, kdybychom znali větší množství dostatečně zpracovaného nálezového materiálu a mohli tak určitý počet typů přiděliti době Přemysla II., jiné pak době Václava II. Přece však lze i dnes na otázku odpověděti alespoň zásadně. Naším nálezem byl počet dosud známých druhů nejmenších brakteátů moravských (kolem 40) rozmnožen na více než padesát typů zcela odlišných. 28 z 31 typů, které znám z originálů, jsou fabriky tak podobné, jakoby vyšly z téže mincovny, s výjimkou snad půldenárů č. 25 a brakteátů typu č. 26, který svým paprskovitým okrajem se snad hlásí k ražbám mincovny olomoucké[53]). Vzhledem k místu nálezu je lákavé, pomýšleti na činnost mincovny jihlavské jistě velmi zaměstnané, poněvadž zde bylo již r. 1227 dolování v plném proudu[54]), kdybychom nevěděli o mincovně v Brně, v jehož okolí bylo objeveno několik druhů brakteátů jezdovických, které se tam

ve Věstníku Num. spol. čsl. IV., 1922, str. 155 n., Nález brakteátů u Dubnice pod Ralskem, N. Č. Č. III., 1927, str. 30 n.

[51]) Srv. *Fiala*, l. c., tab. XXII., a *Červinka*, Moravské brakteáty, tab. I. a II.

[52]) Tuto věc poznala v podstatě ovšem již numismatická literatura starší. Srv. *Fiala*, l. c., str. 198 n.

[53]) Srv. *Fiala*, tab. XXXII., č. 42—46, str. 215 a 443. Mince tyto jsou z nejstarších našeho nálezu. Nemohu proto souhlasiti se zařaděním jejich do doby moravské vlády Rudolfa Habsburského. Že jsou z doby starší, vytušil dobře *Dworschak*, Ein Brakteatenfund aus Steiermark, klada podobné brakteáty z nálezu mixnitzského do středu 13. věku.

[54]) *Emler*, Reg. II., č. 984, *Erben*, Reg. I., č. 720. Srv. *Zycha*, Das böhm. Bergrecht des Mittelalters I., str. 2. n.

ovšem mohly dostati i z Jihlavy. Poněvadž pak byla za Přemysla II. ražena na Moravě i řada typů brakteátů střední velikosti a lze důvodně předpokládati, že známe dnes jistě jen menší část těchto mincí středních a malých, když jediný veliký nález přinesl hned 12 nových druhů, můžeme tvrditi, že bylo v ražbě malých brakteátů nepochybně pokračováno i po r. 1278 a za Václava II., i když počítáme s obnovováním mince dvakrát do roka v jedné mincovně[55]). Že také část brakteátů jezdovických náleží tomuto panovníkovi, plyne vedle typologické příbuznosti s uvedenými ražbami z konce 13. věku i z okolnosti, že v nálezu byly 3 druhy feniků Albrechta I. (1282—1308), které v místě nálezu nebyly domovem. Uvážíme-li dále, že se v našem nálezu vyskytlo vedle více než 4500 brakteátů a denárů jen 18 feniků 11 druhů, počínajících však již ve čtvrtém desítiletí 13. věku, nechybíme jistě příliš, ohraničíme-li náš nález do předu opatrně přibližně rokem 1300.

Na základě dnes známého a popsaného materiálu nelze rozhodnouti, které kolky náleží Přemyslu II. a které době mladší[56]), zvlášť když potkáváme v nálezu kyselovickém, sahajícím v brakteátové části do doby starší, dva z nejmladších typů jezdovických. Lze právem alespoň říci, že čtyři nejpočetnější typy, zrnem a střížní nápadně lehčí ostatních (č. 1—4), vznikly určitě až po smrti Přemysla II. Rovněž nemůžeme dnes s jistotou odpověděti na otázku, užívalo-li se na Moravě těchto drobných kolků až do konce 13. století, tedy do zavedení měny grošové, kterou byly brakteáty odstraněny z trhů takřka rázem[57]).

Poznali jsme tedy, že jezdovický nález obsahuje tři skupiny mincí: jádrem jeho jsou brakteáty, které vznikly za vlády Přemysla II., řekněme, poněvadž před tím byly raženy brakteáty střední, kolem r. 1260 a sahají

[55]) Srv. Emler, Reg. II., č. 2335.

[56]) Soudí-li Fiala o nálezu kyselovickém „dle nečetných kolků se štítkem rakouským", že byl zakopán v l. 1261—1266, klame se, poněvadž zajisté nemusily býti všechny moravské ražby té doby opatřeny tímto štítkem a mince bez rakouského štítku mohou ovšem býti z doby mladší, po r. 1276. Taková kriteria jsou pro datování nálezů ceny velmi pochybné. Bohužel jich potkáváme v části Fialova díla, pojednávající o brakteátech, mnoho.

[57]) Vysvětlení neposkytuje nález brakteátů středních a malých, učiněný r. 1903 v Králících u Prostějova na Moravě, popsaný *Smolíkem* v Pam. arch. XXIII., 1909, str. 53 n. Smolík považoval právě střední, do té doby neznámé brakteáty za nejmladší mince nálezů, poněvadž se obrazem, šířkou, vahou a výbornou jakostí liší od menších ražeb toho nálezů a byly tam zastoupeny nejčetněji, a klade je do let 1283—1297. K tomu dlužno připomenouti, že nebyl zpracován nález celý, že menší brakteáty váží téměř přesně polovinu větších, takže mohou býti jako půlky z téže doby, a že lepší o něco málo jakost nerozhoduje, byla-li vyšetřena z jednotlivých mincí. Nápadné je skutečně výborné zrno všech brakteátů tam nalezených, náležejících jistě z veliké části době Přemysla II. (0·815—0·927), naprosto rozdílné od jakosti brakteátů jezdovických, z nichž se první čtyři typy blíží prostředním brakteátům králickým vahou. Vidíme opět, jak závisí bezpečnější poznatky o těchto věcech na přesném zpracování nových, celkových nálezů.

přibližně do r. 1300; pak denáry z let asi 1230 až kolem 1260; a konečně feniky z let asi 1230—1300. Všechna tato data jsou ovšem volena, opakuji, velmi přibližně a uvedena jen proto, aby usnadnila přehled. Za jeden z hlavních zisků našeho šetření mám poznatek, že terminus ad quem denárů je současně zhruba terminus a quo brakteátů. Tuto nápadnou okolnost nedovedu prozatím vysvětliti, ač se přímo vnucuje domněnka, že ražba denárů byla vystřídána ražbou malých brakteátů, domněnka, kterou mohou ovšem ověřiti teprve podobné nálezy jiné. Čtenář zajisté postrádal v našich výkladech přidělení denárů určitým zemím, případně určitým panovníkům. Jen u č. 35 a 38 bylo (zejména u č. 35) s pochybnostmi uvedeno mínění Dworschakovo, že vznikly v mincovně plzeňské ze Václava I. a v Emži za Přemysla II. před r. 1252—1253. Že některé z denárů, vznikly v rakouských mincovnách mimo Vídeň, není sice vyloučeno, již proto, poněvadž mezi feniky není jediné ražby Přemysla II., jehož působení zanechalo v rakouském mincovnictví stopy tak hluboké, ač jsou tu zastoupeni všichni vladaři té země od Bedřicha II. Babenberského až po Albrechta I. Č. 32 a 36 klade i Buchenau, znamenitý znalec těchto drobných ražeb středověkých, do Čech nebo do Moravy. Nevidím alespoň dnes, proč bychom neměli i jiné, zvláště ty, které známe z několika nálezů moravských (37, 39, 40) považovati za mince této země. K tomu je třeba podotknouti, že v době, kdy se nejstarší brakteáty a nejmladší denáry jezdovické přibližně stýkají, totiž kdy denáry končí a brakteáty počínají, jest jejich stříž i jakost téměř stejná, průměrná váha denárů o něco málo vyšší[58]). Nepotvrzuje tato okolnost naše poznatky o časovém postupu obou skupin a o territoriální příslušnosti denárů? Naproti tomu jsou feniky, tedy mince určitě rakouské, stříže větší, průměrně 0·8 *g* a více. Tolik váží z denárů jezdovických jedině denár č. 38, objevený dosud jen v rakouských nálezech (0·84, exemplář z nálezu v St. Pölten 0·85), vymykající se tedy skutečně řadě ostatních denárů, řekněme opatrně, snad až na č. 34 a 41, typem úzce se přibližujících k starším ražbám rakouským, pravděpodobně moravských[59]).

Zbývá ještě přičiniti několik poznámek o celkovém rázu, charakteru nálezu, jejž stanoviti znamená často určiti blíže i dobu jeho zakopání. Rozeznáváme celkém nálezy, obsahující malý počet typů ve velkém množství (Němci říkají „Massenfund") anebo obráceně („Mischfund"), a dále vzhledem k původu jednotlivých mincí, nálezy lokální, domácí či mezinárodní. Bezprostřední příčinou k uschování pokladů bývaly vnitřní ne-

[58]) Srovnávati můžeme ovšem jen typy četněji zastoupené. Naprosto vyloučiti musím denár č. 41, ostatně snad rakouský, poněvadž není celý. — Připomínám, že je to zase přibližná váha denárů strmilovských a řady jiných moravských ražeb 13. století, která mne kdysi vedla k stanovení zvláštní marky moravské. Srv. *můj* článek, O marce pražské a moravské na rozhraní století 13. a 14., N. Č. Č. III., 1927, str. 58 n.

[59]) V 13. stol. byly raženy vedle brakteátů denáry i v Čechách (viz na př. denáry z nálezu chrastského, *Fiala*, l. c., str. 200 a 405, a uvedené ustanovení o ražbě denárů řezenského rázu v Plzni). O těch víme však ještě méně, než o denárech moravských.

pokoje a válečná tažení[60]). Je velmi lákavé předpokládati, že i nález jezdovický byl svěřen zemi z důvodů podobných, o něž v druhé polovině 13. stol. nebylo nouze, zvláště když Jezdovice leží blíže známé cesty jihlavsko—habrské, spojující Rakousy Moravou s Čechy. Bylť nedaleko u Třeště v r. 1915 zdvižen veliký poklad mincí zlatých a stříbrných z doby třicetileté války. Mohli bychom také souditi, že jde nedaleko Jihlavy, kamž Přemysl II. přenesl r. 1269 z Německého Brodu právo skladu zboží[61]), o majetek výpravy kupecké, v neklidných dobách uschovaný. Struktura jezdovického pokladu, skládajícího se z jednotné skupiny téměř 5000 brakteátů o 31 velmi podobných typech přibližně z čtyř posledních desítiletí 13. věku, z 402 denárů 10 druhů rozmanitější fabriky z let asi 1230—1260, z nichž jsou početněji zastoupeny jen nejmladší typy, související časově s nejstaršími brakteáty, a z pouze 18 feniků 11 typů, časového rozpětí denárů i brakteátů dohromady, jež jsou tu jen náhodným příměskem, však ukazuje, že jde o nález lokální, omezeného zřejmě teritoriálního okruhu. Jeho ráz nenasvědčuje nikterak tomu, že bychom měli před sebou kořist válečnou anebo hotovost obchodníkovou. Mnohem více svádí nepřetržitá téměř řada brakteátů a z části i denárů, k níž se přidružily zbytky denárových ražeb starších a několik rakouských feniků, náhodou vniknuvších do oblasti, ovládané domácí mincí brakteátovou a denárovou, k názoru, že nahromadění jezdovického pokladu souvisí nějak s činností jihlavské mincovny, že poklad jest souhrnem mincí, obíhavších na určitém území, které měly býti této mincovně odvedeny, aby byly vyměněny za mince nové, které se však z příčin dnes již nepostihnutelných nedostaly na místo svého určení. Budiž mně dovoleno, abych zakončil naše úvahy domněnkou, při pozorování obsahu nálezu až příliš lákavě se nabízející, že poklad jezdovický byl snesen při rušení staré měny denárové a brakteátové a zavedení nové měny grošové, domněnkou, již může ovšem učiniti jistotou jen prozkoumání několika nálezů podobného rázu.

[60]) Typickým příkladem pokladu, jenž byl kořistí válečníka, bojovavšího s pomocnými sbory slezskými po boku Přemysla II., je uvedený již nález, učiněný v Salesche, obsahující hlavně české brakteáty nejrozmanitější fabriky, avšak i brakteáty slezské, polské, brakteáty a feniky uherské a německé.

[61]) *Emler*, Reg. II., č. 656.

EMANUELA NOHEJLOVÁ:

POČÁTKY PRAŽSKÉ MINCOVNY ZA FERDINANDA I.[1])

Vlastním podnětem k založení mincovny v Praze[2]) za Ferdinanda I. byla zpráva rady Starého města pražského, že byly odkryty v blízkosti Prahy u Skalice[3]) stříbrné doly.[4]) Ale to byl podnět čistě vnější. Ochota a vůle králova k založení nové mincovny vedle dosavadní v Kutné Hoře a Jáchymově, která byla tehdy ještě šlikovskou, ukazovala se již na sněmu v r. 1527, kdy v královském přednešení výslovně se praví při zákazu vývozu stříbra ze země, aby bylo dováženo všechno stříbro do královské mince; stavové nechť jen uváží, ve kterém místě by bylo nejvhodnější založiti mincovnu.[5]) R. 1534 v horním narovnání, vydaném na sněmu 30. března projevoval král Ferdinand opět svou vůli zříditi mincovnu a sice přímo na pražském hradě.[6]) Tehdy ještě nevěděl o stříbrných dolech u Skalice.

[1]) Děkuji srdečně dámám a pánům v Archivu města Prahy, ministerstva vnitra, pražského hradu a zemském za zvláštní laskavost, se kterou mi vycházeli vstříc při mém studiu archiválií.

[2]) Byla vlastně jen obnovena, neboť i podle slov rozhodnutí Ferdinandova „od pradávna bývala" (Arch. min. vnitra, Kopiář 22, f. 18'—27', ze dne 27. ledna 1540; viz i *Köpl*, Urkunden, Acten, Regesten u. Inventare aus dem K. K. Statthalterei-Archiv in Prag, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses X., reg. č. 6042: „ein müntz in unser Stat Prag wie von alter gewest widerumb aufgericht". — Souvislost ražby v Praze byla udržena ražbou zlata (stříbro se razilo od poč. 14. stol. v Kutné Hoře), jak toho dokladem jsou zlomky zpráv (viz *Fiala*, Die Goldprägung der Prager Münzstätte im 16. u. 17. Jahrh., N. Z. XXXI., 399 sl.). — Založení mincovny v Praze nezůstalo nepovšimnuto v numismatické literatuře. Lze tu jako přední práce uvésti: *Newald*, Das öster. Münzwesen unter Ferdinand I., Wien 1883; *Smolík*, Pražské groše a jejich díly, Rozpr. Akad. tř. I., Praha 1894; *týž*, O zaražení mincovny v Praze za Ferdin. I., P. A. XV., 301; vedle těchto zpracování o vlastním založení mincovny jsou důležité práce: *Fiala*, Die Goldprägung der Prager Münzstätte, N. Z. XXXI., 399 sl.; *týž*, Zutheilungen an böhmische Münzmeister u. Münzstätten, N. Z. XXVIII a XXIX, zde 197 sl.; *týž*, Die älteste „Raitung" der Prager Münzstätte, N. Z. XX., 175 sl.; *týž*, Die Beamten u. Angehörigen der Prager Münzstätte, N. Z. XXVII., 181 sl.; *Friedensburg*, Studien zur Münzgeschichte Schlesiens in XVI. Jahrh., Z. f. N. XVI. a XVII, zde 213 sl; *týž*, Die ersten Habsburgischen Münzen für Schlesien, Schles. Vorzeit N. F. VII, 129—134; *Loehr*, Beiträge zum Münzwesen Ferd. I., Wien 1916.

[3]) Skalice Hor Stříbrných.

[4]) Arch. min. vnitra, Kopiář 16, 38'—39; srovn. *Köpl*, reg. 5987 a *Kenner*, Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Münzen—, N. Z. 34, str. 271 a *Smolík*, P A. XV., 301—302.

[5]) Sněmy české I., 258—259.

[6]) Tamtéž, 393; viz i *Voigt*, Beschreibung der bisher bekannten böhm. Münzen III., 108; *Čermák-Skrbek*, Mince království čes. I., 27; *Smolík*, Pražské groše, 58; *týž*, P. A. XV., 302 a srovn. i *Tomek*, Dějepis města Prahy XI., 141—142. *Voigt* l. c. má v textu (německém) vynecháno slovo „werden"; zní pak jeho věta, ovšem chybně: „in unsere Münze, die Wir auf dem Prager Schlosse haben".

A slibovalo-li horní narovnání z 30. března 1534 nepřímo zřízení mincovny v Praze, slibovalo určitě zřízení mincovny všude, kde by doly měly takový výtěžek stříbra, že by mohl stačiti pro vydržování mincovny. Chápeme tedy, že zpráva rady Starého města pražského o nalezení stříbrných dolů (které v budoucnosti neměly veliké váhy) a spojená s ní žádost o zřízení mincovny na Starém městě, byla Ferdinandem přijata s radostí. Upozornil sice ihned ve své odpovědi na podání staroměstských ze dne 29. prosince 1536[7]), že právo mincovati jest královský regál, na němž právě jemu velmi záleželo, ale slíbil, že o věci uváží, až přijede do Čech. To se stalo na jaře 1537 a došlo tu patrně k ústnímu vyjednávání o provedení plánu obou stran, neboť 21. září t. r. poslal král z Vídně své příznivé rozhodnutí, ovšem zásadního významu, které zahajuje dlouhou řadu jednání o definitivní zřízení mincovny.[8]) V tomto dopisu komoře se ozývá po prvé ve spojení s Prahou jméno toho, kdo stál v prvém období mincovně v čele a s nímž také přestala žíti, Konráda Sauermanna staršího z Jelče, té doby ve Vratislavi (von Presslaw), kterého král jmenuje svým mincmistrem, svěřuje mu mincovnu „na účet"[9]) a žádaje českou komoru, aby ihned pro něho vyhotovila mincovní řád a instrukci.

Že svolení Ferdinandovo k založení mincovny z 21. září 1537 jest pouze zásadní, toho nejlepším důkazem jsou další tříletá jednání mezi komorou, králem i Sauermannem. V nich od počátku vedle otázky vlastního postavení mincovny, v níž již za Sauermanna o finančních věcech rozhodovala česká komora (což se stalo běžným hlavně pro pozdější doby, zatím co o zásadních otázkách vydávala nařízení česká kancelář), vynikají dva jiné důležité momenty: otázka zaopatření materiálu pro ražbu, v níž hlavní slovo měl bývalý horní hejtman Kryštof z Jandorfu (von Gendorf)[10]) a vlastní způsob ražby, pro jehož nařízení byl základním požadavek, aby byly zachovány stříž a zrno kutnohorské.

[7]) Arch. min. vnitra, Kopiář 16, f. 38'—39; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 5987; podle něho i *Kenner*, l. c., 271 a *Smolík*, Pražské groše, 55 a P. A. XV., 301—2.

[8]) Arch. min. vnitra, Kopiář 8, f. 5o6; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 5991; srovn. i *Kenner*, l. c., 271; *Smolík*, Pražské groše, 55 a P. A. XV., 302; *Friedensburg*, Schles. Vorzeit VII., 133; *Newald*, l. c., 40; *Fiala*, l. c., N. Z. XX., 175 sl.; XXIX., 203; XXXI., 400; *Čermák*, l. c. I., 8—9.

[9]) Tato formulace jest sama pro sebe velmi zajímavá. Panovník, který ostře vystupoval proti pronájmu mincovny, zachovává zde jeho nejkrajnější formu. Jen přesné vyúčtování a dělení se o zisk napřed neznámý a určitou sumou nestanovený lišilo postoupení mincovny na účet od pouhého nájmu. Komora sama se dotazovala v průběhu dalšího jednání ve svém listu králi Ferdinandovi z 22. prosince 1538, zda by nebylo lépe pronajmouti mincovnu Sauermannovi, než svěřiti mu ji na pouhé vyúčtování (Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 246'—248; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6022; srovn. i *Kenner*, l. c., 272—273 a *Smolík*, Pražské groše, 55). Konečné rozhodnutí Ferdinandovo z 27. ledna 1540 (viz o něm níže) propůjčovalo však přece Sauermannovi mincovnu na pouhé vyúčtování.

[10]) Viz o něm *Miltner-Neumann*, Beschreibung der bisher bekannten böhm. Privatmünzen, 65—74 a *K. Schneider*, Christof von Gendorf, Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgesvereines, 1923, 19—42.

Zásadním svolením a žádostí o vyhotovení instrukce pro nového mincmistra nebylo však nic rozhodnuto. Technické provedení vyžadovalo času, důkladného promyšlení a ovšem peněz. Ve sledu jednání, která pro přehled uvádím všechna, ozvala se nejdříve otázka mincovního materiálu. Doly ve Skalici nejsou zvláště jmenovány, ale dne 12. března 1538 rozhodl Ferdinand, aby stříbro z Příbramě i ze všech jiných dolů, vyjma Kutné Hory a Jáchymova, kde měli svou vlastní mincovnu, bylo dováženo do Prahy a tamější mincovna uvedena v chod. Souhlasil pak se zprávou Kryštofa z Jandorfu, že Konrád Sauermann si chce vypůjčiti peníze na nákup stříbra v Příbrami; jen ať komora vezme peníze od Sauermanna, zaplatí stříbro, doveze do Prahy a zřídí mincovnu. Král pak brzy pošle mincovní řád.[11]) Sauermann, který jest současníky nazýván čestným a podnikavým mužem, byl jistě ochoten rychle postupovati ku předu. Ale daleko volněji se brala celá věc, patrně pro nedostatek času králova. Na sněmu r. 1538 (29. dubna) žádali sami stavové krále o zřízení nové mincovny, prosíce, aby, je-li snad příliš zaměstnán, svěřil ji nejvyšším úředníkům a soudcům, a věc aby opatřili volení Pražané.[12]) Král na základě této žádosti stavů psal 28. května 1538 z cesty do Vratislavi komoře, aby uvážila o prostředcích a vhodné cestě k tomu a poradila se o věci s Kryštofem z Jandorfu.[13]) Zdá se, že téměř bylo zapomenuto předchozího jednání, které vedlo již již k cíli. Král byl ovšem zaneprázdněn starostmi všeho druhu, občas doléhalo zvláště turecké nebezpečí. Ale otázka vývozu nezpracovaného stříbra a necágrované mědi za hranice, nadhozená na jmenovaném sněmu stavy, nedala již věci usnouti. Česká komora hned 1. června 1538, odpovídajíc králi na rozličné jeho pokyny, sděluje, že podá záhy i dobré zdání Kryštofa z Jandorfu, který není přítomen v Praze a kterému již psala.[14]) Králi, povzbuzenému snad právě cestou do Slezska, počalo na věci opět záležeti. Dne 10. června t. r. připomíná české komoře z Vratislavi v odpověď na její list z 1. června, aby zmíněné dobré zdání bylo dodáno co nejdříve[15]) a 20. června t. r. poroučí z Nisy, aby byl vážně zpraven o všem jednání. Přiložil list Sauermannův, ve kterém byla patrně připomínka a jemuž sám chtěl dáti určité rozhodnutí.[16]) Na to však česká komora nemohla odpověděti definitivně bez porady s Jandorfem. Králi sdělili toto znovu 27. června t. r. zároveň s ujištěním, že jakmile se Jandorf vrátí, budou o věci znovu jednati a pošlou pak ihned svoji zprávu a jeho dobré zdání.[17]) Dne 4. července odpověděl Ferdinand I. prostě, že chce čekati

[11]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 107—107'.

[12]) Sněmy české I., 455.

[13]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 12'—13.

[14]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 151., *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6002, pozn.

[15]) Tamtéž, Kopiář 19, f. 18'—21; *Köpl*, l. c., reg. 6002; viz i *Smolík* P. A XV., 302, ale s chybným datem 10. května.

[16]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 23.

[17]) Tamtéž, Kopiář 15, f. 156'—160; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6004; srovn. i *Kenner*, l. c., 271.

na brzské pokyny komory.[18]) Konečně 11. září uvedeného roku mohla česká komora zaslati žádané dobrozdání Jandorfovo, na kterém ničeho nezměnila (Jandorf poslal je o dva dny dříve)[19]) Toto se stalo základem

[18]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 31—33; *Köpl*, l. c., reg. 6005; odpověď ve spěchu na cestě na psaní komory z 22. června; ale věcně souvisí s jejím dopisem z 27. června t. r., jde tudíž patrně o nějakou chybu v datování.

[19]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 191—191'. *Köpl*, l. c., reg. 6010; viz i *Kenner*, l. c., 271 — Vlastní dobré zdání Jandorfovo viz v Arch. min. vnitra, Montanum 4. 1./1. 47. č. 304—306. Tento akt jest však datován 9. června 1538 a říká v hrubých obrysech totéž, co podrobněji nedatovaný a nepodepsaný koncept, uložený v Archivu pražského hradu, Böhmens Münz- u. Berg-Wesen 1, který, není-li list z 9. června datován omylem, jest vlastní dobré zdání Jandorfovo, nebo nejvýše úvaha pro jeho návštěvu dvora, kam byl povolán 22. září. Pro malý časový rozdíl obou dat a lepší věcnou souvislost probeřu jej při datu 11. září. Týž koncept viz v opisech: Arch. min. vnitra, Mont. 4. 1./1. 56a, 282—290, na rev. napsáno „duplikát", chybně datován 1573; tamtéž, opět bez podpisu a data, s nadpisem „Müntzhandlung in Behaim, Überschlag welchermassen K. Mt. die Müntzen und Perckwerch in der Cron Behem anordnen sollen." Na rev. datován dvakrát 1548, ale ne rukou pisatele. Jandorf ve svém dobrém zdání probírá nejdříve podmínky dodávek stříbra do Prahy. Lze ho získati v prvé řadě nákupem t. zv. úlomkového ((Pruchsilber) a pagamentního. Za jednu marku pražské váhy takového stříbra nechť se platí 9 rýnských zlatých 18 bílých grošů (o bílých groších viz *Smolík*, Pražské groše, 59. Ukazuje tam, že *bílých* grošů jako peněz u nás za Ferdinanda I. nebylo. Byla to početní jednotka po 7 bílých penězích). Dosud bylo toto stříbro vyváženo za hranice. Hned vedle ceny stříbra bylo stanoveno vlastní zmincování; podle Kutné Hory, jak zněl požadavek králův, z jedné marky pražské váhy fejnu(= čisté stříbro) 208½ širokého českého groše, groš po 9 bílých penězích. Na náklad mincovní se mělo odečísti po 12 bílých groších, čímž by byl získán na každé marce přebytek 22 bílých grošů ½ bílého peníze.

Větší byla otázka dovozu důlního stříbra. Ale Jandorf byl dobrým úředníkem svého pána, jehož zájmů poctivě i nyní hájil. Podle jeho mínění prodává se stříbro z dolů na rozličných panstvích panských i rytířských, z něhož ale nepatří desátek králi (mezi nimi jmenovány i doly Pernštejnské). V těchto dalo by se ročně nakoupiti asi 4.000 marek. Třebaže pak jsou svobody pánů, získané na doly, rozličného znění, tož přece všecky obsahují ustanovení, že jsou páni povinni dodávati svá stříbra do královské mincovny, pak-li král potřebuje. Že za hranice nemá nikdo stříbro vyvážeti, o tom už uzavřeno na sněmu za krále Jiřího. Jiné sněmy to jen potvrdily a Jandorf žádá krále, aby obnovil mandáty proti vyvážení stříbra.

Po této úvaze o dodávkách kovu probírá Jandorf jednotlivé doly, které se měly státi podkladem mincovní práce v Praze. Slyšíme tu, že Příbram dává ročně asi 1.000 marek stříbra, které bývá všeobecně placeno po 8 rýnských zlatých, ale prodáváno „oněm z Norimberka" (patrně míněny obchodní rodiny, v nichž asi i rodiny Ebner a Dichtel měly své místo; srovn. níže) po 9 zlatých, při čemž král získává jeden zlatý na jedné marce. Kdyby ale dal stříbra zpracovati ve vlastní minci na široké groše, stoupl by zisk při jedné marce na 3 zlaté 4 bílé groše.

Doly v Nalžovech byly té doby pronajaty pánům z Rožmberka na 6 let. R. 1539 se končí však nájem a Jandorf doporučuje, aby byli Rožmberkové vyplaceni a tak stříbro uvolněno. Doly vynesou ročně okolo 3.000 marek; zmincuje-li se tedy výtěžek pro krále, bude jeho zisk činiti podle Příbramě 9.500 zlatých.

V Jáchymově bylo povoleno mincování pánům Šlikům na tolary a široké české groše. Poněvadž má větší zisk na tolarech než na širokých groších, razil Šlik

všech dalších kroků, probírajíc v prvé řadě možnost dodávek kovového materiálu do Prahy, určujíc způsob jeho zpracování a naznačujíc velikost vydání při zřízení mincovny.

Dopis komory a dobré zdání Jandorfovo vzbudilo u krále uspokojení. Dne 22. září[20]) odpověděl z Lince, že se rozhoduje pro zřízení mincovny v Praze a povolává k sobě na dvůr Jandorfa, aby mohla býti uvedena záhy v chod. Jandorf má vzíti s sebou akta a jednání o Jáchymově, Kutné Hoře a Nalžovech i jiných nákupnách stříbra. Pak-li by potřeboval, má mu komora vystaviti ihned opisy jednotlivých akt. Králi šlo o projednání věci i se služebního hlediska, patrně chtěl býti informován i o jednotlivých dolech, zvláště Jáchymově, podrobněji a, poněvadž se asi již jednalo o bezvýhradné získání jáchymovské mince, ústně. Poněvadž pak Jandorf zahrnul do svého podání i cágrovnu mědi v Kutné Hoře, odkud se dosud

nejdříve velmi málo a pak žádné široké groše. Ale tím tratí král, který by získal na jedné marce (erfurtské váhy, která byla váhovým základem pro Jáchymov; v připojeném výpočtu podán přesný údaj erfurtské marky, která se rovná 14 lotům 3 kvintlíkům 1 denáru a $^{95}/_{261}$ pražské marky) okolo 35 grošů více na groších než na tolarech a jest oprávněn žádati, aby alespoň polovina stříbra byla zmincována na české široké groše. Panu Šlikovi by to ovšem nebylo příjemné, pokračuje Jandorf, ale má král přece ve své moci, aby se razila ta neb ona mince. Proto nechť se znovu nalezne zápis Šlikům a vyzíská se z něho vše, co lze.

Druhou obtíží ražeb v Jáchymově bylo jejich vyšší zrno než tolarů saských, které bylo asi před třemi léty z původních 16 lotů 16 grénů sníženo na osm grénů, zatím co jáchymovské tolary byly stále téhož zrna, ale se saskými brány všude v téže ceně, čímž král opět mnoho tratil.

Kutnohorská cágrovna mědi by dávala dostatek materiálu, neboť se tam cágruje ročně až 1.200 centnéřů surové mědi, v čemž jest asi 3.500 marek stříbra.

Také doly v Gottesbergu (Gotsperg) dávají ročně 1.000—1.500 marek. Kdyby se tam zřídila nákupna stříbra, mohl by odtud král míti na jedné marce jeden zlatý, čili nejmenší zisk 1.000 zlatých.

Zhruba odhaduje pak dobrozdání králův zisk z mincovnictví a jmenovaných hor, které kolísají ve svém výtěžku na 50.610 zlatých 3 groše. Ihned pak podává rozpočet na zřízení mincovny, kterou sice nejmenuje, ale jíž jest míněna jistě pražská a stanoví jeho výši na 20.500 zlatých. Tento rozpočet sám o sobě jest velmi zajímavý: na vlastní stavbu mincovny a zařízení 800 zlatých; na zaplacení rozličného kouperého a pagamentního stříbra, i zásobního z Příbramě a Nalžov 1.500 zlatých; na vyplacení zastaveného stříbra z Příbramě asi 2.000 zlatých; z Nalžov asi 3.000 zlatých; za kutnohorskou měď asi 11.000 zlatých; na vybudování hutě na cágrování, s jejímž zřízením počítá, 1.200 zlatých; do zásoby pro případnou potřebu hutě 1.000 zlatých. Ale i když nepočítá Jáchymova a možnosti většího zisku z něho a Gottesbergu, zbylo by do zásoby pro mincovnu a nově zřízenou huť 4.500 zlatých. Novým, větším ziskem z Jáchymova by se mohly pozvednouti jiné doly a vyplatiti zastavené důchody. Kdyby ale král nechtěl všeho užíti, bylo by nutno vypůjčiti si na vybudování mincovny, nákup stříbra z Příbrami a zálohu na koupi rozličného stříbra asi 4.000 zlatých z Kutné Hory, která nyní poněkud vynáší. Tím by se získalo až 6.000 zlatých, ze kterých pak příštího roku by se zaplatilo stříbro do Nalžov a pak jedno po druhém.

[20]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 60—61; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6011; zi vi *Smolík*, P. A. XV., 302.

prodávala měď nejvíce do Norimberka a král byl vázán na dvouletou výpověď, žádal v témže listě komoru, podle předchozího upozornění Jandorfova, aby zrušila sama s rodinami Tichť[21]) a Ebner v Norimberce smlouvu. Že komora vskutku pokynu vyhověla, vysvítá z odpovědi královy, poslané jí z Vídně dne 12. listopadu 1538, v níž v postscriptu hovoří o kopii odřeknutí mědi oběma rodinám.[22])

Jandorf neodejel ihned ke dvoru — ač-li nebyl v lednu 1539 poslán ke králi po druhé.[23]) Mezi tím však, kdy se jednalo mezi králem a komorou, budoucí pražský mincmistr, Konrád Sauermann starší z Jelče po svém jednání s králem v červnu 1538 přijel do Prahy, patrně v podzim téhož roku, prý k vystavění domu, ač správněji jen k jeho vybavení, neboť místnosti byly najaty od pana Adama Říčanského z Říčan za roční nájemné 20 kop čes. grošů,[24]) v domě nazvaném dvůr králové v Celetné ulici.[25]) Sauermann na základě předchozího jednání pobýval v Praze, kde vedl celou domácnost, ba najal již i mincíře, pro které neměl práce a kteří zaháleli několik týdnů, ač nedostával až do 3. prosince 1538, kdy jest datována resoluce králova komoře, zřejmě na Sauermannovu stížnost,[26]) žádného pokynu, jak má mincovati. Sám žádal o jmenování vardajna, kteréžto prosbě vyhověno až za půl roku a povolení k mincování na kutnohorské zrno a stříž. Král nařídil přísně komoře, aby vyhotovila mincovní řád a instrukci, jejímž podkladem by byly zmíněné zrno a stříž. Zároveň rozkázal, na předchozí stížnost Sauermannovu, že všechno stříbro skupují židé a odvážejí je za hranice, aby v té věci komora způsobila obrat.

Ale ohlašovaly se nejenom Sauermannovy obtíže. Hned i jiné a důležitější. Ač čeští stavové žádali sami na sněmu v r. 1538 zřízení nové mincovny, někteří z nich počali prý nyní ukazovati na to, jako by bylo proti potřebě i řádu země a žádali, aby mincovna byla znovu zrušena. Česká komora sama o tom zpravila krále dopisem z 22. prosince 1538,[27]) kterým zároveň odpovídala na poslední napomenutí. Sepsala prý „s velikou pilností" instrukci, aby Sauermannn mohl mincovati podle kutnohorského a jáchymovského vzoru a posílá její opis králi. Věří v nový zisk zřízením mince, hlavně tím, že se udrží v zemi koupená i důlní stříbra, která jinak jsou vyvážena za hranice. Ovšem, král musí obnoviti mandáty proti vý-

[21]) Patrně Augustina Dichtela, jak jest uveden v aktech v Arch. min. vnitra z. r. 1536, Mont. 4. 1./1. 47.

[22]) *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6016.

[23]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 257; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6025.

[24]) Zemský archiv, Mincovní arch., účet K. Sauermanna.

[25]) Dnes popisné číslo 587; viz níže o mincovní budově.

[26]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 81'—82; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6020; *Kenner*, l. c., 272; *Newald*, l. c., 41; srovn. i *Smolík*, Pražské groše, 55, ale s datem 2. pros. a P. A. XV., 302 se správným datem a *Friedensburg*, Schles. Vorzeit VII., 133.

[27]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 246'—248. *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6022; srovn. i *Kenner*, l. c., 272—273 a *Smolík*, Pražské groše, 55 a P. A. XV., 302.

vozu. Instrukce však nebyla definitivní. V prvé řadě se jednalo komoře o postavení Sauermannovo, zmíněnou již otázku. Má býti nájemcem, či se mu má svěřiti mincovna na vyúčtování? Druhou bolestí byla otázka českých širokých grošů, o nichž nebylo rozhodnuto v instrukci a při jejichž ražbě si chtěl Sauermann podržeti i rozdíl mezi černými a bílými pláty (černých 88, bílých až 90 z jedné marky). Důvod měl v nákladu, který mu byl povolen o 7 gr. nižší, než v Kutné Hoře, totiž 15 bíl. gr. na 1 marku fejnu. Komora sama pochybovala již při tomto oznámení o možnosti, aby Sauermann vystačil s tak nízkým mincovním nákladem.

Prve však, než bylo podáno definitivní znění instrukce, vyskytla se ještě nová překážka. Kutná Hora protestovala u krále proti zřízení nové mincovny, poukazujíc na zápis zemských desk, aby nebylo mincováno v českém království jinde, než v Kutné Hoře. Král ale odmítl ve své odpovědi ze dne 3. ledna 1539[28]) z Vídně poúkaz kutnohorských na zemské desky jako nesprávný a zdůraznil, že právo mincovati jest jeho regál, že neubližuje svobodám Kutné Hory, ale přece jen slíbil vyslyšeti námitky jejích zástupců, až bude v Čechách. Za touto akcí kutnohorských stál patrně nejvyšší mincmistr českého království Albrecht z Gutštejna, který asi formuloval, po odmítavé králově odpovědi, požadavek kutnohorských mírněji: žádostí, aby Sauermann zařídil znovu mincovnu v Kutné Hoře. Snad došlo i k nějakému ústnímu jednání, nebo byl král ochoten pověřiti Sauermanna vedením obou mincoven (pro zřejmou oblíbenost jeho nelze toho vylučovati). Nedostatečné prameny znemožňují proniknouti nejistotou. Jen tolik víme, že dne 17. června 1539 nařídil král české komoře, aby pilně jednala se Sauermannem, aby zřídil novou mincovnu v Kutné Hoře.[29]) Sauermann (podle pozdějších výsledků) patrně sám tu nabídku nepřijal. Pak se snažil Gutštejn působiti ještě jinak. Dne 27. února 1539 píše komora králi o jeho dopisu, kterým doporučoval dovážeti stříbro z Příbramě k zpracování do Kutné Hory.[30]) Praha tím měla býti obrána o hlavní podklad materiálu. Ale sama česká komora se bránila podobné věci a opakovala znovu slova králova rozhodnutí, upozorňujíc jej, že by z takového dovozu měl pramalý zisk a že by bylo lépe opravdu zříditi novou mincovnu a dovážeti do ní stříbro ze všech dolů vyjma Jáchymov a Kutnou Horu, které mají své mincovny. Král patrně souhlasil s komorou, neboť táž praví ve svém dopise z 28. března t. r.,[31]) že jen čeká na instrukci pro Sauermanna; jakmile ta vyjde, bude ihned zmincováno stříbro z Příbramě, které se má zpracovávat zde v Praze. Dne 10. června 1539 slibuje pak komora, že vyúčtuje s dosavadními odběrateli stříbra z Příbramě, poněvadž toto bude nadále zpracováno v Praze.[32])

[28]) Arch. min. vnitra, Kopiář 20, f. 72.

[29]) *Newald*, l. c., 41.

[30]) Arch. min vnitra, Kopiář 15, f. 266'—267.

[31]) Tamtéž, f. 275'.

[32]) Arch. pražského hradu, B. M. u. B. W. 1. a Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 286—286'.

Mezitím se však podařilo, snad Albrechtovi z Gutštejna nebo jiným, kdož byli nespokojeni s novou mincí, pohnouti opět českými stavy. Alespoň česká komora měla obavy, že rozhodnutí o mincovně způsobí mezi nimi nespokojenost. Hned se upokojila však sama poúkazem na to, že mincovnictví jest královský regál.[33])

Albrecht z Gutštejna byl zřízením nové mincovny přímo dotčen. Znamenalo omezení jeho pravomoci. Instrukce pro ni, která ve své stylisaci dospěla během prvé poloviny roku 1539 téměř svého konce, žádala, aby se v pražské mincovně zpracovalo i zlato, jehož ražbu dosud měl v ruce nejvyšší mincmistr, který však, patrně proto, že jeho trvalým sídlem byla Kutná Hora, svěřoval ji jiným osobám. Česká komora prosila dopisem ze dne 10. července 1539[34]) o královský rozkaz nejvyššímu mincmistru, aby týž upustil od nákupu zlata a jeho zmincování ve prospěch nové mincovny a dal si vyúčtovati dobu své správy těmi, jimž řízení nákupu a ražbu zlata svěřil a sám podal komoře svůj řádný účet za tu dobu. Jak bylo detailů uposlechnuto, nevím. Žádaných účtů neznáme, ale dukáty Sauermannovy vypravují jasně, že Gutštejn uposlechl.

Řekla jsem, že instrukce pro Sauermanna byla v prvé polovině roku 1539 hotova. Opravdu, od 22. prosince 1538, kdy česká komora dávala králi na uváženou ještě zásadní otázky, jednalo se ústně i písemně dále. Zdá se, že zvláště ústní jednání s Kryštofem z Jandorfu, o jehož odjezdu ke dvoru zvídáme z listu komory ze dne 15. ledna 1539 bylo věci na prospěch.[35]) Sama komora současně znovu radila k zřízení mincovny. Také asi přispěl k urychlení Sauermann, který stále pobýval v Praze. Alespoň 19. března 1539[36]) nařizuje král komoře, aby ukončila jednání

[33]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 275'.

[34]) Že ražba zlata spadala do pravomoci nejvyššího mincmistra a byla vedena s největší pravděpodobností v Praze, to bylo, zejména dík pracem Fialovým, všeobecně známo. Pramenem tohoto mínění byly dukáty s mincovní značkou, která odpovídala erbovnímu znamení toho kterého nejvyššího mincmistra. Neměli jsme však o věci žádné psané zprávy. Nyní se mně podařilo nalézti v Archivu ministerstva vnitra v kopiáři č. 15, fol. 301—301' dopis české komory, datovaný 10. července 1539 na pražském hradě, ve kterém jest uvedena mimo otázky platu radů komorního soudu, jmenování a platu vardajna pražské mince i otázka ražby zlata, jak následuje: „unnd Dieweil die Innstruction gemellts Saurmans vermag, Daz auch in derselben Müncz di Gölder vermünczt werden sollen, welche aber bisheer der obrist Herr Münczmaister in Hannden gehabt unnd noch hatt, wirdet di nodturfft Erfordern, daz E. Mt. dem berürten Herrn Münczmaister schreyben und beuelhen, daz Er den Goldtkhauff unnd di vermünczung derselben Gölder nun hinfuran in E. Mt. hieige Müncz khomben lasen unnd von dem war Er di Zeytt seiner verwalltung darinn gehanndlt ordentliche Raittung thue unnd von denen so er dieselb Hanndlung an seiner stat beuolhlen zuuor selbst Raittung aufnembe. Unnd uns dann solches alles auf die Chamer fürpringe unnd daz ist ain sonnderliche nodturfft, welche wir E. Mt. unnderthenigist thuen beuelhen".

[35]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 257; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6025.

[36]) Tamtéž, Kopiář 19, f. 110; *Köpl*, l. c., reg. 6033.

[37]) Tamtéž, fol. 111; *Köpl*, l. c., pozn. při reg 6033.

s ním, poněvadž zbytečně tratí čas a peníze; komora nechť najme vardajna, aby se brzy mohlo začíti s prací. Dne 25. března 1539[37]) zaslal pak konečně Ferdinand instrukci, v plném znění, ale dosud nevyhotovenou. Omluvil se tím, že neznal jmen, zvláště vardajnova a požádal komoru, aby vepsala ona jména, dala vyhotoviti instrukci a poslala ji jemu k podpisu. Nebyla téhož znění jako návrh komory. Některé články byly změněny a některé nově vsunuty. Teprve 10. června t. r. poslala česká komora králi tuto instrukci a mincovní řád na čisto připravené.[38]) Současně prosila jej opět, aby sám věc uspíšil, poněvadž Sauermann má veliká vydání pro zřízení mincovny a vydržování mincířů.

Sauermann dostal kopii instrukce a podal o ní komoře svoje dobré zdání[39]), ve kterém poukazoval na to, že by měl míti větší zisk na tolarech, když nemá na českých groších ani feniku zisku. Zároveň žádal za vydání mandátu proti vývozu kovů, který však již týž den poslala komora v čistopisu králi k podpisu. Spolu s dobrým zdáním spojil Sauermann prosbu, aby otázka zřízení nové mincovny byla pokud možno nejrychleji vyřízena a sice jasnou odpovědí, zda ho mohou potřebovati nebo ne, neboť sám nemohl déle býti nečinným i s mincíři, kterým týdně platil jejich mzdu. Snad chtěl urychliti tímto dotazem postup věci. Leč víme již, že, ač byl právě podán definitivní návrh instrukce k podpisu, ač byla vyřízena, příznivě pro Prahu, otázka dodávky stříbra z Příbramě, právě v následujících dnech konečné slovo bylo opět oddáleno požadavkem královým, aby Sauermann se ujal mincovny v Kutné Hoře. Odpověď na to byla patrně záporná, neboť zkušenosti z Prahy nebyly pro Sauermanna právě lákavé. Pak tedy asi zapůsobily více jeho stesky, neboť 28. června byl jmenován královským listem pražským vardajnem Oldřich Vogelheimer.[40]) Ale již dříve, snad ústně, česká komora neb sám král zvýšili naděje Sauermannovy, takže tento již před jmenováním Vogelheimerovým nakoupil 111 marek 8 lotů 2 denáry stříbra i pagamentu[41]), platil jednu marku po 10 rýnských zlatých 8 bíl. groších. A jistě v druhé polovině roku 1539, ne-li, podle mincmistrova účtu, hned před jmenováním vardajnovým a po zaslání králova vlastního návrhu na instrukci, bylo započato s ražbou, ač dosud nevyšly mincovní řád ani instrukce. Teprve 31. prosince 1539 poslal král obojí z Vídně i s kopií mandátu, který zakazuje vývoz

[38]) Arch. min. vnitra, Kopiář. 15, f. 286—286'; kopie v Arch. pražského hradu, B. M. u. B. W. 1.

[39]) Toto dobrozdání i níže citovaná suplika téhož jsou přílohy opisu instrukce v Arch. pražsk. hradu, B. M. u. B. W. 1.

[40]) Arch. min. vnitra, Kopiář 22, f. 13'—14; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6036; *Smolík*, P. A. XV., 302 a Pražské groše, 74, kde uvádí křestní jméno Vogelheimerovo Ferdinand Oldřich, což jest zřejmý omyl.

[41]) Zemský archiv, Mincovní archiv, účet K. Sauermanna; *Fiala*, Die älteste Raitung, N. Z. XX., 176.

stříbra a zlata ze země.[42]) Sauermann má býti vzat do přísahy. Ale ještě téměř měsíc uplynul, než konečně 27. ledna 1540 byl vydán mincovní řád pro pražskou mincovnu, kterou král Ferdinand I. znovu zřizuje, „jak od pradávna bývala" na žádost českých stavů, přednešenou na sněmu r. 1538, i instrukce pro mincmistra Konráda Sauermanna staršího z Jelče a vardajna Oldřicha Vogelheimera.[43]) Pražská mincovna byla založena.

Ale ne na dlouho. Byloť toto prvé ražební období v pražské mincovně skončeno za nedlouho a k tomu značným deficitem. A byť trvala i dále, přece jen práce v ní skončila v r. 1542[44]) již před koncem jejího prvého mincmistra Konráda Sauermanna, aby byla teprve r. 1557 obnovena.

Konrád Sauermann starší z Jelče byl Němec, Slezan po matce, usedlý ve Vratislavi, kde byl r. 1590 přijat jako obchodník mezi měšťany.[45])

[42]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 156; tento zápis, ač jest správně vřazen do roku 1539, nese omylem písaře letopočet 1540; srovn. *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6041; *Kenner*, N. Z. 34, 273; i *Friedensburg*, Schles. Vorzeit VII., 133; zvláštní jest, že král končí požadavkem, aby byl dosazen vardajn. Nelze tu jistě mysliti na jmenování provedené 28. června 1539, ale na konečné ustanovení. V prvopise tohoto králova listu, který jest v archivu pražského hradu, jest požadavek o jmenování vardajna z části škrtnut — *Newald*, l. c., 41 cituje z téhož data rozkaz krále Ferdinanda komoře, aby zkoumala znovu návrhy pro instrukci i s přibráním radů komorního soudu, vyhotovila ji a poslala k podpisu. Nemohu, bohužel, toto udání Newaldovo kontrolovati prozatím originálem. Nejde-li o omyl v datování, pak nutno tím vysvětliti, proč instrukce i řád, zaslané 31. prosince 1539 byly uveřejněny až 27. ledna 1540. — *Smolík*, Pražské groše, 58—59 cituje po Newaldovi toto nařízení, ale datuje je opět chybně do 27. ledna 1540. *Týž* v P. A. XV., 302 klade mincovní řád k 31. XII. 1539. *Čermák*, l. c. I., 9 hovoří při uvádění hořejšího data o mincovním řádu. *Newald*, l. c., vyvodil z požadavku králova o nové prozkoumání návrhu pro instrukci, že zkušenosti se Sauermannem nebyly nejlepší a proto že postupováno velmi opatrně při sestavování instrukce. Zkušenosti asi nejlepší nebyly, ale uvidíme ještě z dalšího, že Sauermann byl u krále i komory oblíben.

[43]) Arch. min. vnitra, Kopiář 22, f. 18'—24'; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6042; srovn. *Newald*, l. c., 41—43 (s datem 26. ledna 1540; vzal je z konceptu, dnes v Arch. praž. hradu, B. M. u. B. W. 1., který poznal ve Vídni; datum jest ale připsáno jinou rukou, patrně později), 74, 100 a 114—5 (se správným datem); *Čermák*, l. c. I., 10. — Dva koncepty tohoto mincovního řádu, lišící se od definitivního znění v určení cen kovů i v pojmenování druhů mincí jsou v Arch. pražsk. hradu, B. M. u. B. W. 1.

[44]) Soudím tak nejen z uzavření účtu K. Sauermanna z let 1538—42, ale i z důvodů, uvedených *Loehrem* v Beiträge zum Münzwesen Ferdinand I.; z let 1542—1557 není zachována žádná mince z Prahy, kromě dukátů, které po smrti Sauermannově, nebo snad ihned jakmile se přestalo pracovati v mincovně, byly raženy asi opět pod správou nejvyššího mincmistra neb jiného královského úředníka. R. 1543 bylo počato s ražbou tolarů v Kutné Hoře, kde dosud nebyly raženy. Odtud tam byly mincovány nepřetržitě. Zároveň pak r. 1543 počíná grošová ražba v Jáchymově, jak toho dokladem jest dosud neznámý groš s půlměsícem, značkou W. Rolla (podle přednášky Dra. V. Katze v Num. společ. čsl. 1. března 1929).

[45]) Viz *Czihak*, Denkmäler des Geschlechtes von Saurma. u. von Sauerman, Schlesiens Vorzeit V., 169 sl.

Od roku 1506 jest jmenován častěji mezi členy vratislavské městské rady, až se r. 1514 sám zřekl členství tam. Získalť svým bohatstvím statky mimo vratislavské území (nejdůležitější z nich byla Jeleč[46]) a neměl dále práva býti členem rady.[47]) Od r 1523 byl nájemcem mince ve Vratislavi[48]) i se svým synem (patrně Konrádem) a od r 1525 nájemcem svídnické mincovny[49]), obou od královny Marie, choti Ludvíka Jag. Měl též podíl na ražbě špatných uherských mincí v době Ludvíkově nebo v prvých letech po jeho smrti, když Kremnice patřila královně Marii.

Mincovna ve Svídnici byla r. 1528 uzavřena[50]) a nájmu mincovny ve Vratislavi se vzdal sám r. 1529, prý pro nějaký spor s královnou Marií, ač byl s radou města i nyní ještě v dobrých stycích (byltť jejím zástupcem na sněmu).[51]) Ale již r. 1530 počalo jednání o novou, tentokráte královskou mincovnu ve Vratislavi.[52]) V čelo postaven znovu K. Sauermann. Dne 18. dubna 1532 byla mu vydána instrukce.[53]) Tu také razil, jistě r. 1532[54]), ale patrně nebyl ani tehdy proti změně svého působiště. Byl považován za schopného i čestného. Tak doporučovala jej česká komora králi v podání ze dne 2. října 1533[55]), kdy, odpovídajíc na královu výzvu, jmenovala jej vedle švagra Jandorfova Fridricha Aichelburga a úředníka komory Wolfa Ortegla jako jedině vhodného pro úřad mincmistra do Jáchymova. Doporučení to se však minulo cíle.

Mincovnu ve Vratislavi měl Sauermann přímo ve dvoře králově. Když však městská rada se rozhodla, že jej znovu vystaví a zřídí, rozkázal Ferdinand dne 15. března 1537 za nepřítomnosti mincmistra jeho synu, Konrádu Sauermannovi mladšímu z Jelče, aby dal vykliditi místnosti, propůjčené jeho otci, aby nic nepřekáželo stavbě a opravám.[56]) Sauermann starší byl snad tou dobou již na cestě za svým novým jmenováním, kterého

[46]) Blíže Olavy.

[47]) Srovn. Codex dipl. Silesiae XI., t. zv. Rathslinie.

[48]) *Newald*, l. c., 31.

[49]) Tamtéž, 32.

[50]) Tamtéž, 34 a *Friedensburg*, Studien zur Münzgeschichte Schlesiens, Z. f. N. XVI., 345—349. — O uherskou minci se jedná v jeho dluhu, který vzal na se král a který musil 24. III. 1534 zaplatiti Jandorfovi. Obnášel 6.000 rýnských zlatých. (Arch. min. vnitra, Kopiář 9, f. 10—13 a S, f. 367' (nová pag.). Srovn. i Ernyey, Kísérletek a Körmöcbányai pénzverö áthelyezésére (1524—1640), Numizmatikai Közlöny XXV., 114 sl.

[51]) *Newald*, l. c., 36 a *Friedensburg*, l. c. — Oba se neshodují ve jménech spolunájemců mincoven mimo Sauermanna.

[52]) *Newald*, l. c., *Friedensburg*, l. c. a některá jednání v Arch. min. vnitra, Kopiář 9, f. 64' (nová pag.) a 162—3 a 8, f. 393'—4.

[53]) *Newald* a *Friedensburg*, l. c. V Arch. min. vnitra, Kopiář 8, f. 160; srovn. i *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 5938; uvedeno datum 23. dubna v Řezně.

[54]) Svědčí pro to dopis Ambrože Jenkwitze o němž píše *Friedensburg*, Die ersten Habsb. Münzen für Schlesien, Schlesiens Vorzeit VII., 131.

[55]) Arch. min. vnitra, Kopiář 9, f. 535—535'; *Köpl*, Jahrbuch X., pozn. u reg. 5950; srovn. *Friedensburg*, l. c., Schlesiens Vorzeit VII., 131.

[56]) Arch. min. vnitra, Kopiář 17., f. 59; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 5988.

se mu dostalo 21. září 1537. Hned potom měla pro něho větší cenu pražská mincovna a víme již, že v Praze od r. 1538 pobýval trvale. Přece však byla vratislavská mince svěřena novému mincmistru, Janu Krappemu, bývalému společníku Sauermannovu při nájmu mincovny tamtéž[57]), až 15. února 1539.[58]) Obratný nový mincmistr pražský se prozatím nespokojil ziskem tam slíbeným a účastnil se také obchodu dobytkem ve Slezsku, ač-li není míněn jeho syn téhož jména. Ale i tam nebylo něco v pořádku. Pro clo z dobytka byl upomínán dne 5. srpna 1538.[59])

Že záleželo Sauermannovi na pražské mincovně, to vidíme již z toho, jak ochotně ji zakládal svými penězi i že pobýval v Praze ještě dříve, než se mu dostalo konečného vyřízení. Odtud také jsou příběhy prvého období pražské mincovny vlastně osobní historií Sauermannovou.

Místnosti pro práci byly získány v domě Adama Říčanského z Říčan, jak již pověděno, majetku to králově, té doby Říčanským zapsaného. Dům ten zvolen snad proto, že v něm již za husitských dob bývala mincovna, což patrně změnilo původní úmysl, o kterém se hovořilo ještě r. 1538,[60]) aby byla mincovna vybudována na pražském hradě. Nájemné činilo, podle citovaného účtu Sauermannova[61]), ročně 20 kop čes. grošů. Dům bylo ovšem třeba upravit a ač se zdá, podle jednání krále i arciknížete Ferdinanda s paní Evou Říčanskou z Olbramovic v padesátých letech,[62])

[57]) *Friedensburg*, Schlesiens Vorzeit VII., 129 sl.

[58]) *Týž*, Z. f. N. XVII., 213 sl. a *Newald*, l. c., 37.

[59]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 45.

[60]) Viz dobré zdání Kryštofa z Jandorfu.

[61]) Zemský archiv, Mincovní archiv, Účet K Sauermanna.

[62]) Arch. min. vnitra, Kopiář 46, f. 251, 53, f. 107' a 265; Zemský arch., Minc. arch. fasc I., listina z 18. června 1558. — Dům dnes v Celetné ulici č. p. 587 se jmenoval do druhé poloviny 15. stol. Hankovým, odtud pak dvorem králové. R. 1409 po smrti bývalého kancléře Hanka Brunonova spadl na krále. Byl, jako jiné královské domy, zabaven v husitských bouřích od pražské obce a zřízena v něm mincovna pod Jakubem Všerubem, který tam též bydlil. Obec podržela i později některé místnosti ke své potřebě. R. 1436 se zde ubytoval císař Zikmund, než se odstěhoval do králova dvoru. Když se to stalo, zapsal na tom domě 400 kop svému dvořenínu Hanušovi Nešporovi z Bischofswerdy, který postoupil ten zápis Menhartovi z Hradce. R. 1454 byl opět majetkem korunním. Za krále Jiřího sídlila tu královna Johana a proto slul pak dvorem králové (Viz *Tomek*, Dějepis VIII., 85 a srovn. i *Jan Herain*, Králův dvůr u Prašné brány v Praze, Zprávy komise pro soupis staveb., uměl. a hist. památek král. hl. m. Prahy II., 34 sl. a III., 52 sl.). Tím si vysvětlíme poznámku *Smolíkovu*, Pražské groše, 74, že Sauermann mincoval *také* v domě Hankově i dosavadní nesrovnalost míněnf badatelů, kteří si nepovšimli, že jest mincovna umístěna ve dvoře králové a ne králově. (Srovn. i *Fiala*, Kde stávala pražská mincovna, Druhá zpráva společ. přátel starožitností čes., 39.)

O zapsání domu Říčanským nemám přímé zprávy. Ale vysvítá tak jasně z právě citovaných zápisů, kde se hovoří o tom, že pan Adam Říčanský měl, podle zprávy pana Malešického (patrně Václava), nějakou přípověď na ten dům. Komora také žádá zápisy a spravedlnosti a vyplácí je, ač nezvídáme, byly-li vskutku a jaké a ač je paní Eva Říčanská neukázala, 300 kopami čes. Sám Sauermann se staral v podání čes. komoře z r. 1539 (viz pozn. 39) o vybavení domu; praví, že ho sice má „onen šlechtic", ale patří přece králi a nechť jest tedy vyplacen.

že se tak nestalo zvláště důkladně, stála jen vlastní stavba 210 kop českých grošů.[63]) Pro případ ohně měla býti mincovna vzata do ochrany staroměstských, jak jim o to Sauermann hned roku 1539 napsal.[64]) O vybavení domu potřebným nářadím sice slyšíme, ale nevíme nic bližšího. Neboť pro schodek v pokladně neuvádí ho Sauermann ve svém účtu raději vůbec. Zvídáme však z téhož pramene, že platil během čtyř let za uhlí, měď, vinný kámen, cementační vodu, tyglíky, sůl a lučavku 50 kop čes. grošů [65]) Měď na přísadu byla kupována v Kutné Hoře.[66]) Starost o nákup všech těchto i jiných potřeb přiřkla mincmistru výslovně i instrukce z 27. ledna 1540. Podle ní, a žádalo tak již samo ustanovení „na vyúčtování", platil také šmitmistru neznámého jména ročně 150 rýnských zlatých, řezači železa, mistru Jakubovi, jehož týdenní mzda dělala jednu kopu[67]) a ovšem i mincířům, které měl od termínu svatohavelského (16. října) 1538 do r. 1542 čtyři; po roce, tedy 1539, přibyl k nim ještě jeden a všichni dostávali po jednom rýnském zlatém týdně. Jmen jejich neznáme. Teprve 23. května r. 1544 se připomíná ve sporu Kateřiny Silvestrové s její tchyní a švagrovou jako svědek mincíř Jiřík.[68])

Z příjmů mincovních byl také placen druhý úředník, vardajn, který sice byl podřízen mincmistru, ale jsa přímo královským úředníkem, byl povinen hlásiti české komoře každou událost v mincovně, kterou uznal za vhodnou. Byl přímo královským inspektorem v minci a přední jeho povinností vedle zkoušek bylo přesné vedení účtu pro krále. Oldřich Vogelheimer, který jím byl 28. června 1539 jmenován, měl míti podle svého jmenovacího listu[69]) plat 50 kop ročně. Ale Sauermann platí mu ve svém účtu za neuvedenou dobu 223 kopy čes. 1 bílý groš. Podle uvedených platebních lhůt a dat o nákupu materiálu psal Sauermann někdy koncem

[63]) Dříve zmíněná akta Jandorfova počítají na vlastní vybudování mincovny 800 rýnských zlatých.

[64]) Arch. pražsk. hradu, příloha k opisu instrukce z 10. června 1539, B. M. u. B. W. 1.

[65]) Všechny zprávy o jednotlivých vydáních Sauermannových jsou čerpány z jeho účtu, Zemský archiv, Minc. arch. Srovn. i *Fiala*, Die älteste Raitung, N. Z. XX., 175 sl.

[66]) Svědčí pro to nejen předchozí jednání, ale i účet Sauermannův, kde jsou účtovány i cesty do Kutné Hory. Pražští si tam jistě dávali tavit stříbro, ale kupovali tam jistě též i měď.

[67]) Nepodařilo se mi zjistiti nic bližšího o tomto prvém pražském řezači železa. Ze současníků znám jen zlatníka Jakuba Gruntmanna, kterému povoluje král Ferdinand I. dne 24. března 1538 domek s krámkem pod Bílou věží na pražském hradě (Arch. min. vnitra, Kopiář 5, f. 412—413, *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 5995) a Jakuba řezače, syna někdy Kašpara ševce, jenž vzdal 12. června 1538 své ženě Dorotě svoji polovinu domu, o který se dělil s bratrem Václavem (Arch. města Prahy, 2191, f. 407).

[68]) *Teige*, Základy II., 152a. Jest patrně totožný s Jiříkem mincířem z Varty, kterého uvádí *Tomek* (Dějepis města Prahy XI., 417—418) jako rychtáře Starého města pražského v letech 1536—38 a 1540—42.

[69]) Viz pozn. 40.

prvého čtvrtletí r. 1542 svůj souhrnný účet pro léta 1538—1542. Ale vardajn Vogelheimer odešel dříve, prý již 17. září 1541,[70]) ač Sauermann praví, že v době od 2. září 1539 do 10. ledna 1542 kupoval stříbro v jeho přítomnosti. Na samém počátku roku 1543 jest napsána pro Vogelheimera instrukce do Jáchymova,[71]) kde se stal vardajnem a kontrolním písařem, a jest velmi pravděpodobno, že tam byl zaměstnán dříve, před jejím vydáním.

Vedle mzdy zapsal Sauermann do svého účtu i jiné položky pro vardajna. V prvé řadě vyplatil prý pět jeho účtů, podaných za cesty na Jílové, na kterých utratil celkem 19 kop 15½ bíl. groše. A přirozeně si mincmistr započítal i mince, ať zlaté či stříbrné, dané vardajnu ke zkoušení (v dukátech činily 40 kop 15 bíl. grošů, na stříbře 91 kopu 15 bíl. grošů). Ale nepočítal ani neudával zvláštní vydání Vogelheimerova, který si dal zříditi jizbu pro své zkoušky a koupil váhy na kovy, platil sám hofmistru na Jílové jeho mzdu a postaral se i o jiné potřeby, takže činila jeho vardajnská vydání, podle účtu, který dne 7. února 1543 odevzdal v naprostém pořádku české komoře, 209 kop 28 českých grošů, na což dostal od Sauermanna jen 116 kop 31 čes. groš pro potřebu zlatých dolů v Jílovém a Kníně. Výdaj vardajnův byl tedy větší o 92 kopy 57 čes. grošů jeho příjmu a král povolil, poněvadž již v instrukci sliboval, že ho bude platiti jako svého vlastního královského úředníka sám, aby si tuto částku vybral z důchodů jáchymovských, což se do 12. listopadu 1551 stalo.[72])

Vedle těchto částečně stálých osobních vydání uvítala Sauermanna řada vydání případných. Zasluhuje tu v prvé řadě zmínky obnos 351 kopy 26 bíl. grošů 3 bílých peněz, který platil hofmistru na Jílové za stavbu a plat dělníků, poukazy na přání české komory, kterými odměňovali prostý fakt, že perkmistři z Jílového a Knína posílali zlato do Prahy. Svědectví, jak nejen se špatně vžívala možnost dovozu kovů do Prahy, ale i

[70]) Datum mám z potvrzení o vyrovnání účtu za ražbu zlata, povinného králi, o kterém hovořím níže a uvádím je, ač v témže zápisu se praví, že byl pražským vardajnem od 26. března 1540, což s jasným jmenováním, uvedeným nahoře i poznámkou Sauermannovou v citovaném účtu, v níž praví, že nakoupil určité množství s říbra před přijetím vardajna, tedy od 14. května do 30. června 1539 a určité v době od 2. září 1539 do 10. ledna 1542 v přítomnosti vardajnově, lze uvésti v soulad jen možným omylem v datování instrukce z 27. (26.) ledna 1540 nebo neznámým nějakým dekretem zmíněného data, nechybí-li nám prostě vardajnův účet do dne 26. března 1540.

[71]) K tomuto datu klade jáchymovskou instrukci pro Vogelheimera v Arch. min. vnitra zápis v Kopiáři 22, f. 111—113', ač se hovoří o jeho ustanovení v zápisech tamtéž, Kopiář 19, f. 351 (22. srpen 1543), o mzdě Kopiář 42, f. 155—155' (9. listopad 1544), znovu o instrukci a jmenovacím listu Kopiář 22, f. 244—247' a 251'—252 (25. a 26. září 1545).

[72]) Všechna tato udání jsou právě z potvrzení Ferdinandova z 12. listopadu 1551, Arch. min. vnitra, Kopiář 42, f. 234—234'. — Že se udání mincmistra a vardajna neshodují, lze vysvětliti jinou délkou období, která oba uvádějí i případnými nedopatřeními v Sauermannově účtu, snadno možnými.

jaká byla konkurence, stěžující práci. Na Jílové Štěpánu Kališovi posláno 10 kop, nejmenovanému perkmistru na Knín 13 kop 15 grošů. A k tomu ještě bylo potřebí vyúčtovati cesty tam i do Kutné Hory neb jinam, patrně mincmistrovy, 21 kopou. Už se také asi hlásilo porušování zákazu vývozu stříbra a rozkazu, aby bylo dováženo do Prahy. Neboť mincmistr sám poslal dva muže, jménem Trubský a Nadler, aby stihli jakéhosi žida, u kterého bylo nalezeno stříbro. Zaplatil jim za to 10 kop 13 grošů.

Do svých vydání uvedených let započítal tu Sauermann i dvě značné sumy, Waldhauserovi, patrně témuž, na nějž a jehož společnost v Jihlavě si stěžuje při udání, že mu cizí skupují mnoho materiálu, za zlato 140 kop 17 grošů a za schodek stříbra a zlata v ohni 150 kop. Důležitou položkou let 1538—1542 byla v osobních vydáních vlastní mzda mincmistrova, která, podle jeho účtu, činila za jeden týden čtyři kopy, čili za řečený tři a půl rok 728 kop.

K těmto vydáním se družilo největší, za kovy. Ale i jiná staršího data. Známe již ze stížností Sauermannových, že se zadlužil, nesa sám všechen náklad na zřízení nové mincovny v Praze. Proto mu také hned v den vydání jeho instrukce 27. ledna 1540 povolil Ferdinand I. na splátku těchto dluhů polovinu ražebného (Schlagschatz) ze stříbrných mincí a polovinu z přírůstku při stříhání střížků („Übertrag der Schär") a též polovinu z ostatního zisku ze stříbra i zlata.[73]) Všechno to však jen na dva roky. Potom opět měla rozhodnouti králova vůle.

Ale nebyla to jen vydání, která stěžovala Sauermannovi práci a vedla ke konečnému neúspěchu. Horší překážkou byla nepřízeň stavů, ať oprávněná či neoprávněná, a silná konkurence při nákupu kovů. Na prvou naráželo již vlastní zřízení mincovny. Když pak v r. 1539 počal Sauermann s ražbou a to ještě snad před přijetím vardajna (sám udává 14. květen 1539), nebyli s ní stavové spokojeni. Jejich nespokojenost se projevila hned na sněmu r. 1540,[74]) kdy, vlastně ještě před odevzdáním řádu a instrukce Sauermannovi, patrně na základě zkušeností z roku 1539 si stěžovali na mincmistra, že razí lehčí mince a zvláště zlehčuje v zrnu i váze zlaté peníze, neponechávaje jim obé, jak mají staré české a uherské dukáty.[75]) Král na stížnost stavů rozhodl, že má Sauermann mincovati dále, ale ovšem stříbro na kutnohorské zrno a zlato na starý český způsob. Nebude prý

[73]) Arch. min. vnitra, Kopiář 22, f. 24'—28'; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6042,

[74]) Sněmy české I., 475—6, Rozepsání mandátův z 20. ledna 1540; srovn. i Voigt. Beschreiburg III., 109 k 30. dubnu.

[75]) Že byly Sauermannem raženy r. 1539 stříbrné peníze, toho doklad máme v dochovaných mincích. Dukáty jsou známé až z r. 1541 (viz *Vávra*, Poznámky, N. Č. Č. I., 29—31.) a Sauermann v předmluvě svého účtu zvláště vytýká, že mu byla nejdříve svěřena ražba stříbrné a teprve později zlaté mince a udává za prvé datum nákupu zlata 11. únor 1540. Toto se nesrovnává se stížností stavů i odpovědí královskou i s fakty, že poslední dukát Gutštejnův jest znám z r. 1538 a v r. 1539 se již jednalo o pověření Sauermanna ražbou zlata. Zůstává tedy nerozhodnuto, počal-li Sauermann razit dukáty v druhé polovině roku 1539 nebo na počátku r. 1540.

trpěti, aby něco ubíral na váze nebo zrnu; kdyby se shledalo něco takového, trestal by mincmistra třeba i na hrdle.[76])

Proti těm ze stavů, kteří útočili na Sauermanna, ujala se ho česká komora. Hlásila sice králi, když mu posílala 1. června 1540,[77]) podle jeho požadavku, opis Sauermannovy instrukce v odpověď na neznámý nám králův zvláštní dopis o zlaté minci, na který prý mohou odpověděti definitivně až přijedou pan mincmistr a Kryštof z Jandorfu, že Sauermann zmincoval od zřízení mincovny málo zlata a stříbra, ale když mu 23. června t. r.[78]) posílala, bohužel neznámou Sauermannovu odpověď na onen článek o zlaté minci i se dvěma dukáty, o jejichž zaslání žádal sám pražský mincmistr, vyslovila obavu, že ti, kdož krále zpravili o ražbě zlata, nerozumí věci tak, aby mohli poučovati. Napsali prý králi bez dostatečného důvodu. Dva dukáty poslané Ferdinandovi jsou se vší pravděpodobností ony dva, které uvádí Sauermann ve svém účtu pro Floriana Griespeka, aby je tento poslal králi.

Mezitím se však ozval Sauermann sám. Řekla jsem, že největší obtíží byl nesnadný nákup materiálu pro zpracování. Když psali z české komory 11. června 1540 králi, přiložili i dopis Sauermannův a Vogelheimerův o nedostatku zlata a stříbra, který prý zaviňuje pán z Pernštejna.[79]) Král Ferdinand rozkázal hned 29. června 1540, aby komora dohlédla na pernštejnskou kladskou minci a aby bylo povoleno zpracovati tam jen kov, získaný ve vlastních pernštejnských dolech.[80]) Zdá se, že výsledek těchto rozkazů nebyl značný. Neboť 11. října 1541[81]) po nové stížnosti Sauermannově na Pernštejna, který prý skupuje téměř všechno stříbro v zemi, takže není žádné dodáváno do pražské mincovny, žádal král českou komoru o posudek nového návrhu mincmistrova. Sauermann chtěl totiž čelit nákupu Pernštejnově úmluvou se čtyřmi pražskými židy, kteří by nakupovali téměř všechno zlato a stříbro pro mincovnu. Královský zisk byl však dosti pochybný a proto chtěl král radu komory. O výsledku tohoto pokynu nejsme dosud zpraveni. Jistě však nakupovali židé pro pražskou mincovnu nejvíce, neboť sám Sauermann poznamenává ve svém účtu při nákupu stříbra v době od 14. května do 30. června 1539, že koupil stříbro v mnohých drobných dodávkách od židů, a že v době od 12. září 1539 do 10. ledna 1542 dodali nejvíce židé. Nákup stříbra ať t. zv. úlomkového nebo pagamentního byl v té době jediným pramenem materiálu. Z komory ani dolů nepřišlo do mincovny v té době žádné.

[76]) Sněmy české I., 475—6; srovn. i *Voigt*, l. c., ale k roku 1541.

[77]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 350; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6046; srovn. *Friedensburg*, Schles. Vorzeit VII., 133.

[78]) Arch. min. vnitra, Kopiář 15, f. 358; *Köpl*, Jahrbuch X., reg. 6049; *Smolík*, Pražské groše, 55: ale chybné datum 1. června.

[79]) Koncept. v Arch. pražsk. hradu, B. M. u. B. W. 1. — Srovn. *Newald*, l. c., 43, který má zprávu z téhož pramene.

[80]) *Newald*, l. c., 43.

[81]) Arch. min. vnitra, Kopiář 19, f. 247'—248.

To nezaviňoval jen Jan z Pernštejna, ač měl jistě přední podíl. V předmluvě Sauermannova účtu, kde pisatel shledává vysvětlení a omluvu pro svůj deficit, čteme, že se s Pernštejnem dělili i biskup pasovský, kterému bylo dodáváno zlato z Jílového a Walthauser, patrně podnikatel, v Jihlavě. Ale jistě byla vina i v mincmistru samotném. Ač nazýván čestným a zkušeným, neměl po vedení mince ve Svídnici a Vratislavi důvěry širokých kruhů. Sám šel za osobním ziskem a neměl při tom v době, která se vyznačovala přeměnou státu téměř stavovského v stát ovládaný pevnou rukou královou, ani důvěry stavů, kteří chtěli soutěžiti s králem v mincovním právu. A neměl tudíž ani dostatečné podpory, kříže asi i osobní zájmy, jako na př. Albrechta z Gutštejna. Ten skončil v r. 1542 své úřadování, ale toho roku uzavřel i Sauermann svůj prvý a poslední účet slovy, že kdyby měl nadále trpěti takovým nedostatkem materiálu, bylo by bývalo lépe, kdyby mincovna v Praze nezačala vůbec svou práci. Zdá se, že s účtem uzavřel i veškeru činnost a tím celé prvé období pražské mincovny. Svědectví vlastních ražeb pro další leta nemáme. Jsou tu jen sporné dukáty pro r. 1543 a 1544[82]) a pražský lehký groš z r. 1545, který v originálu není vůbec znám a podle vyobrazení Fialova[83]) jest také sporný. V archiváliích, i pozdějších z r. 1544, jest Sauermann ještě jmenován pražským mincmistrem, ale byl té doby orientován jiným směrem, patrně ze snahy vyzískati něco na novém poli, ač v obchodech s králem nepřišel nijak krátce. Pražská mincovna končila podle Sauermannova účtu své tří a půl leté trvání deficitem 2.284 rýnských zlatých 17 grošů a 2½ peníze, ale to proto, že Sauermannovi patřila podle úmluvy s králem z 27. ledna 1540 polovina všeho zisku, která činila 1.577 rýnských zlatých 16 grošů 4 peníze. Poněvadž pak zakládal mincovnu svými penězi, spadal dluh 2.284 rýnských zlatých 17 grošů 2½ peníze na něho. Jistě žádal krále o vyrovnání této položky a dostalo se mu ho otevřeným listem Ferdinandovým ze dne 31. prosince 1543, ve kterém mu král zapsal 3.000 uherských dukátů na všechny dluhy. Sauermann je však ihned postoupil své druhé ženě Markétě za její věno, kterého patrně užil pro pražskou mincovnu,[84]) ale snad i proto, aby nemohl platit pohledávky, které by na něm někdo vymáhal. Tuším, že se však Sauermann nedočkal výplaty zápisu. A také nový nezdar se přihlásil, aby se připojil k nedostatku, v němž nemohl dostáti svým povinnostem,[85]) ke stáří i chorobě.[86]) V době, kdy potřeboval

[82]) Uvádím materiál podle *Vávry*, l. c. — Na dukátech těchto jest letopočet přeražen a proto patrně do uvedených let nepatří.

[83]) N. Z. 29, tab. III. 2.

[84]) Arch. min. vnitra, Kopiář 22, f. 126—126'.

[85]) Zpravuje nás o tom rozsudek purkmistra a rady Starého města pražského ze dne 13. dubna 1546. Konrád Sauermann nezaplatil 1.100 rýnských zlatých ve zlatě podle přísudku komorního soudu Hanuši Testlarovi, který ho pro ně obeslal ve jménu Kláry z Norimberka a sirotků po Janu Baptistovi z Francizu. Sauermann spoléhal tu patrně na ochranu purkmistra, poněvadž, snad krátce před tím, koupil sobě i své ženě

Dokončení pozn. 85 a pozn. 86 viz na straně následující.

značné obnosy peněz pro pražskou mincovnu, zastavil doly u Cukmantlu, které byly na panství vratislavského biskupa Baltazara (1539—62) v sumě 2.000 zlatých svému bývalému spolunájemci ve Svídnici, Pavlu Monauovi,[87]) s podmínkou, že mu budou navráceny, vyplatí-li zpět zástavní obnos. O zastavení zboží cukmantelského rozhodl asi i fakt, že právě tamější doly nevynášely. Sauermann, syn své doby, snažil se vůbec nalézti i v horách svůj zisk. Pokoušel se o to i v Čechách, nevím od kdy a tuším, že bez všelikého zdaru, v Ratajích nedaleko Kutné Hory, na půdě bratří Malešických. Nakládal tam i s nějakými spolukverky prý dlouho s velikou svou škodou a do r. 1542 bez všelikých svobod. Toho roku, 31. ledna, si vyžádal však na králi povolení, aby byli zbaveni on i jeho spolukverkové po osm let placení desátku i povinnosti zaplatiti onen, který dosud dluhovali a patrně nikdy by byli nesplatili.[88]) O dalších osudech tohoto pokusu nedaleko Kutné Hory neumím nic pověděti. Také ne o výsledku jeho i jeho spolukverků prosby o zbavení desátku na 10 let a poskytnutí dříví na nějakých dolech u Štěchovic.[89]) Sauermann také dále nedbal tuze o věc a obrátil pozornost na Cukmantl, kde začaly prý doly právě dobře vynášeti. Jest přirozeno, že je chtěl dostati za takovýchto okolností zpět, zvláště když, a on sám byl nejlépe zpraven, jeho kariéra pražského mincmistra byla u konce. Jest však též přirozeno, že Pavel Monau nechtěl doly opustiti, když právě vynášely. Byla tu sice stará úmluva mezi Monauem a synem Sauermannovým Erasmem, jejichž podmínek neznám, ale mělo dojíti k nové prostřednictvím biskupa, který byl, zdá se, ochráncem Monauovým, jako se stal Sauermannovým sám král. Biskup pozval oba do Nisy, ale Sauermann se nemohl dostaviti, prý pro zaneprázdnění mincovními starostmi v Praze i jinak důležité příčiny. Snad se snažil v té době naposled o udržení pražské mincovny, která měla tím méně naděje na život, čím více měl Ferdinand I. jiných starostí. Omluvil se však pro svou nepřítomnost a ač měl práci s mincovními věcmi a ač stár a churav, přece sám dojel do Cukmantlu krátce před masopustní nedělí (4. února) 1543, aby tam jednal s Monauem, jistě však i proto, aby se sám přesvědčil o stavu dolů. Monau však prostě odejel z Cukmantlu, nechtěje jednati. Sauermanna se pak ujal král a v listu poslaném z Prahy dne 9. června 1543 vratislavskému biskupu se zaň přimlouval.[90]) Výsledek přímluvy se však žádný nejevil a král připomenul ji sám vratislavskému biskupu listem z 22. srpna

Markétě dům v Celetné ulici, řečený U zlatého lva. Ale ochrany se mu nedostalo, ani nemohlo, neboť se nestaral o své sousedské povinnosti a nenesl jako jiní měšťéníni pražští městských břemen. Proto purkmistr nebránil právu. Jak se Sauermanna dotklo, toho nevíme. Viz Arch. města Prahy, 2129 f. 100—106'.

[86]) Hovoří o tom níže uvedené listy Ferdinandovy vratislavskému biskupu.

[87]) Arch. min. vnitra, Kopiář 30, f. 35'—36.

[88]) Tamtéž, Kopiář 22, f. 84—84'.

[89]) Arch. min. vnitra, Mont. 4. 1./1. 49; opis, na obálce tužkou letopočet 1549, ale tento opis jest jistě ze starší listiny.

[90]) Arch. min. vnitra, Kopiář 26, f. 113'—114.

1543,[91]) kde přímo hovoří o vůli Sauermannově uchýliti se pro stáří a chorobu na doly v Cukmantlu. Ještě otevřenější jest třetí list králův témuž adresátovi ze dne 28. ledna 1544, který byl psán po upozornění Sauermannově, že biskup, ač se král přimlouval za něho, dovolil úmluvě o doly Monauovi, který by takto levně přišel k pěknému panství, ač přece se Sauermann řádně omluvil pro svoji nepřítomnost na schůzce v Nise chorobou a svým zaměstnáním a ač se král přimluvil, aby nabyl opět svého zboží.[92]) Tu slyšíme také, že nakládal na jmenované hory po 17 let bez jakéhokoli užitku. Ani o výsledku tohoto zásahu králova neumím pověděti. Podle toho však, že v r. 1546 byl Sauermann pražským měšťanem (ač byl na zmíněném soudě zastoupen a ne osobně přítomen), soudím, že nebyl příznivý, aspoň ne rozhodně. R. 1547 byl pak Sauermann již mrtev.[93]) Toho roku 24. října v Praze potvrzuje vdova po něm, Markéta, příjem 500 tolarů pro své dvě vlastní dcery Helenu a Martu, který jí poskytl král Ferdinand ze zvláštní milosti, neboť vyrovnav se s dědici Sauermannovými a jeho prvé manželky Uršuly za pohledávky[94]) mincmistrovy ještě z dob krále Ludvíka i královny Marie v Uhrách, které byly připsány dětem z prvého manželství, nebyl jí, Markétě Sauermannové a jejím dcerám ničím povinen. O vyplacení uherských pohledávek dědicům Sauermannovým z prvého manželství postaral se podle vůle královy arcikníže Ferdinand rozkazem, daným v Praze dne 4. června 1548, aby byly plnomocníku dědiců, Valentýnu Sauermannovi vyplaceny ze zisku pivního tácu ve Slezsku.[95]) To

[91]) Tamtéž, Kopiář 26, f. 203'.

[92]) Tamtéž, Kopiář 30, f. 35'—36.

[93]) *Czihak*, l. c. uvádí podle *Weltzela*, Geschichte des Geschlechts der Saurma u. Sauerma, Denkschrift zur 300 jährigen Gedächnissfeier der Fideicommiss-Stiftung Jeltsch, Ratibor 1869, rok 1544 jako úmrtní a podle Cod. Dipl. Sil. XI., 119 rok 1554. Prvý byl by velmi dobrým zakončením výše zmíněného jednání o Cukmantl, ale poněvadž r. 1546 na pražském soudě se nehovoří o Sauermannovi jako mrtvém, nutno míti za rok úmrtí rok 1547 a vysvětliti „spolehlivý zápis", uvedený v C.D.S. 119 písařským omylem. Že S. dále nežil, dokazují, tuším, jasně níže citované zápisy z kopiářů archivu min. vnitra, které opravují i dosavadní mínění badatelů, již se opírali o udání Friedensburgovo.

[94]) Arch. min. vnitra, Kopiář 42, f. 58—59. Zápis uvádí jméno prvé choti Sauermannovy Kateřina a tak jmenuje ji i *Czihak*, l. c. Poněvadž jest ale nazvána v níže zmíněném potvrzení příjmu peněz Valentýna Sauermanna z 30. pros. 1548 Uršula, přijímám toto jméno, soudíc, že syn (nebo vnuk?) znal jméno své matky dobře. — 500 tolarů bylo poukázáno na pivním tácu ve Slezsku a Markéta Sauermannová je dostala od celníka Wolfa z Egn.

[95]) Arch. min. vnitra, Kopiář 39, f. 63'—64.

[96]) Tamtéž, Kopiář 42, f. 90'—91. — Z těchto potvrzení a několika předem uvedených zpráv poznáváme také poněkud Sauermannovu rodinu. Byl dvakráte ženat, po prvé s Uršulou (jmenovanou i Kateřinou) Schwarzbachovou, po druhé s Markétou, o níž praví *Czihak*, l. c., podle necitovaného pramene, že byla rodem z Jandorfu, což se mně nepodařilo potvrditi. Vím o ní jen, že její svatební věno bylo ve výši 3.000 dukátů. Z dvanácti dětí z prvého manželství se jmenují v naší souvislosti Konrád, snad spolunájemce otcův ve Vratislavi od r. 1523, kterému byla zastavena v r. 1558 dvě panství v Opolsku (Arch. praž. hradu, B. M. u. B. W. 2 a Arch. min. vnitra, Kopiář 56, f. 214—216 a 216—216'), Valentýn, zástupce všech dědiců v právě uvedeném dědickém jednání, který byl r. 1554 jmenován k apelaci do Prahy (Arch. min. vnitra, Kopiář 57, f. 11—11') a Erasmus, který učinil s Pavlem Monauem úmluvu o dolech v Cukmantlu, jak shora známo. Jest však možno, že uvedený Valentýn byl vnukem Sauermannovým. Z druhého manželství (o kterém ještě *Czihak*, l. c. soudil, že bylo bezdětné) jen nahoře jmenované dvě dcery Helena a Marta, které se staly později majitelkami zmíněného domu U zlatého lva v Celetné ulici a prodaly ho r. 1562 Mikuláši Humpolci z Tuchoraze za 200 kop grošů (Arch. města Prahy, 2118, f. 32').

se také stalo, takže kvituje Valentýn Sauermann 30. prosince 1548 ve Vratislavi za všechny dědice Konrádovy příjem 5.000 tolarů.[96]) Tím byla ukončena historie mincování Sauermannova v Praze, ač jeho jméno bylo zapsáno do úmrtních záznamů ve Vratislavi teprve r. 1554.

Smrtí Sauermannovou nenastal konec prvého ražebního období v pražské mincovně. Tou byl již jenom potvrzen. Mincovna však nezanikla. Pouze přestala, patrně na víc než jedno desítiletí pracovati, ač-li právě v ní, ovšem, pod jinou správou nebyly zmincovány dukáty, které byly bity bez znamení v Praze v letech 1545 a 1547. Později se však v ní jistě nepracovalo, neboť místnosti byly z části obydleny podruhy paní Evy Říčanské, z části byly snad skladištěm.[97]) Mincovní práce byla v ní obnovena ještě za Ferdinanda I., který jí osobně přál a byl po r. 1547 volnější ve svém počínání. O nějakém uzavření mincovny nelze tedy hovořit, ale také ne o nějaké práci v ní v letech 1542—1557.[98])

Vlastní činnost Sauermannova nevyznamenávala se zvláštní čilostí ze známých již důvodů. Dokladem teho jest i skrovný počet dochovaných mincí i zprávy o nákupu kovů.

Prameny pro získání mincovního materiálu byly skrovné, ač Kryštof z Jandorfu naznačil ve svém, nahoře zmíněném dobrém zdání z r. 1538 jistě dobré možnosti. Zlato bylo do Prahy dováženo z Jílového a Knína[99]) a podle řádu z 27. I. 1540 placeno za jeden lot pražské váhy po 6 rýnských zlatých (tedy 96 r. zl. za jednu marku), jak Sauermann také účtoval. Z Knína a Jílového dodali podle zápisů vardajnových v 53 dodávkách v době mezi 4. březnem 1540 a 22. prosincem 1541 celkem 75 mr 11 l 1 kv 3 den 1 hal $^1/_8$ a $^1/_{32}$ (haléře?) a Sauermann za ně zaplatil 7.267 zlatých 8 gr. 1½ peníze. Mimo důlní zlato bylo dodáno od 11. února 1540 do 19. ledna 1542 od rozličných lidí 138 mr 8 l 1 kv 2 den 1½ hal zlata t. zv. úlomkového a bylo zaň zaplaceno 18.506 r. zl. 5 gr 5 peněz. Odkud bylo dováženo důlní stříbro, toho nečteme výslovně v dochovaných písemnostech. Tuším však, že z návrhů Jandorfových, aby byla dodávána do Prahy stříbra z Příbramě, Nalžov,

[97]) Arch. min. vnitra, Kopiář 46, f. 251; 53, f. 104' a 265—265'.

[98]) Proto také soudím, ač-li se listina uvedená *Fialou* v Zutheilungen an böhm. Münzmeister, N. Z. 29, 204—205, jejíhož originálu neznám, opravdu týká pražské mincovny, že šlo při jednání o ztrátě z truhly, na chodbě mincovny stojící, o věci náležející pražské směnárně, která buď trvale nebo časem byla v Praze.

[99]) Svědčí pro to zprávy Sauermannova účtu.

případně i z Gottesbergu se uskutečnil jistě prvý,[100]) ač nevíme do jaké míry. Možná, že přispěly i jiné doly. Příbram po ukončení práce v pražské minci dodávala do Kutné Hory.[101]) Neznáme ani množství dovezeného důlního stříbra. Víme jen, že od 14. května do 30. června 1539 bylo dodáno od židů 111 marek 8 lotů 2 den. a od 2. září 1539 do 10. ledna 1542 194 marky 5 lotů 1 kvintlík 1 hal. všeho stříbra. Ačkoli podle Sauermannovy instrukce měla býti placena marka čistého stříbra po 10 rýnských zlatých, počítá ji Sauermann po 10 r. zl. 8 míš. gr. Snad úmyslně dával více, aby získal materiál. Že daly doly u Skalice Hor Stříbrných, či sv. Prokopa, jak prý jsou mezi obyčejnými horníky nazývány,[102]) nějaký velký podklad mincovně, o tom lze pochybovati. Poukázala jsem již na to, že zahájení práce v nich bylo jen zevní pobídkou, ač ještě v druhé polovině 16. stol., z níž máme přesné zápisy o dodávkách stříbra, čteme jejich jméno s menšími částkami kovu v účtech pražských mincmistrů. Také bylo již řečeno, jaké byly obtíže při získávání kovů i že nejvíce dodali židé, zvláště v době od 2. září 1539 do 10. ledna 1542, kdy nepřišlo z komory ani dolů žádné stříbro.[103])

Kovový materiál, získaný jak právě naznačeno, měl býti zmincován podle instrukce z 27. ledna 1540 v tento způsob:[104])

Pražská marka = 253·14 gr	fejn	vyčteno na 1 mr		váha kusu hrubého	váha fejnu v 1. kusu
		ssazenou	fejnu		
dukát	23 karáty 9 grénů	$71^1/_4$ dukátu	72 dukáty	3·5529 gr	3·51583 gr
široký groš	6 lotů 3 kv.	101·256 groše	208½ groše	2·50 gr	1·214 gr
tolar	14 lotů 16 grénů	8·759169 tolaru	$9^1/_4$ tolaru	28·90 gr	27·367 gr

Zevní znaky tří druhů mincí, jejichž vnitřní hodnota byla instrukcí přesně stanovena, nebyly určeny tak přesně. Dukáty jak bývaly od pradávna, 22 mm v průměru, na líci: korunovaný český lev v pravo, u nohou dělený

[100]) Dokladem pro to jest dříve v textu uvedené jednání o dovážení stříbra z Příbramě do Prahy. Srovn. pozn. 30 a 31 a text k nim.

[101]) Uzavírám tak nejen z předem zmíněného jednání Gutštejnova o to, ale i z listu Ferdinandova příbramským z 8. července 1553, kde se výslovně praví, že dodávají do Kutné Hory (Arch. min. vnitra, Kopiář 31, f. 267—268).

[102]) Srovn. nabídku Ondřeje Výsady (Wishaty), souseda na Starém městě pražském, císaři na prodej těchto dolů z 10. března 1590 a zprávu nejvyššího perkmistra Lazara Erckera a nejvyššího mincmistra Karla z Biebrštejna o nich z téhož dne v Arch. min. vnitra, Mont. 4. 1./1. 56. b. č. 1154—1157.

[103]) Srovn. pozn. 81. a text k ní.

[104]) Breu za základ výpočtu pražskou marku váhy 253·14 gr, podle *Skalského*, K dějinám mincovnictví českého a moravského do poč. XIII. stol. v Č. M. M. 1924 a O marce pražské, N. Č. Č. III., 30 sl.

letopočet, v perlovitém obvodku opis; na rubu: stojící sv. Václav, v pravici praporec, levice se opírá o štít s orlicí, u nohou světce v opisu mincovní znamení, opis.[105]) Pražský groš jest kutnohorského rázu podle panovníkova požadavku. Průměr 27 mm, líc: česká koruna, oba obvyklé opisy, ve vnějším Sauermannův štítek, oddělovací znaménko hvězdička;[106]) rub: korunovaný český lev, obvyklý opis s letopočtem, oddělovací znaménko hvězdička, mincovní značka Sauermannova. Tolary jsou jáchymovského rázu. Průměr 39 mm (půltolary 34 mm, čtvrttolary 30 mm), líc: panovníkovo poprsí s pravé strany, v pravici žezlo, v levici meč, po stranách dělený letopočet; obvyklý opis, oddělovací znaménko trojlist (?); rub: jednohlavý orel, hlava v pravo, na prsou habsburský štít, opis s týmiž oddělovacími znaménky, mincovní značka. Tuto značku stanovila instrukce přesně. Byla to dvojitá lilie určitého tvaru,[107]) jíž se peníze mincované Sauermannem měly lišiti od jiných. Proč právě Sauermann měl ji používati, nevím. Ve znaku ji neměl. Jest jistě velmi zajímavé, že vedle mincovního znamení vyrazil na groších i svůj rodový znak: svisle půlený štít, v pravém poli polovinu orlice, v levém v šikmém pásu lišku.[108])

Který druh mince byl ražen v tom kterém roce, lze stanoviti pouze podle zachovaných kusů. Zápisů o tom není. Vzácnost jednotlivých penízů vysvítá již z malého množství kovů, dodaných do mincovny. Dukátů bylo vyraženo za celé období Sauermannovo podle jeho účtu 15.263 kusy 33 groše 5 den.[109]) Tolarů mělo býti 1367 kusů 1 lot 2 kv 3 den., v čemž jsou započítány i půl- a čvrttolary, a českých grošů 12.936 kusů.[110]) Zdá se, že nejvíce pracoval Sauermann v roce 1539, daleko méně r. 1540, 1541 a 1542. Jest tedy možné, že práce řezače železmistra Jakuba nebyla zvláště obsáhlá a že stačilo ještě pro rok 1542 razidlo, zhotovené v r. 1539,[111]) na němž byl změněn letopočet.

[105]) *Vávra*, l. c., tab. III. č. 6.

[106]) l. c., tab. III. č. 2.

[107]) Srovn. o tom *Loehr*, Beiträge, 6—7.

[108]) *Smolík*, Pražské groše, 57 a *Vávra*, l. c. považují tuto lišku za lva, což je omyl.

[109]) Poněvadž v jedráních dříve zmíněných i pozdějších té doby jest staven český dukát na roveň uherskému, vysvětluji tím Sauermannovo názvosloví; jmenuje ve svém účtu dukáty uherskými zlatými. *Fiala*, Die älteste Raitung, N. Z. XX., 179—180 a Die Goldprägung, N. Z. XXXI., 400 přehlédl, ač tuto částku účtu Sauermannova správně otiskuje, že i při prvé sumě zmincovaných dukátů z důlního zlata od 4. března 1540 do 22. pros. 1541 (5.190 dukátů), jest uvedeno „uherských zlatých" a proto rozděluje jednotnou sumu na 5.190 českých dukátů a 10.073 „dukátů s ražbou uherskou". Nehledě ani k tomu, že jde o prostý omyl, bylo by těžce vysvětlitelno, proč v Praze razili uherské dukáty.

[110]) Nesrovnávám se v těchto údajích s *Fialou*, l. c., který uvádí 986 tolarů a 18.348 grošů. Lze však i souditi podle průměrné váhy tolaru a širokého groše, že tolarů bylo v uvedeném období vybito 1390 kusů 12 lotů 3 kv 1½ den., širokých grošů pak 14.890 kusů. Zrno mincí pak bylo ovšem sníženo, ač rozdíl při ražbě tolarů nebyl značný.

[111]) Podle Katze, Grošová ražba mincmistra K. Sauermanna z Jelče, N. Č. Č. III., 61. Že by se nerazily žádné groše v r. 1540 a 1541 vyplývá však ze změny razidla s pouhou pravděpodobností.

Při ražbě důlního zlata mělo býti počítáno 1½ dukátu z jedné marky čistého kovu na výdaje a mincířskou mzdu. Ražebné (Schlagschatz) mělo býti získáno z přebytku a nebylo v instrukci určitě stanoveno. Za to při ražbě koupeného zlomkového zlata měl přijíti, jako od pradávna, jeden bílý groš [112]) od jednoho dukátu a vardajn měl počítati od jedné marky 12 bílých grošů ražebného pro krále.

Ražebné na stříbře při širokých groších mělo obnášeti vedle všech vydání za každou marku 13 bílých grošů; při zmincování jedné marky na tolary, které potřebuje menší náklad než na široké groše, 19 bílých grošů, ač se tomu Sauermann bránil ve svém dobrém zdání o návrhu na instrukci r. 1539.[113]) Všechno ražebné měl zapisovati vardajn do zvláštní knihy a měsíčně vyúčtovati komoře.

Při stanovení schodku při mincování byl povolen na jedné marce zlata jeden grén, na jedné marce stříbra nejvýše půldruhého. Kdyby některé dílo mělo větší schodek, naprosto nesmí býti vydáno. Také se nesmí často opakovati povolený schodek a státi se snad pravidlem.

Dukáty a tolary mají býti váženy kus za kusem. Největší odchylka od správné váhy jest jeden peníz. Byl-li by při vyčítání peněz zjištěn t. zv. přírůstek od stříhání střížků, má býti zanešen vardajnem do královských příjmů.

Zkoušky mají býti provedeny při každém díle vardajnem i mincmistrem. Zkoušené kusy mají oba uschovati, aby je mohli vydati, kdyby o ně požádal zemský prubéř a aby je mohli kdykoli a hlavně při uzávěrech čtvrtletí ukázati v české komoře. Zkoušené kusy měly býti uzamčeny na dva klíče, z nichž každý úředník měl jen jeden a ten neměl býti druhému přístupný. I ražební železa měla býti dobře schována a opět rozděleně: mincmistr měl pod dohledem vrchní železa, vardajn štoky.

Instrukce daná 27. ledna 1540 Sauermannovi starala se tedy dostatečně o zregulování života v mincovně. A s ní i mincovní řád, v ní uzavřený, prvý pro pražskou minci vůbec a proto zmíněný zde i v samozřejmých věcech. Pokynů těch však nebylo dbáno naprosto. Ba, ani nemohlo pro okolnosti dříve dotčené. A přece, byť sám o sobě nebyl originálem, stal se tento mincovní řád základem i příštích a i nového života, k němuž se mincovna za nedlouho po smrti Sauermannově opět probudila.

---

[112]) V instrukci: malý groš.

[113]) Viz pozn. 39; základ toho návrhu byl dán v pokynu králově z 21. září 1537 české komoře, aby vyhotovila instrukci na kutnohorské zrno a stříž a počítala na ražebné kolem 1 rýnského zlatého na jednu marku.

VIKTOR KATZ:

PRVNÍCH STO LET ČESKÉ PORTRETNÍ MEDAILE.

Středověká mince, jež se tvarem a obrazy přizpůsobovala soudobým poměrům obchodním, omezovala svobodnou volbu umělce při výběru zobrazovaného předmětu a jeho provedení. Snaha vrátiti se k antické dokonalosti byla asi příčinou vzniku medaile, která také novými rozměry dovolovala, aby umělec uplatnil a rozvinul sílu svého umění. Mohlo se tak státi tím spíše, poněvadž umělci, vyrábějící první medaile, se odpoutali od ryteckého umění, jež předpokládala ražba, a lili své medaile do forem zhotovených dle původních modelů.

Názor, že první italské modely k medailím byly, jak se soudívá z nalezeného domnělého modelu, řezány v železe, není prokázán. Modely italské jsou z vosku. Jejich nejstarší napodobitelé v Německu volili dřevo a kámen[1]). V hlavních sídlech německého medailérského umění v prvé polovici 16. století, v Norimberce a Augsburku, modelují umělci z různých látek. Kdežto v Augspurku převládají modely dřevěné, používají norimberští většinou modelů řezaných v kameni.

Avšak i rytci nechtějí zůstati za krásnými litými medailemi a pokoušejí se dosáhnouti jejich umělecké výše. Některé práce těchto umělců, třeba nemají měkkosti litých medailí, mají přece značnou hodnotu; jde často o práce velmi plastické, provedené s neobyčejnou uměleckou přesností, při níž ztrácí se i tvrdost obrazu, zaviněná rydlem.

Počátkem XVI. století bylo v Italii zvykem, že význačné osobnosti dávaly si zhotoviti portretní medaile, kterými obdarovávaly osoby své přízně. Zvyk tento se záhy rozšířil i po střední Evropě, a vedle něho zde vznikl ještě obyčej, že poddaní uctívali svoji vrchnost darováním medaile, obsahující obyčejně značnější váhu drahého kovu. Zvaly se *Gnadenpfennige* nebo *Ehrenpfennige*.

Gnadenpfennige byly opatřovány uměleckými obrubami a závěsky perel a byly pak nošeny obdarovanými na řetěze na prsou, nebo bylo spojováno více takových medailí v řetěz. Probst uveřejňuje portret muže z r. 1580 od neznámého hornoitalského malíře, jenž je ověšen takovým řetězem s medailí v krásné obrubě[2]). Tyto Gnadenpfennige byly vyznamenáním, jehož udělení nebylo vázáno stanovami a neposkytovalo zvláštních práv. Poněvadž řetěz i medaile se staly vlastnictvím obdarovaného, zachovalo se nám tak málo těchto prací, neboť dědicové obdarovaných zaměnili tyto klenoty záhy za bernou minci.

---

[1]) *Max Bernhart*, Zur Technik der Gussmedaile, Georg Habich zum 60. Geburtstag, München 1928, str. 36.

[2]) *Dr. G. Probst*, Die geprägten österreichischen Schaumünzen, Sv. I., Wien 1928., tab. I.

Ehrenpfennige byly obyčejně ojedinělé práce značné kovové hodnoty. Putovaly proto často do tavícího kelímku, aby zpracovány na běžnou minci sloužily původnímu svému účelu, dříve pěkně zastřenému formou medaile.

Ražených portretních medailí se užívá tam, kde lze předpokládati, že nákladná výroba bude vyvážena potřebou většího počtu medailí, a kde je po ruce k tomu potřebné strojové zařízení. Je to tedy obyčejně panovník, jenž dává zhotoviti takovéto portrety vlastní a svých rodinných příslušníků, aby jimi podělil své hodnostáře. K výrobě používá zařízení mincoven. Mimo to se vyrábějí v mincovně medaile s portrety vynikajících osob, jichž hojný odbyt zaručuje doba, jako byly medaile Husovy, Lutherovy a osob, které svými vztahy k osobám v mincovně zaměstnaným mohly využíti jejího zařízení k ražbě vlastní medaile.

Razidla byla patrně ryta dle modelů, zhotovených ze dřeva. Četné staré odlitky těchto původně ražených medailérských prací pocházejí někdy snad i od mistrů samých, kteří je odlévali do původních želez, aby železa byla ušetřena. Spíše však zhotovili je současní i pozdější zlatníci, kteří odlévali medaile dle originálů nebo i pozdějších odlitků, hodila-li se práce medailérská pro jejich účel. Ražební železa měla značnou cenu, skýtalať obživu zhotovováním nových odražků. Proto se dědila v rodině a byla zakupována i státními mincovnami.

Litá medaile hodila se lépe drobné šlechtě a občanstvu, ježto nebylo často ani zapotřebí více kusů téhož druhu. Vymyká se ve střední Evropě brzy z italského vlivu a vyvíjí se samostatným směrem. Původní modely, práce řezbářské ze dřeva nebo z kamene, byly rozmnožovány tak, že byly otištěny v jemném písku nebo hlíně a otisky byly vyplněny kovem[3]). Medaile byly pak umělecky ciselovány. Zručnost odlévačů byla často tak veliká, že ciselování nebylo ani zapotřebí.

Medailérství bylo svobodným uměním, nepodléhajícím zvláštnímu zdanění. Mohl se jím tudíž zabývati kdokoliv, aniž byl nucen se státi členem společenstva nebo cechu. Vykonávali je i řezbáři, malíři a hlavně zlatníci, o jejichž medailérské činnosti se zachovaly často jen zcela nepatrné zmínky v archivech některých osob, které u nich medaile objednaly[4]). V díle „Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku" věnuje Z. Winter medailérům sotva stránku a jmenuje pouze oba Abondie, ač zná jen v Praze v 16. stol. 307 zlatníků.

Portretní medaile, dnešní fotografie, se vyráběla obyčejně ze stříbra, bronzu, někdy i ze zlata a málokdy z olova. S počátku měly zpravidla tvar kulatý, teprve koncem 16. stol. přišly do módy medaile oválné, které se dlouho udržely. Čtyřhranné útesy jsou vyjímkou. Někteří umělci dávali přednost rozměrům větším, jiní menším. Medaile, přesahující velikost tolaru, se vyskytují zřídka. Obyčejně je v líci poprsí, v rubu znak, symbo-

[3]) *Max Bernhart*, l. c., str. 36 a n.

[4]) *Domanig* D. M., str. 10.

lická scéna nebo nápis, vyslovující i heslo zobrazeného. Datují se buďto letopočtem nebo jen udáním stáří zobrazeného. Manželé bývají vyobrazeni proti sobě, za sebou, nebo jednotlivě na líci a rubu. Někdy zhotovil mistr jen jednu stranu a vyplnil druhou scénou z biblické medaile jáchymovské. Portretní medaile vladařská se vztahuje obyčejně na některou historickou nebo rodinnou událost, jak tomu bývá obyčejně u medailí soukromníků, zvěčňujících narození, svatbu i smrt, často však jen dosažení určitého stáří zvěčněného.

Medaile 16. století nejde samostatnou cestou, nýbrž souvisí úzce se současným vývojem malířství a sochařství. Netvoří ji vždy jen medailéři z povolání, autory hlavně lité medaile jsou i řezbáři, sochaři a zlatníci.

Starší díla pojednávající o medailích se spokojují jejich soupisem, nedotýkajíce se otázky, kdo byl autorem. Registrují medailérské značky, vyskytující se na medailích, aniž by se pokoušela o jejich vysvětlení. V dílech méně důkladných se tyto značky často vůbec neuvádějí. Z nejlepších takových publikací je souborné dílo o českých mincích a medailích soukromých, vydané pražským numismatickým spolkem z polovice 19. století, prací Frant. Karla a Jindřicha Miltnera a Josefa Neumanna. Přesné popisy, dobrá, ač kreslená vyobrazení, jakož i podrobné osobní údaje činí tuto přes 75 let starou knihu nepostradatelnou pomůckou všech, kdož se zabývají naší medailí.

Novější badání numismatické věnuje však zvláštní pozornost autorství medailí. Místo starého sestavování medailí podle jmen osob na nich zobrazených se sdružují práce pod jménem nebo heslem autorovým, nebo se shrnují ve školy. Na tomto poli bylo v posledních dvou desetiletích vykonáno mnoho a řada omylů byla opravena.

* * *

Ražená medaile vzniká pod vlivem italského umění v Hallu na řece Innu vedením rodiny Behamů. U nás se vyvíjí téměř současně s medailí litou, hlavně v Rudohoří, kde hojnost stříbra poskytuje možnost čilé výroby tak zvaných medailí biblických. Protože jich bylo mnoho zhotoveno v Jáchymově, jsou známy i pod jménem medailí jáchymovských. Autoři těchto, vzhledem k jejich dobrému odbytu ražených prací, pokoušejí se často i o medaili portretní, která u některých z nich dosahuje značné umělecké výše. Byly asi raženy v jáchymovské nebo jiné rudohorské mincovně, s níž medailéři byli v úzkém styku. Je zajímavo, že nejstarší z rudohorských mistrů *Utz Gebhart* medaile lije. Jeho medaile na Friedricha III. a Maxmiliana I. a medaile na Karla V. (Bernhart, Nachtrag č. 12[5])) jsou

[5]) Arch. f. Med. u. Pl., V., str. 137 a n.

však z roku 1531, tedy z doby, kdy již opustil českou půdu. Na jednostranné medaili, uložené ve vídeňském kabinetě, jest jeho vlastní portret, patrně jím zhotovený *(viz vyobrazení v textu)*. Z jeho doby — zdá se — pochází nejstarší Husův tolar od neznámého mistra, na němž střídají se interpunkce ▲ s kroužky[6]).

Utz Gebhart: Vlastní portrét (1530).

Tak zvaná škola j á c h y m o v s k á, do níž se počítají práce rudohorských řezačů želez a medailérů, je hlavně representována *Conczem Welczem*, nezjištěným dosud *mistrem* Œ, *Hieronymem Magdeburgrem* a pak rodinou *Miliczů, Wolfem Miliczem*, jeho synem *Nicklem Miliczem* a *Zachariášem Kempfem*. Působiště těchto umělců rudohorských vysvětluje, proč pracují pilně portretní medaile jak pro vladaře českého, tak i pro vévodu saského. Dokonce možno říci, že práce pro vladaře saského převládají, poněvadž byl ve velké míře odkázán na tyto medailéry, zatím co Habsburkové měli možnost dáti si své medaile zhotoviti i jinde.

Habich[7]) zjišťuje práci *Concze Welcze* i v signovaném zimostrázovém modelu z roku 1526, uloženém v britském museu a představujícím kurfirsta Jiřího saského, a není tedy vyloučena možnost, že Concz Welcz dříve ještě, než se dostal do Jáchymova, pracoval někde na saské půdě. Dosvědčuje to i kombinovaná medaile Concze Welcze a Hieronyma Magdeburgra na Philippa hessenského z r. 1535 (Mueller-Lebanon č. 137). Z portretních prací Concze Welcze nutno uvésti krásnou medaili na bitvu u Pavie (N.Č.Č. I., tab. VII., č. 3). Portretní medaili na Karla V. z r. 1537, signovanou Conczem Welczem, uvádí Bernhart[8]) (č. 114), poukazuje na souvislost její s medailí na téhož panovníka z r. 1531 (č. 113). Za práci Concze Welcze možno vzhledem k rubu považovati i šlikovskou medaili M.N. 413.

Vrstevníkem mistra Concze Welcze je *mistr* Œ. Fiala připisoval tuto signaturu nejprve Davidu Enderleinovi, jehož rodinu zjistil v Jáchymově. Později však vysvětloval si tu značku jako signaturu Jeronyma

[6]) Medaile, tab. III—1.

[7]) *Georg Habich*, Reliefbilnis des Tiedemann Giese in Königsberg, Jahrbuch der Preuss. Kunstsammlungen, Berlin 1928, str. 5.

[8]) *Bernhart*, str. 24.

Dietricha, řezače želez ve Slavkově[9]). I toto pozdější vysvětlení padá dnes úplně. Portretní medaile tam uvedené jako čís. 24—26 jsou zjištěnými pracemi Nickla Milicze, č. 20—22 jsou práce Joachima Deschlera. Z portretních prací mistra Œ zvlášť charakteristických, nedosahujících však umělecké výše jeho vrstevníků, uvádím medaili na krále Ludvíka a Štěpána Šlika z r. 1527 (M.N. 410), na saského vévodu Jana a jeho syna Jana Fridricha z r. 1530 (Löbbecke 455), na kurfirsta Friedricha Moudrého z r. 1532 (Erbstein 247), četné medaile na rodinu šlikovskou (M.N. 410—412, 424, 427 a 428) a medaile na Ferdinanda I. z r. 1536 a 1538 (Markl 2033 a 2104) *(viz vyobrazení v textu)*. Za portretní medaili nutno

Mistr Œ: Ferdinand I a Anna.

považovati i medaili na Petra a Pavla (Věstník, tab. XVI. č. 3) a medaili mistra Jana Husa (M. N. 148). Četné jsou portretní medaile tohoto mistra na Karla V. Bernhart uvádí ze sbírky pařížské[10]) signovanou medaili z r. 1533 a 1535 s Karlem V. a Isabelou na líci, s poprsím Filipa hessenského na rubu, ze sbírky Wilmersdörfferovy[11]) malou medaili na Karla V. s poprsím Alexandra Velikého na rubu a ze sbírky hraběte Enzenberga kombinovanou medaili s poprsím Ferdinanda I. z r. 1537 (Bernhart č. 123).

S Conczem Welczem byl v úzkém spojení i medailér a řezač želez *Hieronymus Magdeburger*, signující ℍ, od něhož pochází známá medaile Husova (M.N. 154), jež byla ještě v pozdějších stoletích napodobována *(viz vyobrazení v textu)*.

H. Magdeburger: Jan Hus.

[9]) *Eduard Fiala*, Jeroným Dietrich, Věstník, str. 237 a násl.

[10]) *Bernhart*, str. 25, obr. 10.

[11]) l. c., str. 26.

Z portretních prací tohoto mistra uvádím medaili na Ludvíka II. a manželku jeho Marii (Donebauer 980 a 981), medaile šlikovské (M.N. 421 a 422), a medaili Karla V. s letopočtem 1532 (Bernhart 125, 126) a Ferdinada I. s letopočtem 1532 a 1534 (Markl 2026, 2032). Za práci Magdeburgrovu považuji i svéráznou medaili Lorence a Kateřiny Šliků z r. 1533—34 (M.N. 425) a medaili Krištofa Gendorfa z r. 1534 (M.N. 81), s nimiž úzce souvisí i medaile Štěpána Šlika (M.N. 423). Ačkoliv Magdeburger pracuje v Annaberku a věnuje své portretní práce většinou saskému vladaři, přece jenom pracuje i portretní medaile českých osob, stejně, jako medailéři žijící v Jáchymově pracují pro kurfirsta saského. Zdá se, že pro umění medailérské neplatila rudohorská hranice, a že byly velmi čilé styky mezi horními osadami na obou svazích Rudohoří.

Wolf Milicz, jejž možno zváti „mistrem s jetelovým lístkem", kterého užívá jako rozdělovacích značek, pracuje v roce 1536 a 1537 medaile na Jana Friedricha saského (Löbbecke 174, Lanna 868, Vogel 6063), na Martina Luthera v r. 1537 (Lanna 1452) a v témže roce pak na Ferdinanda I. a královnu Annu (N. Č. Č. II., tab. IX., 48), na Jindřicha Šlika (M. N. 418, 419) a Štěpána Šlika (M. N. 430) *(viz vy-*

Wolf Milicz: Štěpán Šlik.

obrazení v textu). Portretní možno označiti i jeho medaili s poprsím Davidovým (N.Č.Č. II., tab. IX, 47) a s Holofernem (Medaile, III., 9.5).

Na medaili Karla V. z r. 1544 (Lanna 605) a 1547 (Lanna 607) je již patrna ruka jeho syna *Nickla Milicze,* který vytvořil i krásnou medaili na bitvu u Mühlberka (N.Č.Č. I., tab. VII. č. 5) s poprsími Karla V. a

Nickel Milicz: Ferdinand I. a Maxmilian.

Ferdinanda I. Se samostatnou řadou portretních medailí vystupuje r. 1550, a to s medailí na Karla V. a Ferdinanda I. (Lanna 649 a 646), Ferdinanda I. a Maxmiliana II. (Katz 82) *(viz vyobrazení v textu)*, s medailí na Ferdinanda I. z r. 1551 (Markl 2059), z r. 1555 (Katz 81) a s malými medailkami na užití kalicha s portretem Ferdinanda I. a Maxmiliana II. (Katz 5 a 7). V roce 1562 pracuje medaili na Ferdinanda I. (Katz 6) a v roce 1565 a 1566 medaile na Maxmiliana II. (Katz 1, 2, 3, 4). Z jeho biblických medailí nutno považovati medaili na Ferdinanda I. s poprsím Abrahamovým (Katz 30) za medaili portretní. Sem patří i řada malých medailek na Karla V. (Bernhart 139—142).

Jednou z nejlepších prací Nickla Milicze je medaile Mikuláše Šindela z Eberharzu, sekretáře české komory, z r. 1544 (M.N. 379), již Domanig považoval za práci Neufarerovu, ač písmo i rozdělovací kosočtverečky s tečkou prozrazují určitě dílnu Miliczovu *(viz vyobrazení v textu)*.

Nickel Milicz: Mikuláš Šindel.

Nejvyšší horní hejtman v Čechách Kryštof Gendorf a královský a komorní rada Florian Griespeck byli také zákazníky Nickla Milicze. Gendorfské medaile jsou z let čtyřicátých (Katz 96—98), Griespeckovy (Katz 9—11) z konce let šedesátých, tak že časový rozdíl 20 let je valně od sebe odlišuje, ač jsou z téže dílny. Miliczovské dílně je blízka i Griespeckova medaile (M.N. 97) z r. 1543 *(viz vyobrazení v textu)* svým

Nickel Milicz (?): Florian Griespeck.

portretem, podobným obrazu Karla V. (Lanna 605) z r. 1544, i opisem, vybíhajícím do dvou řádek.

Výčet portretních medailí jáchymovských končí pracemi *Zachariáše Kempfa*. Jeho medaile z r. 1576 a 1590 na Rudolfa II. (Katz b. č. I. a VIII.) jsou asi poslední vládní medaile v Jáchymově vyrobené. Pracuje v r. 1578. medaili na Elišku Šlikovou (Katz III.), v r. 1579 medaili na Globnera z Globen (Katz II.), r. 1582 na Griespecka (Katz IV.), r. 1583 na Engelharta z Globen (Katz V.), téhož roku na Jiřího Puellachra (Katz VI.), r. 1584 na Krištofa Putze (Katz VII.) a r. 1595 medaili na Matyáše Thalmanna (Katz IX.). Tuto řadu doplnil bych ještě medailí z r. 1575 na Jiřího Geitzkoflera, mincmistra v Jáchymově (Medaile, tab. IX.), *(viz vyobrazení v textu)* a medailí na Rudolfa II. a arcivévodu Arnošta b. l. (Medaile, tab. IV. 21. 4).

Zachariáš Kempf: Jiří Geitzkofler.

Na těchto pracích, na nichž převládají již soukromé osoby, je zřejmý vliv soudobých mistrů německých, hlavně Valentina Malera, při čemž snaha vyobraziti obličeje pokud možno ze předu vedla při neumělosti mistrově k nešťastnému zkreslení tváří a zkroucení celých obličejů. Z jeho dílny pochází snad i medaile Hanuše Jiřího ze Švamberka z r. 1587 (M. N. 677), která se i rubem shoduje s ostatními jeho pracemi.

Z dopisu Jiřímu Albínu z Niederhaidtu[12]) se dovídáme, že slavkovský zlatník *Jeroným Dietrich* zabýval se také medailérstvím, a že zhotovil dvoje medaile na Ferdinanda I. a Maxmiliana. Myslil jsem[13]), že jsou to

Jeroným Dietrich: Královna Marie.

[12]) Regest 4175.
[13]) N. Č. Č., II., str. 104.

medaile z r. 1549, známé ve dvou velikostech (Markl 2114 a Lanna 686). Je-li domněnka moje správnou, doplnil bych práce ještě medailí na královnu Marii, vdovu po králi Ludvíkovi a sestru Ferdinanda I. (Lanna 664), *(viz vyobrazení v textu)*, poněvadž rub této medaile se vyskytuje křížen s menší medailí na Ferdinanda I. (Lanna 674). Dle písma a celkové práce zařadil bych do Dietrichovy dílny ještě tolar na úmrtí královny Anny s poprsím Ferdinanda I. z r. 1547 (Donebauer 1020). Je to doba jakéhosi přechodu, kdy v Jáchymově přejímá Nickel Milicz dílnu svého otce.

Dworschak dokázal[14]), že vídeňský rytec *André Hartmann* zhotovil medaile na Ferdinanda I. a jeho manželku Annu (Donebauer č. 1013 a 1014), které byly mylně připisovány Neufarerovi.

V Kutné Hoře a v Praze byli v 16. století vynikající řezači železa, kteří však nezasáhli, jak se zdá, valně do medailérství. Na prvém místě uvádím *Jana Zlatníka z Liboslavě*, jenž převzal r. 1528 dílnu Zikmunda z Liboslavě. O jeho činnosti mincovnické zachovalo se velmi málo zpráv. Leminger uvádí zápis z r. 1555 Resurrexi[15]) „Dom. Joan. de Liboslav factus officialis monetae" a vysvětluje, že Jan z Liboslavě byl prvním z řezačů kolků, jenž byl zařazen mezi úředníky na Vl. Dvoře se stálým platem, kdežto před tím platilo se jemu i jeho předchůdcům podle vykonaného díla.

R. 1545 pracuje Jan železa na uherské zlaté pro českou komoru, dle nichž můžeme určiti i jeho práce ostatní. Byl vážen mezi horníky, býval šeptmistrem v letech 1542—54 a r. 1547 dovezl s Mikulášem z Práchňan kutnohorská městská privilegia do Prahy a vymohl zmírnění pokuty, uložené Kutné Hoře. O jeho smrti je v knize pro „placení kyzův nákladníkům" velmi čestný zápis: 1557 „obiit dom. Joanes aurifaber a Liboslav, reg. Mtis officialis monetae Montibus in Cuttnis f. II, ante diem S. Wenceslai; erat eium vir probus et miruminmodum in suo artificio ingeniosus."

Tento znamenitý kutnohorský rytec, jenž zavedl češtinu na početních penízech, byl numismatiky až dosud úplně přehlížen. Dle Lemingra byl synem Mikuláše Dětského a bývá proto nazýván (1525) „Jan Dětský z Liboslavě"[16]). Jeho prací jsou charakteristické jetony Petra Hlavsy z Liboslavě, Hanuše Špigla z Milčic a Samuela Lekeše z Květné ve všech obměnách (M. N. 128, 129, 222, 553 a 686), Václava z Pařízku (M. N. 300) a Jana ml. z Lobkovic (M. N. 233), jejichž písmo a koncepce svědčí, že z jeho dílny vyšla i medailka na nejvyššího písaře království českého a presidenta české komory Vlka z Vřesovic (M. N. 655) *(viz vyobrazení v textu)*.

[14]) *Fritz Dworschak*, Eine unbekannte Medaile Ludwig Neufahrers auf Veit und Barbora von Enzersdorf (Arch. f. Med. u. Pl. II., str. 59.)
[15]) *Em. Lemminger*, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, str. 371 a n.
[16]) *Em. Lemminger*, l. c., str. 371.

Jan z Liboslavě: Medailka Vlka z Vřesovic.

Zlatník Jan vytvořil i první návrh na kutnohorský tolar z r. 1535, jenž má medailovou plastiku a v jehož rubu český lev naznačuje, jak kutnohorští si představovali český tolar (*viz vyobrazení v textu*)[17]). Líc této

Jan z Liboslavě: Návrh na kutnohorský tolar.

práce stal se skutečně vzorem pro první český tolar kutnohorský r. 1543, leč český lev ustoupil na rubu říšské orlici a umístěn byl na malý štítek pod poprsím panovníkovým (*viz vyobrazení v textu*).

Jan z Liboslavě: První kutnohorský tolar.

Charakteristickou známkou prací Jana z Liboslavě jsou typická jeho písmena, zvláště nadměrně široké N se silnou příční čarou, písmeno Z podobné číslici 3 a jiné. Libuje si ve zhotovování dvojřádkových jetonů,

[17]) Tento tolar se vyskytuje jako novodobé falsum i v menším průměru, tlustší i s letopočtem 1555.

podobných pražskému groši se štítkem uprostřed, tam, kde na groši je koruna. Užívá dvou křížků nad sebou položených jako rozdělovacích značek v opisech.

Jan z Liboslavě je stejně vynikající řezač kolkův jako jeho nástupce *Jiřík Starší z Rzasné*, uvedený v úřad r. 1557, kdež byl činný až do své smrti r. 1599. Jiřík Starší z Rzasné zove se v relaci z r. 1566 „Der pest und khunstlichst eisenschneider hie im land." Dodával mincovní ražební železa nejen pro Kutnou Horu, nýbrž i pro Prahu a Jáchymov a pracoval velmi četné početní peníze vládní i soukromé. O jeho medailérské činnosti zachovalo se nám velmi málo zpráv. Fiala soudil[18]), že z dílny Rzasného pochází medaile na Maxmiliana a Marii z r. 1577; soudil tak z dopisu Rudolfa II. české komoře[19]), datovaného 24. červencem 1579, dle něhož se vyplatilo Rzasnému *100* tolarů za „Stöckhen und eisen" k zlatým „Gnadenfennige" Maxmiliana II. Zápis tento se netýká zmíněné medaile, práce to kremnického řezače Lukáše Richtra. V uvedeném zápisu mluví se přímo i o „Eisen mit dem Wappen," a nelze zatím stanoviti, o kterou medaili se zde jednalo. O zlatých „Gnadenpfennige" zachovaly se nám četné zprávy, které dnes nelze vztahovati na určité práce, poněvadž to byly často kusy ojedinělé, obdarovaným ihned proměněné v bernou minci.

Fialovu domněnku, že pohřební peníz Ferdinanda I. z r. 1565 je výrobkem Rzasného, nelze rovněž přijmouti. Fiala tak soudil z dopisu arcikníže Ferdinanda cisaři Maxmilianu II. ze dne 7. června 1566 (Regest 8008), kde se mluví o Rzasném: „Und als er auch die eisen erstlich auf die vorig kais. maj. hochlöblichister und seeligister gedächtnuss, zum andern die neue münzordnung und zum dritten auf euer kais. maj. und lieb pildnus und titl verändern, desgleichen auch jungstlich auf die Joachimbstallisch und hiesig Prägerisch münz die furmb auf die guldener, nachdem euer kais. maj. und lieb seine eisen am pesten genedigst gefallen haben, schneiden müssen ..." Z textu je patrno, že slova „seeligister gedächtnuss" znamenají zde tolik, jako naše blahé paměti. Zmíněné pohřební mince (Věstník, tab. I—2) opatřila vídeňská mincovna a mincmistr Adam Hartmann se zmiňuje o těchto pohřebních penízech v rozpočtu, jenž je připojen k dopisu Klamhofferově z 29. ledna 1577 nejv. komořímu Dietrichsteinu, pojednávajícímu o pohřebních mincích Maxmiliana II. (Regest 9049).

I řada medailí, kterou kladl Fiala do dílny Jiříka Staršího z Rzasné proto, že mají opisy české, jsou dnes prokazatelně medailemi Severina Brachmanna (mistra S. B.), o němž se zmíním později. Jsou to vesměs medaile lité, odlévané z modelů, kdežto uměním

[18]) *Ed. Fiala*, Jiřík starší z Rzasné, Věstník, str. 49 a n.
[19]) Regest 8201.

Rzasného bylo rytí kolků, z čehož asi vzešly pak medaile většinou ražené.

Chceme-li zjistiti práce Rzasného, musíme vycházeti z výrobků, jež vyšly určitě z jeho dílny. Jsou to v prvé řadě jeho jetony, zvláště pak jeton jeho vlastní. Tvar štítu, jak jej Rzasný formoval na jetonech, umístění přilbice a fafrnochů povedou k správnému určení jeho prací, které nejsou nijak signovány, což ostatně odpovídá veřejnému postavení tohoto rytce.

Připustíme-li, že početní peníz Petra Keckha ze Schwarzbachu (M. N. 181), jenž se vyskytuje i kombinován s rubem vládního početního peníze kutnohorského (M. N. 674), je prací Rzasného, můžeme dle rubu dokonce předpokládati, že prací jeho je i medaile na jmenovaného Petra Keckha (M. N. 182) (*viz vyobrazení*). Zvláštní obruba, jíž je tato práce

Medaile Petra Keckha.

vroubena, podobající se průřezu převodního řetězu, jakož i písmo, řadí ji k medaili Václava Krocína z Drahobyl (M. N. 215), primátora pražského,

Medaile Krocína z Drahobyl.

(*viz vyobrazení*), kterou se Habich neodvážil s určitostí zařaditi mezi práce mistra S. B., a k jednostranné medaili Daniela Ahníka z Křešic (M. N. 218). Jméno Ahník, jistě neobvyklé, se vyskytuje v Kutné Hoře, neboť dle Lemingera koupil roku 1513 Bohuslav Janovský ze Suchotlesk, úředník mince kutnohorské, dům na Baště pod Vlašským dvorem od Jana Ahníka za 11 kop grošů[20]).

[20]) *Leminger*, l. c., str. 302. — Ahníkové byla stará rodina v Kutné Hoře. V Regist. flav. min. 1480—1489 na fol. 138 je kšaft Ahníka z Křešic z r. 1487 „Já Ahník z Křešic“.,.,., křestní jméno i jména dítek chybějí (dle laskavého sdělení p. *Jana Fialy*, učitele a archiváře v Kutné Hoře, jemuž srdečně děkuji za jeho zprávu).

Všechny tyto práce se vyznačují svéráznou kresbou znaku v rubu, jež se velmi liší od prací skupiny Severina Brachmanna, a ukazuje ruku dovedného rytce, který zejména v drobné práci tohoto oboru získal veliké zručnosti. Není ovšem myslitelno, že by Jiřík z Rzasné, byl-li vůbec medailérem, byl zhotovil jen tyto tři práce. Medaile Krocínova pochází z r. 1589 a nedatovaná Keckhova asi z téže doby, ježto Keckh byl vardajnem v letech 1586—1591. Ostatně i toto přidělení jest posuzovati co nejopatrněji, poněvadž právě z osmdesátých let nemáme o medailérské činnosti Rzasného určitějších zpráv. Z jeho dílny pochází asi malá jetonová medailka Jana Erasma ze Švamberka (M. N. 518), jenž byl od r. 1561—1566 nejvyšším mincmistrem král. českého a byl r. 1562 v sobotu po Božím těle slavnostně uveden do Vlašského dvora v Kutné Hoře[21]), a portretní jeton Mikuláše Waltra z Waltersberku z r. 1569, rady a sekretáře král. českého.

V době působení Rzasného vznikly i medaile Viléma z Rožmberka, z nichž medaile (F. a S. 2507 a M. N. 359) z r. 1588 *(viz vyobrazení v textu)* je podobnou prací, jako tolarová medaile Buriana Trčky z Lípy z téhož roku (Donebauer 3952, M. N. 578). Oba jsou zobrazeni v brnění dle Abondiova modelu pro vládní tolary, medaile mají podobně formovaný znak na rubu a stejný charakter písma. Početní peníz Viléma z Rožmberka (M. N. 358) a s ním související jetony tohoto pána se shodují s početním penízem Zikmunda Kozla z Riesenthalu (M. N. 205), jenž byl v letech 1584—1586 urburářem v Kutné Hoře, a r. 1586 se stal přičiněním komisařů, mezi nimi i Viléma z Rožmberka, kutnohorským horním hofmistrem.

Pražský mistr: Vilém ž Rožmberka.

Z účtů domu rožmberského uvádí Mareš[22]) tyto zprávy o medailích: „1589—90: od dělání kolků na groše počítací a bití grošů v minci 7 kop 39 gr.; 1590: v Budějovicích v minci od bití početních grošů 4 K 27 gr.; 1591: za groš dílem šmelcovým s obličejem Jeho Mi páně dáno z poručení Jí Mi paní, kterýž jest ráčila darovati synu pana Oldřicha z Lobkovic na den sv. Polyxeny, kterýž vážil $11^3/_4$ dukátu, 22 K. 48 gr; 1592: Na 20

[21]) M. N., str. 545.

[22]) *Frant. Mareš*, Rožmberské mincovnictví, Pam. Arch. XV., str. 284.

dukátích, které byly dány k slití grošův s obličejem J. Mi páně Samuelovi zlatníkovi, schází 1 K 54 gr.“

Podle této zprávy soudil Fiala[23]), že i předcházející záznamy se týkají zlatníka *Samuela*. Tomu však odporuje záznam: „1591: Samuelovi zlatníku, kteréhož J. M. ráčil míti na učení v Praze u zlatníka císařského, na koupení potřeb 8 K 56 gr“[24]), dle něhož možno souditi, že Samuel se teprve r. 1591 vrátil z učení. Ostatně je Samuel také uveden až v zápisu z r. 1592. Nedá se dnes zatím říci, kdo byl tímto císařským zlatníkem v Praze. Je však patrno, že Vilém z Rožmberka byl ve spojení i s pražskými umělci, a poněvadž medaile Buriana Trčky z r. 1588 je pražské ražby, lze souditi, že i medaile Rožmberka z r. 1588 vznikla v Praze. Kdo byl autorem těchto prací bude asi těžko zjistiti, neobjeví-li se nějaká určitější zpráva. V té době pracují tři řezači želez[25]) *Michal Stolz*[26]), *Vlk Wirth*[27]) a *Hanuš Schneider*[28]), a z několika let není vůbec zpráv. Snad lze práce jednotlivých řezačů, dodávajících v této době železa do pražské mincovny, rozlišiti okolností, že křížek, jímž začíná nahoře opis, zvláště na Malých grošich, bývá nahrazen čtyřlistou růžicí, která se vyskytuje i na medaili Trčkově a na vládním tolaru z r. 1588.

Zlaté portretní medaile Viléma z Rožmberka (F. a S. 2494, 2495 a 2503) mají ráz mincí, pocházejí asi z ražebny reichensteinské, jsou dílem tamního řezače želez *Matěje Kauerhase*[29]) a byly vydány na oslavu udělení řádu zlatého rouna Vilému Rožmberkovi.

Nástupcem Jiříka z Rzasné je *Jan Klement*, jenž zhotovil řadu početních penízů. Portretní medaile, jež by se mu mohla přiděliti, neznám. Snad pocházejí z jeho ruky znakové medaile Jana Mikuláše z Lobkowic a jeho manželky Evy Eusebie Marie (M. N. 238), a Zdenka Lobkowice (M. N. 244), už proto, že lobkovické početní peníze pocházely z Kutné Hory. Znaková medaile Černína z Chudenic (M. N. 31) a Jiřího z Loksan (M. N. 252), ač kombinované s biblickými medailemi jáchymovskými, daleko staršími, pocházejí podle českých opisů asi také z Kutné Hory.

Počátky činnosti jihlavského rodáka, medailéra *Valentina Malera*, nejsou nám dosti známy. Zvláště nejsou zjištěny z prvních let jeho působení práce ražené. Habich je uvádí teprve od roku 1589, kdy jsou již opatřeny značkou CVM . PRIV . CAES . V . M . a pod. Z listin je však zřejmo,

[23]) Stempelsammlung, IV., str. 1330.

[24]) *F. Mareš*, Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným, Pam. Arch. XVII., str. 353.

[25]) *Em. Nohejlová*, Příspěvek k otázce Bart. Albrechta, N. Č. Č. IV., str. 20 a n.

[26]) Stempelsammlung, IV., str. 1344.

[27]) l. c., str. 1366.

[28]) l. c., str. 1339.

[29]) *Eduard Fiala*, Die Münzungen der Herrn Wilhelm und Peter Vok von Rosenberg, Bruxelles.

že Valentin Maler řezal železa k vládním medailím již dříve. V. Boeheim uvádí o tom dvě zprávy[30]) a to:

Regest 5252 (1571. Juni 27.) „Valentin Maler, Jamnizers des Bürgers und Goldschmiedes zu Nürnberg Eidam, erhält auf Rechnung der ihm von Kaiser Maxmilian II. aufgetragenen Arbeit 20 Gulden rheinisch ausgefolgt.“

Regest 5353 (1576 November 5.) „Dem Valentin Mallar, Bürger und Goldschmied zu Nürnberg, werden für einige von ihm für weiland Kaiser Maxmilian II. angefertigte prägkheisen zu irer maj. piltnusphening über Befehl Kaisers Rudolf II. 40 Gulden rheinisch angewiesen.“

Těžko lze zjistiti, o které práce zde jde. Ačkoli Maler se stává zetěm Václava Jamnicera teprve v listopadu r. 1569, mohou se zprávy vztahovati i k medailím starším, ježto již z července téhož roku je znám zápis[31]): „Dieweil sich befindt, dass der alt Wenzel Gamitzer meiner herren stempfeisen (Stempel) zu sein handen genummen und dieselben seinem aiden (Eidam) zu fertigen geben soll, man im sagen, wann die gefertigt, mein herrn dieselben zuzustellen.“

Za práce Valentina Malera považuji ražené medaile, zhotovené dle nápisu na oslavu čtyřicetiletých narozenin Maxmilianových, s dvouhlavým orlem v rubu a s burgundským štítkem na jeho prsou. Vystihují celkem ráz Malerova umění a jsou signovány na úseku ramene vyvýšenou značkou WA, jež byla vryta již do razidla, avšak postavena šikmo, takže nezbylo dosti místa pro druhou nožičku M. Podle toho, jak jednotlivé kusy medaile byly vyraženy, zachovala se i tato značka v různých záhadných podobách.

Valentin Maler: Medaile Maxmiliana II.

[30]) Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen, VII—1888.

[31]) *Max Frankenburger*, Beiträge zur Geschichte Wenzel Jamnitzers und seiner Familie, Strassburg 1901, č. 62.

Sem patří medaile bez letopočtu průměru 27 *mm* (Donebauer č. 1229) *(viz vyobrazení)* a dvě medaile větších rozměrů se stejným lícem a s různým rubem z r. 1567 (Donebauer č. 1227) a 1568 (Donebauer č. 1231) *(viz vyobrazení)*. Tyto medaile souvisejí s medailí Malerem signovanou na Jakuba Scholze (M. N. 514), s medailí na Ludvíka Schaibleina (Riechmann XVIII.—168) a Vlka z Brenningen (Riechmann VI.—211), jichž zvláš ním znakem je nápis na stuhách v rubu, který je i na právě uvedených medailích Maxmiliánových. Mají stejný třílistový okrajový věnec, přerušený v kvadrantech, jako právě uvedená větší medaile Maxmilianova.

Těžko lze říci, čí prací jsou dvě malé ražené medaile na Maxmiliana, pocházející ještě z doby, kdy nebyl císařem, (práce tyto opatřeny jsou jen titulem ROM · BOHE · REX ·), tedy z let 1562—1564 (Donebauer č. 1230 a Berger č. 659). Poprsí na těchto pracích je napodobeninou Maxmilianova portretu od Leone Leoniho, jehož používal i dvorní medailér J. Deschler[32]), takže bývají někdy i tyto medailky připisovány jemu. Rubu, jenž je na medaili uvedené u Bergra pod č. 659, užívá později Valentin Maler i na svých signovaných medailích Rudolfových z r. 1589 (Hergott XII.—IV a V). Přes to bych soudil také spíše na původ těchto prací z dílny Deschlerovy, poněvadž državu s ratolestmi, velmi podobnými on m na medaili Berger 659, shledáváme již na Deschlerově medaili na korunovaci Maxmiliana II. ve Frankfurtě n. M. z r. 1562 (J. a F. 2101).

Malá zlatá medailka b. l. s poprsím Maxmiliana II. v líci, s letícím orlem a zeměkoulí v rubu, ze sbírky vídeňského kabinetu *(viz vyobrazení v textu)*, kresbou šatu se blíží oběma právě zmíněným medailkám z let

Valentin Maler(?): Maxmilian II.

1562—1564, dle nápisu nemůže však pocházeti z doby před r. 1564. Orel v rubu je ztrnulý, lístkový okraj neumělý. Maler sice později napodobuje Abondiovu medaili s letícím orlem a zeměkoulí (Abondio, tab. II. — 1 a Arch. f. Med. u. Pl. I., tab. XI.—4), ale opatřuje ji na zlatých kusech signaturou $\widehat{VM}$ stejně, jako v době, kdy již své práce označuje jako privilegovaný medailér, napodobuje Rudolfovu medaili Antonia Abondia (Domanig P. M. 120). Ostatně byl tchán Malerův Václav Jamnicer, norimberský zlatník, se svou rodinou již dlouho zaměstnán dvorskými pracemi a je tedy pravděpodobno, že Václav Jamnicer získal zakázky

[32]) Conterfedter in stain (Regest 5001).

i svému zeti, zvláště když dvůr v té době neměl po ruce jiných dovedných řezačů železa. Již r. 1558 uvádí se jako dvorní dodavatel Hanus Gämniczer, norimberský zlatník (Regest 4953)[3]). Zdá se, že r. 1564 Jämniczer pracuje i ve Vídni, ježto bývá nazýván „goldschmied alhie" (Regest 4968). Od r. 1566 vyplácí se mu do Norimberka řada splátek za dodané práce.

Jistě se nedostalo Malerovi titulu privilegovaného rytce za medailérskou činnost v okruhu občanských osob. Již dříve byl patrně čilým dodavatelem panovnického dvora, jenž pro četná vyznamenání a obdarovávání potřeboval medailek ražených. Dvorské práce byly Malerovi zadávány prostřednictvím tchána, jak svědčí regest z r. 1571, kde se mluví o něm jako o zeti Jamniczerově, a konečně i regest č. 5278 ze 24. února 1572, kde se praví: „Dem Goldarbeiter Hanus Jamniczer (švakrovi Malerově) werden nachdem er der kais. maj. zwai eisen, darin ir maj. etc. pildnus ist, zu Nürnberg zurichten und schneiden laszen, für diese Arbeit 20 Gulden bewilligt." Habich přiděluje Malerovi i medaili na Maxmiliana II. (Abondio III.—1), k níž je razidlo uloženo ve vídeňské sbírce razidel pod č. 58.

Za Rudolfa II., až asi do r. 1589, není Maler, jak se zdá, ve styku se dvorem; je to doba, kde byl Antonio Abondio hlavním dvorním dodavatelem. Maler pracuje na počátku své činnosti též několik medailí českých pánů, tak medaili Hanuše Erasma ze Švamberka (M. N. 516), již Erman datuje r. 1568, medaili na Krištofa Kříže Letňanského z r. 1571 (M. N. 134) a v téže době na Jiřího Pichla z Pichlberku (M. N. 308).

O výše zmíněné medaili na Scholze praví Miltner-Neumann, že byla ražena v Jáchymově, a že teprve v novější době se dostalo dotyčné razidlo do Vídně, kde je do dnes uloženo. Nemohu to potvrditi, ježto razidlo k Scholzově medaili tam uloženo není. Nelze prokázati, že by se byl V. Maler zdržoval jako samostatný rytec v Jáchymově, ani že by tam byl býval zaměstnán. Z okolnosti, že se po roce 1592 objevuje pražský arcibiskup Zbyněk Berka na medaili vytvořené Malerem (Abondio tab. VII.—6), soudím, že Maler zajížděl po r. 1590, kdy opětně pracoval pro rakouský dvůr, zase do Čech a do Prahy.

Z pozdějších portretních prací Valentinem Malerem signovaných je nejlepší uvedená medaile Rudolfa II. (Domanig P. M. 120). Četně vyskytuje se t. zv. medaile 10 císařů s portrety 10 Habsburků z r. 1594 a řada různých a různě křížených medailí s portretem Rudolfa II. na líci a se znaky kurfirstů v rubu, uvedené u Donebauera pod č. 1402, 1404, 1407, 1409. Stejný líc s těmito medailkami má i medailka s korunovaným R mezi olivovými ratolestmi v rubu (Donebauer 1403). Sám sebe zvěčnil Valentin Maler na vlastním početním penízu (Donebauer 3573). Kdežto ještě v prvních dvaceti letech své činnosti se věnoval hojně soukromé lité portretní medaili, soustředil se v posledním desetiletí 16. století hlavně

[33]) Patrně syn Václava Jamniczera, jenž se stal mistrem r. 1563 (viz *Max Frankenberger*, l. c., č. 52).

na privilegovanou řemeslnou výrobu ražených vládních medailí, jejichž výrobě věnoval se i jeho syn Kristian, jenž pracoval za Matyáše, Fridricha Falckého i Ferdinanda II.

První portretní vládní medailí *Kristiana Malera* je oválná medaile Rudolfa II. z r. 1603 (Donebauer 1416), kterou se oslavuje vítězství nad Turky (Horský 1216). Českého lva na rubu má i medaile na kurfirsty z r. 1607 a 1608 (Dobneauer 1417). Matyášovy medaile Malerovy mají povětšině všeobecný ráz, patrně aby jejich odbyt nebyl omezen na určité území. Maler zhotovil několik různých líců a rubů, jež pak na četných svých ražbách kombinoval. Z jeho portretních prací možno zařaditi mezi české medaile t. zv. medaili 11 císařů z r. 1613 (Donebauer 1871). Pro nás jsou významné jeho portretní medaile krále Fridricha, které patří i k jeho nejlepším pracím. Jsou to oválné medaile s poprsím Fridricha (Donebauer 2032) a Fridricha i Elišky (Donebauer 2034). Z jeho řady portretních medailí Ferdinanda II. je význačně českou jen medaile na českou korunovaci z r. 1617 (Medaile IV. 28. 5.). Ze soukromých uvádím medaili hraběte Arnošta Mansfelda (Donebauer 3576).

Ražená posmrtná medaile Ludvíka a Marie asi z r. 1530 — 1532 (Donebauer 984) na bitvu u Moháče[34]) a související s ní medaile královny Marie (Donebauer 985) jsou stejně, jako medaile na Ferdinanda I. a Karla V. z r. 1531/1550 (Bernhart 143), příp. z r. 1531/1557 (Bernhart 143a) a medaile na Ferdinanda I z r. 1541 (Markl 2036—2040) pracemi kremnického řezače želez *Krištofa Füssla.*

Ražené napodobeniny medailí Antonia Abondia z r. 1570 a 1572, popsané u Donebaura pod č. 1232—1234, s portréty Maxmiliana II., jsou pracemi kremnického medailéra *Lukáše Richtra,* stejně jako medaile Donebauer 1224 a 1225, jež jsou kopiemi práce Leone Leoniho. Tyto medaile z r. 1563 a 1563/1577 se vyskytují velmi často a byly asi udíleny jako válečná vyznamenání. Čtyřhrannou medaili s portretem Ferdinanda I. z r. 1550 (Donebauer 1022) považuji dle kresby orlice za blízkou ražbám hallským.

Řada plochých portretních medailí (jetonů) na úmrtí Maxmilianovo a jeho pohřeb v Praze jest prací vídeňských rytců *Mikuláše Engla* a *Hanuše Jakuba Khiferа.* Zdá se, že nebylo tenkráte právě vhodnějších rytců po ruce, a že práce byla jim zadána jen proto, že věc velmi spěchala[35]).

[34]) Medaile je odlita na zvonu Zikmundu na věži chrámu sv. Víta v Praze.

[35]) Regest 9049, 9059, 9080. V dotyčné zprávě Klamhoffrově na Dietrichsteina se praví doslovně „nachdem die zeit der exequien so gar an der hand und ahnjezo alhie uner zwen eisenschneider, die hierin, wie ich besorg, mehr wegen dieser unvermeidlichen notturft als ihrer kunst halben zu gebrauchen, wölliche auch anzaigen, sie haben in söllicher kurzen zeit mit ausmachen vier bildnus- und neun reverseisen, . . . wahrlich gar gnueg zu thuen . . . . . Dovídáme se z vyúčtování (Regest 9080), že většího typu zlatých k obdarování bylo zhotoveno 160, stříbrných k rozhazování 2009 kusů, menšího typu pak „die revers mit ainer schriften" (patrně Donebauer 1244) zlatých 112 a stříbrných 2220 kusů. Za řezání želez dostali rytci 60 tolarů.

Zatím co medaile ražené portretují téměř výhradně rodiny panovnické, oslavuje litá medaile vedle osobností panovnických a z jejich okolí i osoby malé šlechty a občanské osoby význačnějšího postavení. V rozsáhlých řadách prací *augsburských* a *norimberských* mistrů, z nichž zvláště vynikají *Friedrich Hagenauer, Hans Kels, Hans Daucher, Matthes Gebel, Baldwin Drentwett* a j., najdeme málo medailí na osoby pocházející z Čech.

Z nejstarších prací se vztahem k českým panovníkům jest patrně medaile na krále Ludvíka II., k níž kamenný model byl ve sbírce Lannově (II., č. 40), a jí příbuzná medaile na Štěpána Šlika (M.N. 409), které obě považuje Habich za blízké dílně falckého mistra *Hanuše Dauchera.* Byly vzorem pro četné práce v Rudohoří, portretující tytéž osoby.

Do této doby patří i medaile na slavného lékaře Václava Bayera (M. N. 13 a 14), o nichž jednal zevrubně Dr. Antonín Mastný[36]), uváděje domněnky, které o původci těchto medailí byly vysloveny *(jedna z nich vyobrazena v textu).* Nejnověji označuje Marian Gumowski a po něm Habich[37])

Medalie Václava Bayera.

jako autora *Matěje Schillinga,* jenž byl činným jako mincmistr kolem r. 1530 v Toruni a Gdánsku. Jmenovaní poukazují na podobnost jeho mincí s řadou medailí, jež nejnověji Habich sestavil v celek v „Jahrbuch der preussischen Kunstsammlungen". Oba vidí ve značce písmena M.S., při čemž Habich upozorňuje na podobnost písmena S v této značce s obchodním označením šilinku. Habich ovšem není úplně přesvědčen o správnosti tohoto určení. Upozorňuje i na dřevěný portret neznámého z vídeňského musea, signovaný M.W., na němž se v pozadí znázorněné stromy velice podobají stromu na medaili Bayerově. Bude velmi těžko zjistiti vztah karlovarského lékaře k polskému mincmistru Schillingovi,

[36]) Věstník, str. 19 a n.

[37]) *Maryan Gumowski,* Maciej Schilling, Pierwszy Artysta, Medaljer Polski z XVI wieku, Torún 1927 a *Georg Habich,* Reliefbildnis des Tiedemann Giese in Königsberg, Jahrbuch der preusz. Kunstsammlungen, I. 1928, str. 16 a n.

ač podobnost práce na medailích sestavených Habichem je velmi nápadná. Snad dal Heraeus stříbrné odlitky ve Vídni sám zhotoviti a zničil dřevěné modely, jak to učinil častěji. Šťastnější zdá se mi poukaz Habichův[38]) na podobnost Bayerovy medaile s dvoustranným zimostrázovým reliefem s portretem neznámého Jakuba Wollera, signovaným PD a zhotoveným würzburským sochařem Petrem Dellem r. 1529. I zde je v krajině kostra, ležící v rakvi, a též portret neznámého Wollera připomíná kresbu Bayerova portretu.

Dworschak považuje medaili z r. 1527 na hofmistra Ferdinanda I., Viléma z Riesenberka a Švihova (M.N. 570) právem za práci augsburského mistra *Hanuše Kelse*[39]). Od téhož mistra je medaile na arcikn. Ferdinanda a Annu z r. 1523 (Lanna 680), jejíž líc krášlí zvon na svatovítské věži, a z r. 1524 (Lanna 681)[40]), medaile Jiřího z Loksan (M.N. 247, Domanig, D.M. 51) a medaile Ferdinanda I. z r. 1550 (Markl 1985). Jeho práce nutno rozlišovati od prací jeho bratra *Veita Kelse*, jemuž Habich[41]) přiděluje medaile znázorňující tři císaře Maxmiliana I., Karla V., a Ferdinanda I., značené písmeny .V.K. a .VE.K. (Bernhart 42, 43 a 44).

Medaile Eggenberských předků Jana a Baltasara Eggenbergera (N.Z. XX., tab. VI., 1) z r. 1528 a Radigundy Eggenbergerové (tamže, tab. VI., 4) z r. 1521 jsou z dílny vídeňského medailéra *Krištofa Weiditze*. Feldmannovou zásluhou byla zjištěna pěkná medaile rakouského medailéra *Konráda Osterera*, znázorňující „nešťastného" opata Ambrosia ve Žďáru na Moravě, datovaná r. 1534[42]).

Medaili s poprsím Karla V. a Ferdinanda I. v líci a královnou Marií v rubu, jež byla okrasou i Donebaurovy sbírky (č. 1070), považuje Habich[43]) za práci záhadného norimberčana *Petra Flötnera*.

Medaile Jakuba Granovského z Granova (M. N. 91) z r. 1545, jež se vyskytuje na českých zvonech 16. století[44]), připomíná medaili Ondřeje Gullica z r. 1541, již Domanig (D. M. 117, str. 22) klade též do Kelsovy dílny. Obě medaile se shodují velikostí, sestavením opisu i celým tvrdým rázem, jak byly řezány do dřeva. Patří do skupiny medailí, jichž autora Habich označil *„Meister der Eislerin"* (str. 64) dle medaile Anny Eislerin z r. 1540. Habich sice medaili Granovského do skupiny této nepojal, než přes český opis není pochybnosti o tom, že tam patří. Mluví proto i úsek poprsí i typické W v opisu.

[38]) Arch. f. Med. u. Pl. V., str. 168, tab. XX—2.

[39]) *Dworschak*, l. c., obr. 152.

[40]) *G. Habich*, Hans Kels als Konterfetter, Monatsberichte über Kunst und Kunstwissenschaft III., str. 9. a n.

[41]) *Habich*, str. 61.

[42]) *Otto Feldmann*, Beträge zur Kentniss der deutschen Renaissancemedaille, Arch. f. Med. u. Pl. V., str. 10 a n.

[43]) *Georg Habich*, Peter Flötner oder Hieronymus Magdeburger ? Arch. f. Med. u. Pl. V., str. 26.

[44]) Medaile tato je okrasou r. 1548 přelitého zvonu Zikmunda v chrámu sv. Víta v Praze a zvonu Petra zvonaře z Hradce z r. 1546 v Březně (viz M. N. str. 80 a Pam. Arch. XVI., str. 179).

Z dílny norimberského mistra *Matthese Gebela* pochází medaile Floriana Griespecka z r. 1536 (M. N. 92) a z r. 1543 (M. N. 98). Gebel je patrně autorem i medaile Jiřího z Loksan b. l. (M. N. 251), Kateřiny Loksanové z r. 1535 (M. N. 253 a 254.), malých Loksanových medailek (M. N. 248, 249 a 250) a medaile Jindřicha z Platten, nejvyššího kancléře král. českého, z r. 1542 (M. N. 316). Medaili Jana z Pernštýna (M. N. 303) přiděluje Habich augsburskému mistru *Fr. Hagenauerovi*. Medaili Václava Jamnicera pracuje před Valentinem Malerem (M. N. 167 a 168) norimberský medailér *Hanuš Bolsterer* (M. N. 106). Za autora medaile Rosiny Koberové (M. N. 191) považuje Habich (str. 228) saského mistra *Tobiáše Wolfa*. Je s podivením, že při čilých obchodních stycích Čech a zvláště Prahy s Norimberkem a Augsburkem je počet našich osob, tamními umělci zvěčnělých, tak nepatrný. Z portretů pracovaných lipským umělcem *Hanušem Reinhartem* lze sem zařaditi jen medaili Ferdinanda I. z r. 1539 (Domanig P. M. 34).

Medaile *Ludvíka Neufarera* vznikly dříve, než byl ustanoven mincmistrem v Praze (r. 1557). Miltner - Neumann pojal do svého díla medaili dvorního maršálka Ferdinanda I., Leonharda z Velsu z r. 1536 (Domanig, D. M. 190, M. N. 28) a medaili téhož z r. 1543 (M. N. 29). Habich[45]) mu přiděluje portrety Ferdinanda I. (Domanig P. M. 74) a Maxmiliana (Domanig P. M. 97), sám však pochybuje, že by byl pracoval i medaili na Ferdinanda I. a Maxmiliana z r. 1546 (Markl 2111), jež se mu zdá spíše býti prací H. Kelse. Vylučuje z jeho prací medaili Šebestiana Kurcze z r. 1536 (M. N. 220), jež však ani neznázorňuje českou osobnost[46]). Za to nutno považovati za Neufarerovu práci medaili na loketského pána Jeronýma Šlika z r. 1544 (M. N. 431), poněvadž má na úseku ramene jeho značku[47]). Okolnost tuto mám za velmi důležitou pro řešení dosud nezodpovědněné otázky, pracoval-li Neufarer v Jáchymově či nikoliv[48]).

Medaile na královnu Marii, patrně na oslavu svatby r. 1548 s jejím, bratrancem Maxmilianem II., z dílny znamenitého medailéra *Jacopa*

Jacopo Trezzo: Královna Marie.

[45]) *Habich*, str. 119 a n.

[46]) *Habich*, str. 114.

[47]) *Ed. Fiala*, Das Münzwesen der Grafen Schlick, N. Z., 1891, str. 271 (č. 331).

[48]) *Georg Habich*, Eine Medaille auf Quirin Schlaher, Altschlesien, Breslau 1918 str. 91 a n.

Trezzo, rodáka z Milána *(viz vyobrazení v textu)*, má nápis REG. BOEM. (Domanig P. M. 52, Löbbecke 128), a vyskytuje se i spojena s poprsím Maxmiliana II. (Národní museum v Praze) a Ferdinanda I. (Raritätenkabinet č. 70) od mistra *Leone Leoniho*. Medaili, na níž tato poprsí Ferdinanda I. a Maxmiliana II. jsou sdružena (Markl 2117), považoval Fiala omylem za práci Antonia Abondia (Abondio str. 25). I velká medaile s Ferdinandem I. v líci, s Maxmilianem a Marií v rubu (Raritätenkabinet 69) je prací Leone Leoniho. V dílně tohoto italského mistra vznikla řada krásných velikých medailí na členy vladařského domu. Zvláště medaile Ferdinanda I. (Lanna 675, Domanig, P. M. 76) a Maxmiliana (Lanna 714, Domanig P. M. 98), medaile Maxmiliana a Marie s REX-BOHE (Lanna 730), s $\widehat{MM}$ za poprsími

Leone Leoni: Maxmilian a Marie.

(Sbírka Kofler, Hess 1893 č. 182) *(viz vyobrazení v textu)* a Marie samotné (Bernhart 163, 5) byly oblíbeny a staly se pak vzorem pro domácí umělce.

Dworschak přidělil[49]) Maxmilianovu medaili z r. 1568 (Donebauer 1228) medailéru *Lorenci Rosenbaumovi*. Vznik její bych hledal přece jen v dílně Antonia Abondia, poněvadž se písmo shoduje s písmem na Abondiově medaili. (Viz Arch. f. Med. u. Pl. 1913—14, tab. XI. - č. 4.) Upozorňuji zvláště na M s kolmými nožičkami bez příčních výběžků[50]). Ostatně mám za to, že Lorenc Rosenbaum nepracoval ani větší medaile na sňatek Maxmiliana a Marie, již označil Dworschak za jeho práci[51]). Činí tak proto, poněvadž na podobné menší medaili (Lanna 727) na svatbu Maxmilianovu shledal již Erman značku $\mathcal{R}$[52]). Vyobrazuje zmíněnou medaili s rubem „Vyzvědačů", u Lanny byla jako č. 729 s alegorií „Smrti"[53]) *(viz vyobrazení B v textu)*. Uvedenou značku četl již Erman na dvou malých medailkách kurfirsta Augusta saského z r. 1556, resp. 1566, jejichž modely jsou v norimberském germánském museu, ILR. Habich zařadil ji do řady monogramů, jež přiděluje všechny Lorenci Rosenbaumovi, ač nemůže si vysvětliti, proč značka přijímá tuto záhadnou formu. Ve sbírkách

[49]) *Dworschak*, tab. XXIV.—6.

[50]) Tato medaile je uvedena u Josepha-Fellnera pod č. 1858 s monogramem $\widehat{VM}$ pod poprsím. Jde patrně o chybně čtené zbytky neznatelného letopočtu.

[51]) l. c., tab. XXIV—5.

[52]) *Erman*, str. 74 a *Habich*, str. 137.

[53]) Též ve vlastní sbírce.

Národního musea pražského je výše zmíněná medaile na Maxmiliana a Marii kombinována s rubem, jenž nebyl dosud, pokud vím, publikován *(viz vyobrazení A v textu)*. Je to štít s mnohopolním znakem, ověšený řádem zlatého rouna a korunovaný arcivévodskou korunou, uprostřed s rakouským štítkem. Opis: ⊠ MAXIMIL ⊠ ⊠ D ⊠ G ⊠ AR - CHIDVX ⊠ AVSTRIAE ⊠ ⊠ a letopočet 1558 rozdělený křížkem koruny. Rub

A *B*

J. Deschler: Maxmilian a Marie.

medaile je silně ciselován, i letopočet je přepracován v r. 1538. Štít připomíná známou Deschlerovu medaili na Ferdinanda I. (Domanig P. M. 79), k níž model je ve Vídni, a kterou i Domanig považoval za práci *Joachima Deschlera*. Podobný rub se znakem ověšeným toisonem zhotovil Deschler také k medaili Ferdinanda I. z r. 1545[54]) (Markl 2013, Hergott III—35) a Maxmiliana z r. 1548 (Lanna 715). Ostatně je i umístění malého štítku uprostřed velkého znaku u Deschlera běžným. (Viz medaili Fl. Griesbecka, Domanig D. M. 161.) Proto bych i malou medaili Ferdinandovu b. l. (Markl 2067) spíše zařadil do prací, k nimž model dodal Deschler, než bych ji přidělil L. Rosenbaumovi, jak činí Habich[55]).

Deschler je tedy asi autorem nejen charakteristického rubu, nýbrž i líce naší medaile, jež je kopií práce Leone Leoniho. Není třeba pak hledati jiného autora pro výše uvedenou signovanou medaili Maxmilianovu, která má na líci shodnou kresbu a v rubu sloučená MM s andělíčky (Lanna 727). Pak rozluštíme snadno i monogram, rozložíme-li jej prostě v prvky, z nichž se skládá: JDLR po př. IDELR, neboť vidíme, že jde o monogram právě jmenovaného dvorního medailéra Joachima Deschlera, jenž užívá jak monogramu $\widehat{JD}$ (viz Erman str. 50 a Habich str. 249), tak i někdy komplikovanější značky $\mathcal{R}$.

Maxmilian byl zvolen českým králem již r. 1548 jako 21 letý. Medaile z této doby vyobrazují ho bez vousů. Jsou tedy uvedené medaile medailemi

[54]) Líc je odlit též na zvonu Zikmundu v chrámu sv. Víta.

[55]) *Habich*, str. 131.

korunovačními z r. 1562, jak konečně svědčí o tom i andělíčkové, držící korunovaný český znak na menší signované medaili. Rub naší medaile z r. 1558 je tedy starší, a Maxmilian je tam také označen jen jako arcikníže rakouský. Ostatně mluví pro Deschlera jako autora těchto medailí i medaile Domanig P. M. 77, kde poprsí Ferdinanda I., zřejmá to práce Deschlerova, je na rubu kombinováno s poprsím Maxmiliana a Marie z medaile signované . Charakter písma je určitě Deschlerův. Zvláště bych upozornil na typické W, jež snad nikde není tak kresleno, jako u Deschlera. Poněvadž pak je signatura L—R na biblické medaili z r. 1565 značkou kremnického mistra Lukáše Richtra, jak jsem prokázal v článku o kremnických řezačích 16. století, bude nám výsledky Habichovy práce zrevidovati a vyloučiti z ní práce Deschlerovy.

Z českých medailí jsou pracemi J. Deschlera, mimo uvedené korunovační medaile Maxmiliana II., ještě medaile Ferdinanda I. a Maxmiliana z r. 1548[56]) *(viz vyobrazení v textu s vrytým letopočtem 1553)*, medaile Floriana Griespecka z r. 1552 (Domanig D. M. 161), medaile Vratislava z Pernštejna, vesměs osob z okolí vladařova, jež snad dlely s dvorem v Praze, ba i medaile Pražana Floriana Abela b. l. (Habich str. 151).

J. Deschler: Ferdinand I. a Maxmilian.

Deschler odešel koncem roku 1566 na odpočinek. Snad je i Griespeckova medaile z r. 1567 (M. N. 102) ještě jeho prací.

Tyto medailéry nelze ovšem považovati za mistry české, neboť české práce jsou u nich výjimkou. Vznikly jen náhodou, když se dvůr zdržoval v Praze. Medaile habsburských panovníků všeobecného rázu vztahovaly se pak na celou říši.

Teprve Dworschakem zjištěný medailér *Severin Brachmann* (Mistr S. B.), asi Deschlerův žák, pracuje v druhé pol. XVI. stol. po delší dobu v Praze a stává se medailérem naší drobné šlechty a zámožnějšího občanstva. Již Adolf Erman uvádí[57]) mistra S. B. a přiděluje mu 4 medaile z let 1571—1581, z nichž jediná je značkována. Domanig[58]) zná podle zvláštního písmena H s dlouhou příční čarou jakéhosi „Meister mit dem

[56]) Poprsí Ferdinanda i Maxmiliana z této medaile se vyskytuje též se skříženými tyčemi na rubu (Wellenheim 6901 a dražební seznam firmy Otto Helbing 1902, č. 1690), líc s Maxmilianem zdobí okraj zvonu Zikmunda na svatovítské věži.

[57]) *Erman*, str. 64.

[58]) *Domanig* D. M., str. 27.

H", označuje jej za napodobitele Deschlera a připisuje mu 7 kusů z let 1581—1584 a jednu medaili z r. 1586. Habich spojuje[59]) obě tyto řady v celek a rozmnožuje je na 42 kusy z let 1569—1588, většinou nesignované. Konečně dokazuje Dworschak[60]), že i medailérské práce z let 1553 až 1559, jež Habich shrnul pod titulem „Meister des Heidegger," lze považovati za práce mistra S. B., a že je nutno tuto řadu doplniti jeho pražskými pracemi z let 1558—1570, abychom poznali plody více než 40leté souvislé činnosti tohoto našeho znamenitého umělce XVI. stol., jemuž vděčíme za obrazy tehdejších pražských význačných občanů, svědčící nejen o dobré škole, ale i o značném vlastním nadání. Jest zásluhou Dworschakovou, že určil, kdo se skrývá pod signaturou S. B.[61]).

České nápisy na medailích, znázorňujících české osobnosti, přivedly Fialu na myšlenku, že jde o práce z dílny Jiříka Staršího z Rzasné, rytce kutnohorského, což dnes je definitivně vyvráceno prací Dworschakovou, která uvádí 75 prací Severina Brachmanna. Řadu tuto Dworschak ještě značně rozšiřuje ve svém pojednání „Die Renaissancemedaille in Oesterreich." Brachmannovu pražskou činnost ohraničuje Dworschak lety 1558—1581 a klade do této doby tyto medaile:

1558 Joachim Camerarius, Habich 155.
1563 Veronika Berzkovská (Věstník II.—13).
1564 Matěj Ornis z Lindperka (Národní museum v Praze) (*viz vyobrazení v textu*).

Severin Brachmann: Matěj Ornis z Lindperka.

1565 Adam Horký z Vysoké (Sbírka Mikšova).
1565 Jan z Valdštýna (M. N. 583).
1568 Jan hrabě Rosdražov (M. N. 347).
1569 Václav Ecker (M. N. 44).
1570 Jan Škréta Šotnovský (M. N. 548).
b. l. Eliška Hohenwartová (Dworschak, S. B. 28).
1571 Jakub Fröhlich z Freudenfelsu (Habich 162).

[59]) *Habich*, str. 162.

[60]) *Dworschak*, S. B., str. 63 a n.

[61]) V knize sňatků farního chrámu sv. Štěpána ve Vídni našel Dworschak záznam: „1583 září 26. Severin Brachmann ain conterfechter allhie nimbt Mariam ein junckfrau des Lorenz Khelners seligen eliche tochter".

1571 Petr Sickius (Löbbecke 371).
1572 Heřman Warlich z Bubna (Habich 162).
1572 Mikuláš Michel z Olznic (Habich IX.—7 a 7a).
1572 Eliáš Behem z Bawenberku (Habich 163).
1572 Sixtus z Ottersdorfu (M. N. 298).
1573 Adam a Prudencie Myslíkovi (M. N. 285).
1573 Zdeněk a Pomnina ze Šternberka (M. N. 560).
1573 Bohuslav Mazanec z Frimburka (M. N. 262).
1575 Bohuslav Felix z Lobkovic (Dworschak, S. B. 40).
1577 Helmich Ochsenfelder (Dworschak S. B. 41).
1578 Kryštof z Karlovic (M. N. 25).
1579 Vojtěch Kapoun (M. N. 178).
1580 Adam Huber Mezířický z Riesenbachu (M. N. 145).
b. l. Mikuláš Rydl z Neuenberku (M. N. 669).

Neuvádím tu medaile na osobnosti slezské[62]) a mimo české vůbec, doplňuji však řadu uvedenou Dworschakem pěknou medailí Klementa Beckra z r. 1581 s rubem jáchymovské biblické medaile, vyobrazené v katalogu Wilmersdörfferově (1905—č. 188), nyní v Národním museu v Praze.

Dworschak zjistil, že medaile s vlastním portretem a znakem, jíž náš slavný zvonař Jan Brikcí z Cinberka označoval své zvony, je zřejmou prací Severina Brachmanna. Medaile, jež má nápis v líci: BRICCIVS AERIS FVNDITOR A STANIMONTE a v rubu: DEVS ADIVTOR ET PROTECTOR MEVS 1575 s písmeny B—Z—zC po stranách klenotů znaku, je na zvonu z r. 1580 v Březových Horách[63]).

Dworschak myslí, že v r. 1585 zajel Brachmann znovu do Čech, a že tam zhotovil medaile na Josefa Seifferheldta, lékárníka v Čes. Budějovicích, a na Viléma z Rožmberka (M. N. 351). Za nejstarší českou práci Brachmannovu považuje kamenný model medaile Anny Jaroslavovy z r. 1554 (Donebauer 3480), chovaný nyní ve sbírce mnichovského kabinetu. Kladl bych jeho vznik spíše do doby, kdy působil ve Vratislavi.

Osobnost Severina Brachmanna je ještě v mnohém záhadná. Z českých nápisů na jeho medailích z různých let dá se souditi, že ovládal českou řeč, a že byl snad i rodem Čech, jenž se v Německu vyučil umění medailérskému. Počíná pracovati ve Vratislavi, pracuje dlouho v Praze a zakončuje svoji činnost ve Vídni, kde je zvláště činným pro arcivévodu Ferdinanda tyrolského. Snaha Dworschakova prokázati, že Severin Brachmann pracoval s počátku medaile členů habsburského domu, zdá se mi přece jen poněkud násilná. Právě některé z těchto medailí, Dworschakem přidělené dílně Brachmannově, vybočují poněkud z charakteristické linie jeho prací.

[62]) Četné medaile na osoby slezské svědčí, že Brachmann konal z Čech několik cest i do Vratislavi.

[63]) *Dr. Antonín Podlaha*, Soupis památek hist. a uměl. v pol. okresu příbramském, Praha 1901, str. 219 a 221.

Dworschak přidělil medaili Maxmiliana a Marie z r. 1558 a s ní související jednostrannou velkou medaili královny Marie, jakož i medail Ferdinanda I. (Dworschak XXVI. — 5) z vídeňské sbírky mistru Brachman ovi. Směšují se zde podobné práce Deschlerovy a Brachmannovy, k čemuž ještě přistupuje Habichovo přidělení části vládních medailí Deschlerových Lorenci Rosenbaumovi. Vrátíme-li Deschlerovi část prací, signovaných monogramem $\not{P}$, shledáme, že patří i vládní medaile, jež zde Dworschak přidělil Brachma novi, tomuto umělci. Práce Brachma novy jsou sice velmi podobné medailím Deschlerovým, jehož byl asi žákem, lze je však přece jen rozlišiti. Není myslitelno, že by ho dvůr byl zaměstnával v době, kdy tam působil jeho tak oblíbený učitel Deschler. Medaile Ferdinanda I. (Dworschak XXVI.—5) je tak podobná medaili téhož panovníka Domanig P. M. 77 a 79, že nelze pochybovati, že jsou to práce téhož mistra, zvláště když i písmo na medaili Dworschakem uvedené i na medaili Domanig P. M. 77 je úplně shodné, a medaile Domanig P. M. 77 má v rubu líc z medaile Domanig P. M. 101, na němž byl shledán Deschlerův monogram $\not{R}$. Oč bližší je medaile Maxmilianova z r. 1558 (Dworschak XXVI—3) Deschlerově medaili z r. 1548 (Domanig P. M. 81) svým perličkovitým okrajem, než pracím Brachmannovým, na nichž je opis volně vsazen do pole nebo ohraničen jen čarou. Žák opustil svého mistra, aby pracoval samostatně, a pustil se do světa. Není podobno pravdě, že by byl již v počátcích své činnosti mohl zatlačiti u dvora oblíbeného mistra. Nikde není o něm v archivech zmínky, kdežto Deschler se objevuje častěji. Kdyby ho byl dvůr zaměstnával od počátku, byl by se jistě k němu vrátil i později, kdy v řadách Brachmannových prací marně hledáme člena vladařského domu. Nedostatečné styky Brachmannovy s dvorem dají se vysvětliti tím, že v letech, kdy Brachmann pracuje v Praze, Maxmilian II. používal k pracím medailérským svého dvorního medailéra Antonia Abondia. Medaile královny Marie, na rubu se sedící „Trpělivostí", pohlížející na anděla s křížem v oblacích (Donebauer 983), není prací Brachma novou, jak soudí Dworschak[64]), nýbrž je ražbou rudohorskou. Revers vyskytuje se i kombinován s medailí Maxmiliana II. z r. 1549 (Lanna 674). Řekl jsem již, že bych ji spíše označil za práci Jeronýma Dietricha.

Antoniem Abondiem, medailérem italského původu, zabývá se zevrubně Fiala v monografii „Antonio Abondio, keroplastik a medailér ve službě císařů a králů Maxmiliana II. a Rudolfa II.", v níž dokazuje, že byl od r. 1566 císařským „Konterfetterem" a že dlel a pracoval v letech 1580—82, jakož i od roku 1586 až do roku 1593 v Praze, a byl na dvoře Rudolfa II. na hradě pražském.

Za české jeho práce možno mimo medaile na Maxmiliana II. (Abondio II- 1 a 6) a Rudolfa II. (Abondio V—1, 2, 4) považovati medaili osobního lékaře dvorního Jana Crato z Kraftheimu b. l. (M. N. 212), moravského

[64]) *Dworschak*, l. c., str. 226.

protomedika doktora Tomáše Jordána z r. 1570 (Abondio 21), Michala Peterle (Abondio V—8), Vratislava z Pernštýna (Abondio IV — 3), stavitele Pietra Feraboscho (Abondio IV — 5), alchymisty Jeronyma Scotta (Abondio V — 9), Leonharda IV. z Harrachu z r. 1585 (Abondio VII — 1), Julia hraběte ze Salmu z r. 1567 (Abondio I. — 4), Jana Calephusa a Jana Ephraima, biskupů české církve bratrské z r. 1587 (Abondio VII — 3 a 4) a j. Od Antonia Abondia pochází i vzor pro české tolary, ražené za vlády Rudolfa II. v Praze, v Kutné Hoře, Jáchymově a Budějovicích. Tento mistr přináší domácí medaili vliv umění italského, avšak i veliké nadání vlastní. Na jeho rubech mizejí znaky dle vzorů německých a nastupují figurální scény, ač se zdá, že někde vyhovuje přání svých zákazníků a nechává snad znaky zhotovovati rukou svého pomocníka. Práci Fialovu o Abondiovi doplnili Bernhart, Habich [65]) a nejnověji Dworschak v pojednání „Die Renaissancemedaille in Oesterreich" a článkem „Urkunden und Regesten zur Biographie des Medailleurs Antonio Abondio[66]), kde zjišťuje, že zemřel v květnu 1591.

Antoniův syn *Alessandro Abondio* není bezprostředním nástupcem svého otce. Byl v době jeho smrti patrně ještě dítětem, ježto r. 1606 se o něm v dopise mluví jako o jinochovi. Přes to se stal tohoto roku dvorním medailérem. Jeho pražskou činnost vylíčil jsem podrobně v článku „Alessandro Abondio"[67]). Popsal jsem tam 18 medailí Rudolfa II. a 7 medailí Matyášových. Doplnil bych dnes tuto řadu medailí Karla svob. pána z Lamberku (M. N. 700), jenž byl r. 1606 jmenován pražským arcibiskupem, a zemřel r. 1612. Důmyslná alegorie „Naděje" na rubu této práce je důstojna svého mistra. Nezvyklý je lístkový okraj na obou stranách. Zařadil-li jsem mezi práce Alessandra Abondia kulatou medaili Matyášovu s uherskou korunou s letícím jeřábem[68]) v rubu, musím mu přiděliti i těsně s ní související oválnou medaili na Matyáše (Donebauer 1865, J. a F. 1866), poněvadž obě práce jsou v kresbě obličeje i šatu úplně stejné. Oválná medaile se vyskytuje s kroužkem odlitým s ní z jednoho

Alessandro Abondio: Rudolf II.

[65]) Beiträge zu Antonio Abondio, Arch. f. Med. u. Pl. I. str. 97 a násl.
[66]) W. N. Z., 1928, str. 107 a n.
[67]) N. Č. Č., IV., str. 30 a n.
[68]) N. Č. Č., IV., tab. II., č. 12.

kusu a byla asi častěji rozdávána jako vyznamenání. Zvláště poukazuji na malou oválnou medaili Rudolfovu s kozorožcem nad zeměkoulí v rubu z vídeňského kabinetu, jež nebyla dosud publikována *(viz vyobrazení v textu)*.

Medailérem hierarchie byl na konci 16. věku žák Antonia Abondia *Raphael Ranghieri* (signující RR), jemuž Dworschak přiděluje medaile kazatele Jakuba Chimarrhaeusa (M. N. 26 a Dworschak XXVII — 7), Hieronyma Wurmpranta z r. 1574 (Abondio V — 7) a Jana II. Trautsona (Abondio VII — 2).

Příbuzné pracím Raphaela Ranghieriho jsou medaile, jež Fiala seskupil ve školu Abondiovu, jež však Kenner i Domanig neprávem přidělili Alessandru Abondiovi. Pocházejí od některého dovedného žáka Antonia Abondia, jenž původně pracoval ve Vídni a přešel pak do Prahy. Typické jsou jejich znaky s kolčí helmou a hadrovitě splývajícími fafrnochy na rubu. Za české práce tohoto dosud nezjištěného umělce, o němž jsem vyslovil domněnku, že je to snad sám Ranghieri, počítám medaile:

1602 Adama Linharta z Najenperku (Abondio X — 1).
1603 Martina Fruweina z Podolí (Abondio X — 2).
b. l. Erasma van de Perre (Abondio X — 3).
1607 Hanuše Hoffmana (Abondio X — 4, N. Č. Č. IV, str. 42).
b. l. Mikuláše Haunoldta (Abondio X — 5).

Jako Alessandro Abondio nepracoval téměř medailí na soukromé osoby tak se zase našemu umělci nedostalo zakázek dvorních. Snad se podaří, osvětliti blíže tohoto záhadného umělce, jenž svých medailí nikdy nesignoval.

Nutno upozorniti zde ještě na zlatníka *Pavla van Vianen,* od r. 1603 v Praze pracujícího, jenž byl činným jako medailér, zhotovil čtyři pěkné, velké medaile alegorické, mezi nimiž i portretní na Rudolfa II. (Domanig D. M. 456). Zvláštní zmínky zaslouží si i dvorní zlatník *Jan de Vos,* od r. 1605 v Praze činný, jenž pracoval i řadu portretních medailí, z nichž nejznámější jsou dvě maličké ovální jednostranné medaile na krále Matyáše a Annu z r. 1614 (Donebauer 1870). Ostatní jeho práce se netýkají českých osob.

Dworschak[69]) vyobrazuje i medaili Martina Schlumbergera z r. 1592 (M. N. 512), jejž Rudolf II. v tomto roce povýšil do rytířského stavu. Primitivní práce souvisí úzce s medailí chebského purkmistra Cramera (M. N. 208) z téhož roku. Na obou jsou stejně formované znaky, v opisu pěticípé růžice a obě mají v textu slova „seines Alters" jakož i stejný typický letopočet s 2 = Z. Bude to asi práce některého českého zlatníka, jenž se pokoušel i v medailérském umění. Stejně ubohou prací neznámého nám řemeslníka oslavil Jan Albín Šlik r. 1609 svůj sňatek s Janou z Wildenfelsu (M. N. 436). Do této skupiny vřadil bych i medaili Henyka (Jindřicha) Waldsteina (M. N. 702) s českým opisem z r. 1601: HLED NAMNE · ZNEY ·

[69]) *Dworschak,* tab. XXVIII č. 1.

SEBE · NAYDESSLI · SEBE · BEZWADY ·, již Habich[70]) označuje za blízkou dílně Malerově a jež dosvědčuje, že její autor znal česky. Ostatně je Jindřich Waldstein zvěčněn ještě r. 1614 na malé ovální medaili (M. N. 585), pocházející od jiného umělce.

Medaile Albína z Greifenberku z r. 1597 (M. N. 2) *(viz vyobrazení v textu)* patří stejně jako medaile pražského šiftaře Bernardtina Elsassera z r. 1593 (M. N. 61) do skupiny, jejichž autora označil Habich, jak mne upozorňuje, jako *„Nürnberger Wachsbossierer um 1600."* Na jedné medaili této skupiny z r. 1602, neuvádějící jména zobrazeného, je v rubu lehce vryto jméno Adam Stuer, snad jméno autora této skupiny. Elsasser byl hledaný šiftař, dvorem hojně zaměstnaný, a Albín z Greifenberku pražským senátorem. Z českého nápisu na jeho medaili soudím, že autor její byl si pro zakázku v Praze[71]). Medaile Jindřicha Thenna z r. 1587, (Lanna 1068) signovaná Valentinem Malerem, ukazuje, že našemu medailérovi byly Malerovy práce vzorem.

Medaile Albína z Greifenberku.

Těžko lze říci, kdo je autorem medaile Jana Drachovského z r. 1573 s českým nápisem v rubu: OBOZIE · MVG · NEZA · TRACVGZ · D · VSSI · MV · ZHR · ZISSNIKI · 13 · *(viz vyobrazení v textu)*, známé ve dvou obměnách (M. N. 39 a 40), ježto tato osobnost je úplně záhadnou. Dle letopočtu a celkové práce soudím na školu augsburského mistra *Balduina*

Medaile Jana Drachovského.

[70]) *Habich*, str. 206.

[71]) O autoru této skupiny uvažuje i *Oskar Gessert*, Nürnberger Wachsbossierer um 1600 (Thomas Stör?). Arch. f. Med. u. Pl. V. str. 6 a n. Soudí na zlatníka Tomáše Störa.

Drentwetta[72]). Do poslední epochy tohoto mistra, činného 48 roků, nutno nepochybně počítati i oválnou medaili Václava Budovce z Budova a jeho choti Anny z r. 1607 (M. N. 20) a to nejen dle portretů, nýbrž i dle sestavení opisů.

Upozornil jsem již[73]), že oválná medaile Petra Voka z Rožmberka (M. N. 369), datovaná r. 1611, se nedá dobře zařaditi mezi práce Alessandra Abondia, jak se dosud činilo. Hlavně způsob datování na úseku ramene nemluví pro Abondia. Nenašel jsem sice zpráv, že by byl soudobý znamenitý rytec pražské mincovny *Hanuš Konrád Greutter* pracoval také medaile, ač čísla v letopočtu na medaili Petra Voka podobají se velice číslům užívaným tímto rytcem na korunovačních medailích. I medaile na Fridricha Falckého z r. 1619 (Donebauer 2031) zdá se býti prací některého domácího medailéra, jenž nebyl právě mistrem svého umění. Těžko i jen přibližně označiti autora medaile Petra Voka z Rožmberka (F. a S. 2510) z r. 1592. Nejvíce podobné práce z této doby jsou medaile norimberského medailéra *Matthäuse Carla*, jenž však obyčejně signoval svá díla. Je veliká řada napodobitelů jeho prací, jak v jižním Německu, tak i ve Slezsku, kdež bych původ této práce hledal nejspíše.

Monogram IDB, jímž označena je ovální medaile, kterou byl oslaven r. 1613 sňatek Fridricha Falckého s anglickou princeznou, byl rozřešen Sillibem jako signatura frankentalského zlatníka *Jana de Bommaert*[74]). Nesignovaná, krásně a bohatě pracovaná medaile z r. 1619 na korunovaci Fridricha (Donebauer 2033) *(viz vyobrazení)*, dosud považovaná za

Jan de Bommaert, Fridrich Falcký a Eliška.[75])

dílo frankfurtského medailéra Lorence Schillinga, je medaili Fridrichově z r. 1613 tak podobná, že ji zařadíme nejlépe také do prací mistra

[72]) *Georg Habich*, Studien zur Ausgburger Medaillenkunst am Ende des XVI. Jahrhunderts, Arch. f. Med. u. Pl. I., str., 175 a násl.

[73]) V článku Alessandro Abondio, N. Č. Č. IV., str. 30 a n.

[74]) *Rudolf Sillib*, Der Meister der Schaumünze auf die Vermählung des Kurfürsten Friedrich V. von der Pfalz, Zeitschrift für die Geschichte der Oberrheins, N. F. B. 33, str. 578, též Arch. f. Med. u. Pl. IV., str. 183.

[75]) Vyobrazené medaile jsou až na malé výjimky majetkem Národního musea v Praze a mincovního kabinetu ve Vídni. Děkuji oběma ústavům, že mi dovolily medaile reprodukovati.

I.D.B. Nejlépe postřehneme podobnost obou těchto Fridrichových medailí v katalogu sbírky Farina, kde jsou náhodou vedle sebe vyobrazeny[76]). Na obou pracích jsou obličeje stejně kresleny. Zvláště je patrna táž ruka umělcova z portretu královny, jejíž tváře umělec po 6 letech ani valně nezměnil a kde límec krášlí i stejnými krajkami. I zřásnění šatu králova, jímž umělec zakončuje poprsí, je téměř stejné na obou medailích.

Erman upozorňuje pod heslem *„Böhmen 1618"* na velmi slabého umělce, jenž vyrobil medaili z r. 1618 na Jana Jessenského, rektora pražské university (M. N. 171—173), zhotovenou asi na pamět jeho volby rektorem pražské university, a medaili z r. 1619, na medika Bohumíra Woyssla (Erman 90), jejíž rub je vzat z medaile Tobiáše Wolffa. *Mistr značící C. PRIVIL. S. R. M.* pracuje r. 1619 lité oválné medaile v Praze, z nichž medaile na Fridricha Falckého (Donebauer 2036) patří do tohoto pojednání. Doposud se nepodařilo jméno autora zjistiti.

Končím počátkem třicetileté války, poněvadž tato doba znamená úplný úpadek medailérství vůbec. Válečné poměry a hrůzy, nedostatek drahého kovu zatlačily úplně umění medailérské, jež se beztak počátkem XVII. století stává téměř řemeslem. Trvalo dlouho, než se u nás medailérství opět vzchopilo.

* * *

Pokusil jsem se probrati naše portretní medaile až do třicetileté války a přiděliti je určitým autorům. Rozdělil-li jsem látku na medaile ražené a lité, nechtěl jsem tím činiti rozdílu kvalitativního, neboť mám za to, že ražené medaile, celkem u nás převládající, jsou často výrobky obdivuhodných umělců—rytců, přes to, že dosavadní směr dával přednost medaili lité. Ražbou se nedosáhne té měkkosti, jež bývá ozdobou medailí zhotovených odléváním. Tyto medaile byly pracovány, jak jsem se zmínil v úvodě, dle modelů, na nichž umělec mohl kdykoliv své chyby opraviti, kdežto rytec, mohl jen těžko zlepšiti chybný zářez. Za to ovšem vyžadovalo rytí kolků zvláštního umění, jemuž se musíme ještě dnes obdivovati.

Rudohorské portretní umění medailérské tvoří v těsné souvislosti s výrobou medailí s obrazy biblických scén samostatnou skupinu. Výrobou touto, ač nezůstala omezena na mincovny rudohorské, nebyly ostatní naše mincovny téměř dotčeny. Příčinu toho neshledával bych snad ve skrovnější schopnosti řezačů v těchto mincovnách, jako spíše v okolnosti, že medailérství rudohorské, hlavně výroba tak zvaných jáchymovských biblických medailí, neproklestila si cestu do ostatních Čech. Nechuť k těmto medailím biblickým v českých krajích zajisté nezůstala pak bez vlivu i na výrobu medailí portretních dle německého vzoru. Proto se v českých krajích asi vyskytuje v prvé polovici XVI. stol. i portretní medaile tak skrovně.

[76]) Dražební seznam fmy Adolf Hess, 1893, č, 2564 a 2566.

Trvalo to dosti dlouho, než i medailérství rázu augsburského a norimberského u nás zdomácnělo. Bylo však brzy zatlačeno vlivem umění italského, oblíbeného u dvora.

Poněvadž medailéři nebyli ve své době umělci příliš uznanými, zachovalo se nám o nich velmi málo přímých zpráv. Je-li těžko rozluštiti jich anonymitu tam, kde medaile jsou signovány, je to tím nesnadnější u medailí nesignovaných, jichž máme celou řadu. I když je srovnáváme s pracemi zjištěnými, nedobereme se často výsledku konečného. Zvláště při ražených medailích byly rytcům vzorem medaile jiných soudobých umělců, kteří snad dodali i modely objednané k tomuto účelu. Tu je určení ruky, jež dodala rkteckou práci, úkolem nejtěžším, nejde-li právě o větší dílnu, jejíž ráz je znám z jiných prací signovaných.

Tyto řádky mají býti podkladem pro soustavné řešení autorství našich nejstarších medailií, jemuž dosud nebylo věnováno dostatečné pozornosti.

Vysvětlení zkratek:

Abondio — *Ed. Fiala*, Antonio Abondio, Praha 1909.
Arch. f. Med. u. Pl. — Archiv für Medaillen- und Plakettenkunde, Halle 1913—0927.
Bernhart — *M. Bernhart*, Die Bildnismedaillen Karls des Fünften, München 1919.
Domanig D. M. — *Karl Domanig*, Die deutsche Medaille, Wien 1907.
Domanig P. M. — *Karl Domanig*, Porträtmedaillen des Erzhauses Oesterreich, Wien 1896.
Donebauer — *Ed. Fiala*, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Med. von Max Donebauer, Praha 1888.
Dworschak — *Fritz Dworschak*, Die Renaissancemedaille in Oesterreich, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien, Neue Folge I., Wien 1926.
Dworschak S. B. — *Fritz Dworschak*, Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. (Severin Brachman), Arch. f. Med. u Pl. III., str. 63 a n.
Erbstein — Dražební seznam sbírky Erbstein I. (A. Hess nást,) 1908.
Erman — *Adolf Erman*, Die deutschen Medailleure des XVI, und XVII.. Jahrb., Berlín 1885.
F. a. S. — *F. Friedensburg a H. Seger*, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Breslau 1901.
Habich — *George Habich*, Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhunderts, Halle 1906.
Hergott — Numotheca Principum Austriae, Freibung i. B. 1752—53.
Horský — Dražební seznam sbírky Horského (Ad. Hess. nást.), Frankfurt n. M. 1910.
Katz — *Viktor Katz*, Wolf Milicz, Nickel Milicz a Zachariáš Kempf, N. Č. Č. II. 1926.
Lanna — *Kurt Regling*, Dražební seznam sbírky Lanna III., (R. Lepke), Berlín 1911.
Loebbecke — Dražební seznam sbírky Löbbecke (J. Hissch), Mnichov 1908.
Markl — *M. Markl*, Die Münzen, Medaillen und Prägungen mit dem Namen und Titel Ferdinand I., Praha 1896.
Medaile — Medaile v zemích českých (vydala Num. spol. čs.), Praha 1924.
M. N. — *Miltner-Neumann*, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen, Praha 1852.

Mueller — Lebanon — Dražební seznam sbírky Hanuše Muellera — Lebanon (Adolph E. Cahn), Frankfurt n. M. 1925.
N. Č. Č. — Numismatický časopis československý, Praha 1925—1927.
Raritätenkabinet — Dražební seznam uměleckých medailí 15. a 16. století (L. & L. Hamburger) IV., díl. Frankfurt n. M. 1900.
Regest — Regesty uveřejněné z různých archivů v „Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des ah. Kaiserhauses" Wien.
Stempelsammlung — *Ed. Fiala*, Katalog der Münzen und Medaillen-Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzamtes in Wien, Wien 1901—0905.
Věstník — Věstník numismatické společnosti československé, Praha 1919—1924.

VIKTOR KATZ:

KREMNIČTÍ ŘEZAČI ŽELEZ A MEDAILÉŘI KRYŠTOF FÜSSL, LUKÁŠ RICHTER A ABRAHAM EYSKER.[1])

Popisuje Donebaurovou sbírku spojil Ed. Fiala pod heslem „Wolfgang Roll" dvě biblické medaile (č. 4294 a 4295)[2]), jejichž zvlášt charakteristickým znakem jest legenda, která na kruhovité medaili není v obvodku, nýbrž v dolním úseku, zabírajícím téměř polovici plochy medaile. Fiala považuje za autora obou medailí Wolfganga Rolla, jenž, prý rodem z Uher, byl velmi dovedným zlatníkem a řezačem želez v Kremnici. V roce 1543—1544 byl mincmistrem v Jáchymově, pak opět v Kremnici, kde se jmenuje ještě roku 1550. Jeho mince mají značku „srpek měsíce s obličejem, jehož konce jsou obráceny vzhůru", což je částí jeho znaku. Fiala soudí, že obě jmenované biblické medaile byly Rollem zhotoveny v Kremnici, a že k nim možno ještě přidružiti medaile na smrt krále Ludvíka v bitvě u Moháče (Donebauer 984) a jeho manželku Marii (Donebauer 985, viz *tabulku I., č. 1 a 2)*. V díle „Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung des Hauptmünzamtes in Wien" Fiala neuvádí Rolla jako řezače želez v kremnické mincovně, popisuje však pod heslem „Řezač želez Achaz Thundl"[3]) spodní razidlo k medaili z r. 1538 s lístkovou obrubou, 32 mm široké, na níž jest v hořejší polovici Kristus na kříži, kolem klečící a stojící osoby v krojích 16. století, po stranách kříže letopočet, v úseku nápis (viz *tabulku I., č. 8*). Razidlo to jest uvedeno v inventáři mincovny kremnické z r. 1763, jejž doslovně uveřejňuji (*příloha 6.*).

V díle „Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhunderts" uvádí Habich[4]) tytéž medaile mezi „Joachimstaler und Kremnitzer Prägungen nach Flötners Vorbild" a soudí z podobných kartuší, na nichž jest umístěn nápis,

---

[1]) Vděčně vzpomínám zde laskavosti p. prof. *Dra G. Habicha*, ředitele mnichovského kabinetu, a jeho pp. spolupracovníků, jakož i neobyčejné ochoty ředitele vídeňského kabinetu p. *Dra A. v. Loehra* a ochotné pomoci tamního kustoda p. *Dra Fritze Dworschaka*, již mně prokázali při studiu musejního materiálu a zasláním četných odlitků medailí. Děkuji p. *Michalu Matunákovi*, městskému archiváři v Kremnici, který mi laskavě sdělil mnoho důležitých dat z kremnického archivu, a p. plukovníku v. v. *Josefu Stürmerovi* v Budapešti za to, že mi laskavě opatřil odlitky několika medailí. Výpisy z archivu dolnorakouské komory zaslala mně ochotně *správa dvorního komorního archivu* ve Vídni, začež vzdávám srdečné díky jí, zvláště však řediteli státního archivu p. *Dru Josefu Kallbrunnerovi*, jenž si neobtěžoval vyhledati zprávy pro věc tak cenné. Pan *Dr. G. Skalský* byl mi, jako vždy, ochotným rádcem.

[2]) Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, Praha 1888, str. 485.

[3]) Katalog der Münzen- und Medaillen- Stempel- Sammlung das Hauptmünzamtes in Wien, Vídeň 1901, str. 30.

[4]) Na str. 104.

že jde o výrobky, pro které byly vzorem práce Flötnerovy, ba myslí, že hlavně medaile krále Ludvíka a královny Marie byla snad zhotovena podle kteréhosi Flötnerova modelu. Ačkoliv Habich uvádí jáchymovské medaile biblické v citovaném díle jen letmo, poukazuje na to, že skupinu tuto zpracuje E. Braun v Opavě, věnuje těmto medailím, zhotoveným podle Flötnerových modelů, přece větší pozornost, upozorňuje na čtyři práce, které lze spojiti.

Můžeme tedy medaile patřící do této skupiny sestaviti takto:

1. 1530 Líc: Ukřižování.
V úseku: WIE · DI · SLANG : SO · MOSE · ER | HOHET : SO · MVS · DES · MEN | SCHEN · SON · ERHOHET · WE | RDEN · AVF · DAS · ALL · DI | AN · IN · GLAVBN : HAB | DAS · EWIG · LEBE | ·IOHA · ȝ ·
Rub: Kovový had.
V úseku: DER · HER · SPRACH · ZV · MOSSE | MACHE · DIR · AIN · ERNE · SLA | NGE · VN · RICHT · SI · ZVM · ZA | ICHEN · AVF · WER · GEBISSE | IST · VND · SICHT · SI · AN | DER · SOL · LEBEN · | NVMERI · ZI ✻ 1530 ✻
40·5 *mm*, Löbbecke 459, Kabinet mincí v Mnichově.

2. b. l. Líc: Prorok Isajáš pod obloukem.
V úseku: ISAIE · VII · CA : ECCE · VIRGO | CONCIPIET · ET · PARIET | FILIV : ET · VOCABIT · NOM | EN · EIVS · EMANVEL | NOBISCV DEO
Rub: Klanění se pastýřů.
V úseku: MATHEI · II · CA · NATVS · EST | NOBIS · SALVATOR · QVI | EST · CHRISTVS · DNS · IN | CIVITATE · DAVIT.
37 *mm*, Domanig D. M. 740, Markl 2203 (*tabulka I., č. 6*).

3. b. l. Líc: Prorok Isajáš.
V úseku nápis jako u č. 2.
Rub: Ukřižování.
V úseku nápis jako u č. 1.
37 *mm*, Müller-Lebanon 123 (*tabulka I., č. 5*).

4. 1531 Líc: Ukřižování.
V úseku nápis jako u č. 1.
Rub: Kovový had.
V úseku nápis jako u č. 1, ale M · D · X · X · X · I.
39 *mm*, Donebaner 4294, Národní museum v Praze *(tabulka I., č. 4)*.

5. b. l. *Král Ludvík a Marie.*
Líc: Poprsí proti sobě.
V úseku: LVDO: VNGAR : BOHE : QVE | REGIS · ET · MARIÆ · RE | GINÆ · DVLCISS · COIV | GIS · AC · PROCES' | IN FLAN.

Rub: Bitva u Moháče.
V úseku: LVDO : HVNG : BOEM : ZC · REX | ANV : AGENS · XX · IN · TVRCAS | APVD · MOHAZ · CVM · PAR | VA · SVORVM · MANV · PV | GNAS · HONESTE | OBYT · M · XXVI · 43 *mm*, Donebauer 984, Domanig D. M. 698, Lanna 660 *(tabulka I., č. 1)*.

6. b. l. Líc: *Královna Marie* pod obloukem.
V úseku: MARIE · HVNGAR : BOHEM | EQUÆ · REGINÆ · IAM | PRO · CESARÆ · CAROL | V⁰ · IN · FLANDRIS | EFFIGIES.
Rub: Obraz a nápis jako u č. *5*.
43 *mm*, Donebauer 958 *(tabulka I., č. 2)*.

7. 1534 Líc: Poslední večeře.
V úseku: DESIDERIO DESIDERAVI | HOC · PASCA · MANDVCA | RE · VOBISCVM · ANTE | QVAM · PACIAR | LVCE . XXII | okrasa.
Rub: Slavení Pesachu.
V úseku: ERIT · AVT · AGNVS · ABSQVE | MACVLA · MASCVLVS · AN | NICVLVS EST · ENIM · PHA | SE · ID EST · TRANSITVS | DOMINI · EXO · 1Z | okrasa.
41 *mm*, Donebauer 4295, Domanig, D. M. 743 (U Habicha mylně b. l.), *(tabulka I., č. 7)*.

8. 1536 Líc: Klanění se pastýřů bez opisu.
Rub: Nápis: ISAIE · IX | CA · PARVVLVS | NATVS · EST · NOBIS | ET · FILIVS · DATVS | DEVS · FORTIS · PAT | ER · FVTVRI · SES | VLI · PRINCEPS | PACIS · 1536.
25 *mm*, Národní museum v Praze *(líc: tabulka I., č. 3)*.

9. 1538 Líc: Ukřižování.
V úseku: SICVT · EREXIT · MOSES | SERPENTE · IN DESERTO | SIC · EXALETVR FIL | IVS · HOMINIS · IN | SALVTE · CREDE | NCIV · IO · ȝ.
Rub: Kovový had.
V úseku: DIXIT · DOMINVS · MOSE | · FAC · SERPENTE · ENEV · ET | ERIGE EV · IN · SIGNV · | VT · QVI · IESUS · ASPI | CIA · SALVET' · | · NV · Z1 ·
32 *mm*, Stempelsammlung tab. IX. 3, Domanig, D. M. 804 *(tabulka I., č. 8 a 9)*.
Razidlo toto uvedeno je v kremnickém inventáři z r. 1763 „1 stock mit dem Christi Kreuz de Anno 538."

Medaili bez letopočtu (v líci Kovový had a v rubu Poslední večeře), vyobrazenou v aukčním katalogu firmy Otto Helbinga nást. z r. 1909

jako č. 3450 s heslem „Wittenberg“, považuje Probszt právem za práci korutanskou[5]).

10. 1543 Líc: Poprsí bez opisu.
Rub: Klanění se pastýřů bez opisu.
Útes, 9 *mm*, Medaile v zemích českých č. 14, 11.

Některé z uvedených zde medailí se vyskytují i ražené ve zlatě.

Motivy jsou podle Habicha velmi podobny motivům na rubu salvátorské medaile, označené Ermanem[6]) jako práce Petra Flötnera. Tytéž motivy jsou i na medaili, uvedené v seznamu sbírky Müller-Lebanon pod č. 121, kde se vyskytuje nejen Flötnerovo Ukřižování, nýbrž i scéna Kovového hada. Ježto tato medaile jest datována rokem 1538, a v naší skupině se vyskytuje podobná medaile z mnichovského kabinetu již z r. 1530 a 1531, soudím, že nelze považovati Flötnera za inspirátora těchto prací, nýbrž, že tu Flötner byl jen dokonalejším napodobitelem mistra, jenž vytvořil naši skupinu medailí, nazvaných podle obrazů tolary velikonočními nebo vánočními, rozsahem jistě ještě daleko větší. Možno je míti za pokračování t. zv. morových tolarů, které byly četně zhotovovány v Jáchymově již za mincmistra Mergenthala, Utze Gebharta a jiných.

Ani při medaili na Ludvíka a Marii se náš umělec asi nepřidržel Flötnerova vzoru (Donebauer 1017), jako spíše medaile Leone Leoniho (Belli 6376), kde poprsí Marie z r. 1521 má dvojí perlový náhrdelník navěšen, jako je právě na naší medaili *(tab. I., č. 2)*.

Vlivem Fialovým vznikl názor, že jmenované práce jsou z Kremnice. Ač vyslovován s reservou a otazníkem, zapouštěl stále více kořeny, takže tyto medaile, původně zařazené do skupiny jáchymovských biblických medailí, byly kladeny tam. Okolnost, že ražební železo k uvedené medaili z r. 1538 je uvedeno v inventáři mincovny kremnické z r. 1763, nemohla sama rozhodovati, neboť lze dnes těžko zjistiti, z jakého důvodu železa, třeba později získaná, byla ukládána v té či oné mincovně[7]). Roll byl stejně jako Mergenthal a Weizelmann jen mincmistrem, nikoli řezačem železa, a Raudnitz se v opravách k „Stempelsammlung“ zmiňuje o tom, že ani Achatz Thundl, jejž Fiala později považoval za tvůrce těchto ražeb, nebyl řezačem železa, nýbrž „Guldenmünzer“, tedy mincíř zlata[8]).

Uvedené ražby, sdružené zde ve větší skupinu, jsou vesměs z druhé čtvrtiny XVI. století. I medaile Ludvíkova, na níž jest znázorněna bitva,

[5]) *Dr. Günther Probszt*, Die geprägten österreichischen Schaumünzen, Vídeň 1928, str. 100, obr. 23.

[6]) *Adolf Erman*, Deutsche Medailleure des 16. und 17. Jahrhunderts, Berlin 1884, str. 34., tab. II., č. 9 a Domanig D. M., č. 803. Viz též *G. F. Hill*, The medallic portraits of Christ, Oxford 1920, str. 71, obr. 44. — *Georg Habich*, Die deutschen Medailleure des 16. Jahrh., Halle 1916, str. 104.

[7]) Jáchymovská železa byla uložena svého času v pražské mincovně a pak odtud převezena do Vídně.

[8]) Stempelsammlung, Berichtigungen, str. 1403.

ve které Ludvík zahynul, je prací posmrtnou. Okolnost, že jde o bitvu na uherském území, svádí k názoru, že jde o práci kremnického původu.

Všimneme-li si této medaile blíže (viz *tabulku č. I., č. 1*), vzbudí naši pozornost zvláště ornamenty stylisovaných révových listů, jimiž jest v poli kryto pozzdí medaile za poprsím Ludvíka a Marie. Podobné révové listy shledáváme jako dekorativní ornamenty i na některých medailích ostatních, jež byly zde sdruženy v skupinu. Tyto svérázné dekorativní části připomínají návrh poháru, jejž v roce 1532 nakreslil a signoval jáchymovský zlatník-medailér Concz Welcz, kde zvěčnil na kvádru, umístěném vedle poháru, jak se zdá, sám sebe[8a]). Srovnáme-li zmíněné ornamenty našich medailí s okrasami tohoto poháru, shledáme značnou podobnost v jejich použití, a ozývá se domněnka, nejde-li o práci téže dílny, a to tím spíše, poněvadž i na medaili na Adama a Evu[9]), Welczem signované, jest pozadí za poprsími stejně dekorováno, a Welcz podobných dekorativních ozdob používá i na rubu své velké medaile s „Poslední večeří Páně“[10]). I na poháru umísťuje Concz Welcz figurální ozdoby v obloukovitém klenutí, jež zpravidla vidíme na medailích naší skupiny, pro které jest typickým oblouk na dvou sloupech, krášlených někde více nebo méně bohatě ornamenty stylisovaných révových listů. Klenutí na dvou sloupech, jak se vyskytuje na naší skupině medailí, má i medaile na bitvu u Pavie[11]), signovaná Conczem Welczem, kde oblouk nad poprsími Karla V. a Ferdinanda I., umístěnými proti sobě, je zvláště bohatě okrášlen, a malý zimostrázový model s obrazem kurfirsta J řího saského uložený v britském museu[12]), o němž Habich dle signatury soudí, že je dílem Welczovým.

Zvláště charakteristickou známkou celé řady těchto medailí jest vyplnění prázdného místa mezi sloupy oblouků a okrajem medaile vždy jedinou postavou, stejně jako na právě zmíněné signované medaili Concze Welcze. Tyto postavy se sice mění na medaili č. 1 v jezdce a na medaili královny Marie ve štítonoše, leč koncepce zůstává vždy táž. Tím, že na většině prací zde uvedených jsou osoby oblečeny v úborech renaissanční doby, ač jde o znázornění osob biblických, se neliší tyto medaile od jiných podobných prací soudobých.

Vylíčil jsem slohovou podobnost zde uvedené medailérské skupiny s téměř soudobými pracemi jáchymovského mistra Concze Welcze proto obšírněji, poněvadž se mi původně zdálo, že máme zde co činiti s pracemi tohoto jáchymovského mistra.

[8a]) Numismatický časopis československý I., str. 125 a n., tab. V.

[9]) Věstník numismatické spol. čs., tab. III., č. 3.

[10]) Numismatický časopis československý I., tab. VII., č. 1.

[11]) l. c. tab. VII., č. 3. a *M. Bernhart*, Die Bildnismedailen Karls V, München 1919, č. 117.

[12]) *Georg Habich*, Reliefbildnis des Tiedemann Giese in Königsberg, Jahrbuch d. Preuss. Kunstsamml., Berlin 1928, str. 7.

Leč ani umístění poprsí pod klenbou, osob po stranách sloupů a ani dekorování pozadí stylisovanými listy není původní myšlenkou tvůrce těchto prací. Obojí shledáváme již na dřevorytech a kamených reliefech, vytvořených před našimi medailemi. Bernhart[13]) vyobrazuje podobný dřevoryt od Hanse Weiditze z r. 1518, rytinu Hanuše Hopfera (1520) a kamenný relief, jehož autorem je Loy Hering. Nemohou tedy býti tyto stylistické podobnosti samy o sobě rozhodujícími při posuzování autorství práce z doby, kdy umělci napodobovali volně práce svých předchůdců a vrstevníků, jejichž myšlenky nebyly nijak chráněny.

O správném umístění této skupiny medailí poučila mne teprve podrobná prohlídka vídeňské sbírky razidel, umožněná laskavostí ředitele vídeňského kabinetu p. Dra A. v. Loehra, jenž mne upozornil i na tvar uloženého tam *spodního železa k medaili z r. 1538* (líc našeho č. 9). *Razidlo toto se liší totiž zevní formou od razidel pocházejících z Jáchymova a je shodné se železy, jež jsou určitě z Kremnice.* Rozšiřuje se totiž hned od plochy, na níž je vyryt negativ medaile v podobě kuželovité hrušky, kdežto jáchymovská razidla z této doby, ve Vídni uložená, mají průměr medaile a teprve na konci blízko hrotu se náhle zvětšují v potřebnou plochu. Na odlišnou formu razidel kremnických a jáchymovských upozornil již Ed. Fiala („Stempelsammlung", str. 5). Rozdíl je nejlépe patrný z vyobrazení doprovázejících toto dílo, kde je na tabulce I. pod č. 4, 6, 8 vyobrazeno spodní železo kremnického původu a na tabulce II., č. 1, 2, 3, 4 železo provenience jáchymovské. Stačila pouhá prohlídka razidla, aby zvrátila všechny dlouhé úvahy o podobnosti práce medailí. Medailéři drželi se vzorů jiných umělců a napodobili také soudobé nebo starší obrazy. Proto byl týž obraz podkladem pro práci více dílen, přišla-li právě scéna jim znázorněná jaksi do módy.

Že skupina tato patří do Kremnice, možno doložiti i medailí, jež nebyla sem dosud zařaděna, která však datem i prací je skupině naší velmi blizkou. Její líc pochází z roku 1531 a je sestaven podobně jako výše uvedená medaile na Ludvíka a Marii:

11. 1531/1550 Líc: Korunovaná poprsí Karla V. a Ferdinanda I. s žezlem proti sobě, mezi nimi država, nad ní korunované sloupy Herkulovy s nápisem: PLVS | OVL | TRA.
V úseku nápis: CAROLVS · V · ET FERDINANDVS · I · | FRS · ROMIMPET · REX REGG · HISP · | VTRIQ · SICIL · VING · BOE · ZC · ARCHID · | AVST · D · BVRG · · COM · TIROL · ETZC | · M · DXXXI. Věncový obvodek.
Rub: Dvojhlavý orel s mnohopolním znakem s římským královským orlem na středním štítě. V poli 15—50.
42 *mm* (ve zlatě i stříbře), Lanna 643, Bernhart 143.
Bernhart uvádí pod č. 143a takovýto revers i z r. 1557, jenž

[13]) *Max Bernhart,* l. c., str. 6, 9 a 42.

má ve středu znaku habsbursko-burgundský štítek *(tabulka II., č. 10).*

Srovnáme-li orla na této medaili s orlicí na soudobých mincích, shledáme, že orel již svým ocasem, prodlouženým v stylisované listy, se blíží medailérské skupině námi popsané, že se nepodobá vůbec orlici na jáchymovských mincích z let 1550—1557, kam medaile tato dosud byla přidělována, nýbrž orlici na kremnických ražbách z počátku druhé polovice XVI. století. Mince ty mají dokonce i v poli v líci orlici ve štítku, jak ji má naše medaile ve středu štítu, který krášlí prsa dvojhlavého orla. *Ostatně je medaile tato stejných rozměrů s medailí na Ludvíka a Marii, a na obou těchto pracích začínají jména v nápisu větším písmenem, což poukazuje na tutéž dílnu,* jež pracovala již r. 1531 a ještě r. 1550, případně 1557.

Nemálo důležitým důkazem, že jde zde o práce kremnické a nikoliv jáchymovské, je okolnost, že *většina medailí zde uvedených se vyskytuje též ražena ve zlatě,* jež bylo zpracováno v Jáchymově jen zcela mimořádně, avšak bylo obvyklé v Kremnici, oplývající zlatem.

Touto skupinou tak zvaných vánočních a velikonočních tolarů se zabývá nejnověji i Dr. Günther Probszt ve své práci „Die geprägten oesterreichischen Schaumünzen"[14]). Důvodem k tomu je mu okolnost, že naše medaile č. 1 se vyskytuje ve dvou obměnách s obrácenými obrazy

Nápodobenina kremnického vánočního tolaru z korutanské mincovny v Celovci.

patrně z jiné dílny. Probszt, jenž uvádí i veškery varianty, v nichž medaile je křížena s jinými ražbami, dochází správného náhledu, že tato hrubá napodobenina naší medaile č. 1 *(viz obrázek v textu)* pochází z korutanské mincovny v Celovci.

Probst nazývá naši skupinu „Der Meister des Weihnachtstalers" a shrnuje její znaky takto: Nápis medailí je umístěn obyčejně na kartuších, ohraničených zvláštními výřezy. Výřezy v poli jsou vyplněny rostlinnými ornamenty a medaile opatřeny zvláštním listovým okrajem. Upozorňuje, že by autorem mohl býti kremnický řezač želez Kryštof Füssl, jenž zemřel

[14]) Vídeň 1928, str. 21 a násl.

r. 1561 a jejž „Stempelsammlung" zná sice jen od r. 1543[15]), jejž však prokazuje Ödön Gohl jako nejvyššího řezače želez v Kremnici dle záznamu Pavla Krizskó (A körmöci régi kamara és grófjai, str. 63) *již k r. 1536.*

Ve článku „Apró adatok régi magyar bélyegmetszökről és bányavárosi tisztviselökről"[16]) uvádí mimo to Gohl, že našel ve „Stadtbuchu" uschovaném v kremnické radnici poznámky o Kryštofu Füsslovi na str. XXI. k r. 1546, kde je uveden jako 11. senátor[17]) a na str. LIX (list 143) k r. 1559, kde se jako 1. senátor zve Kryštof Füssl „ferricisor". Dne 27. listopadu 1553 oznamuje Ferdinand I., že Füsslovi na jeho žádost povoluje mimo plat doživotní roční provisi 100 zl. uherských z příjmů kremnické komory[18]). Na str. LXVII je zmínka, že Kryštof Füssl zemřel 28. srpna 1561. Gohl uvádí také, že jeho náhrobní kámen možno ještě dnes spatřiti ve starém hradním kostele kremnickém. Jeho znakem je okřídlená orlí noha, v koleně silně ohnutá, s drápem nahoru obráceným[19]). Okrasou helmy je vznášející se sup. V chodbě tohoto kostela viděl prý Gohl křtitelnici z černého mramoru s týmž erbem, o které vyprávěl kostelník, že je to dílo Füsslovo, darované kostelu.

Kryštof Füssl byl od r. 1546—1549 členem městské rady, r. 1547 městským rychtářem (Stadtbuch str. 57, 70, 80, 85). V roce 1550 — 1553 dlí mimo Kremnici, r. 1554 je opětně městským rychtářem, r. 1555 — 1557 členem městské rady, r. 1560 městským rychtářem a r. 1561 členem městské rady (Stadtbuch 129, 131, 137, 139, 141, 143, 145)[20]).

Dne 21. listopadu 1553 povoluje se Kryštofu Füsslovi císařskou resolucí provise a 32 zl. na čestný oblek. Roku 1558 žádá Füssl opětně o prodloužení lhůty ke splacení komorního dluhu v částce 200 zl. Roku 1559—60 prosí, aby mu na jeho těžařský podíl bylo zapůjčeno 35 hřiven stříbra na výbavu dcery z komorních důchodů. Arcikníže Karel nařizuje 28. září 1570 dolnorakouské komoře, aby vyplatila Kateřině, vdově po Kryštofu Füsslovi na účet jejích „Expektanzen" 40 zl[21]).

Füssl zanechal dva syny a pět dcer. Prvorozený syn Hanuš byl král. urburářem a zemřel 17. září 1605, druhý Kryštof byl cimentariem a zemřel 14. července 1611. Syn tohoto Kryštofa — Kryštof (mladší) — byl opět řezačem želez v Kremnici a zemřel 25. října 1651. Kryštof (nej-

[15]) V protokolech kuriálních 1490—1548 r. 1543, str. 414 se jmenuje Christoff Eisenschneider (dle laskavého sdělení p. archiváře M. Matunáka).

[16]) Numizmatikai Közleny, Budapest 1905, III., str. 67 a n.

[17]) Stempelsammlung IV., 1238 a n.

[18]) Jahrbuch d. kunsth. Sammlungen, regest 4217 (Gedenkbuch 72, Fol. 101).

[19]) Znak odvozen je patrně z jména „Füssel".

[20]) Dle laskavého sdělení p. *Michala Matunáka*, městského archiváře v Kremnici; viz též *Michal Matunák*, Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice, Kremnice 1928, str. 145 a n.

[21]) Data tato jsou vyňata z protokolu dolnorakouské komory; příslušné spisy povětšině již chybí.

mladší) byl patrně synem tohoto Kryštofa Füssla mladšího a byl ještě r. 1653 řezačem želez v Kremnici. Rodina Füsslova byla i majetnicí domu v Kremnici (nynější č. 16)[22]).

Je ještě jedna medaile, náležející určitě do Kremnice, poněvadž je jako kremnické mince označena na jedné straně velkými písmeny K — B, která dosvědčuje, že v letech třicátých i padesátých 16. století pracoval v Kremnici asi týž umělec. Je to morový tolar, jenž se vyskytuje v několika obměnách a z různých let. Mění sice rub, označený i rozličnými letopočty, *k líci bylo však použito ve všech létech stejného kolku*:

12. Líc: Adam a Eva v ráji, vedle stromu K — B.
Opis dvojřádkový: ❀ SICVT · PER ⁝ INOBEDIENCIA : VNIVS ⁝ HOMIS ⁝ MVLTI ⁝ PECCATORES ⁝ CONSTITVTI ⁝ ILLIVS ❀ : DELICT ⁝ MORS : REGNAVIT ⁝ GEN ⁝ ʒ ⁝ ET : PA : R ✻
Rub: Kristus na kříži, po stranách Adam a Eva a letopočet.
Opis: ITA · PER · VNI9 · OBEDIENTIA : IVSTICONSTITVEN : MVLTI · ET · ABVNDANCIA · GRA : ET · D—ONACIOIS ET · VSTICI · ACCIPIETES · INVITA · REGNABVT · P · VNV · IESVM · P · R · S ❀
43, 3 *mm*
V museu budapeštském je uložena taková medaile z r. 1531 (rub je vyobrazen na tab. II., č. 11) a 1535, v Národním museu našem z r. 1551[23]).

Porovnáme-li čísla letopočtu 1531 a 1535 a kresbu Krista na kříži s uvedenou řadou medailí a uvědomíme-li si, že i zde je použito rozdělovacích značek ⁝, přesvědčíme se, že jde o práce téže ruky, jež pracovala již v roce 1531 a ještě v r. 1551. V katalogu Merzbachrově z r. 1900 se zmiňuje autor seznamu u této medaile, uvedené pod č. 326, že je v líci na travnaté půdě rakouský štítek, vedle něhož čteme písmena I — S nebo I — R. V seznamu Löbbecke-ově je tato medaile zařaděna pod mistrem I — S. Poznal jsem z exemplářů výborně zachovaných, že tu není písmen, nýbrž, že je to kresba trávy, jež, trochu otřelá, se podobá písmenům. Rakouský štítek svědčí o čilých kremnických stycích s Dolními Rakousy, písmena K — B dávají této medaili, která ostatně napodobuje soudobé morové tolary jáchymovské, oficielní ráz.

Poněvadž jde tedy o práce kremnické, *můžeme míti Kryštofa Füssla*, jenž byl v té době, nejvyšším řezačem želez kremnické mincovny,

[22]) „Die Behausung alhie ahm Rinnge, so zwischen Blasij Heeln säligen behausung an Einer, vund der Reihen oder Gassen, so negst an der Fueszlischen Erben haus vund Hoff stösst, der annderen Seytten, gelegen." I. 50. 1. 9. (*Michal Matunák*, 1. c., str. 195).

[23]) Viz též Riechmann XVIII—106, Windischgrätz 5636, Löbbecke 542, Lanna 1307.

za jejich autora přes to, že žádná z těchto medailí nenese jeho signatury, což lze vysvětliti oficielním postavením tohoto umělce. Třeba Probszt připouští[24]) možnost, že by byl některý řezač želez přivezl razidlo k medaili z roku 1538 z jiné, třeba jáchymovské mincovny, je jistě nemyslitelno, uznáme-li železo za práci kremnickou, že by byl někdo objednal železo v Kremnici a vyryl pak medaili jinde, snad v Jáchymově, nebo, že by se kremnické železo posílalo do Jáchymova k zpracování. Ostatně lze stylistickou podobnost práce kremnické i jáchymovské vysvětliti tím, že dělníci-řezači se vyučili v téže dílně a nedostalo-li se jim tam výživy, obrátili se jinam, kde jim kynula lepší budoucnost. Mělo na ni jistě vliv i střídání mincmistrů, v této době přeložení mincmistra Wolfganga Rolla do Jáchymova a opět zpět do Kremnice.

Těžko lze dnes stopovati životní dráhu těchto tenkrát málo významných lidí, jimž vlastní doba nevěnovala pozornosti, a o nichž se sotva kdy dozvíme ještě mnoho. Musíme se dnes spokojiti s okolnostmi zdánlivě podřadnými, jež v souvislosti se zachovanými pracemi určují příslušnost nade vši pochybnost. Nelze ani přehlížeti, že po smrti Ludvíkově připadla Kremnice královně vdově Marii, jejíž byla dotací stejně jako pět jiných horních měst, a že teprve po smlouvě uzavřené roku 1548 přešly tyto statky ve správu Ferdinandovu[25]). Newald uvádí řezače Kryštofa Füssla jen jednou, zmiňuje se, že řezal razidlo k prvnímu kremnickému tolaru z roku 1553[26]). Vyobrazuji tolar takový z r. 1554 *(tab. II., č. 14)*, jenž dokazuje, že z Füsslovy dílny vyšla i biblická medaile, k níž je ve vídeňské sbírce uloženo razidlo, jehož spodní část nejen formou, nýbrž i vahou (6.100 *kg*) svědčí neklamně o kremnickém původu:

13. 1554 Líc: Mojžiš dobývá vody ze skály. V dolejším úseku nápis: · MOSES · VIRGA · PRODVXIT | AQVAM · DE · PETRA · PPLO · | · ISRAEL · IN · DESERTO | · ET MORTVI · SVNT | ✲ EXODI · 17 · ✲ | ✲ ✲ ✲

Rub: Kristus a samaritánka u studny. V dolejším úseku nápis: · QVI · VERO · BIBERIT · AQVA | · CHRISTO · DANTE · NON | MORIETVR · IN · ÆT | ERNVM · IOAN · 4 · | · ANO 1554. Na obou stranách lístkový okraj.

49 *mm*, Stempelsammlung 16, Domanig D. M. 229, Lanna 1331 *(tabulka II., č. 12)*. Medaile této se asi týká zápis v kremnickém inventáři z r. 1763: „1 Stöck mit einer Alt Vatter und Weibs Figur".

Ač původu kremnického, liší se tato medaile od naší skupiny větším a svéráznějším písmem. Kresba je daleko plastičtější a působí dojmem, že

[24]) *Dr. Günther Probszt*, Die geprägten österreichischen Schaumünzen, Vídeň 1923, str. 14.

[25]) *Johann Newald*, Das österreichische Münzwesen unter Ferdinand I., Wien 1883, str. 35.

[26]) l. c., str. 123.

se rytec zdokonalil, nebo že zasáhla snad i nová ruka. Zlepšení práce v r. 1554 neruší ovšem přidělení do dílny Füsslovy, jenž prokazuje neobyčejnou řezačskou vyspělost již v r. 1541, kdy pracuje širokou medaili na Ferdinanda I:

14. 1541 Líc: Ferdinand I. v rytířském brnění na koni s leva.

Opis: FERDINANDVS ❀ D ❀ G ❀ ROM ❀ HVNG ❀ BOEM ❀ DALMA ❀ CROA ❀ REX ❀ Liliovitá okrasa.

Rub: Jednohlavý orel.

Opis: INFANS ❀ HISPANIEN ❀ ARCHIDVX ❀ AVSTRIE ❀ DVX ❀ BVRGVNDIE ratolest.

52 *mm*, Markl 2036/2042, Lanna 670/671. V kremnickém inventáři z r. 1763 je zapsáno: „1 Pahr Stöckl von Ferdinando de Anno 541".

Medaile ta se vyskytuje ve stříbře ve váze tolaru a jeho násobků a též ve zlatě (Markl 2036/2043). Razidlo je uloženo ve vídeňské sbírce razidel pod č. 12. Tolarů takových bylo, zdá se, raženo mnoho, poněvadž známe několik různých kolků, hlavně rubu. Kresba líce je i slohově blízká naši skupině medailí, poněvadž čabraka je krášlena stylisovanými listy, jichž používal autor našich medailí. Poprvé se zde objevuje u Füssla větší kremnické písmo, o němž jsem se zmínil již u předcházející medaile z r. 1554.

Habich soudí, že táž ruka, jež vytvořila tuto medaili z r. 1541 a krásnou orlici na jejím rubu, pracovala i nádhernou pečeť Ferdinanda I. (Markl LXIII), a připomíná, že jde o vynikajícího umělce. Vidí v těchto pracích sloh Rosenbaumův, leč pečeť Ferdinanda I. pochází patrně z let před rokem 1547, neboť Ferdinand je na ní vyobrazen ještě bez vousů, tedy z doby, kdy Rosenbaum byl ve svých počátcích. Již Dworschak[27]) ukázal, že pečeť je prací vídeňského rytce Andre Hartmanna, od něhož je i medaile na Ferdinanda I. a Annu (Donebauer 1014), jejíž orlici přesně napodobil Füssl, pracuje výše uvedenou medaili z r. 1541. Ostatně je známa ještě podobná veliká pečeť Maxmiliána II., vyobrazená na deskách prodejního seznamu firmy Leo Hamburger z r. 1919, v němž byla prodávána sbírka Löfflerova, pod běžným číslem 36. Je zřejmou kopií pečetě Ferdinanda I. a je opatřena letopočtem 1568. V opisech i jinde jako okrasa se vyskytuje zde často růžice (❀), jíž hojně a rád užíval kremnický řezač Lukáš Richter. Neobyčejně plastická tato pečeť je prací mistra řezače mimořádného nadání.

[27]) *Fritz Dworschak*, Eine unbekannte Medaille Ludwig Neufahrers auf Veit und Barbara von Enzersdorf (Ludwig Neufahrer — Andre Hartmann — Lorenz Rosenbaum), Arch. f. Med. u. Pl. II., 1920/21, str. 63.

Z kremnické mincovny z doby činnosti Füsslovy pochází i medailka na korunovaci Ludvíkovu, restituovaná r. 1544 (Doneb. 976 — 979), která napodobuje v líci věrně původní práci z r. 1508 (Doneb. 974 a 975). Nápis tu končí písmeny V G, z čehož vznikla domněnka, že rytcem je Volfgang Guglinger. Písmena V G jsou asi skutečně začátečními písmeny jeho jména, než Guglinger není rytcem práce, nýbrž dal jako „civitatis cremnitiensis praefectus" tuto původní kremnickou práci r. 1544 obnoviti, jako dal velkou pečeť Matyáše Korvína r. 1542 odlíti ve formě velké medaile s příslušným 15 řádkovým nápisem na rubu, kde se zvěčnil plným jménem VOLFGANGVS * GVGLINGER[28]) *(viz vyobrazení v textu)*.

Medaile na paměť Matyáše Korvína z r. 1542.

Nejen naprosto shodné písmo, nýbrž i nevyrovnané řádky svědčí o téže dílně. Guglinger byl r. 1542, 1546 a 1550 rychtářem v Kremnici[29]).

Výše uvedená medaile z r. 1554 není však jedinou medailí z padesátých let, jejíž původ jest hledati v Kremnici. Sem patří i medaile:

15. 1546 Útes: Líc: Beránek Boží s praporcem. V šesti řádkách nápis: CHRISTVS · IST · DAS · | LEMEL · GOTTES | DAS · DER · W | ELT · SINT | TRAG | · T ·
Rub: Kristus vstává z mrtvých. Dole letopočet 1546.
15/35 *mm*, Stempelsammlung 15, Donebauer 4432.

16. 1555 Útes: Líc: Kristus vstává z mrtvých. Dole letopočet 1555.
Rub: V devíti řádcích nápis: · I · PET · 3 | CHRISTVS | · SEMEL · PRO · P | ECCHTIS · NOSTRIS | · MORTVVS · EST · IV-

[28]) *Dr. Karl Domanig*, Die deutsche Privatmedaille der älteren Zeit, W. N. Z. 1892, str. 97 a 117 (medaile je vyobrazena v Katalogu Mueller-Lebanon pod č. 76).
[29]) *Michal Matunák*, l. c., str. 146.

STV | S · PRO · INIVSTIS · | VT · NOS · OFF | ERRET · | · DEO ·
25/36 *mm*, Stempelsammlung 17, Donebauer 4435. Spodní železo této malé medailky váží 4·030 kg, č. 15 váží 3·330 kg a obě mají kremnickou formu. Vztahuje-li se zápis v kremnickém inventáři z r. 1763: „1 Pahr viereckige Auferstehung Christi Stöckl" k č. 15 či k č. 16, lze těžko říci. Těchto hranáčů znám četné variace z několika let, jež pocházejí asi vesměs z Kremnice. Bývají raženy i ve zlatě.

17. 1557 Líc: Adam a Eva v ráji.
Opis: DVRCH · ADAM · SEIN · WIER · ALLE · VERDORBEN · GENES : 3 *
Rub: Kristus povstává z mrtvých.
Opis: ✠ CHRISTVS : VRSTENT · HAT · VNS : GNAD : ERBORBE · — M✠, po stranách AM — Z8 | 15 — 57.
30,5 *mm*, též ve zlatě, Lanna 1313, Riechmann XVIII., č. 107. Medaile 12. a 17. združuje nejen kresba stromu v ráji a postavy Adama a Evy, nýbrž i plastický výsek země, z něhož vyrůstá strom, jenž vyplňuje kruhovitě pole medaile až k opisu.

Obraz Isajáše pod obloukem a klanění se pastýřů opakuje se také na medaili:

18. 1552 Líc: Isajáš pod obloukem, za sloupy vždy jeden světlonoš.
Opis: * POPVLVS · QVI · AMBVLABAT · IN · TENEBRIS · VIDIT · LVCEM · MAGNAM · ESA9, na podstavci 1552.
Rub: Klanění se pastýřů ve sloupovém klenutí.
Opis: * MA : Z · CA · NATVS · EST · NOBIS · SALVATOR · QVI · EST · CHRIST · DNS · IN CIVI · DAVI ·
30 *mm*, Donebauer 4381, Müller — Lebanon 124. Bezprostředně k této práci se řadí líc početního peníze Pavla z Lidlau (M. N. 226), také z r. 1552, znázorňující narození Páně s opisem: PARWL9 NAT9 EST · NOBIS · NOMINE · IESV ·
(viz vyobrazení v textu).

Početní peníz Pavla z Lidlau z r. 1589.

K této medaili se pak dle písma a práce druží ještě zlaté vánoční medailky:

19. 1554 Líc: Narození Páně.

Opis: PARWL9 · NATVS · EST · NOBIS · NOMINE · IESVS ✠

Rub: Vánoční beránek, v pozadí město.

Opis: AGNVS · DEI · QVI · TOLLIT · PECCATA · MVNDI ✠

21 *mm*, ve zlatě, Donebauer 4423, kde je sice uvedeno, že vrchní železo k této práci je uloženo ve vídeňské sbírce razidel, v jejímž seznamu však není.

20. b. l. Líc: jako dříve.

Rub: Kristus vstává z hrobu.

Opis: CHRISTVS · SVRREXIT · MALA · NOSTRA · IEXIT.

21 *mm*, Helbing 1909 č. 3107, Dr. Antonie-Feil II., č. 3889.

Měl jsem původně zo to, že práce uvedené pod č. 18—20 nutno považovati za jáchymovské práce Nickla Milicze[30]). Ježto však výroba zlatých medailí v Jáchymově byla neobvyklá, dalo by se hlavně dle zobrazených scén souditi, že pocházejí snad také z Kremnice. Podle písma *a hlavně křížku, jímž začíná opis, lze spíše uvažovati o některém rytci, pracujícím pro Linec nebo jinou rakouskou mincovnu.*

Upozorňuji zde i na medaili z r. 1555, jež se koncepcí velice podobá skupině našich prací, jest však signována písmeny AL, značkou neznámého dosud mistra biblických medailí[31]), a znázorňuje udělení zákonů na hoře Sinai a proměnění Páně (*viz vyobrazení v textu*). Od téhož mistra jest u Donebauera uvedena medaile s návratem z Kanaan a Josuem[32]), v Helbingově seznamu z r. 1928 jako č. 3065 malý útes z r. 1556 s Ukřižováním a Kovovým hadem a v Cahnově katalogu z r. 1913 (sbírka Kul-

Biblická medaile mistra A L.

hánkova) jako č. 1182 (vyobrazena tam na tab. IV.) 39 *mm* veliká medaile s narozením Páně a uctíváním tří králů, kopie to medaile mistra ✠H

[30]) N. Č. Č. II. 1926, str. 108.

[31]) Vyobrazena v katalogu Loebbecke (1908) pod č. 464.

[32]) Donebauer č. 4378, viz též Medaile v zemích českých.

z r. 1532 (Riechmann XVIII., č. 97). Mistr AL umísťuje zde i svůj monogram na témže místě jako mistr ✠H.

Signaturu mistra AL se dosud nepodařilo rozřešiti. Soudím, že budeme ho asi marně hledati v Jáchymově i v Kremnici. Biblické medaile napodobovaly se i jinde, někde dobře, jinde hůře. Probszt dokazuje, že původ některých napodobenin nutno hledati v Korutanech. I ve Švýcarech napodobil kremnické medaile s Adamem a Evou známý medailér Jakob Stampfer (Löbbecke 1925, č. 151 a 152). Iniciálky AL hodily by se na medailéra Antonína Laube, řezače želez v Mühlau u Hallu v Tyrolsku, u něhož měla hallská mincovna dle zprávy z r. 1566[33]) objednati železa, poněvadž byl zručnějším řezačem, než mistr hallský. Muselo by se prokázati, že Laube pracoval již r. 1555. Velkým umělcem mistr AL nebyl. Jeho osoby jsou primitivně modelované a ztrnulé. V písmu je nápadná příční čára v písmenu A, tak slabá, že často není ani patrna.

Postavení poprsí dvou osob na medaili znázorněných proti sobě tak, jak je vidíme na medaili Ludvíkově na bitvu u Moháče a na medaili Karla V. a Ferdinanda I. bylo, zdá se, tehdy velmi oblíbeno. I Concz Welcz často užíval takového seskupení. K datování posmrtné medaile Ludvíkovy jistě nemálo přispívá dánský tolar z r. 1532, na němž jsou jako na Ludvíkově medaili poprsí Bedřicha I. dánského a jeho manželky Žofie postaveny proti sobě s arabeskami z listů v pozadí, a kde nápis je na dolním úseku mince. Nelze pochybovati o tom, že tvůrce tohoto tolaru[34]) znal naši medaili zhotovenou podle toho před r. 1532.

Scéna bitvy u Moháče z medaile na úmrtí Ludvíka Jag., jež připomíná, jak upozorňuje Habich, Dürerovy malé obrázky bitev na vítězném oblouku Maxmilianově, byla napodobena za Leopolda I. na augsburské medaili P. H. Müllera r. 1687 na oslavu vítězství bitvy u Moháče[35]).

* * *

Zmínil jsem se již výše, že pozdější práce Füsslovy zdají se býti pracovány pod vlivem nového umělce. Je jím patrně medailér a řezač želez, pozdější nejvyšší řezač želez kremnické mincovny, Lukáš Richter. Po smrti Füsslově žádá Richter o místo nejvyššího řezače želez, jehož se mu dostane královským rozkazem ze dne 23. května 1562[36]). Ve „Stempelsammlungu" čteme zprávu ze dne 9. ledna 1562, podle níž píše Maxmilian z Lince dolnorakouské komoře, že ustanovuje za zesnulého Kryštofa Füssla řezačem želez v Kremnici bývalého „Eisensenkhera" Lukáše Richtra s týdenním platem 4 uherských zlatých a na místo tohoto

[33]) Stempelsammlung IV., str. 1292.

[34]) Viz *Schulthess-Rechberg* č. 1008; půltolar je vyobrazen v katalogu sbírky Poggeho (L. & L. Hamburger Frankfurt n. M., 1903) pod č. 857.

[35]) Montenuovo 1049.

[36]) Protokol dolnorakouské komory.

„Eisensenkherem" Hanuše Spaltentheila s platem, jaký měl Richter[37]). Obšírná instrukce pro Lukáše Richtra vydána byla ve Vídni 15. prosince 1562[38]) a je uveřejněna doslovně u Newalda[39]) jako příloha X. Již z jejího znění je patrno, že Richter není homo novus a že jde o známého spolupracovníka zesnulého Füssla. Forrer jej uvádí v Kremnici již r. 1558[40]). Soudí tak asi z vídeňského přípisu Ferdinanda I. dolnorakouské komoře z 25. října 1558, dle něhož nejvyšší mincíř zlata Achatz Tundl v Kremnici podává stížnost proti kremnickému řezači železa (Kryštofu Füsslovi) a proti kolkářům (Lukáši Richtrovi a Hanuši Spaltentheilovi), že zhotovili zlaté a stříbrné medaile (Schaugroschen), ač k tomu nemají práva. Vyšetřováním se zjistilo, že jen mincíř zlata má právo raziti medaile a že polovinu poplatku jemu příslušejícího má dáti řezači železa, jemuž železa patří a jenž mu je zapůjčí. Od této zvyklosti se prý upustilo od r. 1552, kdy Thundl byl churav. Tenkráte dostali kolkaři povolení, aby zhotovovali medaile sami. Ferdinand I. rozhodl, že napříště jen mincíř zlata smí zhotovovati zlaté a kolkař stříbrné medaile. Železa, jež až dosud byla majetkem řezače železa, maj býti komorou zakoupena a uschována[41]).

Akta týkající se tohoto zajímavého sporu mincířů zlata a řezačů kolků jsou v archivu dolnorakouské komory. Opisy jejich, laskavě mně zaslané ředitelstvím vídeňského dvorního komorního archivu, uveřejňuji na konci pro jejich zajímavost a důležitost doslovně[42]). *Poprvé máme zde písemný doklad o tom, že jak Kryštof Füssl, tak Lukáš Richter zabývali se medailérskou výrobou.* Ve svém vyjádření vytýká Füssl, co píle, námahy a umění vynaložil na řezání železa k medailím a že se necítí povinen zapůjčiti železa, jež jsou jeho vlastnictvím, mincířům zlata. Newald usuzoval, že jde o razidla k t. zv. sv. Jírským tolarům. Podle ražby a vzhledu těchto tolarů není myslitelno, že by i nesignované tolary svatojírské byly vznikly již v této době. Z toho, že komora měla zakoupiti razidla, je patrno, že spor ten se netýká soukromých ražeb, nýbrž ražeb rázu veřejného. Jde patrně o medaile, jichž se razilo velmi mnoho. Dle mého soudu jsou míněna razidla k medailím na počest Ferdinanda I. z r. 1541, zhotovovaným po celou dobu jeho vlády a ještě za Maxmiliana, jež mají právě předchůdce ve stejně upravených velkých medailích krále Ludvíka[43]), jak o nich je zmínka ve stížnosti Achatze Thundla.

[37]) Jahrbuch d. kunsth. Sammlungen, regest 4318, Gedenkbuch 83, Fol. 224—224.

[38]) *J. Newald*: Das österreichische Münzwesen unter Ferdinand I., Wien, 1883, str. 153.

[39]) Ve „Stempelsammlung" omylem r. 1572.

[40]) *L. Forrer*, Dictionary of Medaillists.

[41]) *Dr. Friedrich Kenner*, Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Münzen und Medaillen, W. N. Z. 34, str. 284 a násl.; Jahrbuch d. kunsth. Sammlungen, regest 4275, Gedenkbuch, Ungarn 390, Fol. 202—202., *J. Newald*, l. c., str. 83. a poznámka 1.

[42]) Listinné přílohy I—V.

[43]) *Schulthess-Rechberg* č. 2366 a Müller-Lebanon č. 68.

Z dopisu Lukáše Richtra z r. 1557, v němž se zmiňuje, že je již 7 let zaměstnán v Kremnici, *je patrno, že byl tam již od r. 1550.* 31. prosince 1553 prosí dolnorakouskou komoru, aby ho zprostila jistého dluhu. Během času podává četné žádosti o zlepšení platu, dovolenou, sečkání s placením dluhů a pod.[44]). Při nastoupení Maxmiliana II. byl Lukáš Richter vrchním řezačem železa a měl 208 zl. platu[45]). R. 1569 koupil dům od dědiců Himmelreichových (Městský archiv, Tom. I. Fons 50. fasc. 1. č. 9). 4. listopadu 1575 dostává zvláštní odměnu 50 zl. (I. 23. 1. 25). Dne 17. listopadu 1578 nařizuje se Kremnici, aby mu bylo zaplaceno 28 zl. za jeho železa, jež řezal pro kremnickou komoru a poněvadž pro krátkozrakost („aus Mengl des Gesichts") nemůže již vykonávati svůj úřad, aby byl na jeho místo na zkoušku povolán Abraham Eysker[47]).

3. července 1579 byl dán do pense s platem 1 zl. týdně, kterážto částka byla mu zvýšena na jeho žádost 17. května 1580 na 1½ zl.[48]). Fiala udává, že Richter zemřel asi r. 1590[49]), aniž označuje pramene, odkud to ví. Datum není správné, poněvadž již 10. května 1585 dostává jeho vdova dar z milosti 50—60 zl.[50]).

V kremnické mincovně byli, jak se zdá, činni i jiní členové rodiny Richtrovy. R. 1562 nařizuje se Lukáši Richtrovi, aby vzal do služeb jako učedníky Valentina Richtra a Abrahama Eyszkera, 25. dubna 1575, aby na místo posléze jmenovaného nastoupil Simon Richter[51]), syn Lukáše Richtra. Simon Richter zemřel nebo vystoupil před lednem 1596, poněvadž tehdy Eyszker zaň žádá náhradu[52]). R. 1651 se mluví ve zprávě dvorní komoře o Vlku Richtrovi, jenž je 42 let ve službě mincovny. Je pravděpodobno, že i Hanuš Richter, který r. 1596 se oženil se Salome, dcerou Tomáše Kempfa v Jáchymově, a dodával v r. 1590 ražební železa do tamní mincovny, pocházel z rodu kremnických Richtrů[53]).

Hlavním dílem Lukáše Richtra, jež je jím také signováno písmeny L R a jež patří k nejkrásnějším raženým pracím tohoto druhu, je velká biblická medaile z r. 1565 *(tabulka IV., č. 29)*, k níž jsou razidla uložena ve vídeňské sbírce razidel. Jest dle jejich tvaru zřejmým výrobkem kremnickým. I kdyby tohoto hlavního důkazu nebylo, můžeme na této signované práci zjistiti řadu charakteristických známek, jež jsou obvyklými na všech pracích, jež zde shrnuji v celek jakožto výrobky dílny Lukáše Richtra.

[44]) Dle protokolů dolnorakouské komory.

[45]) *J. Newald*, Maxmilian II. etc., str. 58.

[46]) Dle laskavého sdělení p. archiváře M. Matunáka v Kremnici.

[47]) Protokol dolnorakouské komory.

[48]) J. *Newald*, l. c., str. 125.

[49]) Stempelsammlung IV., str. 1318.

[50]) Protokol dolnorakouské komory.

[51]) Stempelsammlung, IV., str. 1319 a *J. Newald*, Maxmilian II. etc., str. 63.

[52]) Protokol dolnorakouské komory.

[53]) Stempelsammlung, str. 1318.

V první řadě určuje u ražených medailí písmo, zhotovené puncemi, neklamně příslušnost dílny. Upozorňuji zde na T, jehož příční čára ukončena je šikmými klínky, což mu dává zcela zvláštní vzhled. Písmeno A je nahoře zakončeno vodorovným klínkem nebo zobákem, obráceným vlevo. U písmena F končí hořejší čára ostrým klínkem, položeným od leva v pravo. Stejně zakončeno je i E. U písmene G je nápadným zvláště vysoko kolmo tažený dolejší konec. O je kruhovité, S nahoře i dole zakončeno klínovitě.

Nápisy počínají a končí často pětilistou růžicí (❀), jež je tak *charakteristickou pro práce Richtrovy, že nazvali bychom tuto skupinu medailí asi skupinou „mistra s pětilistou růžicí", kdybychom neznali jeho jména.* Význačné pro práce kremnické jsou *rozdělovací značky,* skládající se *obyčejně ze tří teček,* z nichž prostřední tečka, někdy větší bývá nahrazena růžicí. Zvláště dovedným umělcem je Richter v kresbě znaků, jimiž jsou opatřeny ruby některých jeho medailí, vyznačujících se neobyčejně bohatou komposicí fafrnochů, krášlících kolčí přilbici a klenoty. V opisech a nápisech Richter často stahuje pro nedostatek místa slova ve zkratky, jež nahoře označuje pak vodorovnou čarou.

Mince kremnické z doby jeho činnosti se neliší v písmu a rozdělovacích značkách od medailí. I na nich shledáváme uvedené charakteristické formy písma a často růžice v opisu. Vyobrazuji na *tab. II.* dukát z r. 1571 *(č. 13)* a tolar z r. 1574 *(č. 15).*

Richter pracuje portrétní medaile vládní i soukromé a četné medaile biblické, jež v literatuře nebyly dosud seskupeny a jež proto nebylo možno řádně zařaditi. U medailí portrétních napodobuje Richter povětšině práce starších mistrů. Upozorňuji u každé jednotlivé práce na to, dle které medaile byla zhotovena. Richter napodobuje zde Leone Leoniho, Neufarera, Deschlera a Antonia Abondia a to tak věrně, že se jeho práce buď přikládaly těmto mistrům vůbec[54]), nebo že autor byl považován vždy za jejich žáka. Ke všem pracím téměř máme vzory velkých medailérů starších, dle nichž si portrétované osoby daly v Richtrově dílně zhotoviti razidlo, aby takto dosáhly většího počtu medailí, čímž je asi i zlevnily.

Je zajímavo, že většina z portrétovaných osob jsou vídeňští hodnostáři. Proto soudí Domanig: „Také *jistá vídeňská ražebna* je zřejmě pod vlivem Deschlerovým. Jeho medaile na Frant. Ygelshofra *(viz vyobrazení v textu)* máme hodně prostřední kopii *(běžné č. 6.),* jež je ražena. Stejně byly Deschlerovy práce vzorem k ražené medaili na manžele Prantstettrovy"[55]).

Lze snadno vysvětliti, proč právě tyto osoby si daly zhotoviti portréty v Kremnici. Dr. Jiří Giengera z Rotteneck, císařský tajný rada a dvorní vicekancléř, portrétovaný Richtrem (č. 10) byl starším bratrem Jakuba

[54]) *Georg Habich,* D. M., str. 122.
[55]) *Domanig,* D. M. str. 27.

Giengera (č. 16), dolnorakouského komorního rady a vicedoma v Horních Rakousích, jenž byl i r. 1565 a 1568 královským administrátorem horní komory uherských horních měst v Bystrici (Neusohlu-Beszterczebanya)[56]). Tento patrně zprostředkoval styky kremnického řezače želez i se svým bratrem a s ostatními komorními rady. Ostatně patřila administrace uherských dolů k agendě dolnorakouské komory a stříbro dolované v Bystrici (Neusohlu) se odvádělo do Kremnice. I Wolfgang Roll, přednosta kremnické mincovny, byl dolnorakouským komorním radou. Dá se to vysvětliti i tím, že se v těchto létech nepracuje ve vídeňské mincovně a že není patrně po ruce vhodných medailérů. Roku 1569 se nařizuje dolnorakouské komoře, aby propustila vídeňského řezače želez Filipa Hallera[58]), a Jakob Scherer, jehož propuštění navrhuje komora r. 1578, nezdá se býti právě velikým umělcem, když se ještě r. 1585 Abondio nabízí, že mu pomůže, kdyby něčeho nedovedl[59]).

Jako u prací Füsslových, tak dokazuje i pro Richtrovy práce kremnickou příslušnost okolnost, že jsou také četně raženy ve zlatě. Richter si troufá kopírovati i obrazy osob ze předu, což svědčí o značné jeho zručnosti, a kreslí své klienty *v bohatě vyšívaných šatech,* typických pro celou tuto skupinu.

V medailích biblických napodobil Richter hlavně mistra ✠ (Hieronyma Magdeburgra), takže se jeho biblické medaile obyčejně přidružovaly k pracím tohoto umělce. Scena Adam a Eva v ráji je sestavena dle medaile Hanuše Reinharta. Jsou význačné svým vysokým obyčejně hladkým okrajem, zvláště pak perličkovitým kruhem, jenž dělí pole od opisu. Figurální scény jsou provedeny velmi živě a pohyby osob realisticky. Krista znázorňuje téměř vždy s dlouhým křížem s praporcem v ruce, o nějž se opírá.

V díle „Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhundertes"[60]) se nemůže prof. Habich ještě spřáteliti s míněním, že by velká biblická medaile z r. 1565 signovaná L R byla prací Lukáše Richtra. Soudí, že výsek z ráje je proveden ve slohu Flötnerových plaket a pochybuje, že by kremnický řezač želez byl schopen tak mistrně napodobiti tohoto velikého umělce. Myslí, že snad přece dodal tato razidla do Kremnice Rosenbaum. Vidí spojitost kremnické mincovny s Rosenbaumem i v medaili s Kristem jako trpitelem[61]). To ovšem předpokládá, že je správné Habichovo při-

[56]) *J. Bergmann,* Medaillen auf berühmte Männer Österreichs, Wien 1858, str. 189, a násl., zvláště str. 197.
[57]) *J. Newald,* Ferdinand I., str. 35. pozn. 2. a *J. Newald,* Maxmilian II. etc., str. 57.
[58]) Stempelsammlung, IV, str. 1264.
[59]) Stempelsammlung, IV., str. 1333, též *J. Newald,* Maxmilian II. etc., str. 72, pozn. 1.
[60]) str. 136.
[61]) *Georg Habich,* D. M., str. 137, příp. 131.

dělení medaile na Karla V. z r. 1550 (Domanig, D. M., str. 108, Bernhart č. 115) do Kremnice. Než tuto práci poznal již Bernhart jako jáchymovské dílo Concze Welcze[62]). Po sestavení naší řady Richtrových medailí zdá se mi, že padá Habichova pochybnost úplně. V řadě uvedených zde prací, pocházejících vesměs z doby činnosti tohoto znamenitého kremnického rytce, tvoří medaile z r. 1565 se svou signaturou naprosto spolehlivé vodítko pro určení jeho děl, o jejichž spojitosti, jsou-li seřaděna v přehled, nemůže býti pochybnosti. Třeba Rosenbaum v prvých letech zabýval se i řezáním železů[63]), přece jen k velké dokonalosti přivedl to až v pracích litých, k nimž nemůžeme zjistiti soudobé práce ražené, jež by byly vyšly z jeho dílny. Ostatně je i umístění signatury L-R na medaili z r. 1565 odlišné od · L · R ·, jímž Rosenbaum označoval svoje práce. Bylo by zajisté zvláštní, že jedinou medaili z r. 1565 by byl signoval jinak, než svoje práce ostatní.

Sestavíme nyní práce Lukáše Richtra, pokud je bylo lze zjistiti:

A. Medaile osobní.

1. 1560 *Wolfgang Roll,* komorní hrabě v Kremnici.
Líc: Znak.
Opis: WOLFGANG · — ROLL · RO · KA · MA ·
Rub: Štít s nápisem: GOT · M | EIN · AN | IGE HO | FNVN | · G ·
Opis: CAMERGRAF | PERGSTETN · AV · DER · CREMNIZ +
25 *mm,* Sbírka Ungrova (Egger, Vídeň č. 4467, *tabulka II., č. 17*).

2. 1541/1560 *Ferdinand I.*
Líc: Jako u č. *14.*
Rub: Dvojhlavý orel s letopočtem 1560.
Opis: FERD : D : G : EL : RO : IM : S : AV : GER : HV : BO : REX : INF : HIS : ARCHID : AVS : ZC : CO : TYR :
54 *mm,* Markl 2075.

3. 1563 *Ferdinand I.*
Líc: Ferdinand I. s prava.
Opis: ❀ FER · D · G · EL · RO · IM · AV · GE · HV · BO · R ·
1563 ❀
Rub: Maxmilian II. a Marie s leva v bohatě vyšívaném šatě.
Opis: ❀ MAXIMILIAN · D · G · RO · HVN · BO · REX · 1563 ❀
35 *mm,* Donebauer 1224, Čermák str. 29. Medaile tato se vyskytuje velmi hojně. Bylo jí asi užíváno jako vojenského vyznamenání. Líc je zhotoven dle medaile Leone Leoniho. Na rubu je umístění

[62]) *Max Bernhart,* Die Bildnismedaillen Karls des Fünften, München 1919, č. 115 (též str. 95).

[63]) *Dr. Eugen Merzbacher,* Beiträge zur Kritik der deutschen Kunstmedaillen. M. d. B. N. G. 1900. str. 1 a násl.

manželů provedeno dle medailí Deschlerových. Krunýř Maxmiliánův je zhotoven dle medaile Leone Leoniho (Domanig P. M. 98a Trau, katalog sbírky, 593). V katalogu Löbbecke je uvedena jako č. 545 pod titulem „Meister · LR, 1548—1559" spolu s medailí Domanig P. M. 101. Spojil zde tedy autor práci Lukáše Richtra s prací J. Deschlera.

4. 1564 Z inventáře kremnického je uvedeno ve vídeňské sbírce razidel svrchní železo ke známce z r. 1564, korunované F, po stranách letopočet, dole písmena G N. V inventáři je zapsáno: „1 Stöck mit der Jahr Zahl 1564".

5. b. l. *Jan z Thau,* rada a purkmistr vídeňský.
Líc: Poprsí s prava v bohatě vyšívaném šatě.
Opis: IOANN · DE · THAV · FERDI : P · P · P · ROMA · IMP · HVN · ET · BOHE ·
Rub: Znak s přílbicí a klenoty.
Opis: REGIS · A · CONSILIS ÆTATIS · SVÆ · ANNO XLII : CZC.
32 *mm,* ve zlatě Domanig D. M. 233, Bergmann str. 212, tab. XX., č. 101. Medaile tato vznikla po 23. lednu 1562, kdy jmenovaný se stal císařským radou a před 25. červencem 1564, kdy zemřel Ferdinand I.

6. 1564 *Ygelshofer František,* cís. rada a městský písař vídeňský.
Líc: Poprsí téměř ze předu v bohatě vyšívaném šatě.
Opis: FRANCZ ❀ YGELSHOFER ❀ RO ❀ KAY ❀ M ❀ Z ❀ RAT ❀ Z ❀ ALT ❀ 53 ❀ IAR ❀
Rub: Znak s helmou a klenoty.
Opis: ❀ SVVM ❀ CVIQVE ❀ PVLCHRVM ❀
38 *mm,* Stempelsammlung 51 (str. 43), Lanna 1025, Domanig D. M. 228 *(tabulka III., č. 23).* Medaile je zhotovena dle medaile J. Deschlera z r. 1558 (Habich, Die deutschen Medailleure des 16. Jahrh., str. 148, Domanig D. M. 171, Lanna 1021) *(viz vyobrazení v textu)*; Domanig považuje ji za práci vídeňskou.

J. Deschler: Medaile Fr. Ygelshofera z r. 1558.

7. 1541/1565 *Ferdinand I. a Maxmilian II.*
Líc: Jako č. *2.*
Rub: Jako č. *2.*, ale 15—65 a
opis: MAXIMILIANVS ❀ II ❀ D ❀ G ❀ EL ❀ RO ❀ IMP ❀ SEMPER ❀ AV ❀ GER ❀ HVN ❀ BO ❀ EC ❀ REX ❀
53 *mm*, Markl 2076. Na rubu je písmo Richtrova rázu.

8. 1565 *Rubigal Pavel, král. komisař ve Štávnici*[64]).
Líc: Znak.
Opis: · PAVL · RVBIGAL · ❀ ZVR ❀ SCHEMNICZ.
Rub: V ornamentální výzdobě nápis: DOMINVS | DEVS | PROTECTOR | MEVS | 1565.
27 *mm*, Vídeň *(tabulka II., č. 19)*.

9. 1568 *Gienger Jakub a Barbora* [65]).
Líc: Poprsí Giengerovo s leva.
Opis: ❀ JACOB ⁝ GIENGER ⁝ V ⁝ GRIENBVCHEL ⁝ R ⁝ K ⁝ M ⁝ NO ⁝ C ❀ RATH ❀ 1568.
Rub: Poprsí manželky v klobouku s leva.
Opis: BARBARA † GIENGERIN † GEPORNE † KOLNBECKHINV. SALABERG † 1568.
39 *mm*, Stempelsammlung 79 (tab. XII. č. 3), Lanna 1167 *(tabulka III., č. 22)*. V kremnickém inventáři z r. 1763 je zápis: „1 Pahr Schau Pfenig Stöck mit einer Weibsfigur Barbara gingerin de Anno 1568".

10. b. l. *Gienger Jiří a Majdalena.*
Líc: Poprsí Giengerovo s leva.
Opis: GEORG · GIENGER · BAIDER · RECHTN · D · R · KA M · ZC · GEHAIM · RAT.
Rub: Poprsí manželky se sítkovým čepcem a čepicí s leva.
Opis: ❀ MAGDALENA ❀ lístková okrasa ❀ GIENGERIN ❀ lístková okrasa.
39 *mm*, Stempelsammlung 77 (XII., č. 1), Lanna 1170, Löbbecke 408 *(tabulka III., č. 25)*. K této práci byla vzorem medaile L. Neufarera (Domanig D. M. 195), jež byla Bergmanem popsána (I, str. 189, 4) a je vyobrazena v katalogu Farina (Hess 1891) pod č. 828.

11. b. l. *Gienger Jiří a Majdalena.*
Líc: Jako dříve, ale opis začíná ❀.
Rub: Jako dříve, ale v opise jiný ornament a křížky.
39 *mm*, Stempelsammlung 78, Bergmann tab. XII., č. 57 ve zlatě.

[64]) *M. Matunák*, l. c., str. 368.
[65]) *M. Matunák*, l. c., str. 176.

12. 1568 *Prantstetter Jiří a Anna.*
Líc: Muž a žena ve $^3/_4$ profilu obráceni k sobě, muž drží přesýpací hodiny, na nich lebka, žena s modlicí knížkou v ruce.
Opis: GEORGEN ❀ PRANTSTETTERS ❀ RO ❀ KHAY ❀ MT ❀ RATT ❀ VND ❀ ANNA SEINER ❀ HAUSFRAUEN ❀
Rub: Dva znaky s přilbicemi a klenoty.
Opis: ❀ BEIDER ❀ BILDTNVS ❀ VND ❀ WAPPEN ❀ ANNO ❀ 1 · 5 · 6 · 8.
48 *mm*, Domanig D. M. 185 *(tabulka III., č. 24)*. Zde je přidělena žáku Deschlerovu, poněvadž existuje i od tohoto mistra zcela podobná medaile z r. 1563 (vyobrazena v katalogu Trau č. 1940 a Löbbecke č. 301). Jiří Prantstetter byl r. 1568/69 vídeňským purkmistrem a oženil se jako vdovec r. 1567 s 16letou Annou, jež však zemřela již r. 1568[66]). Roku 1569 si dal zhotoviti medaili od Valentina Malera[67]).

13. 1569 *Prock Ladislav*, náměstek komořího v Kremnici.
Líc: Znak.
Opis: LAD : PROCK : DER : IVNG— : R : K : M : GEN : BVECHL :
Rub: Znak.
Opis: BED : CAMERN : CREM—NIZ : V : SCHEMNIZ · 1569.
Jeton, 27 *mm*, Vídeň, Neumann 28457—58, tab. 66, Windischgrätz 5586 *(tabulka II., č. 18)*.

14. 1570 *Maxmilian II.*
Líc: Ově čené poprsí Maxmilianovo s leva.
Opis: ❀ MAXIMILI · II | ROM I S AV.
Rub: Letící orel ze předu na Omphalu.
Opis: · DOMINVS · 15 ❀ 70 · PROVIDEBIT
25 *mm*, též ve zlatě. Donebauer 1232/33, Lanna 721 *(tabulka III., č. 20)*. V kremnickém inventáři z r. 1763 zapsán je „1 Stöck von Maxmiliano Secundo".

15. b. l. *Gienger Jakub a Barbora.*
Líc: Poprsí s leva.
Opis: ❀ IACOB | GIENGER.
Rub: Poprsí manželky.
Opis: ❀ BARBARA ❀ GIENGERI.
23 *mm*, Lanna 1168, Domanig D. M. 683, kde je medaile označena již jako „práce kremnická" *(tabulka III. č. 27)*.

16. 1571 *Gienger Jakub.*
Líc: Poprsí s leva.

[66]) Domanig, D. M. str. 30.
[67]) Domanig, l. c. č. 273.

Opis: JACOB—GIENG—ER.
Rub: ❀ VON ❀ | ❀ GRIEN | BVCHEL ❀ | ❀ R ❀ K ❀ M ❀ N ❀ O ❀ | ❀ C ❀ RATH ❀ | ❀ 1 · 5 · 7 · 1 ❀
23 *mm*, Erbstein 358.

17. 1571 *Gienger Barbora.*
Líc: Poprsí s leva s kloboukem v bohatě vyšívaném šatě.
Opis: ❀ BARBARA ❀ GIENGERI'.
Rub: Nápis o 6 řádcích: ❀ GEPOR | NE ❀ KOLN | BECKHIN ❀ | VON ❀ SAL | ABERG ❀ | . 1 · 5 · 7 · 1.
23 *mm*, Müller—Lebanon 77 (zde správně přidělena Lukáši Richtrovi), Erbstein 359, Bergm. str. 197, 3 *(tabulka III., č. 28)*.

18. 1572 *Maxmilian II.*
Líc: Poprsí Maxmilianovo s prava.
Opis: ❀ MAXIMILI · II ❀ ROM · IMP · SEM . AVG.
Rub: Orel na zeměkouli.
Opis: ❀ DOMINVS ❀ PROVIDEB ❀
30 *mm*, též ve zlatě, Lanna 725, Donebauer 1234. Stempelsammlung 107 a 108 *(tabulka III., č. 26)*. V katalogu Lannově upozorňuje autor, že se přidržel medailér zde úplně Antonia Abondia, tak že medaile tato, ač ražená, byla přidělována i Abondiovi (viz Ed. Fiala, Antonio Abondio, tab. X., č. 8, běžné č. 28, str. 33).

Podle písma číslic, růžic v opisu, jeho stylisace a kresby znaku patří sem nepochybně i *posmrtná* medaile datovaná r. 1518:

19. (1572?) *v. Jörger Wolfgang.*
Líc: Poprsí s leva s čepicí.
Opis: HERR ❀ WOLFGANG ❀ IÖRGER ❀ ZV ❀ TOLET ❀ RITTER ❀ ROM ❀ KHAY ❀ MAY ❀ ZC ❀
Rub: Znak s helmou a klenoty.
Opis: RAT ❀ VND ❀ LANDSHAVBTMANN ❀ IN ❀ ÖSTERREICH ❀ OB ❀ DER ❀ ENS ❀
55 *mm*, Domanig D. M. 234, Bergmann I., str. 146. Domanig klade vznik této práce do r. 1572, což by jen dosvědčovalo původ z dílny Lukáše Richtra. Medaile je pracována dle Schwarzova portrétu a byla Habichem[68]) považována za práci jáchymovskou.

20. 1572 *Straser Vlk a Anna*[69]).
Líc: Znak.
Opis: WOLF · STRASER · R · — K · M · EINEM · Z · CRE.
Rub: Znaky.

[68]) *G. Habich*, D. M., str. 27.
[69]) *M. Matunák*, l. c. str. 157.

Opis: ANNA · GERES · V · MADLENA · ITZIGE · S · ELICH · GEMA · · RA · PH · EN.
Jeton, Neumann 28459.

21. 1573 *Prock Ladislav.*
Líc: Znak.
Opis: LADIS · PROCK : — · RO · K · M · RAT · VND.
Rub: Znak.
Opis: SLESISCHER ❀ CA | MERBVECHALTER · 1 · 5 · 7 · 3.
Jeton, Neumann 28861.

22. 1573 *Kašpar Lindegg z Lizzana*, císařský syndik ve vídeňské městské radě.
Líc: Poprsí.
Opis: ?
Rub: Znak a letopočet.
Opis: STAT ❀ ANVVALD ❀ IN ❀ WIENN ❀
44 *mm*, Stempelsammlung 61, Bergmann str. 115. Na Lindegga je i medaile od Antonia Abondia s podobným znakem v rubu z r. 1576. Fiala soudil, že štoček rubní, uložený ve vídeňské sbírce razidel, zhotovil některý Abondiův žák, snad vídeňský řezač železa Jakub Scherer[70]). Písmo i růžice řadí však medaili do dílny Richtrovy.

23. 1576 *Kamper František v Bratislavi.*
Líc: Znak s helmou a klenoty.
Opis: FRANZ · KAMPER · RO · K · M · ORBIS · DREISIGER · Z · BRESBVR · VN.
Rub: Rodinný znak manželky.
Opis: FIORAPAS · V · PARR · S · EHELICHE · GEMAHEL · HIND · M · GOT · 1576.
36 *mm*, Katalog Brüder Egger 1906 č. 1120 (*tabulka II. č. 16*). Medaile tato je plošší práce než ostatní, shoduje se však charakterem, písmem i stylisací opisu s naší skupinou.

24. 1563/1577 *Ferdinand I a Maxmilian II.*
Líc: Jako u č. 3.
Rub: Jako u č. 3. (jiný kolek),
Opis: ❀ MAXIMILIAN · D · G · RO · HVN · BO · REX · 1577 ❀
35 *mm*, také ve zlatě, Věstník n. sp. č. I.-6, Stempelsammlung 59 *(tabulka III., č. 21)*. Medaile byla asi zhotovena na paměť zesnulého Maxmiliana II., při čemž ku starému líci z r. 1563 byl přidán nový rub dle starého vzoru, jenž je uložen ve vídeňské sbírce razidel. Ed. Fiala soudil[71]) ze zápisu ze dne 24. července 1579, dle

[70]) *Ed. Fiala*, Antonio Abondio, Praha, 1909, str. 36, tab. IV., č. 6 a str. 51 vyobrazení.
[71]) Věstník num. sp. č., str. 49 a násl.

něhož bylo Řasnému vyplaceno 100 tolarů za zhotovení kutnohorských a uherských želez „sowohl der Stöcke mit dem Bildnis, als auch der Eisen mit dem Wappen zu Kaiser Maxmilians guldenen Gnadenpfennigen", že medaile je prací Řasného. Ježto se zde mluví o „wappen", nemůže se zápis týkati této práce[72]).

25. 1577 *Spiller Blasius,* dolnorakouský komorní rada.
Líc: Čtyřpolní znak s helmou a klenoty.
Opis: ⁝ BLASII ⁝ SPILLER ⁝ RO ⁝ — ⁝ K ⁝ M ⁝ N ⁝ O ⁝ C ⁝ RATH ⁝
Rub: Kristus vstává z mrtvých, jako č. *31.*
35 *mm,* Katalog Schulmann z 30. března 1925 č. 233.

B. Medaile biblické.

26. 1565 Líc: Adam a Eva v ráji pojídají jablko, u nohou kostra; v pozadí stvoření Evy a vyhnání z ráje.
V úseku: ❀ POST · PECTM · HOIS · EIECIT ❀ | ❀ EV · DE9 · DE · PARADISO ❀ | ❀ VOLVPTATIS ❀ | ❀ GEN · 3 · CAP ❀
Rub: Pod otevřeným, bohatě vyzdobeným klenutím narození Páně. Nahoře v klenutí letopočet · 1 · 5 · — · 6 · 5 ·, na hlavicích předních pilířů L | R.
V úseku: · GLA : IN : ALTIS · DEO8 · IN | · TER : PAX · HOIB 9 · BOA · | · VOLVNTAS ·
61 *mm,* Stempelsammlung 68, Donebauer 4349, Lanna 1438, Löbbecke 507 *(tabulka IV., č. 29).*
V kremnickém inventáři z r. 1763 zapsány jsou „Schau Pfenig Stöckel": „1 von denen Uralten Schau-Pfeningstücke, worauf Adam und Eva" a „2 Pahr alte Stöck mit der Figur Adam und Eva",

Od Lukáše Richtera nepochází však veliká litá medaile se stojícím Kristem držícím kříž (Donebauer 4350). Umělec odlil na druhé straně narození Páně z právě uvedené Richtrovy medaile. Rub ten není však ani signován ani datován[73]) *(viz vyobrazení v textu.)* Stejného Krista s křížem použil augsburský medailér Baldwin Drentwett na rubu k medaili magistra Emanuela Betuleja[74]). Snad je i medaile u Donebaura č. 4350 prací augsburskou. Ostatně jsou případy, kde bylo při litých medailích

[72]) Stempelsammlung, IV., str. 1328.
[73]) Löbbecke 527 (Meister der hochrandigen Medaillen); vyobrazena též v katalogu Mueller-Lebanon jako č. 78.
[74]) Katalog firmy Dr. Eugen Merzbacher, Mnichov 1921, tab. 20., č. 917, též *Georg Habich,* Studien zur Augsburger Medaillenkunst am Ende des XVI. Jahrh. (Arch. f. M. u. Pl., 1913/14, str. 191).

použito obrazu cizí medaile zvláště rázu biblického jako rubu k jiné práci, velmi časté, a nelze z nich souditi na původce práce. Biblické medaile jsou v kremnickém inventáři zapsány většinou tak povšechně, že nelze podle něho poznati určitou práci. Mluví se tam o „alt biblische Stöckl

Augsburský (?) mistr: Biblická medaile b. l.

aus dem alt und neuen Testament" nebo „biblische aus dem alten Testament," „aus dem neuen Testament," „mit dem Kreutz Christi", „mit dem Salvator Mundi" a pod. Je patrno, že se jich v Kremnici zhotovilo velmi mnoho.

Typické kremnické práce z doby Richtrovy jsou biblické medaile:

27. b. l. Líc: Simson v zápasu se lvem.
Opis: SASON · IRRVEN · DNI · IN · EV · SPV · SEVIEN · LEONE · DISCERPSIT · IVDI · CA · 14 ⁝
Rub: Kristus šlape hadu na hlavu.
Opis: XPS · SERPETIS · SVO · INSIDIATIS · CALCANEO · CAPVT · COMMINVIT · GE · 3 ·
42 *mm,* Donebauer 4408, Löbbecke 500, Lanna 1387 *(tabulka IV., č. 31).* V kremnickém inventáři z r. 1763 „1 Pahr Schau Stöckl von Samson, den Löwen zerreisend".

28. b. l. Líc: Jako u č. 27.
Rub: Kristus s praporcem kráčí krajinou.
Opis: Jako na č. 27.
41, 5 *mm* Donebauer 4409, Löbbecke 501 *(tabulka IV., č. 30).*

29. b. l. Líc: Adam a Eva a železný had.
Opis: SICV ⁝ MOSES ⁝ EXALTAVIT ⁝ SER ⁝ IN ⁝ DESERTO ⁝ ITA ⁝ EXATARI ⁝ OPORTET ⁝ FIL ⁝ HOMIS ⁝
Rub: Ukřižování a Zvěstování P. Marie.

Opis: AVE · MARIA · AIT · ANGELVS · GRATIA · PLENA · IN · HOC · SIGNO · VINCE ·
48 *mm*, Stempelsammlung 159, Kilian 5754 *(tabulka IV., č. 32)*. Medaile je zhotovena dle biblické medaile Konrada Osterera (viz Archiv f. M. u. Pl., V. str. 13 a násl.), jež byla několikráte napodobena různými umělci biblických medailí.

30. b. l. Líc: Jonáš a velryba.
Opis: ❀ SICVT · IONAS · IN · VENTRE · CETI · TRIDV̄V · LATVIT · ET · INDE · REDIIT · INCLV̄IS · ION ❀ Z ❀
Rub: Kristus vystupuje z hrobu.
Opis: ✠ ITA · CHRISTVS · TRIDV̄V · SEPVLTVSPOST · DE-VICTOS · HOSTES · RESVREXIT · MA · ZI · ❀
48·3 *mm*, Müller-Lebanon 163, Domanig D. M. 744, Löbbecke 499 *(tabulka IV., č. 33)*. V kremnickém inventáři z r. 1763 je zápis: „1 Pahr Stöckl Jónás im Walflisch und die Auferstehung Christi."

31. 1577 Líc: Kristus vstává z mrtvých. Dole letopočet 1577.
Opis: ICH̄—BI : DI : AV̄F—ERSTEVG : V : DAS LEBE : Ⓗ : II :
Rub: Jonáš uniká velrybě.
Opis: AG · AVS DEM · WALFIS · V · D : GOT · HAL̄ · MIR · RISCH̄ · A · 3 ·
33 *mm*, Mnichov, Vídeň *(tabulka IV., č. 34)*. Líce této medaile užil Richter jako rubu medaile na rakouského komorního radu Blasia Spillera (běžné č. *25*).

* * *

Zmínil jsem se o tom, že lze na konci Füsslovy činnosti pozorovati již vliv cizí ruky, patrně Lukáše Richtra. Týž osud stíhá i Richtra, jejž dávají výnosem z 3. července 1579 pro špatný zrak do pense. I on si vycvičil následovníka. R. 1562 nařizuje se mu, aby přijal za učedníka Abrahama Eyskera. Eysker je r. 1565 ještě učedníkem, bere však plat a stravné. Roku 1564/65 je již činným jako medailér, poněvadž dle kremnického účtu z tohoto roku (Fasc. Kremnice 15/378 archiv dvorní komory) dostal „zur Ergotzlichkeit seiner kleinen Besoldung" poloviční plat, když bylo raženo za 65 marek „Schaugroschen". R. 1567 je ještě jmenován „Eisensenker", r. 1573 prosí, aby mu byl prominut komorní dluh. 25. dubna 1575 byl ustanoven kolkařem na místo Spaltentheila[75]), r. 1578 stává se zatimním a 1. února 1580 definitivním nástupcem Lukáše Richtra[76])

[75]) Stempelsammlung IV., str. 1234.
[76]) *J. Newald*, l. c., str. 125.

s týdenním platem 4 zl. Pracoval tedy 18 let v dílně Richtrově, než dosáhl tohoto postavení, a není divu, že lze práce jeho od Richtrových dnes těžko rozeznati, ježto ani Richter ani Eysker medailí svých nesignovali. Eysker dosáhl v Kremnici význačného mimoúředního postavení. Z Matunákových dějin Kremnice[77]) se dovídáme, že byl rychtářem v létech 1586, 1595 a od 3. března 1596. Mimo to byl členem městské rady r. 1583, 1584, 1585, 1587 — 1594[78]). R. 1585 byl povolán do kolegia kremnnické komorní rady, prosí však, aby byl tohoto místa opět sproštěn[79]).

Abraham Eysker byl synem pisetaria a kremnického rychtáře Jiřího Eyskera, koupil 30./IX. 1579 za 125 zl. uherských dům pod Dolní Branou od Felicity, vdovy po Tomáši Scholtzovi, ev. faráři (Fund. Protok. 1574—1596) a jmenuje se zde již „Ro · Kay · Mt · Eisenschneider". R. 1588 koupil dům Viléma Nuntallera, opravoval jej až do r. 1592 (I, 50, 1, 36.) a prodal r. 1594 Filipu Nuntallerovi (I, 50, 1, 37). R. 1597 žádá, aby mohl se vzdáti obecní funkce (I, 21, 1, 117). Zemřel koncem r. 1601, poněvadž se v témže roce mluví ještě o jeho inventáři (I, 44, 1, 50)[80]) a 29. prosince tohoto roku ptá se kremnická správa, zda kvartální plat za nebožtíka Abrahama Eyskera má býti ještě vyplacen. Roku 1602 si stěžuje řezač železa Joachim Elsholz do jmenování Michaela Socka[81]) vrchním řezačem a říká „da doch Er dem weesen ni die ain und zwaintzig Jar beigewohnt und solchen dienst n a c h d e s E i s s k h e r s a b s t e r b e n ain Zeit lang verwaltet."

Při kremnické visitaci konané r. 1584 bylo vysloveno přání, aby Eysker „ein sauberes Paar Schaugroscheneisen mit der Königlichen Majestät Bild, wie es die früheren Eisenschneider gethan, zurichten, dann sonst die Schaugroscheneisen mit der Zeit ganz abkommen"[82]). 17. dubna 1585 přijel Abraham Eysker do Vídně „zur Fertigmachung des Präkheisens zu Ihrer Majestät Pildnus" a bydlel tam na „Neuer Markt" u „Zlatého vola"[83]). Těžko zjistiti, o jaké razidlo se jedná.

Ve vídeňské sbírce razidel je popsáno[84]) a vyobrazeno razidlo k líci velké medaile Rudolfa II. (Fiala, Abondio, tab. X., č. 9), jež je napodobeninou medaile Antonia Abondia (Fiala, Abondio, tab. V., č. 2). Neznám medaile, jež byla zhotovena tímto razidlem. Ježto zůstalo ve Vídni, je razidlo snad Eyskerovou prací, o niž se jedná v zápise z r. 1585. Je to tím pravděpodobnější, poněvadž i předchůdce jeho Lukáš Richter, pracuje svá razidla, kopíroval věrně jiné

[77]) str. 146.
[78]) Stadtbuch 223—283.
[79]) Protokol dolnorakouské komory.
[80]) Uvádím dle laskavého sdělení p. archiváře M. Matunáka v Kremnici.
[81]) Stempelsammlung IV., str. 1342.
[82]) Protokol dolnorakouské komory.
[83]) l. c.
[84]) Stempelsammlung 122, Tab. XIII., č. 8.

soudobé medailéry. Že je to Eyskerova práce, svědčí i celkový tvrdý výraz hlavně vousů a charakter písma v opisu. Též okruží liší se od Abondiova tím, že jednotlivé varhánky nedoléhají stejně, jako je Eysker zhotovil na medaili Schrötlově z r. 1583. Ač se rytec snažil napodobiti Abondiovo písmo, přece jen ve stejnoměrně kulatém O, M, A a S podobném 8 blíží se spíše písmu na ostatních svých pracích. Poněvadž Rudolf dostal řád zlatého rouna právě r. 1585, a s tímto řádem je vyobrazen, zdá se, že jde o medaili vydanou původně Abondiem na oslavu tohoto vyznamenání, již Eysker vryl do ražebního železa. V kremnickém inventáři z r. 1763 je zápis: „1 Pahr Schau Stöckl von Rudopho 2do.“ Zápis tento týká se však medaile, uvedené ve Stempelsammlung pod č. 134, jež vznikla rozhodně daleko později, než jak je tam (r. 1576) datována, a také asi v Kremnici. Domněnku moji potvrzuje jednak váha spodního železa (3·53 *kg*), jednak, že byla ražena i ve zlatě. Je to napodobenina práce V. Malera, jež byla v Kremnici opakována i za Ferdinanda II. (Stempelsammlung 247).

Při bedlivém zkoumání lze přece rozpoznati práce Eyskerovy od Richtrových. Richter zavedl koncem své činnosti jakousi novou modu v medailích a umísťuje v líci i rubu krásně pracované znaky, takže bychom mohli jeho medaile nazvati jakýmsi druhem velkých jetonů. Kdežto na podobné medaili Františka Kampera z Bratislavy z r. 1576 je použito ještě typů písma Richtrova, jak jsem je výše líčil, shledáváme již na podobné plastičtější medaili Zopplově z r. 1579 nové písmo drobnější, jež si nelibuje v ostrých zakončeních a je stejnoměrně klidné. Zvláště na písmenu A, jež nemá vůbec nahoře příčného zobáku nebo jen malý šikmý výběžek vidíme patrný rozdíl. Eysker zavádí dokonce dvouřádkový opis kolem znaků, jejichž fafrnochy vypracovává velmi plasticky a dovedně. Zavádí i novou formu v kremnické medaili, medailové útesy s plastickými portréty, na nichž užívá někdy i starých větších typů Richtrových písmen. Můžeme však o něm říci, že žák nedosáhl zručnosti svého učitele. Ač je dovedným řezačem, přece jen portréty jeho jsou zrnulé a nemají živosti medailí Richtrových. Eysker neužívá již Richtrem oblíbených zkratek v opisech, trojčlenných rozdělovacích značek a růžic. Příslušnost těchto nesignovaných prací do Kremnice prokazují i razidla ve Vídni zachovaná, jak svou zevní formou, tak i vahou, z nichž razidlo Judity Hohenbergové má 5·15 *kg*, Davida Hohenbergera 3·14 *kg*[85]).

Spojitost prací shledáváme někdy i v příbuzenském poměru osob zvěčněných na medailích, jak to vidíme u č. 8 a 11. Charakteristické jsou zkratky v opisech, i text k opisům. Eysker zkracuje: RO · KAI · MT · RAT. Libuje si v označení manželky jako EHELICH GEMACHL a podobně. Nelze si mysliti, že by v jednotlivých letech pracoval jen jedinou medaili. Zhotovil jich jistě daleko více, zachovalo se jich však velice málo.

[85]) l. c., I., str 68.

V roce 1596 má Eysker posledně veřejnou funkci. Příštího roku žádá, aby byl takových služeb zbaven. Příčinou byla asi nemoc, poněvadž předposlední jeho známá medaile je z roku 1593, poslední pak až z roku 1601, kdy zemřel. Všechny medaile jsou bez jakékoliv signatury jako u jeho předchůdců. Přes to dnes jako práce Abrahama Eyskera s určitostí lze označiti tyto medaile:

1. 1579 *Zoppl Josef a Eupfrosina.*
Líc: Znak.
Opis: · IOS . ZOPPL · V : HAVS · D . RO | MT : RAT · V : NO : CANZLER ·
Rub: Znak.
Opis: EVPHR : GEBOR : SALIN · V · HI | RSCHEPERG · S · ELICH · GMAH .
37 *mm*, Stempelsammlung 60, Bergmann I. 297. (*tabulka V., č. 35*).
Na medaili tuto vztahuje se asi zápis v kremnickém inventáři z r. 1763: „2 Wappenn Stöck mit einem Hirschen“.

2. 1580 *Scheuhenstuel Vilém a Lucie.*
Líc: Znak 15 | 80.
Opis ve 2 řádcích: · WILHELM . SCHEVHENST | VEL . ZV . WEYCHING · RO : | KAY · MT · RG · CAMERG | RAVE · Z . SCHEM : ALT . 31.
Rub: Znak 15 | 80.
Opis ve dvou řádcích: LVCIA · SCHEVHENSTVEL · | : IN · GEBORNE · ZANDEG : | GERIN · SEIN · EHELI : | · CH · GEMACHL · ALT · 19. ·
37 mm, Vídeň (*tabulka V., č. 42*).

3. b. l. *Munch Martin z Bratislavy.*
Líc: Znak s přilbicí a klenoty.
Dvojřádkový opis: ❀ MARTIN · MVNCH · RO : — KAI : MT : VND · GANT : | ZEN · HOCH · LOB : HA : — VS · OSTER · DINER ·
Rub: Adam a Eva v ráji.
Opis: ❀ SICVT · PER · VNVN · HOMINEM · PECCATVM · INTRAVIT · IN · MVNDUM ·
37 *mm*, Domanig D. M. 640, Horský 7498. K rubu bylo zde použito jedné strany biblické medaile, jejíž druhou se mně dosud nepodařilo zjistiti.

4. 1582 *Schrötl Jiří s chotí Evou.*
Líc: Poprsí muže a ženy proti sobě.
Opis: GEORG · SCHRÖTL · AVCH · EVA · SEIN · ELICH · — · : GEMACHL : ·
Rub: Znak.

Opis: ❀ ROM : KHAI : MAT : RAT : VND : NIDER : OSTE-REICH : CAM : PVECHHALTER ❀
Útes, 38 *mm*, Domanig D. M. 186, Trau 2007, Horský 7635 (*tabulka V., č. 39*).

5. 1583 *Egger Jiří* [86]*), komorní hrabě.*
Líc: Přilbice s okružím.
Opis: + GEORG · EGGER : RO : KA : MT : EINEMER :
Rub: Znak.
Opis: + DER · CAMMER · CREMNIZ · 1583 +
Jeton, 28 *mm*, Domanig D. M. 608.

6. 1583 *Schrötl Jiří.*
Líc: Poprsí s prava.
Opis: list GOTT list | list GIBT list | listALLES list | list 1583 list.
Rub: Znak.
Opis: · GEORG · SCH | RÖTL · RO : KAI : MT | · RAT · VND · N : O : C : | BVECHHAL ·
33/35 *mm*, Vídeň, Trau 2006 (*tabulka V., č. 40*).

7. 1588 *Kielmann Ondřej a Anna.*
Líc: Znak s dvěma přilbicemi. a klenoty.
Opis: ·: ANDRE : KIELMAN · | : V : KIELMANSCEKH:· · D · I · | ❀ | 15—88.
Rub: Znak s přilbicí a klenoty.
Opis: ·: ANNA : KIELMANNIN :· | G̈ · SALIN · V · HIRSCH-PERG.
37 *mm*, Vídeň (*tabulka V., č. 41*).

8. b. l. *Welzer Sigmund z Pruzendorfu a Žofie.*
Líc: Znak s dvěma přilbicemi a klenoty.
Opis: : SIGMVND · WELZ—ER · Z · PRVZENDORF ·
Rub: Znak s přilbicí a klenoty.
Opis: · SOFIA · WELZERIN. — GEBORNE · SALIN.
37 *mm*, Wilmersdorfer 233. Medaile tato není datovaná, souvisí patrně s č. 7, poněvadž Anna Kielmannová byla sestrou Žofie Welzerové.

9. 1590 *Henkel Sebastian.*
Líc: Poprsí ze předu.
Opis: · SEBASTIAN : HENKEL · RO : KAI : MAI :
Rub: Znak a letopočet.
Opis: EINNEMER · BEI · DER CAMMER—CREMNITZ · ÆTATIS · SVE · AN̄O · 33 ·
37 *mm*, Riechmann XVIII., č. 219, F. a S. 3782, Löbbecke 421,

[86]) *M. Matunák*, l. c., str. 142.

10. 1591 *Hohenberger Judita.*
Líc: Znak a 15 | 91.
Opis: · IVDIT · HOHENBERG | ERIN · GEBORN̄E · HUMLIN ·
Jednostranná, 39 *mm*, Stempelsammlung 148, tab. XIV., č. 6.

11. 1592 *Gienger Bedřich a Anna.*
Líc: Znak.
Opis ve dvou řádcích: FRIDERICH · GIENGER — AVF · OBER · HÖFLEIN · R · K · M · DINER. | VND · WALTBVR-GER | ZVR · SCHEMNITZ ·
Rub: Znak.
Opis ve dvou řádcích: ·:ANNA · GIENGER — IN · EIN · GE-BORNE : | : HVMBLIN : — : ANNO · 1592 ❀
41 *mm*, Stempelsammlung 147, tab. XIV., č. 5., Bergmann tab. XIII., č. 60. Anna Giengerová byla sestrou Judity Hohenberge-rové (viz medaili č. *10*).

12. 1593 *Hohenberger David.*
Líc: Poprsí ze předu.
Opis: · | · DAVID HOHENBERGER · ÆTATIS · SVE : 43
Rub: Znak s helmou a klenoty.
Opis: RO : KA : MA : DINER · V · WA—LTBVRGER ZV · SCHEMNI—TZ.
39 *mm*, Stempelsammlung 149, tab. XIV., č. 7 (*tabulka V., č. 38*). V kremnickém inventáři z r. 1763 jsou razidla k této medaili za-psána: „1 Pahr Schau-Pfening-Stöck mit d. Figur David Hochen-bergers do Anna 593."

13. 1593 *Schrötl Jiří.*
Líc: Poprsí s prava.
Opis: ✲ GOTT ❀ . ❀ GIBT ❀ . ❀ ALLES ❀ . ❀ 1593 ❀
Rub: Znak.
Opis: · GEORG SCHRÖTL · RO · KAI · M · RAT · VND N · Ö · C . BVCHHA .
Útes (ve zlatě) 24/19 *mm*, Vídeň, sbírka Trau 2005 (*tabulka V., č. 37*). Kopií snad této práce, spíše však č. 6 je útesová medaile z r. 1594 na Davida Zollikofra, syna Lorence Zollikofra, sv. Havelského dvorního soudce. Nemohu však zjistiti vztah tohoto muže ku Kremnici. Stejně napodobí prace Eyskerovy neznámý rytec v medaili na Martina Strassera v r. 1585 (Domanig D. M., 684, Bergmann tab. X., č. 47).

14. 1601 *Reutter Oldřich a Anna.*
Líc: Znak a letopočet.
Opis: VLRICH · REVTTER ✣ R : KM : DIEN : WALTB : Z : — S.

Rub. Znak.
Opis: · ANNA · REVTTERIN · — · GEBORNE · SIGELIN ·
33 *mm*, kat. Unger 4458, tab. IV., Wellenheim 14617, Horský 7585.

Velmi podobné práce je znaková medaile z vídeňského kabinetu, ač má odlišný štít.

15. 1586 Líc: Znak s kolčí helmou a fafrnochy.
Opis vryt: MARX · GENGER · VON · GRVNPVHEL · AVF · ADENOTH . L : B :
Rub: Znak s kolčí helmou a fafrnochy.
Opis: ANNA . GIENGERIN · GEBO : STVEICKHIN · V · KENIGSTEIN · Vrytý letopočet vedle klenotů 15|86.
35 *mm* (*tabulka V., č. 36*).

Uvedené zde znakové medaile jsou zapsány v kremnickém inventáři z r. 1763 povšechně dvakráte, vždy jako: „4 Wappen Stöckl".

* * *

Pokusil jsem se přiděliti řadu medailí z let 1530—1601 třem medailérům, zaměstnaným v Kremnici jako vrchní řezači železa. Okolnost, že téměř všecky tyto práce jsou bez signatury a že se nám nezachovala žádná písemná zpráva o některé z těchto prací, z níž bychom mohli souditi na její původ, činí rozdělení moje snad zdánlivě ne dosti odůvodněným. Kdo se však zabýval studiem medailérství, hlavně typů písma a celkového rázu práce, dovede přesně rozpoznati jednotlivé dílny, třebas by i chybil v jednotlivých případech, veden jsa snahou, aby roztřídění bylo co nejúplnější. Právě z řady medailí zde uvedených, když nástupce byl vždy po několik let zaměstnán v dílně svého předchůdce, vidíme, že sice celkový charakter práce zůstává nezměněn, že lze však podle detailů, které uniknou zraku laikovu, charakterisujících dostatečně určitou ruku, seskupiti medaile jednotlivého mistra. Již okolnost, že nejsou signovány, svědčí o původu z rukou osob, kteří zastávali v mincovně úřední postavení, a kteří snad proto nemohli označovati své práce, jako to vidíme v těchto letech i na medailích rodiny Miliczů v Jáchymově.

Snažil jsem se sice seskupiti zde, pokud možno, největší počet dosažitelných prací, nečiním si však nároku, že vytčeny jsou zde všechny, jež by se sem daly zařaditi. Nešlo mi o jejich úplný výčet, jako spíše o jejich přidělení jednotlivým umělcům. Jako se nám nezachovaly z Jáchymova zprávy o pracích tamních medailérů, tak není také z Kremnice zpráv o jednotlivých pracích, ač je archiv dosti bohatý. Byly právě plodem soukromé výdělečné činnosti rytců, o nichž se nevedly záznamy v úřed-

ních zápisech. Nevyskytne-li se náhodou zpráva, zachovaná v rodině některého z portretovaných, nutno se spokojiti pouze roztříděním podle vnějších znaků jednotlivých prací se zřetelem na zápisy v kremnickém inventáři z r. 1763.

Stejně jako v mincovnictví měla také Kremnice ve druhé polovici XVI. století význačné postavení i v medailérství dík zručnosti zaměstnaných tam řezačů železa a jejich čilému spojení s vídeňskou komorou. Je zajímavo, že se koncem XVI. století v Kremnici nezhotovují medaile na soudobé vladaře. Dá se to vysvětliti tím, že vystupují u dvora noví umělci, kteří zatlačují i dovedné rytce kremnické do pozadí a nutí je hledati své zákazníky v řadách občanských.

Přílohy:

I.

Römischen auch zu Hungern und Behaimb etc. kuniglichen Majestät unsers allergnedigsten Herrn löblich Camer Ratte der niederösterreichischen Lande etc.

Wolgeborn gestreng edl erenvest gnadige unnd gepietende Herrn. Ich armer alter unnd erlebter Man hab nun bis in sechsunddreissig Jar lang, noch bey Inhabung der Camer Cremnicz Khunig Ludwigs löblicher Gedachtnusz auf der gulden Munz alhier erbarlich und alles treues Vleisz gedienet also dasz ich nach Absterben anderer öbristen Knappen und gulden Munzer zu ainem armen Öbristen bisher in 28 Jar lang verordnet gewesen unnd noch: unnd wiewol ich gern neben meinen zuegeordenten gulden Munczern alle alte Gerechtigkeiten und Gepreuch, inmassen ich sy von meinen Voreltern und Vorvortern entpfangen, unnd ich auch der heiligen Cron Hungern geschworen hab, nach meinem Vermugen zu erhalten, willig unter welchen diese, dasz von alters fur und auch bey Menschen Gedechtnuss jeder Zeit alle Schaugroschen, sy sind gulden oder silbern, durch die gulden Munczer mit Vorwissen und Bewilligung aines verordenten Camergraffen geschlagen und gemunczt worden, welches nit allain allen dreuen Camern sondern allen siben hungerischen Pergstetten wissendt, so haben mich und meine zuegethane der kuniglichen Majestät Eysenschneider und Eisenseckher welche doch alle ir erliche Besoldung und Unnderhaltung von der römisch kuniglichen Majestät haben, darann verhindert, dann sy biszheer fast drey Jar lang auf einander die Schaugroschen an sich zogen, dieselben von Goldt und Silber ires Gefallens geschlagen on mein oder meiner zuekhomem Wissen oder Bewilligung, welches denn inen nit gepurt, den sy geschwornne Eisenschneider oder Eisensenckher und khain Munczer sein.

Dieweil aber mir und meinen verwanten gulden Münzern solches zu merkhlicher Schmelerung und Ringerung unser Unnderhaltung geraicht, den ich sunst khain Einkhumen oder Besoldung als Cimentzeitten, welches ein ganzes Jahr lang bis in ainliff oder zwelff Wochen lang geschiecht, hab, wie solches der kuniglichen Majestät Verwaltern der Camer Cremnicz auch dem Cimenter wol wissent, und on das die römisch kunigliche Majestät unser allergnedigister Herr auch Euer Gnaden niemants an seinen Gerechtigkhaitten, furnemblich do sie on Seiner kuniglichen Majestät Schaden oder Nachteil sindt, verhindern oder Abpruch thain lassen, so pit ich Euer Gnade zum

underthainigisten, dieselben welden mein langwirige treue Dienst auch mein und meiner zuegethonen Armuet und Unvermugen mit gnediger Einsehung bedenckhen auch Verordnung und Bevelch thuen, damit berurute Eisenschneider oder Eisensenckher solhes abstehen und unser Gerechtigkhaitten wie von alters brauchen unnd iren selbs Ambtern und Diensten auswarten lassen. Das will ich in der römisch kuniglichen Majestät Diensten und sonnst auch nach meinem armen Vermugen neben meinem zuekhomen gulden Munczern in aller Unnderthanighkait und Gehorsam zu verdienen geflissen sein. Thue mich Euer Gnaden gehorsamblich bevehlen

Euer Gnaden ganncz gehorsamer undtertheniger
Achatzi Thundl
Burger und gulden Munczer auf der Cremnicz.

II.

Wolgeborne gestrenge edle ernveste gnedig und
gepietende Herrn etc.

Euer Gnaden sein mein underthanig gehorsame treuherzige geflissent willig Dienst meines bessten und höchsten Vermugen jeder Zeit bevor.

Gnedig Herrn, mir haben der romischen zu Hungern unnd Behaimb kuniglichen Majestät jecziger Zeit Verwalter der Camer Cremnicz Euer Gnaden Bewelch, welcher den 3 Apprilis in Wienn auszganngen sambt des Achaci Guldenmunczer eingeschlossenen Supplication Copi umb Bericht mir von inen den 27. May zuegestölt, hierauf ich ausz schuldigen Pflichten zu warhafftigem Bericht nicht kham, verhalten.

Zum ersten, das Achazi Tundl meldet, in seiner Supplication, das die Guldenmunczer jeder Zeit gulden und silbern Schaugroschen gemacht haben, ist zum Tail also, die Eisen aber, so zu derselbigen Zeit verhanden, sein der Camer gewesen und ausz der Camer bezalt worden.

Die Eisen aber, die jezt vorhanden seind, die sind mein aigen und Euer Gnaden werden sich auch selbs in gnedigem Bedenkhen wissen zu erinnern, was Fleisz, Muehe und Khunst zu schneiden der Schaugroscheneisen ich gewendt hab und mag inen meine Eisen leichen oder nit, denn sy seint mein und bin meines Erachtens nit schuldig, inen Schaupfennigeisen zu machen, denn ich hab nichts von inen, verhof zu Euer Gnaden werden mich solches entledigen, das ich in mein grosse Mueh und Arbait, die ich lang auf die Schaugroscheneisen gewendt und gelegt hab, inen in iere Hendt solt geben und sy damit nach irem Gefallen umbgeen, ausprechen und zerschlagen lassen, wie dan solches vermals geschehen.

Derhalben bitte ich Euer Gnaden aufs gehorsamist und underthanigist Euer Gnaden welle mich armen alten Diener des unbilligen Begeren der gulden Munczer entladen und die gulden Munczer der Goldkunst auswarten lassen.

Ich khan auch Euer Gnaden auffs underthenigist und gehorsambist mit der Wahrheit berichten, das Acgazi Tundl Guldenmunczer selbst mich hat angelangt, und gepeten, das ich die Schaugroschen machen soll, darumb Wolfgang Roll guet Wissen hat unnd mit seinem Vorwissen ich solche Schaugroschen ein Zeit lang gemacht. Nachmals hab ich solche Arbait meinen Eisensenckhern vergunstigt, auf das sy dester fleisziger sein und sich mit iren Weibere und khlainen Khindern dester pasz erneren und auszhalten mugen, denn der ain Eisensenckher hat nit mer den ain Gulden die Wochen, so seindt alle Ding theur, und khan sich warlich gnedig und gepietend Herrn einer mit Weib und Khindern mit einem Gulden nit auszhalten und wenig ausrichten, derhalben hab ich inen meine Eisen verlihen, und ich hab nit ainen Haller davon. Euer Gnaden als die hochverstendigen khunen sich erinnern, das ich auch

nit schuldig were, solche meine Eisen inen darzueverleichen, allein der romisch kuniglichen Majestät geschiechts zum posten, auf das sich die armen Eisensenckher dester basz ir Aufenthaltung haben, und die kunigliche Majestät nit mer beschwert wurde, mehrere und grössere Besoldung zu geben.

Das Achazi Thundl meldet, wie seine Mitgehulfen der gulden Muncz sich nit khunen erhalten und muessen lang feiern, dan nur zwelf Ziment geschehen im Jar, darauf ich Euer Gnaden mit dem underthanigisten bericht, das dieselbigen gulden Munczer, wann sie nit Gold zu munczen haben, so haben sy wochentlich ir Arbait in der Silbermuncz und haben ir erliche Aufenthaltung und khunen der Schaupfennig zumachen wol emperen, dan es ist khain gengige Muncz, das die Guldenmunczer die Schaupfennig alain machen sollen, sy sindt auch nit darauf privilegiert, es mugens andere auch machen, wie dann auf allen Orten geschiecht, und bit Euer Gnaden aufs underthanigist als meine gnedige und gebiettunde Herrn, solche Schaupfenig zu machen den Eisensenckher gnedigst zu vergunstigen, das will ich umb die römisch kunigliche Majestät und Euer Gnaden mit aller Underthanigkeit und gehorsamen treuen Diensten verdienen, denen ich mich hiemit aufs underthanigist bevelch, bin auch ainer gnedigen Antwort von Euer Gnaden gewarten.

Datum Cremnicz den 4. Junii, anno etc, im 57isten.

Euer Gnaden ganncz gehorsamer unnderthaniger Dienner
Cristoff Fuessl Eisenschneider
der kuniglichen Camer Cremnitz und Burger dasselbst.

III.

Römisch khuniglicher Majestät Verwaltern der khuniglichen Camer Crembnicz, Herrn Bartlme Süessen,
Valtin Leiner und Paul Gurtman.

Edlen ernvest gebiettundt Herrn, Euer Ernvest seint jeder Zeit unnser unnderthenige willige Diennst beraidt gehorsamblichen zuhalten. Edlen ernvest Herrn. Nachdeme jeder Zeit dem Herrn Camergrafen, Gegenschreiber und Euch Verwaltern der khuniglichen Camer alhie, so bey unnsern Zeiten gewessen, wol wissent ist, auch Cristoff Fuesl obersten Eisenschneider, das wir Eisensenngkher Lucas Richter und Hanns Spaltentheil baide bisz ins 7 und 8 Jar unnser Dienst aufs dreulichist und fleissigist haben verricht und ausgewart, es sey mit Taller-Gulden-Groschen und Pfennig-Eisen, und wie es die Not erfordert, zu Furderung der Muncz gesenngkht und zugericht haben, bitten, derhalben Euer Ernvest welle unns auch verhilflichen sein, das wir von unnser treuen Arbait mit Weib und Khindt mechten erhalten werden, nit meiner Lucas Richter halben allain, sondern von wegen des Hannsen Spaltenthaills, wellicher dan auch nach des Liennhart Mern selligen Todt durch denn Herrn Camergrafen Wolfgang Roll und obristen Eisenschneider Christof Fuesl mit Bewilligung der Herrn Camerrath neben mich in 51. Jar ist aufgenomen worden, und hat doch vor muessen hinauf gegen Nurnberg wider nach seinen Khlaidt und Zeug ziehen, welliche Raisz in auch mer als in die 80 fl. gekhost hat. Nachdem er aber hereinkhumen, frey und ledig gewessen, hat im Cristoff Fuesl von seiner Besoldung geben mit welichen er sich hat lassen begnuegen, bisz inns drite Jar und treulich neben mein sambt dem Valtan Eisentrager allerley Eisen hat helfen verrichten und ausgewart Und nachmals mit Vorwissen und Willen des Herrn Camergrafen Wolfgang Roll und Cristofen Fuesl sich in den Ehestanndt begeben, und im Got auch Khinder geben, hat er sichs beschwert, das er Weib und Khindt vonn solicher Besoldung nit khundt

erhalten, so hat im der Herr Camergraff und Cristoff Fuesl des Eisentragers Gulden geben, dan der Valten Eisentrager ist mit dem Herrn Rolln gen Wienn zogen und hat dasselben des Munczwerchs lernen sollen, welliches ime aber draus nit gefallen, und unns baiden der Eisen halben zu schver worden, war ist er in 18 Wochen wieder herein khumen, und wir in also wider zu unns genomen haben, und im sein Besoldung wider geben, das also Hanns Spaltentheil von Eisentragen, den er, wellicher von dem Pisetario herkhombt, bisz in die 18 Wochen gehabt hat. Zuvor aber, wie dan denn Herrn Camergrafen Wolfgang Rollen und Cristoff woll wissent ist, das der Herr Achazi Guldenmunczer alhie sich beschwert, die Schaugroschen wider zu machen und zum Cristoff Fuesl khumen und gebeten, das er sie selbst machen wolle, er were nun zu verdrossen darzue und seiner Brueder halben auch ein Menngl gehabt, so hat sie Cristoff Fuesl mit Willen und Wissen des Herrn Camergrafen ein Zeit lang gemacht unnd unns darnach zu Notturft des Spaltentheils Aufennthaltung zu machen ubergeben, von welichen unns dann zu Zeiten ein Dringkhgelt gefallen ist, und unnsern Diennst nichts destwenigers aufs fleissigist verricht, wie dann Cristoff Fuesl als ein eberister Eisenschneider jeder Zeit wol gesehen hat, und das Dringkhgelt, was wir darneben erarbeit haben, one Versaumnis unsers Diennsts ist dem Spaltentheil anstat einer Besoldung uber das Jar hinauskhumen, oft ain Wochen 1 fl. oft auch weniger, sunst etwan hat man ims aus der Camer geben, seines Verdiennsts halben so wol als ainem anndern. Nun aber als Euer Ernvest wol wissend, das sich Achazi Thundl der Schaugroschen halben wider beswert, auch gesupliciert, daruber unns ain Bevelch von Euer Ernvest verslossen auch ain Stillstanndt der Schaugroschen halben in Namen der hochleblichen Camerrath der niderösterreichischen Lannden geboten, den 16 Tag May, welichen wir auch gern unndertheniglichen halten wollen, bis zu Ausztrag der Sachen, verhoffen auch man wiert unns als treuen Dinnnern nit lassen verkhurczen, auch nachdem wir vernumen, das wir in dem Fall sonst nichts machen sollen, allain der Eisen auswartten, und ainer nit zwayen Herrn dienen khundt, bitten wir noch unndertheniglichen und wellen hiemit des Hannsen Spaltentheils Not angezaigt haben, das er sich von dem fl. nit erhalten khan. Dyeweil wie vor gemelt unns unnser Tringkhgelt sol enntwenndt werden, oder abgelegt, euer Ernvest wellen sambt dem Cristoff Fuesl obersten Eisenschneider unns, dieweil wir in Sterbenszeit und vill gefärlichen Leuffen gediennt haben, gegen unnser höchern Obrigkhait helfen befordern, auf das wir weider von treuen unsern Diensten mit Weib und Khindt mechten erhalten werden. Auch ist unnser treulich Anlanngen, damit ich Lucas mit Vorwissen Willen Euer Ernvest auf unser Kost und Zerung hinausziehen und unnser Not weider furbringen khundt, sein der Hofnung ihr werdet der Pilligkhait zu Ehren unns mit Furschrifften als unnser genedige gebiettundte Herrn der römisch khuniglichen Majestät etc. loblichen Camerrath der niderösterreichischen Landen nit verlassen: wir wellen jeder Zeit in unnsern Diennsten alles so der khuniglichen Majestät zu Nucz geraichen mag und unns zu thuen muglich mit högsten Vleisz und Threuen thuen und verrichten, und wider thuen was denselben lieb und gefellig ist. Hiemit wellen wir unns Euer Ernvest unndertheniglichen bevolhen haben.

Actum Crembnicz den 28. Juli anno im 1557.

Euer Ernvest gehorsame Dienner

Lucas Richter und Hanns Spaltenthail baid

Eisensenckher.

IV.

Allerduchleuchtigister groszmechtigister Khayser,
allergnedigister Herr.

Welchermassen sich Achazi Tündl, Burger und öbrister Guldenmünczer auf der Crembnicz wider die Eisenschneider und Eisensenckher daselbst vonwegen das sy sich unnderstannden, die gulden und silbern Schaugroschen zu machen, welches von Alters her alain den Gulden Münczern gebür, und die Eisensenckher desselben nit befugt sein sollen, vor unnser beschwert, und was der Eysenschneider und Eysensenckher dagegen für Bericht gethon, das werden Euere kaiserliche Majestät aus hierinnligenden Abschriften gnedigist vernemen. Nun haben wir unss auf sölche fürkhomene Beschwärung bey den Verwaltern der Camer auf der Cremnicz, wie es von alterher mit Machung der Schaugroschen gehalten, erkhundigt und von inen sovil Berichts emphanngen das vorhin die gulden und silbern Schaugroschen durch nyemand anndern als durch die gulden Münczer gemacht worden, unnd so man Schaugroschen yemannd hat machen sollen, sey es mit Bewilligung aines Unndter-Camergrafen auf der Gremnicz beschehen, unnd wirdet von ainer Marckh zu machen ain hungrischer Gulden in Münncz bezalt, von sölichen Gulden hat der öbrist gulden Münczer den Eysenschneider halben Tail geben, umb das er im die Eysen, welche dem Eysenschneider zugehörig, leicht. Aber gleichwol hab der Rol im zweyundfunfzigisten Jar, als gemelter Achaczi Tündl Richter zu der Cremnicz und etwas schwach gewesen, und der Rol Schaugroschen zu machen begert, den Eysensenckhern bewilligt, das sy dazumalen dieselben Schaugroschen machen sollen, also haben sy die Schaugroschen bisheer für und für gemacht, unnd damit dann dise Irrung zwischen dem gulden Münczer unnd Eysensenkhern hingelegt werde, so ist unser gehorsamer Rat und Guetbedunckhen, ob Euer kaiserliche Majestät ain sölche Masz und Ordnung geben wölt, das hinfüro die gulden Münczer allain die gulden Schaugroschen und die Eysensenkher die silbren machen sollen, unnd die Eysen dem Eysenschneider aus der Camer bezalt unnd bey der Camer in Verwarung gehalten wurden, und so yemannd Schaugroschen zu machen anlanngt, das alsdan der obrist gulden Münczer oder die Eysensenkher die Eysen von dem Unndtercamergrafen oder Gegenschreiber aus der Camer begern unnd annczaigen, wemb sy Schaugroschen machen sollen, unnd das Euer Majestät von der Markh Gold desgleichen von der Marckh Silber ain gannzen hungrischen Gulden in Münncz in die Camer einnemen liesz, davon dem öbristen gulden Münczer von der Marckh Gold ain halber Gulden unnd den Eysensekhern von den silbren Schaugroschen von yeder Marckh auch ain halber Gulden gegeben werden möcht. Thuen Euer kaiserlichen unns hiemit gehorsamblichen bevelhen. Datum Wienn den zweundzwainczigisten Septembris, anno im achuntfunfzigisten.

Euer römisch kayserlichen Majestät unndertheniglst gehorsamb
N. Niederösterreichische Camer-Rät.

V rubu záznam: Expedirt 19. Oktober 1558. Zu Handen Ihrer kayserlichen Majestät Hofcammerräthen. Placet wie der Camer Rath.
(Original v dvorním komorním archivu F—15. 378, Kremnitz.).

V.

Vídeň, 25. října 1558.

Ferdinand I. píše dolnorakouské komoře:

Wir haben eur underthenig schreiben vom zwenundzwainzigisten tag negstvershinen monats septembris ausgangen emphangen und daraus, welchermassen sich

Achatzi Tündl, burger und obrister guldenmünzer auf der Khrembnitz, wider die eisenschneider und eisensenkher daselbst, vonwegen das si sich understanden, die gulden und silbren shawgroschen zu machen, welches von alter heer allain den guldenmünzern gebürt und die eisensenkher desselben nit befuegt sein sollen, beschwert und was die eisenschneider und eisensenkher dagegen für bericht gethan, ir auch auf solche fur khomene beschwärung bei den verwaltern der camer auf der Khrembnitz, wie es von alter heer mit machung der shawgroschen gehalten worden, fur erkhundigung und bericht eingezogen und wie ir die befunden, sambt angehengtem eurem ratlichen guetbedunkhen mit gnaden angehör und verstanden. Und nachdem wir dann befünden, das vorhin die gulden und silbern shawgroschen durch niemand andern als durch die guldenmünzer mit bewilligung aines undercamergrafen auf der Crembnitz gemacht und das von ainer markh zu machen ain hungrischer gulden in münz bezallt worden, das auch der obrist guldenmünzer von solchem gulden dem eisenshneider, umb das er im die eisen, welche dem eisenshneider zugehorig, gelihen, halben thail geben und aber der Roll im zwaiundfunfzigisten jar, als gemelter Tündl etwas schwach gewesen, den eisensenkhern bewilligt, das si dazumal schawgroschen machen sollen, welches also bisshер in iebung beliben, derwegen so haben wir anjetzo, damit dise irrung zwishen dem guldenmunzer und eisensenkher hingelegt werde, hierüber dise masz und ordnung furgenomben, namblichen das hinfuran die guldenmünzer allein die gulden shawgroshen und die eisensenkher die silbren machen auch die eisen dem eisenshneider aus der camer bezallt, bei der camer in verwarung gehalten werden, und so jemand schawgroschen zu machen begert, das alsdann der obrist guldenmünzer oder die eisensenkher die eisen von dem undercamergrafen oder gegenschreiber aus der camer begern und anzaigen, wemb si schawgroschen fertigen, das uns von der markh golt deszgleichen von der markh silbers ain ganzer hungrischer gulden in munz eingenomben, dem obristen guldenmunzer von der markh golts ain halber gulden und den eisensenkhern von der markh silbren shawgroschen auch ein halber gulden gegeben werden soll. Demnach ist unser gnediger bevelch an euch, das ir solche unser furgenomene ordnung in wirkliche volziehung zu bringen auch derwegen dasjhenig so von nöten von unserntwegen und fertigen zu lassen verordnet, wie ir zu thuen wist. An dem erstat ir unsern willen und mainung und wir wollten euch das auf angeregt eur schreiben zu antwurt und beshaid nicht verhalten. — Geben Wienn den funfundzwainzigisten tag octobris anno etc. 1558.

Gedenkbuch, Ungarn, 390, Fol. 202—202′, Jahrbuch d. kunsth. Sammlungen d. A. K., regest 4275.

VI.

Inventárium des Kais. Königlich Münz Amts Kremnitz 1763.
In einem Kasten befindliche alt und neue Schau Phening Stöckl

1 *Von denen Uralten Schau Pheningstücke, vorauf Ádám und Éva.*
1 *Pahr alt bischöfliche Stöckl aus alt und neuen Testament*
1 Pahr deto mit dem Salvátor Mundi,
1 *deto biblische, aus dem alten Testament*
1 *deto Jónás im Wallfisch und die Auferstehung Christi*
1 *deto aus dem alten Testament*
1 *deto aus dem neuen deto*
1 *deto von Ferdinando de Ánno 541*
1 deto von Rudolpho 2do Gulden Stöck
1 deto von Ferdinando Secundo
1 deto von Mathia

1 deto von Ferdinando
1 deto von Ferdinando 3tio
1 deto Guldiner Stöck von Mathia de Anno 614
1 Pahr von Mathia
1 Thaler stöck von Leopoldo de Anno 664.
1 deto von Carolo 6to 718
1 deto Guldiner Stöckl
1 stöck, von Ferdinando in Oval
1 stöck, mit der Schrift Joh. Leop. S. R. S. Princeps de Trautsohn Comes de Falkenstein
1 stöck von Ferdinando 3tio
1 deto von Rudolpho
1 deto von Stanislav
1 deto von Salvatori Mundi in Oval ein Revers mit der Schrift, der andere mit einer Wappen.
1 deto mit der Figur Joannes von Vendenstein in Oval
1 deto mit der Figur Gabrielis
1 *deto von Maximiliano Secundo*
1 *deto mit einer alt Vater und Weibs Figur*
1 *deto mit der Jahr Zahl 1564*
1 *Pahr Schau Phening Stöck mit der Figur Dávid hochenbergers de Anno 593*
1 *deto mit einer Weibs Figur Barbara gingerin de Ánno 1568*
1 Gulden stöck von Leopoldo.
1 Pahr Stöck mit verschiedenen Insignien
2 *Wappen Stöck mit einem Hirschen.*
1 Pahr in Oval mit dem Kreutz Christi
4 *Wappen Stöck*
2 *Pahr alte Stöck mit d Figur Adám und Éva*
1 *Pahr Schau Stöckl von Rudolpho 2do*
1 *deto von Sámson den Löwen zerreisend.*
1 *stöck mit dem Christi Kreuz de Anno 538*
4 *Wappen Stöckln*
26 Stöck verschiedene Schaustöckl, von welchen die rewers Mangeln.
1 *Pahr viereckige Auferstehung Christi stöckln*
1 Pahr Thaler stöckl von Carolo 6to auf Taschenwerker
1 deto von Leopoldo
1 deto von Josepho
1 deto Medailien Stöckln von Schwarzenburg
1 deto von Leopoldo
1 geburts Medailien von Carolo aus Taschenwerker
1 deto Ofner Medailien
1 deto St. Georgi Thaler stöck.
1 deto St. Georgi Guldiener dto
1 deto Freundschafter, mit geschlossene Hände.
1 deto Medaillien Stöckl von Josepho
1 deto Salvator Mundi
3 deto Thaler Stöckl von Carolo 6to
1 deto halbe Gulden von dto
1 deto groschen Stöckel von Ferdinando 3tio
1 st. von Fürst Trautsohn
415 gross und kleine Sänk Püntzen
1 Pahr doppelte Ducaten Stöckl von Josepho
1 deto einfache von Carolo 6to

1 deto von Ladislav
1 deto von Rudolpho
1 st. von Mathia
1 Pahr von Josepho
1 deto Medallien Stöckl, aus dem alten, der andere aus dem neuen Testament
38 alte Stöckl
2 Haupt Patres von der Freundschaft sammt 2 Medallien Stöcke, davon einer unbrauchbar.
1 Haupt Pater sammt zwei Medallien stöckchen einer mit einem Portrait, der andere mit dem Cornu Copia.
1 St. Georgi Haupt Pater sammt Medaillie Stöckchen
1 kleiner deto ohne Stöckl
1 Haupt Pater mit dem Jesu Kindlein und Inscription sammt 2 Stöckchen
2 Stöckl von d Eintracht dar von einer unbrauchbar ist
1 Mittlerer Schraubstock
1 grosser Zirkel
1 deto längliche Feill
3 kleine
2 gröbere
2 Hamerl
2 Instrumente, die Buchstaben ahzuziehen
1 Messingenes Kratzbürschtel
2 alte Thaler Stöckl
33 alte Thaler Patres und Matres
2 Gulden Stöckl
24 Gulden Patres und Matres
2 Dukaten Stöckl
8 deto Patres
2 alte 10 Kreutzer stöckl Patres

Für die Richtigkeit der
Abschrift Rützner
k. ung. Bergrath
Münz direktor.

JOSEF ŠEJNOST:

PŘEHLED NOVÝCH ČESKÝCH MEDAILÍ.

Když jsme r. 1924 vydali katalog k medailérské výstavě („Medaile v zemích českých“)[1]), bylo hned tehdy ustanoveno, že tento katalog bude čas od času doplňován přehledem nových medailí, vydaných na území našeho státu. Tento první soupis obsahuje tedy medailérské práce, jež nejsou obsaženy v „M e d a i l í c h“, ať již, že byly při sestavování katalogu neznámy, vznikly po jeho vydání anebo byly doplněny rubem. Netajím se tím, že leccos se později snad ještě objeví, ale v podstatě je tu všechno, co bylo možno zjistit. V uspořádání soupisu přidržel jsem se zásad a zkratek, užívaných při sestavování katalogu 1924 („Medaile“). Tak na př. značí letopočty v závorce u jednotlivých děl práce nedatované, L: = líc, R:=rub, mm = milimetr, ov. = ovální, s. = stříbro, zl. = zlato, br. = bronz, s l. = s levé strany, s p.= s pravé strany. Všechny medaile jsou kulaté a ražené, není-li jinak poznamenáno. Rozměry oválních a hranatých plaket jsou naznačeny tak, že první číslice značí šířku, druhá výšku.

1. Jaroslav BRŮHA (č. 249 Med.[2])

1. — 1926. Z á v o d y č e s k o s l o v e n s k é o b c e s o k o l s k é. L: Stojící pták s rozpjatými křídly. R: Tři nahé mužské postavy. Br. 60 mm

2. J. ČERMÁK

1. — 1924. V í t ě z i d i v i s n í c h z á v o d ů. Klečící voják, střílející z těžkého kulometu, 2. var. z lehkého kulometu, 3. var. z pušky. Br. plak. jednostr. 50 : 60 mm

3. Jan V. DUŠEK (č. 244 Med.)

1. — (1926.) Č e s k o s l o v. h o c k e y o v ý s v a z. Sehnutá postava muže na bruslích. Br. šestihranná plak. jednostr. 61 : 80 mm

---

[1]) Tento katalog možno objednati u jednatele. Cena 25 Kč (pro členy 20 Kč).

[2]) Znamená číslo, pod nímž jsou uvedeny starší práce dotyčného autora v uvedené publikaci „Medaile v zemích českých.“

4. Zdeněk DVOŘÁK (č. 250 M.)

nar. 1897 ve Velkých Hlušicích v Čechách. Studoval na uměl. prům. škole v Praze u prof. B. Kafky.

1. — 1926. Motocyklový závod Knovíz—Olšany. Motocyklista. Nápis. Br. jednostr. 50 mm

5. Josef FIALA

nar. 1891 v Blánsku, na Moravě. Studoval na uměl. prům. škole v Praze.

1. — (1924.) Zemská výstava učňovských prací v Praze. L: Letící postava, nápis. Zn.: JF. R: V poli č. lev, nápis: „Zemská živnostenská rada pro Čechy." Br. 42 mm
2. — 1925. Plak. III. Leteckého závodu v rychlosti. Letící nahá postava s vlajícím šatem. Br. jednostr. 71 : 56 mm
3. — 1926. IV. letecký závod v rychlosti v Praze. Stojící nahá postava v aeroplánu. Nápis. Br. jednostr. 65 mm

6. Antonín HÁM

nar. 1899 v Kremnici. Studoval na uměl. prům. škole a na Akademii umění v Praze u prof. Španiela, působí v mincovně v Kremnici.

1. — (1926.) Čsl. mincovna v Kremnici. L: Budova mincovny. Nápis. R: Pohled na razicí stroje. Br. 55 mm

7. Adolf HENKE

nar. 1861 v Lindavě u Boru v Čechách. Vyučiv se řezbářství, studoval na uměl. školách ve Vídni. Působí v Praze.

1. — 1910. Angelo Neumann. Hlava s l. Jednostr. plak. 72 : 90 mm
2. — 1912. Prof. Dr. Rud. Winternitz. L: Hlava s p. R: Nápis. Br. plak. 74 : 107 mm
3. — 1913. Graf Stauffen v Eck. Hlava s p. Jednostr. plak. 72 : 105 mm
4. — 1913 Gustav Löwe. Hlava s l. Jednostr. plak. 70 : 83 mm
5. — 1914. F. W. Raiffeisen. L: Hlava en face R. Nápis. Plak. 80 : 105 mm
6. — 1914. Alex. Richter. Hlava s p. Jednostr. plak. 80 : 84 mm
7. — 1914 Sängerbund-Medaille R. Nápis. 125 mm
8. — 1914 Minister F. Peschka. L: Hlava s p. R. Nápis. 150 mm

9. — 1914. Adalbert Schaffer. Hlava en face. Jednostr. plak. 55 : 80 mm
10. — 1914. Hofr. Dr. Příbram. Hlava en face. Jednostr. plak. 68 : 78 mm
11. — 1914. K. R. Siegm. Haurowitz. Hlava s l. Jednostr. plak. 70 : 75 mm
12. — 1915. Ex. Dr. K. Urban. Hlava s p. Jednostr. plak. 57 : 80 mm
13. — 1916. Präs. Dr. Friedr. Kaufmann. Hlava s l. Jednostr. plak. 85 : 115: 53 : 72 mm
14. — 1916. Louis Bloch. Hlava s p. Jednostr. plak. 55 : 80 mm
15. — 1917. Präs. Max R. v. Kahler. Hlava s p. Jednostr. plak. 59 : 80 mm
16. — 1917. Dir. Jos. K. Chaner. Hlava $^3/_4$ prof. s l. Jednostr. plak. 92 : 118mm
17. — 1913. Dir. Rob. Hammer. L: Hlava s p. R: Nápis. Plak. 62 : 68 mm
18. — 1911. E. Bardes. Hlava s l. Jednostr. plak. 48 : 68 mm
19. — 1913. Max Plaser. Hlava s l. Jednostr. plak. 60 : 82 mm
20. — 1916 Max Erben. Hlava s l. Jednostr. plak. 100 : 125 mm
21. — 1916. Frau Erben. Hlava s p. Jednostr. plak.
22. — 1916. Gustav Pray. Hlava s p. Jednostr. plak.
24. — 1918. Mag. R. v. Kohler. Hlava s p. Br., jednostr. plak. 59 : 80 mm
25. — 1919. Dir. Jos. K. Chaner. Hlava $^3/_4$ prof. s l. Br. jednostr. plak. 58 : 75 mm
26. — 1918. Dir. Ludwig Krieg. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 58 : 75 mm
27. — 1919. Hofr. Prof. Dr. Heinr. Ranchberg. Hlava s p. Br. jednostr. plak.
28. — 1920. Dr. Isidor Petschek. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 60 : 70 mm
29. — 1920. Ludwig Eisenshimmel. Hlava $^3/_4$ prof. s p. Br. jednostr. plak. 62 : 74 mm
30. — 1920. Ludwig Eisenshimmel. Hlava $^3/_4$ prof. s l. Br. jednostr. plak. 62 : 74 mm
31. — 1920. Dr. O. S. Theodor Altschul Hlava $^3/_4$ prof. s l. Br. jednostr. plak. 48 : 63 mm
32. — 1921. Dir. Mendl. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 56 : 70 mm
33. — 1922. Dir. Gustav Rulf. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 56 : 70 mm
34. — 1923. Skupina. Čtyři hlavy s l. Br. jednostr. osmihr. plak. 74 : 96 mm

35. — 1924. Prof. Dr. G. A. Wagner. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 60 : 77 mm
36. — 1924. Josef Veider. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 60 : 73 mm
37. — 1924. Jos. Max Mühlig. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 58 : 72 mm
38. — 1925. Abt. G. Helmer (1.). L: Hlava s l. R: Nápis. Br. plak. 57 : 74 mm
39. — 1925. Abt. G. Helmer. (2.) Poprsí s l. Br. jednostr. plak. 55 : 74 mm
40. — 1925. Dir. Lud. Herrmann. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 55 : 70 mm
41 — 1925. Devast der Grosse. L: Hlava s l. R: Nápis, Br. 75 mm
42 — 1925. K. R. Rud. Beck. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 58 : 75 mm
43. — 1926. Hanni Beck. Ženská hlava s l. Br. jednostr. plak. 58 : 75 mm
44. — 1926. Dr. Saby. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 56 : 71 mm
45. — 1926. Skupina dětí Petschek. Čtyři hlavy s l. Br. jednostr. ov. 75 : 95 mm
46. — 1926. Karl Čermak. Hlava $^3/_4$ prof. s l. Br. jednostr. ov. 55 : 76 mm
47. — 1926. Prof. Dr. Ant. Elschnig. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 64 : 76 mm
48. — 1926. Wilma Lomnitzky. Hlava s p. Br. jednostr. plak. 54 : 65 mm
49. — 1927. Prof. Dr. W. Wiechowski. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 58 : 75 mm
50. — 1927. Siegmund Kunn. Hlava s l. Br. jednostr. plak. 55 : 74 mm
51. — 1928. Prof. August Brömse. Hlava s l. R: Nápis. Br. plak. 61 : 74 mm
52. — 1927. K. R. Richard Elbogen. Hlava s p. Br. jednostr. 52 mm

8. Emil HLAVICA

nar. 1887 ve Vsetíně na Moravě. Vyučiv se řezbářem, studoval na uměl. prům. škole v Praze u prof. Kastnera, pak v l. 1910—1914 na Akademii výtv. umění v Praze u prof. Myslbeka, v jehož atelieru ještě rok potom pracoval. R. 1925 podnikl studijní cestu do Italie. Působí jako asistent kreslení na české technice v Brně.

1. — 1924. Plaketa brněnských výstavních trhů. L: Dívka s lukem v pozadí Petrov. R: Chlapec s rybou, nápis. Zl. s. br. 68 : 50 mm

2. — 1925. MUDr. Antonín Fleischer. L: Hlava s p. R: Brouk roháč, nápis. Zl. s. br. 50 mm
3. — 1926. Jubil. výstava v Místku. L: Tři mužské postavy, dva kovopracovníci ve středu rozsévač, nápis. R: Znak. Zl. s. br. 50 mm
4. — 1928. Celostátní výstava učň. prací díl. v Brně. Klečící děvče sypající květiny. Nápis. S. br. jednostr. 55 mm

9. Josef KADLEC (č. 250 Med.)

nar. 1894 v Bezové u Poličky. Absolvoval sochařskou školu v Hořicích a studoval pak na uměl. prům. škole v Praze u prof. Kafky.

1. — (1925) Vítěz. Postava nahého běžce, dole sportovní nářadí. Br. plak. jednostr. 37 : 63 mm
2. — 1928. Jos. B. Foerster. Hlava s p. Nápis. Br. jednostr. 60 mm

10. Antonín ODEHNAL (č. 227 Med.)

1. — 1922. Lovecký a kynologický svaz; cena. Žena se dvěma psy. Nápis. Br. jednostr. 45 mm
2. — 1922. Lovecký a kynologický svaz; cena. Hlavy psí, nápis. Br. jednostr. 45 mm
3. — 1922. Cizinecký svaz na soutěž výkl. skříní. Žena věnčící hermu, Merkur stojící pod lipou. Nápis. Br. plak. jednostr. 48 : 77 m
4. — 1924. Dr. Karl Blaschek. Poprsí s l. Bronz. plak. jednostr. 48 : 72 mm
5. — 1925. Novoroční fmy Anýž. Žena zalévající lipku. Nápis. Br. jednostr. 60 mm
6. — 1926. Jubilejní fmy. Anýž. Postava ženy se soškou v levé ruce a postava muže u kovadliny. Nápis. Br. plak. jednostr. 50 : 69 mm
7. — 1928. Přebornická cena sokolská. L: Postava cvičenky. Nápis. R: Větvička lípy a vavřínu. Nápis. Br. 60 mm.
8. — 1928. Cena pro vítěze ministerstva zdravotnictví. L: Střední znak r. čsl. Nápis. R: Bohyně vítězství vedoucí závodníka. Br. různé velikosti. 45 mm, 70 mm, 100 mm.
9. — 1928. Cena za tělesnou výchovu ministerstva zdravotnictví. L: Střední znak r. čsl. Nápis. R: Žena obklopená dětmi v pozadí postava rep. Nápis. Br. ve velikostech 45 mm, 70 mm, 100 mm.

11. PAVLÍK

1. — 1926. Plavecký klub Hradec Králové. Postava muže ve skoku. Nápis. Br. jednostr. 50 mm.

12. Julius PELIKÁN

nar. 1887 v Novém Veselí u Ždáru na Moravě. Studoval na sochařské škole v Hořicích a na Akademii výtv. umění u prof. Myslbeka do r. 1913. Žije v Olomouci.

1. — 1923. Inthronisační arcib. Dr. Z. Prečana. L: Poprsí s p. Nápis. R: Znak. Zl. s. br. 50 mm.
2. — 1924. Arcib. Dr. C. Stojan. L: Poprsí s p. Nápis. R: Chrám na Velehradě. Zl. s. br. 50 mm.
3. — 1925. 70 naroz. Jana Rozkošného rolníka z Hané. Poprsí s p. Nápis. S. br. jednostr. 60 mm.
4. — 1927. Marietta von Bauci geb. Chlumecký. L: Hlava. Nápis. R: Znaky. S. br. 50 mm

13. Jos. SLÁMA (Med. 250)

nar. 1895 v Rovném u Chrudimě. Studoval keram. školu v Bechyni a na uměl. prům. škole v Praze u prof. Kafky.

1. — 1925. Plak. Aeroklubu r. čsl. L: Čtyři postavy pilotů v pozadí hangár. Nápis. R: Letící aeroplán, nápis. Br. 75 : 45 mm.
2. — 1926. VIII slet všesokolský v Praze. L: Stromeček lípy se stuhou, nápis. R: Pět sokolských cvičenců, nápis. Br. 43 mm.
3. — 1926. Plak. závod. dorostu VIII sletu všesok. L: Nápis. R: Mladík stojící na skále s upaženýma rukama, nad ním pták. V pozadí krajina. Označ. „Pichl". Br. 40 : 57 mm.
4. — 1926. Plavecká. Stojící muž v plaveckém šatě. Br. jednostr. 42 mm.

14. Josef ŠEJNOST (č. 222 Med.)

1. — 1921. Frant. Tomášek. L: viz č. 47. Med. R: Předsednická tribuna ze staré sněmovny, na ní štít se st. znakem. Nápis. (z r. 1924.) S. br. *(viz tab. IX.)*
2. — 1927. G. Habrman. L: viz č. 49 Med. R: Sedící učitel ukazuje stojícímu chlapci v dětvanském kroji mapu čsl. rep. S. br. *(viz tab. IX.)*
3. — 1922. Karel Prášek. L: viz č. 55 Med. R: Stojící Hanák brousí kosu, před ním sedící Hanačka na snopu mu podává květ máku. Kroměříž 1926. *(viz tab. IX.)*

4. — 1922. T. G. Masaryk. L: viz č. 56 Med. R: Allegorické postavy dohodových států vítají Čechii. V popředí ležící Austrie a sedící A. Denis. Nápis. Podle skizzy Fr. Kupky (1924.) S, br.
5. — 1922. Dr. Adolf Stránský. L: viz č. 60 Med. R: Stojící obchodník podává klečícímu dělníku skleněnou broušenou mísu se státním znakem, aby jí zabalil do bedny. (1926.) S. br. *(viz tab. IX.)*
6. — 1923. Dr. Isidor Zahradník. L: viz č. 65 Med. R: Stojící železniční úředník u hraničního sloupu v pozadí vlak. (1927.) S. br. *(viz tab. IX.)*
7. — 1924. K 70 narozeninám pres. Dr. Jos. Zubatého. L: Poprsí s p. R: Nápis a znak. S. br. 60 mm.
8. — 1924. Obchodní a živnostenské komory v Plzni. L: Sedící dívka s vavřínovou ratolestí s p. znak m. Plzně. Nápis. R: Stojící Hermes podává ruku na kovadlině sedícímu Hefaistovi. Nápis. S. br. 50 mm.
9. — 1924. František Staněk První min. veř. prací. L: Poprsí s p. R: Oblouk mostu na němž stojí muž s dvěma chlapci. Nápis. (1925.) S. br. *(viz tab. IX.)* 60 mm.
10. — 1924. Dr. Karel Kramář, předseda první vlády. L: Poprsí s p. R: Lípa se stát. znakem. Nápis. S., br. *(viz tab. X.)* 60 mm
11. — 1924. Dr. Antonín Podlaha. L: Poprsí s l. R: Sedící sv. Václav pod lipou. Nápis. S. br. 70 mm
12. — 1924. Na paměť prvního vítězství v Olympijských hrách Č. O. S. v Paříži. L: V pěti kruzích stojící cvičenec s českým praporem. Nápis. R: Standarda Č.O.S. s vavřínovými ratolestmi. Nápis. (1926.) Br. 90 mm
13. — 1925. Na paměť otevření Tyršova domu. L: Budova a nápis. R: Pták sokol s věncem na makovici, šest praporů po stranách. Nápis. Br. 37 mm
14. — 1925. Inž. Ferd. Klindera. L: Poprsí s p. R: Stojící mladík s pytlem a postava starce v profilu. Nápis. Br. 60 mm
15. — 1925. Dr. Mořic Hruban, ministr první vlády. L: Poprsí s p. RI.: (10 kusů jako č. 46. Med. S.) R II.: Poprsí sv. Václava v přilbě a brnění. Dva znaky. Nápis (1927) S. br. *(viz tab. X.)* 60 mm

16. — 1926. Dr. Eduard Beneš, první min. zahraničí. L: Poprsí s l. R: Znaky: Srbska, Francie a Rumunska, nad nimi prapor. Nápis. (1927.) S. br. *(viz tab. X.)* 60 mm
17. — 1926. Odhalení pam. desky pluk. J. J. Švece v Pelhřimově. L: Hlava s l. R: Městský znak. Ryl K. Špánek. Zl. s. br. 22 mm
18. — 1926. Dr. Přemysl Šámal, kancleř Pres. R Hlava s p. Br., jednostr. 60 mm
19. — 1926. Dr. Bohuslav Vrbenský, první min. zásobování. L: Hlava s p. R: Staročeský mlýn s postavou mlynáře. Nápis. (1928.). S. br. *(viz tab. X.)* 60 mm
20. — 1927. Jan Novotný, vrch. řid. prům. banky. K 60 narozeninám. L: Poprsí s p. R: Nápis. S. br. 60 mm
21. — 1927. Dr. Karel Engliš, ministr financí. Hlava s l. Br. jednostr. 60 mm
22. — 1927. Jan Hiller. Poprsí v sokol. kroji s l. Br. jednostr. 70 mm
23. — 1928. Gen. Stan. Čeček, vůdce čsl. vojska na Rusi. Poprsí s l. Br. jednostr. 60 mm
24. — 1928. Gen. Jan Syrový, velitel čsl. vojska na Rusi. Poprsí s l. Br. jednostr. 60 mm
25. — 1928. Gen. Milan R. Štefanik, první min. války. L: Poprsí s čapkou s l. R: Plameny a výbuch granátu, dva řády a nápis. S. br. *(viz tab. X.)* 60 mm
26. — 1928. První česká vzáj. pojišťovna v Praze, zal. 1827 záslužné činnosti pojišťovací. L: Český lev, nápis. R: Pšeničné klasy za nimi štít domu. Nápis. S. 30 mm
Táž menší, Zl. s. 20 mm
Obě vroubk. na hraně.
27. — 1928. První česká vzáj. pojišťovna v Praze. 100 leté jubileum. L: Český lev, nápis. R: Stojící postavy Hanáka a průmyslníka. Nápis. Zl. br. 65 mm
28. — 1929. 1000 výročí smrti sv. Václava a dokončení sv. Víta. L: Velechrám sv. Vítský se str. jižní. Nápis. R: Sedící postava sv. Václava. Nápis. (Mod. 1926—1927.) Zl. s. br. *(viz tab. X.)* 70 mm
29. — 1929. Česká Akademie k 100 výročí smrti Josefa Dobrovského. L: Poprsí s p. R: Stromek lípa, znak a nápisy. S. br. 70 mm

15. Karel ŠPÁNEK (č. 251 Med.)

1. — (1926.) Olympijskému vítězi. L: Nahá postava mladíka ze zadu u stromu, v pozadí průvod. R: Orel s rozpjatými křídly na sloupu s keříčky vavřínu a dubu, po stranách dole 5 spletených kruhů. Podle návrhu J. Karneta. Br. 60 mm

16. Otakar ŠPANIEL (č. 213 Med.)

1. — 1924. Bedřich Smetana. L: a R: jako č. 43 Med. Br. 76 mm
2. — (1924.) Universita v Bratislavi. L: Poprsí Komenského s p. R: Pohled na město. Dva znaky. Br. 80 mm
3. — 1925. Ernest Denis. L: Poprsí s p. R: Dvě ženské postavy. Br. 70 mm
4. — (1927.) Emanuel Lešehrad. L: Hlava s l. Nápis. Br. jednostr. 46 mm
5. — 1928. Výtěžková zlatodolu v Roudném. L: Malý znak RČS., nad ním půl post. sv. Václava a jezdci. R: Ve čtverci na hrotu postaveném sv. Prokop orající s čertem, v pozadí půl postavy horníka. Nápis. Zl — 28 mm, 22 mm; s. 34 mm

15. Lad. TOMAN. (viz 250 M.)

nar. 1894 v Prasetíně v Čechách. Studoval na uměl. prům. škole v Praze u prof. Kafky.

1. — 1924. Autoklub čsl. k závodu Zbraslav Jíloviště. L: Český lev. Nápis. R: Rozkročená nahá postava s roztaženýma rukama. Nápis. Br. 50 mm

— ———

NÁLEZY.

DVA NÁLEZY ČESKÝCH GROŠŮ.

Nález hořický. V Hořicích u Humpolce č. p. 6 byla v květnu 1928 při kopání ve hloubce asi 30 cm vykopána šedá, baňatá, hliněná nádoba, se 152 groši Václava IV. Groše jsou rázu pozdějšího, střížky jsou na obrubě od ražení popraskány. Ražba sama je velmi mělká, nových variant nebylo.

Nález náchodský. Při kopání základů pro novostavbu Městské spořitelny v Náchodě byla v polovině dubna 1928 objevena světlehnědá hliněná nádoba s českými groši. Podle zpráv novinových bylo jich asi 25 kop a zjištěny v nich mimo groše Karla IV. také groše s opisem: WENCESLAVS SECVNDVS. Při odborném prohlédnutí mincí Národním museem v Praze se ukázalo, že nález obsahuje 688 grošů Karla IV. a 638 a polovinu groše Václava IV. Groš Václava II. nebyl nalezen ani jediný. Celkem bylo tedy 1326 a půl kusů, čili něco přes 22 kop.

Oba druhy vykazovaly varianty již známé jak co do druhů písmen, tak co do oddělovacích znamének. Nalezena však u grošů Václava IV. nová varianta v několika exemplářích, na nichž měl lev na spodní řadě čárkovitě stylisované hřívy místo poslední čárky kroužek. Dále nalezena chybná ražba: TERCVS místo: TERCIVS. Okolnost, že větší část nálezu se skládá z grošů Karlových a dále, že groše Václavovy jsou poměrně velmi pěkně raženy, střížky jsou bezvadné a nemalá jejich část má průměrnou váhu až 2.98 g, nasvědčuje tomu, že poklad byl zakopán v prvních letech vlády Václava IV.

Když byla po vylouhování obou nálezů ve slabém roztoku kyseliny sírové smyta hlína spolu s měděnkou a zbyla spodní vrstva okysličení, objevily se na četných mincích zřetelné otisky prstů, a to na jedné nebo i na obou stranách. Otisky se jevily buď čárkováním oblým (palec) nebo klínovým (levý bok pravého ukazováčku). *K. Turnwald.*

NÁLEZ HUSITSKÝCH HALÉŘŮ V DOMĚ FIRMY LÜFTNER NA VÁCLAVSKÉM NÁMĚSTÍ.

Při přestavbě domu fy K. Lüftner v Praze II., Václavské nám. č. 7, na podzim r. 1928 byl nalezen ve hliněné nádobě poklad mincí, většinou t. ř. husitských českých haléřů, které byly v nádobě uloženy v sáčku, jehož zbytky lpěly na mincích nebo na vnitřní stěně nádoby. Nález obsahoval:

Čechy: 1 praž. groš Karla IV., (1346—78), 153 praž. groše Václava IV., (1378—1419), s různými odchylkami, 1.141 jednostr. haléřů s lvíčkem vesměs se čtyřrázem, 2 jednostr. haléře s korunou se čtyřrázem.

Morava: 145 jednostr. haléřů s jednoduchou orlicí, vesměs se čtyřrázem.

Rakousy: 1 vídeň. fenik Albrechta I. (1282—1308), Luschin 117, s ornamentem, 13 vídeňských feniků Albrechta IV. (1399—1404), Luschin 163, 164, s hlavou kozorožce, 140 vídeň. feniků Viléma (1404—06), 49 vídeň. feniků Leopolda IV. (1406—11), 14 vídeň. feniků Arnošta (1406—11), 109 vídeň. feniků Albrechta V. (1411—39).

Augsburg: 7 biskup. feniků z poč. XV. stol. s hlavou biskupa.

Bavory: 43 mnichov. feniků Štěpána II. (1349—75), hlava mnicha — znak, 29 ötting. feniků Jana II. (1375—97), pes a tři květy — znak, 2 mnichov. feniky Arnošta (1397—1438), hlava mnicha mezi s — e, 50 feniků Štěpána III. a Ludvíka VII. (1402—13), levhart — S L, 19 landshut. feniků Jindřicha IV. (1429—50), přílba — ⌓, 23 ötting. feniků téhož, pes u stromu — ⌓. 12 mnichov. feniků Alberta III. (1438—60), hlava mnicha v obrubě ze 6 obloučků.

Švábsko: 5 virtemb. feniků Eberharda III. (1392—1417), kříž — lesní roh.

Obsah nálezu svědčí o živých obchodních stycích Prahy s horním Podunajím. Poněvadž tu byly bavorské feniky Jindřichovy a Albertovy, nález však neobsahoval rakouské feniky Ladislava Pohrobka, dá se souditi, že poklad byl uložen kolem r. 1440. Z mincí českých a moravských jsou všechny haléře se čtyřrázem, byly tedy raženy před nastoupením Ladislava Pohrobka na rozdíl od oněch bez čtyřrázu, jež známe z pokladů pozdějších. Ze zřetelně ražené poloviny grošů Václavových má větší část N ve jméně Wenceslaus ražené jako Π, menší část jako И. Zvláštní místo, zatím nevysvětlené, zaujímají oba haléře s korunou. *K. Turnwald.*

NÁLEZ VE SKÁLECH.

V říjnu 1928 byly na poli J. Holečka v obci Skály u Písku vyorány nádobky s mincemi. Pole, na němž nález byl vyorán, jest blízko bašty a samoty Božovic, dříve Božejovice zvané, kde stávala spálená ves s opuštěnou trvzí, a poblíž mlýna na Struze u rybníka tvrzského. Z nádobek, které byly podle předložených střepin nejméně tři, nehledě k hliněné pukličce, se našlo jen porůznu střepů, takže se nedaly uspokojivě rekonstruovati. Z mincí bylo v pokladu:

Čechy: 98 grošů se jménem Václava IV., z nichž jeden opatřen kontramarkou salzburskou, jeden sulzbašskou, a 68 halířků se lvem.

Morava: 15halířků znojemských, 5 jihlavských, 1 s orlicí šachovanou, 1 s orlicí bez štítku, 1 s orlicí se štítem rakouským.

Zhořelecko: 3 haléře s korunou na líci.

Dolní Rakousy: 3. vídeň. feniky Viléma (1404—06), 1 haléř Arnošta (1406—11), 26 feniků Albrechta V. (1411—39), 5 haléřů Bedřicha V. (1440—93), 1 fenik vídeňských Hausgenossen.

Horní Rakousy: 1 fenik Albrechta V. (1411—39).

Solnohrady: 4 jednostranné feniky se znakem.

Norimberk: 2 městské jednostr. feniky se 2 znaky.

Augsburk: 1 biskupský fenik jednostr. s hlavou biskupa.

Sasko: 1 groš Bedřicha II. a Markéty (okolo r. 1460), 15 grošů Bedřicha II. (do r. 1464).

Hessensko: 2 groše Ludvíka (1458—71, minc. Nidda).

Bavory: 7 mnichovských feniků Arnošta I. a Viléma III. (do r. 1435), 3 mnichov. feniky Arnošta I. a Adolfa I. (do r. 1438), 5 mnichov. feniků Alberta III. (1441—60), 4 landshutské feniky Jindřicha IV. (1429—50).

Hals: 6 jednostr. feniků Jana a Bedřicha z doby 1457—60.

Poklad, zakopaný kolem r. 1460, je svědkem obchodních styků Čech s nejbližšími západními a jižními sousedy. *K. Turnwald.*

NÁLEZY MINCÍ Z XV.—XVII. STOLETÍ.

1. Roku 1899 vyoral rolník Strach na pozemku blíže samoty *Lištice* u Berouna nad tak zv. svatojanskou cestou hliněnou nádobu s 2256 mincemi většinou českého původu.[1]) Větší část nálezu se dostala do musea berounského, celkem 1564 kusů, které jsem laskavostí správce musea p. prof. Kazdy mohl prozkoumati. Nález je zajímavý tím, že obsahoval dle zachované části v museu berounském téměř výhradně minci drobnou, české haléře, bílé penízky a krejcary, haléře solnohradské, německé ½-pacnéře a polské půlgroše, vedle nepatrného počtu rakouských grošů tak zv. „hubáčků" Ferdinanda I. a jediného českého bílého groše Maxmiliana II.

Mince české:

1 tak zv. husitský haléř stříbrný jednostranný se lvem tvaru pravidelného, pocházející patrně z doby *Jiřího z Poděbrad* (1458—1471), 5 haléřů zhořeleckých s korunou a GOR, 168 jednostranných bílých penízků *Vladislava II.* (1471—1516) se lvem a opisem WLADISLAVS SECVNDVS (139), k němuž na některých připojeno R (7) nebo RB (22), 7 jednostranných bílých penízků *Ludvíka I.* (1516—1526) s opisem LVDOVICVS PRIMVS, 4 jednostranné černé penízky téhož panovníka s R L P pod korunou a 1 oboustranný černý penízek téhož panovníka se lvem a L R pod korunou, 234 jednostranných bílých penízků *Ferdinanda I.* (1526—1564) se lvem a opisem FERDINANDVS PRIMVS (185), FERD. D. G. EL. RO. IMP., bez letopočtu, (1) dále s letopočtem 1562 (16), 1563 (23), 1564 (8) a 1 nečitelný, 1 černý penízek s R F P bez letopočtu, 5 slezských krejcarů s letopočty 1561 (1), 1562 (2) a 1563 a 1 zaháňský haléř téhož panovníka, 158 jednostranných bílých penízků *Maxmiliana II.* (1564—1576) se lvem a letopočty: 1564 (2), 1565 (12), 1566 (9), 1567 (13), 1568 (5), 1569 (22), 1570 (8), 1571 (4), 1572 (8), 1573 (15), 1574 (9), tyto všechny bez mincovního znaménka z mincovny kutnohorské, [15]73 se značkou Φ (1), [15]74 a 75 (po jednom kuse), se značkou kamziší hlavy (Jáchymov, Jiří Geitzkofler), 1575 (4), 1576 (17) a 1577 (2) opět bez mincovní značky, [15]74 a 75 (po jednom kuse) se značkou velké lví hlavy, [15]76 a 77 se značkou menší lví hlavy (Budějovice, Tobiáš Gebhart) 31 a 19 značně otřelých s neznatelným letopočtem; 1 černý penízek (haléř) jednostranný 15M72 a 1 bílý groš [15]76 téhož panovníka se značkou kamzičí hlava, jáchymovského mincmistra Jiřího Geitzkoflera, 141 jednostranných bílých penízků *Rudolfa II.* (1576—1612) se lvem a opisem RVDOL. SECVN s letopočtem 1578 (3), 1579 (8), 1580 (5), 1581 (4), 1582 (8), 1583 (2), 1584 (5), 1585 (2), 1586 (1), 1587 (9), 1588 (3), 1589 (4), 1590 (9), 1591 (7), 1592 (5), 1593 (7), 1594 (3), 1595 (1), 1596 (3), 1597 (7), 1598 (1), 1599 (7), 1600 (9), 1601 (4) a otřelých s letopočtem nečitelným 24, vesměs bez mincovní značky a téhož rázu z mincovny kutnohorské. 5 jednostranných haléřů s písmenem R, rozdělujícím letopočet pod korunou z r. 1593 (2), 1594 (1) a s letopočtem nečitelným (2), dále 3 slezské krejcary téhož panovníka z r. 1564 (1) a 1567 (2).

Ostatní mince náležely zemím cizím:

8 *rakouských* grošů tak zv. „hubáčků" Ferdinanda I. s letopočtem 1534 (2), 1549 (2), 1551 (1), 1553 (2) a 1556 (1), 112 německých ½ pacnéřů z doby Maxmiliana II. a Rudolfa II. *(Waldek, Jülich, Cleve, Solms-Lich* a pod.), 6 *polských* půlgrošů Zikmunda III. (1597—1632), 19 haléřů (denárů) města *Gdanska* z konce XVI. století, 658 haléřů *arcibiskupství solnohradského* s letopočty 1510—1601 a konečně 25 haléřů otřelých do té míry, že nebylo lze je určiti.

Obsahoval tudíž tento nález mince z období více než 150 let, dobou husitskou příp. Jiřího z Poděbrad počínaje a Rudolfa II. po roce 1600 konče. Ježto nejmladší mince jest domácího původu a datována letopočtem 1601, můžeme souditi, že poklad byl ukryt krátce po tomto roce.

2. Roku 1912 uhozeno bylo při kopání ve sklepě domu č. 99 v ulici Německé *v Berouně* na české malé a bílé groše z let 1574—1618; z nálezu toho je ve sbírkách berounského musea 157 mincí, 29 bílých a 128 malých grošů.

Z bílých grošů jsou 4 *Maxmiliana II.* z mincovny jáchymovské se značkou Jiřího Geitzkoflera (kamzičí hlava) z r. 1574 a 24 *Rudolfa II.* Mezi těmito jsem shledal: 2 bílé groše bez letopočtu se značkou hvězdy (Budějovice, Kryštof Schönfeld), 9 bílých grošů z mincovny kutnohorské s

[1]) Hlasy od Berounky z 1./8. 1900.

letopočtem 1579 (2), 1580 (2), 1581 (1), 1582 (1), 1588 (1) se značkou orlího křídla (Šatný), 1601 (1, Spiess) a 1608 (1, Enderle), 13 bílých grošů z mincovny jáchymovské se značkou delfína (Kadner) z r. 1579 (2), 1580 (8), 1581—3 (po jednom) a 1 groš hr. Trautsona s letopočtem [1]618.

Malé groše náležejí všem čtyřem mincovnám, v nichž se v době Rudolfově v Čechách razilo; roztřídění jich dle jednotlivých mincoven jeví se takto: mincovna *pražská* je zastoupena 25 kusy s těmito letopočty: 1579 (2), 1580 (2), 1581 (2), 1582 (1) a 1583 (3) se značkou velké lví hlavy (Tobiáš Gebhart), dále z téhož roku 1583 jeden kus se značkou správce mincovny Hanuše Hardera,[3]) 1584 (3), 1586 (2), 1587 (2), 1589 (2), 1597 (2) a 1596 (1) se značkou lilie (Ercker) a 2 se značkou neznatelnou. Z mincovny *kutnohorské* jest 31 kusů s letopočty: 1579 (2), 1580 (4), 1581 (1), 1582 (2), 1583 (2), 1584 (1), 1585 (1), 1586 (2), 1587 (2), 1588 (1), 1589 (3), 1590 (2) a 1593 (2) se značkou orlího křídla (Šatný z Olivetu), 1594 (1), 1595 (2), 1596 (1) a 1597 (1) se značkou supí nohy (Herolt z Oupy) a 1 se značkou neznatelnou. Z mincovny *budějovické* 30 kusů s letopočty: 1581 (2), 1582 (2) a 1583 (4) se značkou hvězdy (Kryštof Schönfeld) a 1584 (5), 1586 (3), 1587 (7), 5881 (1), 1590 (1), 1591 (3) a 1597 (2) se značkou malé lví (psí) hlavy (Mattighofer ze Sternfelsu).

Z mincovny *jáchymovské* 42 kusů s letopočty: 1578 (1), 1579 (1) a 1580 (1) se značkou delfína (Kádner), 1581 (2), 1584 (4), 1585 (3), 1586 (3), 1587 (1), 1588 (4), 1589 (7), 1590 (2), 1592 (1), 1593 (3), 1594 (3), 1595 (3), 1597 (2) a 1598 (1) se značkou hvězdy nad půlměsícem (Hofman).

Nejmladší mincí v zachované části nálezu jest Trautsonův groš z r. 1618 a můžeme proto dobu ukrytí tohoto pokladu položiti pravděpodobně do téhož roku.

Josef Ječný.

NÁLEZ MINCÍ V LÍPĚ.

Dne 27. července 1928 byl v hospodářské budově usedlosti p. Václava Bartoše *v Lípě* č. p. 14, okr. *Kostelec n. O.*, učiněn při bourání stropu nález mincí. Poklad byl uložen v rohu klenutí stropu. Místo ukrytí bylo dobře zamazáno maznicí, takže zevně nebylo ničeho viděti. Při bourání se peníze vysypaly se střepy džbánku, které byly pohozeny. Mimo to byly nalezeny ve džbánku kroužky a přaska, patrně ze sáčku, po jehož látce ale nezbylo stopy.

Obsah nálezu jest tento:

Čechy, vládní:

Maxmilián II., Jáchymov, Geizkofler: 1576 (1 gr.).

[3]) *Aug. Loehr*, Die Münzreihen der Münzstätte Budweis und Prag, Num. Ztschr. 1926, str. 123 n.

[3]) Viz článek *Stan. Vávry*, Poznámky k dějinám českých mincoven a k ražbám českým, I. ročník tohoto časopisu str. 32—34, tab. III., č. 13.

Leopold I., Praha, groše, Egerer: 1695 (2), 96 (5), 97 (6), 98 (7), 99 (2), 1700 (7), 01 (3), 02 (4), 03 (3), 04 (1), Kutná Hora, groše, Kroh: 1687 (1), 99 (2), Wohnsiedler: 1705 (1).
Josef I., Praha, groše, Egerer: 1706 (2), 07 (3), 08 (3), 09 (2), 10 (2), P M: 1710 (1), Kutná Hora, groše, Wohnsiedler: 1706 (1), 08 (2), 09 (2), 10 (3), 11 (7).
Karel II., Praha, groše, Putz: 1712 (1), Scharff: 1713 (2), 15 (3), 18 (1), 19 (2), 20 (3), 22 (2), 23 (1), 25 (1), 28 (2), 31 (2), 40 (2).
Marie Terezie, Praha, Scharff: 1742 (1 gr.), Schwingerschuh: 1761 (1 20ník, 1 gr.), 64 (1 gr.), 65 (1 20ník, 1 gr.).
Josef II., Praha, 20níky, Schwingerschuh: 1776 (1), 83 (1),

Morava, mimovládní: *bisk. Olomoucké*:

Karel z Lichtensteina, Kroměříž: 1670 (4 gr.).
Karel Lotrinský, Kroměříž: 1706 (2 gr.).

Slezsko, vládní:

Leopold I., Vratislav, groše, Hammerschmidt: 1667 (2), 68 (2), 69 (1), 69 (1), Wackerl: 1695 (4), 97 (3), 98 (1), Nowak: 1700 (2), 01 (3), 02 (2), 05 (4), Břeh, groše, Brettschneider: 1696 (18), 97 (1), 98 (3), 1700 (2), 01 (1).
Josef I., Vratislav, groše, Nowak: 1705 (4), 06 (8), 07 (2), 08 (7), 0 9, (5) 10 (4), 11 (9), Břeh, groše, Brettschneider: 1706 (1), 09 (1), 11 (2),
Karel II., Vratislav, groše, Nowak: 1712 (3), bez zn. 1724 (1), 25 (2), 32 (1), Břeh ,groš, Brettschneider: 1712 (1).

Mimovládní:

Lehnice—Břeh—Volava: Kristian, groše, 1669 (1).
Virtemberk—Olešnice: Sylvius Bedřich, groše, 1675 (1), 92 (1), Kristian Oldřich, groše, 1698 (1).

Dolní Rakousy, minc. Vídeň:

Leopold I., groše: 1665 (1), 70 (3), 72 (1).
Karel VI., groše: 1712 (4), 13 (1), 16 (1), 17 (4), 19 (1), 20 (2), 23 (1), 24 (1), 26 (1), 27 (2), 28 (1), 29 (2), 30 (1), 32 (1), 33 (1), 34 (1), 35 (2) 38 (3).
Marie Terezie: 1750 (1 gr.), 63 (1 20ník), 65 (1 gr.), 20níky: 68 (1), 72 (1), 73 (1), 75 (1), 79 (1).
František Lotrinský:1753 (1 gr.).
Josef II., 1771 (1 20ník), 84 (1 gr.).

Štyrsko, minc. Štyrský Hradec:

Leopold I., groše: 1670 (1), 93 (3), 95 (1), 96 (1), 97 (1), 98 (4), 99 (4), 1700 (1), 01 (1), 02 (1), 03(3), 04 (2), 05 (4).

Josef I., groše: 1706 (3), 07 (3), 08 (1), 10 (1), 11 (2).
Karel VI., groše: 1713 (2), 14 (1), 15 (2), 18 (1), 20 (4), 30 (1).

Korutany, minc. Sv. Vít:

Leopold I., groše: 1658 (1), 95 (2), 03 (1), 05 (1).
Josef I., groš: 1708 (1).

Tyroly, minc. Hall:

arciv. Ferdinand Karel, groše: 1643 (1), 46 (1), 50 (1), 60 (1).
Leopold I., groše: 1673 (1), 98 (1), 92 (1), 94 (1).
Karel VI., 1726 (1 gr.), 31 (3 gr.), 36 (2 gr.), 37 (1 tolar), 38 (2 gr.), 39 (1 gr.).
Marie Terezie: 1573 (1 gr.), 65 (1 20ník).
František Lotrinský: 1760 (1 gr.), 63 (1 gr.).

Solnohrady, minc. Salcburk:

Max Gandolf: 1680 (1 gr.).

Uhry:

Leopold I., minc. Kremnice, groše: 1666 (1), 89 (1), 90 (1), 91 (1), 92 (2). 94 (1), minc. Bratislava, groše: 1696 (1), 97 (7), 98 (4), 99 (1).
Josef I., minc. Bratislava, groše: 1706 (1), 11 (1).
Karel VI., minc. Bratislava, groše: 1715 (2), 17 (1).
Marie Terezie, minc. Kremnice: 1743 (1 XVník), 20níky: 1770 (1), 77 (1), 80 (1).
František Lotrinský, minc. Kremnice: 1761 (1 gr.), 63 (1 20ník), 65 (1 20ník).
Josef II., minc. Kremnice, 20níky: 1785 (1), 87 (2), minc. Nagybanya: 1789 (1 20ník).
Leopold II., minc. Kremnice: 1791 (1 gr.).
František II., minc. Kremnice: 1795 (1 20ník).

Sedmihrady:

Leopold I., minc. Kluž: 1676 (1 VIták).
Josef II., minc. Karlovec: 1782 (1 20ník).
František II., minc. Karlovec: 1794 (1 20ník).

Braniborsko:

Bedřich III., minc. Berlín, groše: 1696 (1), 97 (1).

Sasko:

Bedřich August III., minc. Drážďany, $^2/_3$tolary: 1768 (2), 69 (1), 72 (1), tolary: 1784 (1), 86 (1).

Anspach:

Alexander, 20ník: 1762 (1),

Bavorsko:

Max Emanuel, groše: 1696 (1), 98 (1).
Karel Albert, groš: 1736 (1).
Max Josef: 1754 (1 tol.), 55 (1 20ník), 60 (1 tol.), 65 (2 tol., 1 20ník), 66 (1 20ník), 67 (1 tol.), 69 (2 tol.), 70 (2 tol.), 71 (1 gr.), 72 (2 tol. 1 10ník), 73 (1 10ník).
Karel Theodor: 1781 (1 tol., 1 20ník).

Falc:

Kristian IV., 20ník: 1763 (1).

Kromě toho jest 85 grošů tak otřelých, že na nich nelze bezpečně zjistiti ani značku mincovní ani ročník; pocházejí však z největší části z doby Leopolda I. až Karla VI. a ze zemí habsburských.

Nález je zajímavý tím, že ukazuje, jak dlouho byly v oběhu groše Leopoldovy, neboť poslední mince je z roku 1795, takže se dá souditi, že poklad byl ukryt v této době, t. j. v době bojů francouzské a rakouské armády v Porýní. V této době byla usedlost, v níž byl nález mincí učiněn, již majetkem předků nynějšího držitele. Není vyloučeno, že si tam ukryl své úspory někdo z nich, kdo v oněch pohnutých dobách již se domů z vojny nevrátil. Také je zřejmo, jaké oblibě se u nás těšily tolary bavorské a saské pro svou dobrou jakost. *K. Turnwald.*

NÁLEZ ČESKÝCH GROŠŮ U SV. IGNÁCE.

V lednu 1929 byl objeven při přestavbě části budovy býv. jesuitského kláštera u sv. Ignáce na Karlově nám. (nyní vojen. nemocnice) poklad grošů Karla IV. a Václava IV., uschovaný v 15 cm vysokém hliněném jednoduchém džbánku. Poněvadž chybí jakákoliv mince cizozemská a Václavovy groše se razily velmi dlouho, nelze určiti dobu zakopání pokladu. Několik grošů Karlových svědčí však přece o tom, že byl uložen snad ještě za vlády Václavovy. Jeho groše nejsou stejné práce. Odchylky v celkovém provedení lze nejlépe sledovati na způsobu písmena N ve jméně WENCEZLAVS. Podle toho byly mince takto roztříděny:

Karel IV.:	7	o průměrné váze 2.71 g
Václav IV.:		
groše s N	53	o průměrné váze 2.80 g
groše s П	204	o průměrné váze 2.73 g
groše s И	34	o průměrné váze 2.71 g
a dále	180	grošů, u nichž N bylo neznatelné,
celkem	478	grošů.

V oddělovacích znaménkách, pokud byla znatelná, nebylo rozdílu, totiž mezi slovy WENCEZLAVS a TERCIVS bylo vždy po dvou kroužcích a na rubu za slovem GROSSI růžice o 4 lístcích. *Twd.*

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ NA MLADOBOLESLAVSKU.

Na poli ležícím v katastru obce Skyšic u Dol. Bousova (okr. Sobotka) byla r. 1923 vyorána hliněná nádoba, jež obsahovala 752 kusů celých a 2 půlky značně otřelých pražských grošů Václava IV., 1 habránek Albrechta V. rakouského (1411—1439), 8 tak zv. husitských haléřů jednostranných se lvem a čtyřrázem střížku nepravidelného a nedbalé ražby, které byly nejspíše raženy za válek husitských, a 4 sasko-míšenské groše Arnošta, Albrechta a Viléma III. (1464—1486, Windischgraetz č. 14321). Tyto poslední dokazují, že poklad byl ukryt asi brzy po r. 1464 za Jiřího z Poděbrad, kdy tento ještě nevybíjel vlastních pražských grošů. Překvapuje však, že v nálezu tomto se vyskytly pouze t. zv. husitské haléře se čtyřrázem a nikoliv ony nepravidelné, úhledné jednostranné haléře se lvem, které patrně byly vybíjeny až po válkách husitských za vlády Ladislava Pohrobka a Jiříka Poděbradského. O nález rozdělili se majitel pozemku a nálezce, v jichž držení se celý poklad dodnes nachází.

Josef Neubarth.

LITERATURA.

MILAN REŠETAR: DUBROVAČKA NUMIZMATIKA. Srpska kraljevska akademija nauka i umetnosti. Posebna izdanja, knjiga XLVIII. Društveni i istoriski spisi, knjiga 18. — I. Historički dio, Sremski Karlovaci 1924, XVI + 734 str. — II. Opisni dio, Beograd — Zemun 1925, XLVII + 407 str., 25 tabulek.

Velké dílo o numismatice dubrovnické rozdělil prof. Rešetar na část historickou a část popisnou. Již krátký pohled do prvního theoretického dílu přesvědčuje čtenáře o velké práci, kterou prof. Rešetar vykonal, o velice důkladném a obšírném způsobu, kterým propracoval veškerý materiál archivní a listinný, jakož i jednotlivé ražby dubrovnické. Po studiu toho díla objevuje se nám Dubrovník po stránce historické, národohospodářské a hlavně ovšem numismatické jako jedno z míst, kde se křižují nejrozmanitější vlivy západních i východních národů, střídavě spolu bojujících a obchodujících. Ukazuje nám to i krátký úvod prof. K. Jirečka do politických dějin dubrovnických, který Rešetar na začátku svého díla otiskuje z „Ottova naučného slovníku" VIII., 1883; dovídáme se zde o vládě Byzance, Benátek, Uher, Turecka, Francie a Rakouska nad Dubrovníkem; stopy těchto vlád lze sledovati též ve všech údobích dubrovnické numismatiky.

Zvláště v době turecké, nejdéle ze všech trvající — od roku 1526 až do obsazení Dubrovníka Francouzi roku 1806 —, ukazují se nám mince a numismatické dějiny dubrovnické vůbec ve světle zajímavém; v knize Rešetarově sledujeme pěkně osud této malé křesťanské republiky ve velikém mohamedánském státě, který se spokojil s ročním tributem a jinak ponechával svým křesťanským poddaným poměrně dosti volnosti. Ale občané dubrovničtí používali této volnosti, jakož i hlavně okolnosti, že evropské státy na ně jako na turecké poddané neměli vlivu, v mincovnictví na příklad k tomu, aby napodobovali způsobem přímo neuvěřitelným zcela nepokrytě cizí běžné mince pro zvýšení svých příjmů. Spisovatel ukazuje, že se to — ovšem jen soukromě — dálo již ve středověku (pod vládou benátskou), a líčí, jak se razily vlastní mince dubrovnické stříbrné — zlata se nepoužívalo — vždy v horší jakosti, než byly současné mince sousedních států. Historickou část rozděluje prof. Rešetar na tyto kapitoly: I. Různé druhy dubrovnických mincí, jejich jména a nominalní hodnoty. — II. Míry dubrovnické. — III. Ražba dubrovnických mincí. Začátky mincovny, státní a soukromá ražba, činnost mincovny. — IV. O mincích dubrovnických všeobecně, nápisy, kontramarky, váha, ryzost, abnormální kusy, oběh mincí atd. — V. O jednotlivých dubrovnických mincích: t. zv. „mince", dinari, poludinari, dinarići, poludinarići, artiluci, polski artiluci, soldi, perpere a poluperpere, škude a poluškude, dukati (mince to stříbrná ve velikosti tolaru, nikoliv zlatá), taliri, libertine, konečně návrhy (zkoušky). — VI. Cizí mince v Dubrovníku. — VII. Medaile veřejné a soukromé, mezi nimi několik krásných prací italských z 15. a 16. století. — VIII. Pečetě. — IX. Razidla. — X. Závaží. — XI. Naleziště a nálezy dubrovnických mincí. — XII. Sbírky dubrovnických mincí. Prof. Rešetar je majetníkem zvláštní sbírky dubrovnických mincí, největší toho druhu, která kromě 2 kusů obsahuje veškeré známé typy; sbírka jeho i s variantami čítá 3461 kusů. Další větší sbírky se nalézají v majetku musea Zagrebského, Osecského a krále italského. — XIII. Vzácnost a cena dubrovnických mincí. Bez pochyby jest prof. Rešetar jedním z nejlepších a snad jediným skutečným znalcem, který jest vzhledem k dlouholeté činnosti na poli dubrovnické numismatiky povolán, aby zjistil stupeň vzácnosti a cenu jednotlivých mincí; ale „vzácnost" jest snad příliš subjektivní pojem a „cena" jest často závislá na jiných okolnostech i nenumismatických, než abychom mohli předpokládati, že obě otázky mohou býti řešeny s absolutní platností. — XIV. Vlajka a znak republiky dubrovnické. — XV. Dokumenty.

Jest jen litovati, že tato zajímavá kniha a celá všestranná práce Rešetarova bude asi širšímu světu numismatickému jen těžko přístupná, jelikož jest uveřejněna v jazyku srbském; krátký souhrn obsahu jednotlivých kapitol, který spisovatel na konci prvního dílu podává v jazyku italském (str. 697—730), obsahuje, jak tomu ani jinak nemůže býti, jen hlavní rysy. Nicméně můžeme se radovati, že máme pro zájemníky dubrovnické numismatiky neznalé srbštiny, alespoň tento „breve riassunto". — V druhém díle uveřejňuje pak Rešetar, hlavně na základě své sbírky, podrobný a dle nynějšího stavu úplný seznam dubrovnických mincí s udáním váhy, průměru a zachovalosti každého kusu, podle sestavení v kapitole V. prvního dílu, výše krátce uvedeného. Veškeré typy s mnoha variantami a popsané medaile jsou vyobrazeny na 25 tabulkách. I druhému dílu jest přidán stručný italský seznam. Poměrně nízká cena jak prvního dílu — 80 dinarů — tak i druhého dílu — 100 dinárů — se příjemně liší od cen jiných podrobných monografií numismatických.

C. O. Castelin.

Dr. HANS STÜMKE: DIE PLÄNE EINER REFORM DES MÜNZWESENS BIS ZUM TODE KAISER SIGISMUNDS. Berlín 1927 (Historische Studien, Heft 169, vyd. Eberirg).

Vzmáhajícím se obchodem s východem zdomácněl během XIII. stol. v zemích sousedících s německou říší oběh zlatých peněz, který z Francie a Italie pronikal do Porýní a jižního Německa. Teprve když se r. 1325 v Čechách začalo raziti ve zlatě, následovali arcibiskupové mohučtí, kolínští a trevírští a města Norimberk a Frankfurt, jejichž zlaté mince vytlačily ražby cizí. Podle původního předpisu měly se tyto říditi vzorem zlatých florentských co do jakosti i co do rázu. Během doby se však jakost horšila a místo lilie na rubu zaujal znak dotyčného zeměpána, jen sv. Jan Křtitel se na líci udržel déle. Předpisy zvláště Zlaté buly císaře Karla IV. byly rázu všeobecného, takže si jakost i zevnějšek zlaté mince určoval každý zeměpán sám.

Autor pak líčí, jak duchovní kurfiřti svého mincovního regálu využitkovávali, zlehčujíce postupně zlaté mince, takže vznikl rozdíl mezi uherskými dukáty a rýnskými zlatými. Hleděli se smlouvami s nejbližšími sousedy, Lucemburskem a Jülichem dorozuměti a snažili se uvésti zlaté do jistého poměru s penězi stříbrnými, které zůstaly hlavním platidlem. Naproti tomu se pokoušela města zvláště švábská v zájmu obchodu čeliti zlehčování mince zlaté i stříbrné, a hleděla dosíci jednotné měny v říši pomocí krále Václava, jemuž záleželo na spořádané měně v Lucembursku. Mincovní zákony a nařízení jím vydané nebylo však lze vůči kurfiřtům uplatniti pro nedosta-

tek vladařovy moci. Naopak se duchovní kurfiřti spojili s falckrabím rýnským a dohodli se o ražení zlatých, jejichž ryzost klesla na 22½ karátů. Města, zvláště Frankfurt, Kolín, Strassburg a Norimberk, však hájila původní jakost zlatého. Na jejich popud vydal král Ruprecht jakožto vladař falcký r. 1402 zákon o zlatých mincích, který se však právě tak minul s výsledkem, jako pozdější nařízení, vzniknuvší po obtížném a zdlouhavém vyjednávání měst mezi sebou, s králem a s kurfiřty na základě různých návrhů na zavedení jednotné zlaté mince, proti níž se kurfiřti houževnatě vzpírali.

Ruprechtův nástupce císař Zikmund zamýšlel v rámci všeobecné reformy říše provésti pomocí měst také reformu mincovní, zvláště mince zlaté. Dal sám raziti zlaté mince jakosti o něco lepší než byly ražby kurfiřtů, kteří se vzpírali jakékoliv navrhované kontrole, ať císařově ať sousedních měst. Nesouhlasili ani se Zikmundovým návrhem z r. 1426, podle něhož se měly raziti zlaté ve společné říšské mincovně ve Frankfurtě s obrazem císařovým na líci a se znakem říše a všech kurfiřtů na rubu, kterým se přiznávalo právo dozorčí. V době, kdy se radila města mezi sebou a s císařem, klesla jakost kurfiřstkých zlatých na 19 karátů, ba i níže, takže později si města vzhledem ke svým financím zvýšení této jakosti ani nepřála. Kurfiřti jednání prodlužovali, a ani na sjezdě v Chebu r. 1437 nedocílil Zikmund v mincovních věcech zamýšlené nápravy. Po jeho smrti vyšla z pera neznámého dnes pisatele asi roku 1439 „reformace císaře Zikmunda", která v mincovnictví navrhovala značné zmenšení vlivu měst a světských i duchovních pánů, jimž arciť císař mohl propůjčiti právo k ražení peněz, „s přesným předpisem, jak se má zlato a stříbro vybíjeti a v jaké ceně po celém křesťanstvě vlašském i teutonském, nikoho nevyjímaje". Současně se navrhovalo upálení věrolomných mincmistrů a odnětí regálu městům a knížatům, trpícím přehmaty. Na mincích pak měly býti na líci znak říše, na rubu města nebo knížete. Ve vyjednávání se pokračovalo pak ještě za Zikmundova nástupce Albrechta II.

Spisu je připojen také seznam literatury, z níž autor čerpal, a to pramenů historických i nových prací numismatických, národohospodářských a všeobecně dějepisných, pojednávajících o tehdejších celkových poměrech, anebo týkajících se jednotlivostí, jako na př. reformace Zikmundovy, mincí, sjezdů atd.

K. Turnwald.

MICHAL MATUNÁK: Z DEJÍN SLOBODNÉHO A HLAVNÉHO BANSKÉHO MESTA KREMNICE. Nákladem města Kremnice 1928, stran 541.

Město Kremnice uctilo šestisté výročí svého založení vydáním knihy, jejíhož autora dříve již úkolem tím pověřilo. Není to ovšem numismatická kniha, ale přece pociťujeme radost, že se jednomu z význačných mincovních měst dostává prvé monografie, i když bychom si přáli, aby význam Kremnice, jako velmi důležité mincovny byl více podtržen. Že pak pro ni byl hojně použit vlastní městský archiv, zvyšuje uspokojení. Žel, že dosud nebyl a ovšem pro danou práci nemohl býti zpracován i bohatý archiv státní kremnické mincovny. Autor nadpisuje svou práci: Z dejín .... Sám v názvu již ukazuje, že nejde o definitivní zpracování, ale o volně seskupené kapitoly o jednotlivých úsecích dějin města Kremnice, které hlavně v částech, opírajících se o samostatné badání nabývají své ceny. Hned v prvé kapitole (Omyly o pôvode Kremnice) opravuje M. obšírně chybná mínění o vzniku Kr., která byla založena r. 1328 obyvateli Staré Kremničky jako malá osada Kremec při nalezeném zlatém ložisku, rok po vydání velké báňské svobody krále Karla Roberta. K tomuto panovníku se vrací ihned v další kapitole (Banské a mincovné pomery v Uhorsku pred založením Kremnice), která, postavena jsouc na knize Hómanově (A magyar Királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában 1921; viz i rft. Skalského N. Č. Č. II., 147—153), má osvětliti baňské a mincovní poměry uherské před Karlem Robertem i změny v nich prováděné za tohoto panovníka, zvláště na podkladě přátelské shody s Čechami a jejich králem Janem Lucemburským. Zmiňuje se o královych reformách, z nichž ona z r. 1329 zaváděla uherský groš, podobný a rovný hodnotou českému

a stavěla již do popředí Kremnici, jejímuž založení jest věnován zvláštní oddíl knihy. V kapitole další (Meno a prví obyvatelia Kremnice) jsou uvedena jména prvých obyvatel města v letech 1328—1341, pak daňový soupis z r. 1442 nebo 1443 a alfabetický seznam rodin z let 1442—1450. Důležité jsou zde odkazy na jednotlivé listinné údaje v kremnickém archivu, zajímavá některá jména, známá pro pozdější doby ze života mincoven vůbec, fakt, že v jmenech obyvatel jsou často uvedena ona související s mincovní prací (Müntzer, Goldsmyd, Prenner, Goldgiesser, Schmelzer) i autorovo mínění o původu jednotlivých rodin, v němž nesouhlasí s Hómanovým, že obsadil Karel Robert Kremnici jen příchozími z Kutné Hory; podle M. většina jejich obyvatel jsou Němci a to z okolních báňských měst. Po krátké kapitole o městském majetku podává M. v kapitole Mestské a banské práva, po úvodu o těchto právech přehled jmen a údajů o komorních grofech a podgrofech, kde zejména data o Behemovi Bertoldovi, uvedení Wolfgarga Rolla a Hermana Rotha z Rothenfelsu jsou zajímavá. Pak uvádí sled rychtářů, měšťanostů a starostů od r. 1331 do přítomné doby, mezi nimiž se uplatňovali mincíři i jiní zaměstnanci mincovny hlavně v 16. stol. Připojuje pak seznam známých přísežných měšťanů v nejstarší době (14. stol). Po několika slovech o báňských právech otiskuje kutnohorské horní právo, neboť se stalo základem kremnického. Hovoří pak o patronátech města Kremnice, o jeho privilegiích a městském právu, o erbu a pečeti, praporech a vede polemiku s bývalým kremnickým archivářem Križkem o nejstarší domy města. Poněvadž jest M. městským archivářem, jest pochopitelno, že věnuje celou kapitolu městskému archivu a archivářům, při čemž vypravuje o umístění archivu a možnostech studia a uvádí zároveň i několik zpráv o obchodu kremnickém. Mýlka Križkova, že jest archiv poškozen požárem, přivedla autora k vypsání kremnických požárů. V další kapitole Knežatské návštěvy v Kremnici jsou pro nás zajímavá upozornění na památky těchto návštěv, zvláště na pamětní mince a medaile přiněkterých těchto příležitostech ražené. Obsahem dalších kapitol jsou omyly o městském hradě, kostelech a církevních dějinách, vznik hradu a hradeb města i vojenské dějiny, ve kterých zaujímá větší místo doba Jiskrova, tureckých vojen a uherských povstání, zpracovaných z části na samostatném materiálu a pak po velké mezeře rok 1848—9 a světová válka. Otisknutím některých listin končí M. svou práci. Matunákově knize by prospělo jednotnější uspořádání i seškrtání obšírných líčení a polemiky s Križkem i logičtější postup. Jest však velmi záslužná nejen pílí autorovou, ale i tím, že znamená prvý krok, který, bohdá, nezůstane jediným. *Em. Nohejlová.*

ERNYEY JÓZSEF: KÍSÉRLETEK A KÖRMÖCBÁNYAI PÉNZVERÖ ÁTHELYEZÉSÉRE (1524—1640). V časopise Numizmatikai Közlöny XXV., 1926 (Budapest 1928, str. 110—133).

Hlavním oddílem článku jest období královny Marie, ženy a vdovy Ludvíka Jag., jíž Kremnice byla zapsána vedle jiných báňských měst. Autor líčí tu postavení města, jehož význam nespočíval jen v mincovně, ale i v možnosti kontroly mincí a jehož se ujímala okolní šlechta, když byly ohrožovány jeho zájmy. Zmiňuje se o konci podniků rodin Fuggerů a Thurzó a věnuje zvláštní pozornost postavení komorního hraběte Beheima i jeho nepřátelskému smýšlení vůči kremnickým a z toho plynoucím snahám zříditi mincovnu v Štiavnici, kde byla vybudována alespoň šajdířská pec. Na podkladu kremnického městského archivu probírá vzájemný vztah obou měst, která již dříve spolu soupeřila, vzpomíná ostatních snah královny, aby se dotkla Kremnice (působnosti Sauermannovy v Uhrách), až do 25. října 1526, kdy se sama vzdala naprosto myšlenky na přenesení mincovny do Štiavnice. Ale Beheim pokračoval dále ve svém postupu proti Kremnici, až se města ujal na jeho vlastní žádost Ferdinand I. R. 1537 bylo osvobozeno od Beheimova nátlaku, v následujících letech se pak stalo hlavním předmětem sporu, známého od Newalda, mezi králem Ferdinandem a jeho sestrou, kterou Ferdinand donutil zřízením mincovny v B. Bystrici kde se však ani nezačalo s ražbou, k odstoupení báňských měst, tedy i Kremnice za

poskytnutí určité renty. Mincovna v Kremnici byla však nadále podřízena dolnorakouské komoře a snaha přenésti ji se opakovala, nejvýznamněji v době Bočkajova povstání, kdy, prý pro válečné nebezpečí, se jednalo o to, aby ražba zlata přišla do Vídně a aby stříbro bylo zmincováno na rychlo v Štiavnici. K obému opět nedošlo. Aut r probírá i dále zajímavé spory o postavení a moc Kremnice, o navrácení se komory tam a končí návrhem barona Prandeise z r. 1638, více méně theoretickým, o přenesení mincovny do Šťavnice.

Potud vlastní článek, jistě záslužný i s otištěnými dokumenty. Ale v prvých odstavcích uvádí autor v souvislost s těmito zmíněnými pokusy o přenesení kremnické mincovny v starších dobách prý i poslední, z něhož sám vychází. Jedná se o úmysl zříditi v naší době mincovnu v Praze. Aby ukázal nemístnost této myšlenky, nejen že používá způsobu vyjadřování ne právě vhodného pro vědeckou práci, ale obrací se i důvody, na které nesoustředil ostré historické kritiky, proti mileniu pražské mincovny, jehož existenci popírá. Nelze se ovšem diviti, že nezná z literatury (zvláště, když časopis jest datován r. 1926, ač byl otištěn r. 1928 a ač cituje Matunákův článek v ár. novirách z 3. čce. 1927) posledních vývodů Skalského, otištěných prozatím jen v novinářských polemikách (poněvadž přednáška pro schůzi komise při Čes. akad. věd a umění nebyla dosud otištěna), ale lze se diviti, že nezná článku Katzova (Denár knížete Václava Svatého a denáry Sobě lava Slavníkovce, Věstník Numismat. spol. čsl., roč. V. č. 9), který, a to se souhlasem Fialovým, jenž jako redaktor Věstníku i pro nezasvěcené dal svoje placet novému mínění proti svému původnímu v Českých denárech, první u nás snesl důvody pro pravost václavského denáru. Možno však, že Katzův článek jest počítán do oné nynější české historie plasmabilis, o které autor hovoří. Ale lze se tu tím více podiviti, že pak si nepovšiml stanoviska německých numismatiků Bahrfeldta, Dannenberga a Menadiera, méně skeptických v přidělování mince Václavu Svatému, než byli čeští badatelé, kteří (Fiala) šli tak daleko, že se snažili ji přiděliti synu Boleslava II. téhož jména, předčasně zemřelému. Němečtí vědci nechtěli jistě vytvořit „numismaticu curiosu", ze které autor viní české numismatiky, předpokládaje, že se tito, snad pro vhodné datum nebo k vůli národnímu světci, zříkají mincí prazakladatelů státu Čecha, Libuše, Přemysla atd., ač by se prý na ně mohli odvolávati právě tak, jako na mince Václavovy.

Lze tu též vysloviti podiv nad historickými chybami, kterých se dopouští autor, jehož požadavky na kritickou práci jiných se zdají býti velikými, ať v letopočtech (doba Václavovy vlády 928—936, podrobení se Břetislava I. Jindřichu III. 1039, smír česko-polský 1053; nejasné mi jest, zda se letopočet 1050 týká výpravy Jindřichovy do Uher 1051 nebo připravovaného tažení Břetislavova 1054—55) i faktech (placení poplatku Václavem německé říši, zajetí Boleslavovo Jindřichem III. bavorským, ač mohlo jíti jen o Jindřicha I., 14 leté správcovství Němců v Čechách, obsazení Moravy Maďary, spojenými s Moravany a jejich vítězství nad Boleslavem v r. 956, obsazení Žďáru, Kouřimě a Čáslavě jimi a v té době i vystavění pevnosti u Čáslavě, která „téměř 20 let" odolávala českým útokům a konečně pak porážka Maďarů Čechy pomocí Němců, kterou však Maďaři nebyli vypuzeni ze země). Pochopíme tyto omyly jen, když si uvědomíme, že autor cituje jako rozhodující pramen Balbína a dovolává se na ověření jeho — Hájka z Libočan. Ale nepochopíme, že, chtěje psáti o českých událostech těchto dob, alespoň nenahlédl do českých dějin Novotného (1., 1912 a I. 2, 1913), které byly psány před r. 1918 a tudíž snad lze je zařadit do prací historicky věrohodných. Tím si též vysvětlíme možnost autorova předpokladu, že někdo chce na základě poplatku odváděného v neraženém kovu dokazovati milenium určité mincovny, ač i v datech o raženém a neraženém kovu lze míti odlišný úsudek (na př. daň, placená Břetislavem I. Jindřichu III. byla patrně odvedena jednou v mincích; srovn. Novotný, l. c. I. 2, str. 53, pozn. 1; fakt, že úmluva s Poláky z r. 1054 počítá s nezpracovaným kovem, patrně nezvrátí poznatek, že Břetislav I. opravdu mince razil). Lze tudíž jen konstatovati, že článek v odstavcích, věnovaných možnosti pražského milenia (jehož letopočet 1929 ani není uveden) jest bezcenný. *Em. Nohejlová.*

Dr. GÜNTHER PROBSZT: DIE GEPRÄGTEN ÖSTERREICHISCHEN SCHAUMÜNZEN, Band I., Die geprägten Schaumünzen Inner-österreichs (Steiermark, Kärnten, Krain). Amalthea Verlag, Vídeň 1928. 184+XVI stran, 19 tabulek.

Vydání tohoto díla, jež má dle návrhu prof. Maxe Dvořáka býti doplňkem velkého souhrnného díla o německé medaili XVI. století, se podjal vídeňský mincovní kabinet. Redakcí nynějšího kustoda kabinetu Dra. F. Dworschaka vyšel první svazek, obsahující ražené medaile zemí vnitrorakouských, Štyrska, Korutan a Kraňska. Čteme-li v úvodě, že dílo bylo myšleno jakožto souhrnné zpracování ražených medailí jižně od Rudohoří, a že dnes dobové události omezily program na hranice nynější republiky rakouské, musíme si položiti otázku, zda a kdy se dožijeme toho, aby medaile českých zemí byla zpracována podobně? Kdo ovšem zná zařízení mincovního kabinetu vídeňského a porovná je s vybavením numismatické sbírky našeho Národního musea, jistě bude pochybovati, že se v době dohledné uskuteční i u nás program, jenž předpokládá v prvé řadě náležité pochopení úkolů a významu numismatiky na místech povolaných a rozhodujících. Po vydání velkého Corpus německé medaile, které připravuje Habich, bude naše území tvořiti v tomto směru mezeru, o jejíž vyplnění jest se starati co nejúsilovněji.

První část celého díla, medaile štyrské, korutanské a medaile Krajiny zpracoval Dr. Günther Probszt, znamenitý znalec numismatiky vnitrorakouské. Rozděluje práci na tři oddíly. V prvním pojednává o korutanských medailích Maxmiliana I. a Ferdinanda I. a o různých křížených medailích na tyto panovníky, v druhém mluví o mincovnách v Celovci a v Svatém Vítu, ve třetím o mincovně štyrskohradecké. Rozděluje medaile na „Ehrenpfennigy", školské premie a početní peníze, věnuje zvláštní exkurs t. zv. Burgfriedbereitungsmünzen, monumenta deperdita, dále medailím, které se omylem kladou do Vnitrorakouska, a řezačům železa. Následuje obšírný seznam medailí, sestavený dle let, obsahující nejen přesné jejich popisy, nýbrž uvádějící, což nutno zvláště vítati, téměř všechny prameny, v nichž se medaile vyskytly. Připojuje jako zvláštní oddíl přehled medailí litých, vztahujících se k uvedeným zemím, a medailí, které nejsou domácího původu, a konečně obšírný seznam literatury a přesný rejstřík medailérů, osob a míst.

Již v první kapitole se Probszt zabývá velmi obšírně vánočními a velikonočními medailemi, o nichž mluvím v článku „Kremničtí řezači železa a medailéři Kryštof Füssl, Lukáš Richter a Abraham Eysker", kdež prokazuji jeho domněnku, že jsou to výrobky kremnické, a dovozuji, že jejich autorem jest kremnický vrchní řezač železa Kryštof Füssl. Probszt byl nucen se obírati těmito medailemi, aby mohl dokázati, že jejich napodobeniny, vánoční tolar s Isajášem z prava, vyobrazený v textu mého pojednání, jehož zná 2 varianty a 7 různě křížených kusů s medailí Maxmiliana I., Ferdinanda I. a s Ukřižovaným, stejně jako morový tolar s Železným hadem a Poslední večeří, jenž se také vyskytuje křížen s medailí Maxmiliana I., jsou pracemi korutanské mincovny. Jako číslo 15 uvádí Probszt medaili Markl 2202. Tato medaile, již Markl zná ze sbírky města Vídně, je tam však popsána a vyobrazena jinak, totiž na líci s bezvousým poprsím Ferdinanda I. Viděl jsem ji ve sbírce Spöttlově v městském museu vídeňském, má však, pokud se mohu spoléhati na svůj záznam, poprsí Isajáše z leva, stejně jako původní práce kremnická. Vznikla-li medaile, která byla korutanskému mistru vzorem, v Kremnici, bude nutno pátrati po vzájemných vztazích, které jsou asi výrazem okolnosti, že Kremnice podléhala dolnorakouské komoře.

Probsztův úkol je znesnadněn tím, že jest mu nedostatek archivních pramenů nahraditi výsledky srovnání jednotlivých kusů, jak je tomu i u nás. Zvláště nás zajímá mistr *Donatus Starckh*, jenž byl řezačem železa i v Praze a jemuž Probszt patrně dle Dworschaka s určitostí přikládá svatební medaili Ferdinanda II. s Eleonorou z Mantuy z roku 1622, objednanou městem Svatým Vítem. Důvodem jest jim pouze okolnost, že Starckh byl zaměstnán v letech 1622—1624 v korutanské min-

covně. Korutanské tolary dlouhé mince z r. 1622 se shodují v kresbě poprsí i v různých jednotlivostech s jmenovanou svatební medailí tak, že je musíme přiděliti téže dílně. Srovnáme-li tyto práce s korunovační medailí Ferdinanda III. z r. 1629, která se přiděluje dle signatury DS Donathu Starckhovi z doby jeho činnosti v Praze, nenajdeme však nejmenší podobnosti, kdežto pražské jeho dílo je zase úplně shodné s opavskou medailí na Karla Lichtensteina (F. a S. 3161—3164), Friedensburgem a Segrem kladenou již do r. 1624. Nemohu si představiti, že by byl Donatus Starckh býval v roce 1622 tak dovedným a že by se byl krátce po tom ve svém umění tak zhoršil. Nemohu si také představiti, že by byl změnil svůj způsob práce v několika letech tak, že by se nenašlo na pozdější práci ani stopy po práci předešlé. Buďto nepocházejí práce z r. 1622 z jeho ruky, nebo není DS jeho signaturou. Bude nutno tuto otázku podrobiti ještě bedlivějšímu studiu a rozhodnouti se u Starckha buďto pro medaili svatovítskou anebo pro korunovační tolar Ferdinanda III., neboť obě práce nelze spojiti pod jedním jménem. Ostatně je zajímavo, že právě ve stejné době asi, v níž vznikl tolar Ferdinanda III., pracuje dle Probszta Hans Hesse školskou premii pro jesuitské gymnasium v Štyrském Hradci, která štítem, ba i kresbou pardála se podobá zmíněnému korunovačnímu tolaru Ferdinanda III., signovanému DS, a svědčí o stejné škole obou mistrů.

Z medailí uvedených jako práce cizího původu je č. 42 na Kryštofa Gendorfa z r. 1534 asi prací Hieronyma Magdeburgera, č. 43 a 44 pracemi jáchymovského rytce Nickla Milicze. Medaile č. 102 na Scheuchenstuela a jeho choť Lucii je výrobkem kremnického mistra Abrahama Eyskéra a početní peníz Krajíře z Krajek (č. 82) prací jáchymovského rytce Nickla Milicze.

Rozdělení práce ve jmenované oddíly je nové a velmi přehledné. Autor ovládá dokonale látku, zpracovanou s velikou důkladnosti. Práci jest přidáno 19 světlotiskových, velmi pěkně provedených tabulek, neboť nakladatelství nešetřilo na jejím celkovém vybavení. Budou-li ostatní části stejně zpracovány a vypraveny, bude toto široce založené dílo nepostradatelnou pomůckou všech, kdož se vážně zabývají studiem medailí. *Viktor Katz.*

ULRICH FREIHERR VON BERG: DIE MÜNZEN UND MEDAILLENSAMMLUNG WEILAND DES ARTUR GRAFEN V. ENZENBERG, MÜNZEN UND MEDAILEN DER GEFÜRSTETEN GRAFSCHAFT TIROL, DER ÖSTERREICHISCHEN VORLANDE, DER HOCHSTIFTE TRIENT U. BRIXEN UND VERWANDTER GEBIETE, Band II, Landesfürtliche Prägungen aus der Zeit von 1519—1665. Nákladem hraběte z Enzenbergu v Innsbrucku, v komisi u fy. Otto Helbing Nachf. v Mnichově. 294 stran, 30 tabulek.

Dílo toto lze nazvati moderním tyrolským Donebaurem, zlepšeným potud, že obsahuje značný počet variant jednotlivých ražeb, jak se snad dosud v žádné sbírce nesešly a asi sotva kdy sejdou. Tím již vyniká tato práce nad práce podobného rázu, nad popisy sbírek, jež se omezují na nahodilý stav dotyčné kolekce. Autor se nespokojil jen popisem mincí, nýbrž připojil i povšechné dějiny tyrolského mincovnictví dle panovníků s doplňkem o mincovnictví alsaském, o tyrolských dukátech na vévodu Leopolda dle rakouského rázu a o dobové posloupnosti tolarů arcivévody Ferdinanda, o ražbě dlouhé a zlaté mince.

Jako každý sběratel pojal i hrabě Enzenberg do své sbírky ražby v nejširším slova smyslu; tak se dostaly mezi ražby tyrolské některé kusy, jež tam nepatří. Jest sem zařaděna portretní medaile Rudolfa II. (č. 5.) z r. 1590, práce to jáchymovského rytce Zacharyáše Kempfa, a malá medailka na Rudolfa II. (č. 9.), vytržená z řady medailek posmrtných, práce to z počátku 18. století. Osmihrannou medaili na Ferdinanda II. a arciv. Leopolda a Karla (č. 221) klade Friedensburg a Seger také do Slezska. Těžko říci, z jakého důvodu byla ražena.

Výprava knihy je vzorná, zvláště tabulky zhotovené dle sádrových odlitků mincí nemohou býti přesnější a krásnější. Autor se, žel, nedožil vydání svého záslužného díla. Každý kdo bude užívati jeho práce, vzpomene ho jistě vděčně.

Viktor Katz.

INŽ. JOSEF DOBRÝ: MEDAILE JAKO ODMĚNA ZA PÍLI A DŮMYSL, ZEJMÉNA V PRŮMYSLOVÉ VÝROBĚ. — INŽ. JOSEF DOBRÝ: STÁTNÍ VÝSTAVNÍ CENY. Věstník ministerstva průmyslu, obchodu a živností IX., 1928, str. 49—75 a 3 tabulky vyobrazení a str. 629—631 s vyobrazením v textu.

Autor pojednává v prvním článku o medaili, jíž se odměňuje píle a snaživost zejména v průmyslu a řemesle, která má býti obdarovanému vzpruhou k další činnosti. Přimlouvá se, aby medaile, sloužící tomuto účelu, byla dokonalá svým tvarem i zevnějškem a zvyšovala vkus nejen nositele, nýbrž i všech oněch, jimž se majitel s ní pochlubí. Jsou to zvláště výstavy, jež zachovávají úspěch vystavovatelů budoucnosti udílením odměn ve formě kovových medailí. Vycházeje od první výstavy ve střední Evropě, naší zemské výstavy v roce 1791, probírá autor premijní medaile o výstavách udělené a hodnotí jejich uměleckou kvalitu. Připojuje přehled vývoje průmyslových, živnostenských a odborných výstav až do jubilejní výstavy v roce 1891, přehled ražeb při této jubilejní výstavě vydaných a přehled udělených odměn, uvádí také přehled medailí, udílených v zemích československých jako ceny za zásluhy o průmyslovou a řemeslnou výrobu a o odbyt, při čemž je rozděluje přehledně na medaile státních úřadů a soukromých ústavů a sdružení, medaile obchodních a živnostenských komor, medaile měst a okresů a premijní a jubilejní medaile průmyslových závodů.

Toto vzorné pojednání, jemuž autor věnoval mnoho píle, poněvadž je budoval od základu téměř bez pomůcek, dosáhne jistě hlavního účelu, aby totiž výstavní výbory, připravujíce medailérské odměny, se nespokojovaly řemeslnou prací, nýbrž věnovaly vydání vkusných, umělecky a technicky dokonalých medailí náležitou péči. Pozoruhodné náměty autorovy zasluhují, aby byly dobře známy všem výstavním výborům, dříve než rozřeší otázku svých odměnových medailí.

V druhém článku pojednává autor o medaili ministerstva obchodu, zhotovené dle návrhu ak. sochaře Karla Pokorného, která bude udílena jako státní výstavní cena na výstavách celostátních, zemských a komorních. *Viktor Katz.*

V článku **GOLDGESCHÄFTE MEINHARDS II., GRAFEN VON TIROL, UND SEINER SÖHNE, EIN BEITRAG ZUR GESCHICHTE DER EDELMETALLE (1289—1303),** uveřejněném v časopise Aus den Veröffentlichungen des Museum Ferdinandeum in Innsbruck VIII., 1928, str. 443 n., vydal a vyložil Arnold Luschin-Ebengreuth 31 zkrácených a 3 úplné výtahy z účtů tyrolské zeměpanské komory z uvedených let. Ukazuje, jak hrabě Meinhard a jeho synové rozmyslně kupovali a shromažďovali zlato v době, kdy nastává po něm v Evropě opět živější poptávka, aby je pak při dobré příležitosli výhodně prodávali do Italie nebo zaměňovali za ražený kov. Zprávy ty jsou zejména důležité pro poznání tehdejšího poměru zlata a stříbra. Relace 1 : 8, ba 1 : 7·5 z doby výlučné vlády měny stříbrné se zvýšila na rozhraní stol. 13. a 14. již na 1 : 11½ (o několik let později v Italii pak až na 1 : 14). Za takových okolností byl ovšem prodej surového zlata do Italie, kde ho bylo třeba k ražbě ve světových stycích obchodních oblíbených florénů a benátských zecchinů, výnosným obchodem. Zajímá ovšem také, že spekulační činnost a kapitalistická výbojnost, vycházející z tehdejších měst vlašských a německých, zachvátila i význačný rod vladařský, jenž dovedl ze zeměpisné polohy svých držav skvěle těžiti pro vlastní zisk. *Ský.*

V časopise „Vesmír" (roč. VII., č. 5., str. 1—5) uveřejnil prof. dr. B. Němec s 6 fotografiemi článek **„OBILÍ NA MINCÍCH".** V něm hovoří o mincích, které mají

ve svém rázu jakékoliv obilí, z řeckých o ražbách Metapontia, zmiňuje se o ražbách Kyme, Orchomena, Mythridionu, Skottusy, Leontionu, Neokaisareii, Nysy, Blaundosu Philadelphie, Apanaie a uvádí i Eleusis, Hermione, ostrov Kios; z římských ražby Germanicovy. Srovnává s těmito antickými několik moderních peněz (předně italských) a ukazuje pak důležitost obrazu na antických mincích pro určení druhu rostliny.

E. N.

ČASOPISY.

Arethuse, revue trimestrielle dirigée par Jean Babelon et Pierre d'Espezel, r. 1928. — *Ch. Buttin: Les deux médailles de Madame Royale* (F. 18., str. 1., 1 tab). Popis dvou medailí Kristýny francouzské, vévodkyně Savojské od G. Dupréa a jeho syna A. Dupréa z let 1636. První medaile nelichotila příliš vévodkyni a málo vyzdvihovala její titul „Regina Cypriae". Objednána tedy téhož roku u syna medailéra G. Dupréa medaile nová, větší, na níž tahy vévodkyně jsou zřejmě zkrášleny a tituly nezakryty účesem. — *J. Babelon: Les tessères consulaires ou „tesserae nummulariae" du Cabinet des Médaillles* (F. 18., str. 6, 1 tab.). Pařížský kabinet medailí získal odkazem sběratele Froehnera značné množství vzácných předmětů známých pod jménem konsulární neb též gladiatorské tessery. Jsou to ploché obdélníkové destičky kostěné, rozměru 3×6 cm, na jednom konci opatřené otvorem neb ornamentálním zářezem k závěsu. Nesou různé nápisy osob a zkratky Sp., Spect., Spec. a p. s datem, eventuelně se jménem konsula. Účel tesserů těch dlouho nemohl býti přesně vyložen. Dle nejnovějších výzkumů se zdá, že jde o jakési kontrolní plomby, jež byly přivazovány na pytlíky neb nádoby naplněné penězi, jež nějaký bankéř správně přepočítal (spectavit) a do svého depotu uložil. Autor popisuje 44 takových tesserů, jichž je známo celkem jen 110. Používány byly asi v 1. století před Kr. — *G. Bataille: Notes sur la numismatique* des *Koushans et des Koushansshahs sassanides* (F. 18., str. 19, 1 tab.). Popis převzácných mincí nalezených v několika údolích afgánských, jichž rozbor napomáhá historikům luštiti epochu různých vladařů, místodržících a guvernérů, vládnoucích v prvních století po Kristu v krajinách klasické Baktrie. — *P. d' Espezel: La Société française des amis de la médaille et son oeuvre* (F. 18., str. 36, 2 tab.) — *L. Delaporte: Cachets orientaux de la collection de Luynes.* (F. 19., str. 41., 3 tab.). — *A. David le Suffleur: Les médailles de la Révolution française* (F. 19., str. 6., 3 tab.) Kabinet pařížský pořádal výstavu svých medailí z doby revoluce. K té výstavě podává autor několik poznámek, z nichž uvádíme: Na návrh malíře Davida usnesl se konvent vydávati oficileně po vzoru francouzských králů serii medailí, oslavujících nejdůležitější události revoluční. K vydání oficielní takové serie nedošlo, ale přece vytvořila řada medailérů, z nichž nejznámější jsou B. Duvivier a A. Dupré, značný počet medailí revolučních. Za zmínku stojí, že Duvivier byl vyzván vytvořiti oslavnou medaili na Lafayetta. Ani ne rok po tom, když Lafayette opustil Francii, byla železa k medaili té na rozkaz republikánské vlády katem veřejně rozbita. Mnoho medailí revolučních bylo raženo a lito z ukořistěných děl a z konfiskovaných kostelních zvonů. Hojně bylo raženo medailí protirevolučních, ovšem mimo hranice Francie, v Německu a Anglii. — *H. Classens: Alexandre Charpentier portraitiste* (F. 19., str. 77, 3 tab.). Výčet a hodnocení prací nejlepšího medailéra francouzského v době umění realistického (nar. 1856, zemř. 1909). — *S. Mirone: La monnaie de Théra* (F. 20., str. 89, 1 tab.) Autor popisuje několik mincí s hlavou říčního boha na líci, s bohem Panem pískajícím na syrinx a s třemi poprsími nymf

v pozadí na rubu, s řeckým opisem Théra. Mince ty byly dosud označovány jako sicilské, neznámého města. Dle přesvědčivých mythologicko-kulturních důkazů autora se zdá, že jde o mince ostrova Lipara, kde bylo ve starověku několik dosti navštěvovaných lázeňských míst. — *J. Wirenins-Matgoulevitch: Quelques camées du Mussée de l'Ermitage* (F. 20., str. 100, 3 tab). — *G. Bataille: La collection Le Hardelay au Cabinet des Médailles. Les monnaies vénitiennes* (F. 20., str. 117, 1 tab.). Ocenění veliké sbírky mincí benátských, jež byla darována kabinetu pařížskému. V řadě jednotvárných ražeb benátských, na nichž se od středověku až do konce republiky stále opakuje obraz dožete klečícího před sv. Markem, příjemně působí odvážný ojedinělý pokus dožete Trona (1471—1473), raziti minci s vlastní podobiznou. Zajímavé jest, že benátské mince byly raženy až do konce 18. století ručně kladivem. — *M. L. Kambanis: Notes sur le classement des monnaies d'Athènes (séries avec noms de magistrats* (F. 21., str. 121, 2 tab.). Tetradrachny athénské s hlavou Athény v líci, mají na rubu sovu stojící na převržené amfoře. Na amfoře jsou různá jednotlivá písmena od A až do M, pod amforou shluk 2—3 písmen, na volné ploše pak 2—3 jména. Autor soudí, že písmena na amfoře udávají jednotlivé měsíce (A—M: dvanáct různých písmen), písmena pod amforou jsou značky mincovny a jména na volné ploše jména městských úředníků, odpovědných za správnou ražbu. Svrchní železa byla dle autora zřídka měněna, spodní železa však při každém nastoupení nového úředníka, zdá se docela, že každého měsíce. Autor se pokouší dle jmen úředníků a dle písmen na amfoře pořídit jakousi chronologickou klasifikaci těchto tetradrachem z prvních tří století před Kristem a doufá dopídit se jmen všech zodpovědných úředníků mincovních v Athénách i doby jejich úřadu. — *H. C. Gallois: La céramique archaïque de l'Islam* (F. 21., str. 136.) — *C. Albizatti: Une statuette du Bas- Empire à la Bibliothèque Nationale* (F. 21., str. 163, 2 tab). — *Mý.*

Berliner Münzblätter. Vydává E. Bahrfeldt, Berlín 1928, r. XLVIII. — *Dr. Engelke: Die Otto-Adelheid-Pfennige und Anderes* (str. 191.) Autor hájí názor, že adelheidské denáry byly raženy v Goslaru. — *G. Probst: Der Münzenfund von Zorge* (str. 197). Spolu s rýnskými zlatými, pozdními severoněmeckými brakteáty a míšeňskými groši nalezeno 11 grošů Václava IV. — *E. R.: Eine seltene Numismatiker-Medaille* (str. 200.). Ilustrované pojednání o medaili na opata a numismatika G. W. v. d. Muelen, jehož sbírka brunšvických mincí a všeobecných brakteátů přešla z pozůstalosti do sbírky hannoverské. — *Dr. G. Rudolph: Die polnische Königskrone Augusts des Starken im Bilde* (str. 207). Porovnání fotografie polské koruny s jejími vyobrazeními na saskopolských korunovačních medailích, dobově stylisovanými. — *E. Rappaport: Eine anscheinend unbekannte Medaille C. I. Lehevrs* (str. 209). — *W. Schwinkowski: Fremde Schreckenberger in Sachsen* (str. 210, 230). Autor pojednává s hlediska všeobecně peněžního o mincích, jež kolovaly v Sasku těsně před válkou třicetiletou, a rozebírá velký nález grošů v Schönbachu v Sasku, pozůstávající hlavně z mincí německých, nizozemských a polských; z českých byli zastoupeni Maxmilián II., Rudolf II. a Matyáš svými bílými a malými groši z různých mincoven českých. — *E. Nöbbe: Von nordischen Goldbrakteaten* (str. 223, 239, 259, 310). Obšírné ilustrované zpracování zlatých jednostranných i dvoustranných medailonů z pohanské doby germánské ve Skandinavii a v Dánsku, výklad portretů a vyobrazení po vzoru antickém, značek a opisů, jejichž smysl není dosud rozluštěn, ježto runové opisy jsou zkráceny. — *Renner: Münzenfund von Deutsch-Brodersdorf* (str. 249). Většinou groše, z českých groše Ferdinanda II. a III. a Leopolda I. pražské a vratislavské, olomoucké Karla z Lichtensteina a dále lehnicko-břežské a olešnické. — *A. Noss: Die Aachener Mariengroschen* (str. 255). — *D. K. Hebbeler: Der Münzfund von Rodewald* (str. 271). Podrobný rozbor nálezu většinou německých tolarů a grošů, z bohemik zastoupeny: tolar Ferdinanda I. bez letopočtu a z r. 1529, tolary šlikovské bez letopočtu, dále z r. 1526 a 1527. — *F. v. Schrötter: Die Münzstätte Eutin 1761/2* (str. 291). — *T. Hoffmann: Stralsunds Münz- und Geldwesen im Belagerungsjahre. Zur Feier der Abwehr Wallen-*

steins 1628—1928 (str. 303, 323). — *J. Cahn: Ein unbekannter Zwittertaler der Stadt Rostock mit den Jahreszahlen 1642 und 1646* (str. 308). — *E. Rappaport: Eine unbekannte Salzburger Goldmünze* (str. 309). Jedná se o dvoudukát arcib. Ondř. z Ditrichsteina z r. 1725. — *J. Menadier: Irene Basilissa* (str. 319). Autor tímto jménem vdovy po východořímském císaři Lvu IV. vykládá iniciálky I B na nejstarší papežské stříbrné minci, totiž denáru Hadriana I. (772—95). — *H. v. Flemming: Ein umstrittener Wittenpfennig* (str. 328). Studie o vzácném pomořanském feniku s neúplným opisem. — *Ph. Lederer: Nachträge* zur *„Tetradrachmenprägung von Segesta"* (str. 335). Dodatkové pojednání, opatřené několika vyobrazeními. — *Dr. V. Katz: Der Monogrammist* ✠ *(Michael Hohenauer oder Hieronymus Magdeburger?)* (str. 340, 357). Na základě důkladného studia a porovnávání mincí a medailí, ražených v krušnohorských mincovnách saských a v Jáchymově, dospívá autor k úsudku, že jde o značku Hieronyma Magdeburgera. — *B. Peus: Die Abstempelung der stadtmünsterschen 3 Schillingstücke im Jahre 1639* (str. 352.) Jde o znehodnocené peníze kreditní, jejichž část byla opatřena kontramarkami a tím zhodnocena, části však užito k lití děl. — *P. Bamberg: Schaumünze 1563 auf Cyriacus Schnauss in Coburg* (str. 359). Stříbrná litá medaile v článku vyobrazena. Tvůrce zatím neurčitý. — *J. Menadier: Ein Zierstück des Kaisers Ludwig II* (str. 368). — *F. v. Schrötter: Die Freudenthalsche Kupfermünzsammlung* (str. 369). Osudy sbírky Dra Freudenthala v Londýně a Brunšvíku, po Neumannovi největšího sběratele měděných mincí. — *A. Suhle: Ein Schreckenberger Wilhelms von Harburg* (str. 373). Pojednání o kiprovém dvanáctníku bez letopočtu, jenž jest vzácností. — Mimo to četné kratší zprávy spolkové, vyobrazení a zprávy o nových medailích, sdělení o nálezech a j. *Twd.*

. **Blätter für Münzfreunde.** Vydává Dr. H. Buchenau, Mnichov, r. 1928. — *Dr. M. v. Bahrfeldt: Die Notmünzen der Stadt Hamm 1917—19* (str. 193, 211). Popis nouzových válečných a poválečných mincí tohoto města s připojenými výnosy min. financí, podle nichž bylo jejich ražení mlčky trpěno, nikoliv povoleno. — *H. v. Koblitz: Eine unbekannte Münze des Kaisers Julianus Apostata* (str. 197). — *Dr. H. Buchenau: Der Groschenfund von Treisa in Hessen* (str. 198). Velký nález míšenských a hessenských grošů většinou kontramarkovaných, z něhož čerpány cenné nové poznatky. — *H. B.: Neuabschläge von Emdener Münzen unter Hamburger Hoheit* (str. 204). — *H. B.: Die Münzherren der Oldenburger Lambertusschwaren* (str. 205). Autor opravuje na základě studií archivů dosavadní názory starých numismatiků. — *H. B.: Schwäbische Geldnachrichten staufischer Zeit* (str. 205). — *W. Schwinkowski: „Paphanische Schreckenberger"* (str. 206). Výklad tohoto starého názvu jistých kiprů, nejspíše meklemburských s orlem, Paphan—papoušek. — *Dr. H. Buchenau: Mitteilungen zur Brakteatenkunde* (str. 209, 241). Popis velkého brakteátu Adolfa Nassavského a brakteátů podobných. — *A. Suhle: Angelsächsische Münzen in nordostdeutschen Funden* (str. 225). Systematický soupis nalezišť, uvádějící dobu zakopání, druhy mincí a jejich počet, jakož i literaturu o nich. — *K. Roll: Unbekannte Weihemünze des Klosters Weyarn in Oberbayern* (str. 230). Signatura této mariánské medaile I. N. není přesně rozluštěna. — *H. v. Koblitz: Berichtigungen zu Gnecchi's medaglioni romani* (str. 232.) — *Tornau: Ergänzungen und Berichtigungen zu meinem Aufsatze: „Kippermünzstätten der mansfeldischen Vorderortlinie zu Artern"* (str. 242). — *H. Buchenau: Dänisches Münzwesen im XVIII. Jahrhundert* (str. 245). Obšírná recense díla J. Wilcke-ho: Kurantmönten 1726-88, vydaného v Kodani 1927. — *O. Meier: Die Münzen der Grafen von Ostfriesland* (str. 257, 279, 293). Pojednání o mincovnictví hraběte Edzarda I. Velikého 1491—1528. — *S. Bolin: Zur Frage der ältesten römischen Goldmünzen und des Verhältnisses zwischen As und Sesterz* (str. 273, 291, 353). Autor řeší tuto otázku na základě Pliniovy Historia Naturalis. — *H. Buchenau: Eppsteiner Pfennige* (str. 289). —*W. Haupt: Oberlausitzer Brakteaten der Brandenburger Zeit* (str. 298). — *Týž: Die Brakteatenschalen von Kirschau O.—L.* (str. 303). Příspěvek k theorii o ražbě brakteátů. — *Dr. Rahnenführer:*

Die Kippermünzstätte Pirna (str. 304). Výpisy a citáty ze starých listin. — *H. Buchenau: Münzfuss dänischer „Dreilinge" um 1500* (str. 307). — *Týž: Gegenstempel auf Prager Groschen* (str. 308). Na základě velkého nálezu kontramarkovaných pražských grošů v Augsburgu doplňuje autor některé údaje díla Dra Katze. — *Týž: Weltmünzung im Jahre 1926* (str. 309). — *H. Buchenau: Ein Beitrag zur Lübecker Münzgeschichte* (str. 321, 345). Týká se většinou mincí pozdního středověku. — *Dr. H. Freydank: Der Salzkorb im Halleschen Wappen* (str. 327). Zajímavý článek, doprovázený starými měděrytinami, vyobrazeními pečetí a znaků na budovách. — *Dr. V. Katz: Die Regensburger Krönungsmünzen Rudolfs II.* (str. 337). Autor uveřejňuje soudobou zprávu o ražbě této korunovační mince a popisuje její podobu ve vydání stříbrném i zlatém. — *W. Haupt: Der Brakteatenfund von Strassgräbchen O.—L.* (str. 339). Jde většinou o mince míšeňské a lužické. — *H. Buchenau: Beiträge zur Geschichte der Hallermünze* (str. 347, 355, 371). Na podkladě nálezu o více než 3600 kusech, objeveného u Ingolstattu, zabývá se autor podrobně haléři s křížem a rukou, raženými v Hallu ve Švábsku. — *M. v. Bahrfeldt: Ueber der Goldfund bei Arras* (str. 369). Krátký přehled obsahu nálezu římských zlatých medailonů, popsaného v numismatických časopisech pařížských a vídeňských. Kromě toho jsou v tomto časopise kratší zmínky o nových numismatických poznatcích, zpráva o V. Münzforschertagu ve Vídni, zprávy spolkové, recense nových spisů a časopisů, v našem časopise r. 1927 upoutal pozornost článek Dra. Ječného o nálezu nehodivském. Dále uveřejněn na zvláštní dotaz překlad opisu našich dukátů NEDEJ ZAHYNOUTI NÁM I BUDOUCÍM. *Twd.*

Mitteilungen für Münzsammler. Frankfurt n. M. 1928, r. 5. — *K.: Jubelfeier der Römisch-Germanischen Kommission des Archaeologischen Reichsinstituts zu Frankfurt a. M.* (str. 125). Oslava 25ti letého trvání této vědecké komise dne 9, a 10. prosince 1927, při níž pořádány přednášky, z nichž jedna byla numismatická, dr. Alföldiho „Z doby podunajských císařů", prohlídky města a společenské večery. — *Weil: Vom Geld im alten Testament bis zur Zeit der Makkabäer* (str. 126, 135). Autor uvádí místa ve Starém Zákoně, v nichž jest řeč o platech a zvláště pěnězích, a pojednává o vahách a penězích, jichž se v obchodě palestinském užívalo k placení v době, kdy Israelité ještě nerazili vlastních mincí. — *Schrötter: Zur Kurtrierischen Münzkunde* (str. 135). Vyobrazením doprovázené sdělení o nově se objevivší pokusné ražbě tolaru trevírského arcibiskupa Klimenta Václava. — *Cahn: Ein Probestempel eines nicht zur Ausgabe gelangten Frankfurter Vereinstalers von 1857 und die Entstehung des „Frankofurtia" Bildes* (str. 145). — *Haupt: Zur Oberlausitzer Münzkunde* (str. 147). Autor shrnuje své poznatky z nálezů mincí z doby římské až do XVIII stol. a uvádí, jaké mince se v různých nálezích postupně objevovaly na půdě Horní Lužice. — *Goessler: Ueber eine alte Münzfälschung im Limpurgischen* (str. 148). — *Roller: Schüsselpfennigfund aus der Wetterau* (str. 159, 171). — *Hess: Sparbüchse aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts* (str. 161). Popis nálezu mincí v Oppenheimu, obsahoval též 8 grošů Václava II., značně otřelých. — *Diepenbach: Das Münzkabinet der Stadt Mainz* (str. 169, 184, 197.) Přehledný popis mohučské městské sbírky mincí, v níž jsou nejprve vystaveny všechny mohučské mince a medaile městské a arcibiskupské, středověké i novověké, jakož i mince z místních nálezů, dále sbírka mincí antických, jakož i bohatá sbírka všeobecná. — *B.: Der Münzfund von Rodewald* (str. 173). — *Cahn: Eine königliche Hellermünze zu Frankfurt a. M., in den ersten Jahrzehnten des XIV. Jahrhunderts* (str. 184). — *Schlösser: Das Münzwesen Chinas* (str. 193). Zajímavý povšechný článek o čínském mincovnictví, o němž autor připravuje rozsáhlé dílo o 300 tabulkách. — *Schmiedeg: Eine unveröffentliche Bronzemedaille auf die Eroberung von Raab (14. VI. 1809.)* (str. 202). Přináší pěkný Napoleonův portret. Líc i rub medaile jsou vyobrazeny. — *Bauer: Die älteste russische Prägung* (str. 203). Povšechné řešení sporných otázek z ruské středověké numismatiky. — *Haupt: Lausitzer Fundstellen antiker Münzen* (str. 204, 216, 226, 232, s mapkou). — *Weil: Die Deutschen Gold-*

münzen (str. 212). Výklad názvů Goldgulden, Dukat, Pistole, Karolin, Krone a pojednání o jejich hodnotě a váze. — *K.: Der V. Deutsche Münzforschertag in Wien* (str. 222). — *Ohly: Der Münzfund von Lauterbach* (str. 224, 234). — *H.: Ein Kleinmünzenfund aus der Gegend von Frankfurt a. M.* (str. 230). — *Bornemann: Kursächsische Groschen und Dreier mit falscher Jahreszahl* (str. 231). — Dále menší zprávy o nálezech, zprávy spolkové, obsah nových numismatických knih a došlých časopisů (náš z r. 1927 a 1928), popisy nových ražeb a j. *Twd.*

Numismatische Zeitschrift. Vydává Numismatická společnost ve Vídni. Nové serie sv. 21., r. 1928 (str. 142, tab. XII.). — V čele svazku jest dvojí věnování: presidentu num. společ. vídeňské prof. Dru. V. Kubitschkovi a účastníkům V. sjezdu německých numismatiků. Již proto články zařazené do čísla, jsou opravdu hodnotnými příspěvky toho kterého oboru badání. — *Karl Pink: Goldstabringe aus Dakien* (str. 1—11). Ve třech oddílech (Fundorte u. Fundberichte, Historisches a Metrologisches) probírá autor nálezy zmíněného druhu platidla, jednoho z nejstarších, pokud jest jeho materiál z Dacie zastoupen ve vídeňském kabinetu; soudí, že ho bylo užíváno na konci doby bronzové národem Thráků jako „místního" platidla, a probírá obtížnou otázku metrologickou, poukazuje k téměř jistému faktu, že se tyto „prsteny" vážily. — *Georg Elmer: Die Goldprägung in Serdica unter den Nachfolgern Diocletians* (str. 12—19, tab. 1. a 2.). Ražby sofijské (Serdica) z let 306—308, kdy mincovna zavřena a 316—317. — *Alphons Barb: Ein keltischer Münzfund aus dem Burgenland* (str. 20—27, tab. 3.). Popisuje nález učiněný u Güttenbachu a stanoví místní rozšíření jednotlivých typů, které přiděluje i určitým národům. — *Rudolf Geyer: Die österreichische Münzordnung von 1524 und ihre Vorläufer* (str. 28—58). Autor probírá mincovní řády nejprve pro země dolnorakouské do r. 1510, Tyroly do 1510, dědičné země od r. 1510 do 1521, jednotlivé mincovny a opatřování materiálu pro ně. V oddílu druhém vlastní mincovní reformu z r. 1523-24, přípravy k ní a její provedení. Zvláště si cením jednotlivých tabulek, zařazených do textu, ze kterých se lze velmi rychle informovati o detailech toho kterého řádu. — *Heinrich Kunnert: Die Silberversorgung öst. Münzstätten durch den Schladminger Bergbau im XVI. u. Anfang des XVII. Jhs.* (str. 59—67). Na několika zajímavých stránkách jest podán přehled důlní činnosti v Schladming, pověděno o dodávkách do rozličných mincoven, z nichž nejvýhodnější byla do Salzburku a v dodatku: Zusammenstellung der Silberpreise (1530—1610) poukázáno na ceny stříbra v jednotlivých letech určeného období. — Uvedeny krátkým předslovím redakce (na str. 68) následují dva články: *D. Mittmann: Die Glasfenster der Konstanzer Münze 1624* (str. 69—87, tab. IV.—VIII). Pobídnut drem J. Cahnem z Frankfurtu obírá se autor malbami, představujícími mincířskou práci, uloženými v Rosgartenmuseum v Kostnici a namalovanými na devět oken v dvacátých letech 17. stol. Při popisu uvádí každý detail a upozorňuje na práci, vzpomínaje v citacích i díla Erckerova a vyobrazení v něm, jichž vzácnost u nás ocenil Leminger. V uzávěru pak krátce vytýká nedostatky těchto maleb a nesprávnosti jejich podle praktického života v mincovnách i jejich cenu pro naše poznatky o něm. Na konec přidává otisk mincovního řádu pro Kostnici z r. 1622. — *Karl Roll: Die Münzstätte Salzburg* (str. 88—106, tab. IX.—XII.). Po krátkém přehledu ražeb salzb. arcibiskupů před r. 1500 probírá dějiny mincování v Salzburku od tohoto roku, vnější příběhy a umístění mincovny, jejíž budovu z r. 1662 popisuje podrobněji na základě osmi perokreseb, vyobrazených na přiložených tabulkách. Dotýká se úměrně vlastních ražeb i kolků na ně. Pracovalo se do r. 1810, kdy práce byla nadobro zastavena. — *Fritz Dworschak: Urkunden und Regesten zur Biographie des Medailleurs Antonio Abondio* (str. 107—117). Uveřejňuje dvanáct čísel, z části otisků, z části výtahů, z archivalií, velmi zajímavých pro životní data Ant. Abondia. — *A. Loehr: Zur Olmützer Münzreihe* (str. 118—122). V březnu 1928 byl nalezen u Pleiszingen (okres Hollabrunn) veliký poklad, zejména grošů, zakopaný před druhým obléháním Vídně od Turků. V něm byla i řada mincí

českých a moravských. Tyto daly autorovi možnost, aby zasáhl — i pomocí archivních zpráv — dvěma významnými poznámkami do české numismatiky, vlastně přímo moravské. Přidělujeť známé již groše s ovcí (psem?) z r. 1640—1641 do Olomouce mincmistru Schäfrovi, jehož smlouvu s dvorskou komorou z r. 1640 otiskuje, a pokládá groše s kotvou z let 1630—34, přidělované dosud do Prahy, za ražbu olomouckého mincmistra Martina Fritsche; odůvodňuje soud ten archivaliemi, jejichž výtahy z finančního dvorského archivu přikládá. Věc zní velmi přesvědčivě, žel, že nebylo ji dosud možno kontrolovati pražským archivním materiálem. — *Literatura.* — *Seznam členů.*

E. N.

Numizmatikai közlöny. Vydává Magyar Numizmatikai Társulat. Svazek XXV. (1928). — *Dr. Harsányi P.: Elöszó* (str. 1.). V úvodu se autor představuje jako nový redaktor časopisu a vzpomíná svého předchůdce Dra Gohla. — *Dr. Zimmermann L.: A 25 éves Magyar Numizmatikai Társulat* (str. 3). Podobiznami vynikajících domácích numismatiků a vyobrazeními spolkových medailí doprovázené pojednání o vývoji budapešťské společnosti numismatické, založené r. 1901, jež pořádá týdenní schůze a měsíční přednášky. Od r. 1902 vydává vědecký časopis „Numizmatikai Közlöny" a od r. 1922 druhý časopis populární a poučný „Az Érem". Společnost, jež má velkou knihovnu, čítá 439 členů, z toho 21 čestných, 82 zakládajících a ostatní řádné. Slavila 25 leté jubileum. — *Dr. Zimmermann L.: A társulat alapitásának 25. évfordulója alkamából tartott ünnepi ülés* (str. 22). Průběh oslav a krátký obsah proslovů a přednášek při příležitosti 25 letí trvání společnosti. — *Dr. Hóman B.: Történettudomány és numizmatika* (str. 26). Slavnostní přednáška o vztahu numismatiky k dějepisu. Autor líčí vývoj numismatiky v Uhrách od stol. XVIII. až po naši dobu a hovoří o dnešních úkolech uherské numismatiky. — *Dr. Gohl Ö.: Barbár aprópénzeink és darabolási rendszereik* (str. 31). Pokus zjistiti vzájemný poměr zlatých, stříbrných a měděných barbarských mincí na uherské a chorvatské půdě nalezených. Dělení nebylo jednotným ani trvalým, zdá se, že poměr byl asi 1 : 4. — *Dr. Alföldi A.: Material zur Klassifizierung der gleichzeitigen Nachahmungen römischer Münzen aus Ungarn und den Nachbarländern* (str. 37). Důkladná práce o napodobeninách římských mincí z dob 317—330 po Kr., doprovázená fotografickými a statistickými tabulkami. *Dr. Elemér J.: Adatok Viminacium állami pénzveréséhez* (str. 49). Studie o římské mincovně ve Viminaciu, s 2 tab. — *L. Laffranchi: Sui denari della tetrarchia mancati dell indice di zecca* (str. 55). Autor se snaží přiděliti denáry římské tetrarchie, nemající mincovních značek, jednotlivým mincovnám. — *Dr. Alföldi A.: A római császárkor hivatalos frazeologiájának megértéséhez* (str. 81). Na základě různých pramenů vykládá autor smysl opisu reversu na Gallienových mincích. — *Dr. Alföldi A.: Gallienus császár győzelmi számai és légiópénzei* (str. 63.). Výklad očíslování opisů VICTORIA AVG a FIDES EXERC na rubech Gallienových mincí. — *Leszih A. : Albert király ismeretlen denárai* (str. 89). Popis 6 denárů musea v Miškovcích, v díle Corpus Nummorum Hungariae. — *Kováts F.: Magyar pénzforgalom az Anjouk korában* (str. 90). Autor pojednává o peněžních poměrech v Uhrách v l. 1301—50 a dokládá své vývody pečlivě sestavenými výpisy ze starých listin. — *Ernyey J.: Lázáry György kéziratos éremtana a XVIII. századból* (str. 135). Lázáry sepsal ve druhé polovině XVIII. stol. v Radváni dílo o antických mincích a popisoval též mince uherské, ale tato práce zůstala v rukopise a chová se v radvánské knihovně. — *Dr. Schulek A.: Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjük. I. Károly Róbert* (str. 135). V obsáhlém článku zpracovává autor mince Karla Roberta podle typů a variantů a snaží se opravovati spisy starší. Všímá si důkladně opisů, mincovních značek, váhy i ryzosti jednotlivých druhů mincí. — Dále jest zpráva o přírůstcích Národního musea v Budapešti, většinou z doby římského císařství, pak zprávy o museích ostatních uherských měst, zprávy spolkové, jakož i vyobrazení několika medailí starých i moderních s příslušným krátkým vysvětlením.

Twd.

Schweizerische Numismatische Rundschau. (Revue suisse de numismatique). Svazek XXIV, 4. Bern 1928. — *Edouard Audeoud et Henri Cailler: Eugene Demole* † (str. 303—330). Biografie a bibliografie konservátora historického musea v Ženevě, autora četných prací z oboru numismatického, chemického a fotografického. — *Oscar Bernhard: Ueber Badewesen und Hygienisches auf griechischen und römischen Münzen* (str. 331—358, 2 tab.). Pojednává o lázních, vodovodech a p. ve starověku, často znázorněných na řeckých a římských mincích. — *F. Blatter: Die Zeitfolge der Berner Pfennige* (str. 359—375). Popisuje bernské feniky bez nápisu asi z r. 1224—1569 a vyobrazuje na jedné tabulce různé kreslené typy medvěda, znázorněného na těchto mincích, na druhé tabulce pak varianty feniků dle fotografií. Takovéto dvojnásobné vyobrazení mincí se osvědčuje a doufáme, že se více použije tohoto způsobu hlavně při popisu středověkých mincí. — *Ralph Liebreich: Die Münzen von Disentis* (str. 376—392, 1 tab.). Sestavení ražeb tohoto kláštera. — *Ad. Fluri: Johann Friedrich Stettler von Bern und der Gold- und Silbertarif des Jahres 1760,* s dodatkem: *Nürnberger und Pariser Markgewichte der Bernischen Münzstätte* (str. 393—437). Zprávy o činnosti městského radního v Bernu v druhé polovině XVIII. stol. — *D. Agassiz: Médaille de Benjamin Bolomey* (str. 438—439). — *R. Wegeli: Die Berner Reformationsmedaille* (str. 440—442). — *Paul F. Hofer: Zum 60. Geburtstage Hans Frei's* (str. 443—445.) — *Verschiedenes* (str. 446—454). Zprávy o aukcích a pod. — *Literatura, Valná schůze 1928 v Lausanne, seznam členů.* *Cln.*

Spink & son's Numismatic Circular. Londýn, svazek XXXVI., r. 1928. — *E. Rogers: The copper coinage of Thessaly* (str. 1, 161, 293, 337, 396, 433, 437). Obšírné pojednání o měděných ražbách thessalských, a to obcí samostatných i měst podřízených vládě římských císařů, s vyobrazeními. — *J. Bucknill: The coins of the Dutch East Indies* (str. 11, 113, 176, 385). Pokračování v ilustrovaném podrobném popisu mincí Nizozemské Indie. — *H. Garside: Coins of the British Empire* (str. 18, 255, 439). Pokračování v soupise mincí brit. kolonií. — *H. Goodacre: The Byzantin coinage* (str. 65, 168, 209, 249, 437, 521). V pokračování popisu byzantských mincí přichází autor až ke Lvu III. Isaurskému (741). — *S. Davies: Two new byzantin coins of Constans II.* — *N. Borelli: Memmo Cagiati* (str. 80). Italsky psaný životopis velmi plodného numismatika neapolského, r. 1926 zesnulého se soupisem jeho četných prací. — *Unpublished tokens for British Central Africa* (str. 119). — *A portait medaillon in silver of Philip II. of Spain and the duke of Alba* (str. 120). — *E. Rappaport: Eine anscheinend unbekannte Medaille C. I. Leherrs* (str. 399). S vyobrazením. Leherr byl augsburským řezačem kolků, jenž byl r. 1707 ve Vídni popraven jako padělatel peněz. — *Création d'une chaire de numismatique a l'université de Louvain* (str. 441). Pro přednášky numismatické bude na universitě v Luvani zřízena zvláštní stolice, profesorem bude Marcel Hoc. Kromě toho jest zvláštní stolice numismatiky v západních zemích jen na Sorboně v Paříži. Autor lituje, že jinde, zvláště v Anglii se numismatice vyučuje pouze příležitostně. — *A. Calabi: A medal of Alphonso of Aragon of the school of Pisanello* (str. 526). — *Reviews. Publications received.* Kritika a obsah došlých časopisů a spisů (Katzovy Kontramarky a Numismat. časopis čsl. 1927). Spolkové zprávy numism. společností, museí, korespondence atd. Dále pěkně ilustrovaný seznam prodejných mincí antických, anglických i jiných, často vzácností o závratných cenách. *Twd.*

The Numismatist. Vydává American Numismatic Association. Svazek XLI., r. 1928. — *O. B. Carlsen: The coinage of the Danish West Indies, or the Virgin Islands* (str. 3, 717). Ilustrovaný popis dánských mincí, ražených pro kolonie ve střední Americe od r. 1740 až do světové války. Severoamerické mince byly kontramarkovány, soukromé obchodní podniky vydávaly běžné tokeny. — *Berta Holmberg: Swedish gold coins* (str. 21). Popis zlatých mincí Karla XI. z doby 1661—95, ražených ve Stockholmu, v Rize a Stettině, s vyobrazením. — *Dr. R. Gaettens:*

Bracteates (str. 73). Vyobrazeními doprovázené pojednání o velmi úhledných brakteátech durynských, brunšvických, hessenských. — *Dr. H. Gebhart: Notes en portraiture during the middle ages on coins of Germany* (str. 86). Pojednání o portretech na německých denárech. — *Ch. Schmall: A dozen numismatic errors seldom noticed by the general collector* (str. 135). Autor upozorňuje na různé omyly v určování mincí a jejich popisu, jež se sběrateli přiházejí. — *American Numismatic Society. Proceeding of the Annual Convention of the American Numismatic Association. The Convention Exhibits* (str. 160, 553, 593). Obsah přednášek a spolkových zpráv na valné schůzi, popis výstavy mincí a kongresu numismatiků v Rochesteru a pod. — *Dr. J. Cahn: Barbaric imitations of Ancient coins in Central and Northern Europe* (str. 209). Autor popisuje a vyobrazuje t. zv. barbarské tetradrachny a mince zlaté, a porovnává jejich kresby s klasickými ražbami Thasu a Makedonie. — *G. Pipes: Notable inscription on coins* (str. 216). Autor upozorňuje na zajímavé opisy a hesla na renaissančních a barokních mincích. — *Two extreme rarities in recent U. S. coinage.* (str. 236) — *D. Butler: Andora, the Republic with one coin* (str. 274). Popis jediné mince andorské o 10 centimos z r. 1873. s vyobrazením. — *A commemorative half dollar for Hawaii* (str. 289), na letošní 150. výročí objevení tohoto souostroví Cookem. — *Ch. Markus: A numismatic pleasure trip* (str. 340). Předseda Americ. Numism. Association líčí svou dvouměsíční cestu po U.S.A., na níž navštívil mnoho členů společnosti. — *J. Watson: Notes on the bronze coinage of the Manchu Dynasty* (str. 645). Ilustrovaný popis čínských bronzových mincí od r. 1861 až do státního převratu r. 1908. — *Ch. Schmall: Note on the first thaler of Hungary* (str. 636). Autor popisuje a vyobrazuje první velmi cenné tolary Vladislava Jagel. (1490—1516), ražené v Uhrách, na líci se sv. Ladislavem na koni, na rubu se znakem zemí uherských. Vyobrazena a popsána jest také ražba váhy a velikosti tolaru (Voigt II. díl, str. 316, čís. 3) se znaky zemí českých. — Mimo to jsou tu četné články o penězích papírových, zprávy o nálezech, sdělení členská a referáty o činnosti ostatních numismatických společností amerických, anglických a australských. *Twd.*

Zeitschrift für Numismatik, vydávají J. Menadier und K. Regling, XXXVIII. svazek, sešit 1—4, Berlin 1928, se 14 tabulkami. — *A. Manroth: Die Silbermünzen des Königs Perseus* (str. 1—28, tab. I. a II.). Autor rozděluje ražby Persea pomocí monogramů, stylu a váhy na 2 mincovny Pella a Amphipolis, a připisuje je dvěma mincmistrům, z nichž první Zoilos razil starší a hodnotné, druhý s monogramem AY pak dobré i lehčí mince, tyto pravděpodobně za války proti Římanům. — *S. Mirone: Stiela, Topografia e numismatica* (str. 29—55, tab. III). Pojednává o poloze a o ražbách tohoto sicilského města, sahaje hojně k dílům antických a nových spisovatelů. — *E. Ritterling: Münze aus Antiochia Pisidiae* (str. 56—58). Vyobrazuje a popisuje měděnou minci Vespasiana, raženou v pisidské Antiochii. — *Ph. Lederer: Beiträge zur römischen Münzkunde III* (str. 59—72, tab. III). 1. *Unbekanntes Trierer Goldmedaillon des Constantinus I.* Nalézá se v štokholmském numismatickém kabinetu. Nezmínil se o něm ani Gnecchi ve svém díle „I medaglioni romani". Má nápis v římské numismatice docela nový: „INNUMERI TRIUMFI AUG N" a znázorňuje císaře na quadrize, tažené slony. Pomocí podobných medailonů určuje L. dobu ražby, kterou klade do let 324—326. — 2. *Ein Trierer Goldmünzenfund.* Bližší zprávy o velikém nálezu římských mincí v Kolíně n. R., který obsahoval prý asi 15.000 denárů Nerona až Maximina a asi 100—150 aureů, z nichž nejmladší Caracallův. O tomto beze sporu svrchovaně významném nálezu se nedověděly ničeho ani veřejnost ani musea. Nalezené mince zmizely u několika obchodníků a sběratelů tak nenápadně, jak byly objeveny, a teprve leta po tom (nález byl učiněn r. 1910) prozrazují nám drobné zprávy, kolik pro vědu důležitého materiálu bylo zase jednou úplně zničeno. Vinu na takových případech mají částečně sběratelé sami, hlavně však obchodníci s mincemi, u kterých se bohužel tak často neví, má-li se jejich činnost pokládati s hlediska vědeckého za užitečnou či škodlivou. — *Hedwig Küthmann;*

Beintessera mit „PRANDIVM“ (str. 73—74). Krátké poznámky o antické známce z kosti (tessera), která byla asi poukázkou na oběd, odpovídala by tedy asi našemu „předplacení“. — *F. v. Schrötter; Fund bei Gelsenkirchen* (str. 75—78). Menší nález, zakopaný asi r. 1673, obsahoval mince braniborské. nizozemské a jiné. — *Týž: Die kursächsische Münzorganisation von 1763—1765 und der Fund von Zittau* (str. 79—91). Autor líčí saské mincovnictví v letech šedesátých osmnáctého století na základě nálezu, zdviženého blízko Žitavy v Sasku. Nález obsahoval 1169 různých německých mincí, hlavně třetiny, šestiny a dvanáctiny tolaru a 535 rakouských dvacetníků z dob Marie Terezie — Františka II. — *K. Regling: Hellenistischer Münzschatz aus Babylon* (str. 92—132, tab. VIII—XIII). Popis nálezu 100 řeckých tetradrachem z Babylonu, uloženého asi r. 155 před Kr. Tento poklad přinesl několik dosud neznámých ražeb ze Samothrake, Eretrie, Pontu, Kyziku a Ilionu. Autor popisuje podrobně nalezené kusy, uvádí známé varianty a nejzajímavější vyobrazuje na 6 tabulkách. — *J. Menadier: Der Hacksilberfund von Ohra bei Danzig 1900* (str. 133—141). Nález zakopán asi v posledních 25 letech XI. stol., obsahoval 567 kusů, většinou německé denáry, ale i 2 české a to denár Spytihněva, Don. č. 292, a olomoucký, Don. č. 367. — *O. Gessert: Der Medailleur Franz Friedrich zu Frankfurt an der Oder* (str. 142—152 tab. IV.) Pomocí mědirytin připisuje G. několik dosud neurčených prací medailerských s monogramem FF výše jmenovanému zlatníku. — *Týž: Archivalische Nachrichten über Hans Reinhard* (str. 153—155). — *A. Alföldi: Zur Kenntnis der Zeit der römischen Soldatenkaiser. 2. Das Problem des „verweiblichten“ Kaisers Gallienus*, s dvěma exkursy: *Augustus als Vorbild des Gallienus* a *Ergänzungen zum Aufsatz über Aureolus und die Kavalleriereform des Gallienus* (str. 156—203, tab. V.—VII.). Velice zajímavá studie o Gallienovi na základě písemných pramenů a mincovního materiálu. Alföldi pojednává hlavně o aureu s nápisem: GALLIENAE AVGVSTAE. Vysvětluje hlavu Gallienovu na těchto mincích vyobrazenou jako „sacra imago“, spojení to řecké Demetry, bohyně eleusijských mysterií, s císařem a míní, že tento obraz vytvořila tehdejší představa o poměru člověka k bohům. Dovolává se při tom podobných znázornění Galliena jako „GENIVS PR“ a „VIRTVS“. — *Werner Knapke: Der Münzfund von Kl. Lasken (Kreis Lyck, Ostrpr.)* (str. 204—205). Pruské a polské mince 17. století. — *R. Vasmer: Zwei neue Bücher über spanisch-arabische Numismatik* (str. 206—234). Kritické poznámky a dodatky k dvěma novým pracím badatele A. Prieto y Vives o mincích Almohadů a Omajjadů. — *A. Suhle: Der Münzfund von Rothebach bei Dippmannsdorf* (str. 235—244). Jde o magdeburské feniky z 15. stol. — *Literatur, Nachrufe.* — Vzorně sestavený rejstřík, hodný napodobení, dobře podporuje užívání berlínského numismatického časopisu. *Cln.*

MUSEA. ❀ SBÍRKY. ❀ VÝSTAVY. ZPRÁVY SPOLKOVÉ A JINÉ.

Oslava tisíciletí české mince a desetiletého trvání Numismatické společnosti čsl. Numismatická společnost československá oslaví 9. května 1929 *tisíciletí české mince* slavnostní schůzí v Pantheonu Národního Musea, na níž promluví pan *Dr. Gustav Skalský* a zapěje pěvecký sbor „Smetana“. Na paměť této slavnosti bude zasazena deska na budovu bývalé pražské mincovny. Slavnost se koná pod protektorátem pana ministra financí *Dr. Boh. Vlasáka* a pana primátora hlav. města Prahy *Dr. K. Baxy*. V předvečer se sejdou hosté a členové společnosti k společné večeři, při níž bude vzpomenuto desetiletí Numismatické společnosti československé. Přesný program bude oznámen v denních listech. Při této příležitosti vydá společnost nový

stručný přehled českého mincovnictví *„Tisíc let české vládní mince“*, jejž napsal *Dr. Viktor Katz*. Mistr *Josef Šejnost* vydal k této oslavě pamětní penízek s lícem denáru knížete Václava svatého. na rubu s nápisem + PRAGA + 929—1929. Penízek je zhotoven ražební technikou našich prvních denárů. *Kz.*

Podle zaslané nám *XV. Zprávy o činnosti Městského musea v Sušici za r. 1927* získalo toto museum v r. 1927 darem 228 mincí, jejichž třídění a určení převzal pan vrch. komisař okr. pol. správy Dr. Aug. Soumar, a 16 medailí. — Na konci zprávy se poznamenává, že správa musea zašle na požádání museím a členům numismatické společnosti kovový odznak, vydaný při Husových oslavách v Sušici podle návrhu akad. sochaře Em. Kodeta. *R.*

Numismatický odbor Kroužku přátel starožitností v Plzni pořádal v roce 1928 tyto schůze, spojené s přednáškami a ukázkami ražeb: 2. února: O tak zv. husitských halířích (Dr. J. Ječný), 15. března: Numismatické paběrky (L. Lábek), 26. dubna: O ražbách XIII. stol. (Dr. J. Ječný), 5. října: O nálezů denárů v Kouřimi (Dr. J. Ječný), 20. prosince: Zpráva o nálezu mincí na Chebsku (L. Lábek). Kromě toho byly věnovány 2 schůze (31. října a 8. listopadu) výhradně rozpravě a přípravám pro výstavu mincí, která bude konána na jaře 1929. Návštěva činila průměrně 11—17 osob. *Jý.*

Zájezd do Kutné Hory. Naše společnost pořádala dne 16. a 17. června 1928 s pražským Rotary-Clubem, jehož členem jest náš předseda p. řed. Pilát, zájezd do starého mincovního města Kutné Hory. Dne 16.VI. odpoledne se konala prohlídka starého horního města Kaňku, zajímavého tím, že mezi haldami ze starých dolů jsou rozsety svérázné domky. Při prohlídce místního kostela doprovázel návštěvníky tamní p. farář, vykládaje ochotně o všech uměleckých a historických památkách. Večer se pak konala v Kutné Hoře přátelská schůze v hotelu „Černý Kůň“, kterou řídil předseda kutnohorského Rotary-Clubu p. notář F. Hejna. Po společné večeři promluvil p. Dr. Katz o kutnohorském mincovnictví se zvláštním zřetelem k početním penízům, doprovázeje svoji přednášku krásnými ukázkami ze své sbírky, které vzbudily u hostů veliký zájem, načež názorně vyložil i starodávné počítání na početním prkně. Druhého dne si účastníci zájezdu prohlédli krajinskou výstavu a památky města, doprovázeni a poučeni odborným výkladem archiváře p. učitele Fialy. Byly jim přístupny stavitelské památky i v domech soukromých, kterých cizincům obyčejně nelze navštěvovati. Odpoledne následovala pak prohlídka kostela a kostnice v Sedlci. *Twd.*

Výstavka mincí. Občanská záložna na Malé Straně v Praze uspořádála ve svých výkladech výstavku českých kovových mincí od knížete Václava sv. až do nynějších dob a zlatých a papírových peněz různých světových států. Doporučujeme tuto pěknou úpravu výkladní skříně i jiným peněžním ústavům. *Kz.*

Towarzystwo numizmatyczne w Poznaniu pořádá sjezd polských numismatiků ve dnech 3. a 4. června t. r. v Poznani a zve k němu naše členy. Mimo porady bude uspořádána pro návštěvníky sjezdu výstava nejstarších polských mincí, polských medailí 16.—18. století a mezinárodní výstava numismatických publikací. Budou pořádány zájezdy na ostrov Lednica a do Gnězdna, bývalého hlavního města Polska. Poněvadž se v téže době koná v Poznani velká všepolská výstava, budou návštěvníkům výstavy poskytnuty slevy na drahách. Dotazy zodpoví ochotně předseda přípravného komitétu Ks. Kan. Edm. Majkowski, ředitel diecézního archivu v Poznani, ulice Lubrańskiego 1. *Kz.*

Deutscher Münzforschertag 1928. Téměř v každém z evropských států jest numismatická společnost a ve státech velikých jich bývá několik. Podobně jest tomu v kul-

turních státech zámořských. Velmi vyvinutý spolkový život jest v Německu, kde jsou v každém velkoměstě nebo v hlavních městech jednotlivých států, jakož i ve větších městech provinciálních numismatické společnosti, které vydávají četné odborné časopisy více nebo méně vědecky založené. Pořádají se i společné sjezdy všech německých společností. Zvláštní důležitosti nabyl „Münzforschertag". Po válce se poprvé konal r. 1921 v Hannoveru, r. 1922 v Hamburku, r. 1924 ve Frankfurtě n. M., r. 1925 v Halle a po delší přestávce r. 1928 ve Vídni. Průběh tohoto loňského sjezdu byl skutečně zdařilý. Dne 11. září 1928 byl společenský večer a vítání hostů, dne 12. září 1928 o 10. hod. dopol. počaly přednášky v přednáškové síni kulturně historického musea v tomto pořadu: Dr. Bahrfeldt: „Moje numismatická studijní cesta Španělskem a Portugalskem na jaře 1928", Dr. Habich: „Počátky německé lité medaile" a Dr. Buck: „Dějiny mincovního kabinetu rodu Brunšvicko-Lüneburského". Odpoledne se konala prohlídka numismatického kabinetu vídeňského musea, dne 13. září 1928 dopoledne prohlídka mincovny, doprovázená podrobným výkladem; odpoledne téhož dne pořádány další přednášky, a to Dr. Picka: „Příspěvky k řecké umělecké mythologii", Dr. Stefana: „Monogram a ražby gepidského krále Ardaricha a jeho nástupců", Zambaura: „Pěstování orientální numismatiky v Rakousku" a Hilligera: „Marka ve středověku". Konečně byly prosloveny dne 14. září 1928 poslední přednášky. Dr. Buchenau mluvil o „Dějinách groše", Dr. Suhle: „O vlivu chrámové kapitoly na mincovní právo biskupů a ražbu mincí proboštů" a Dr. Schwinkowsky: „O cestách a cílech numismatiky a nauky o penězích." Na rozloučenou byl odpoledne podniknut výlet do kláštera v Klosterneuburku. Na památku sjezdu ražena jednostranná ovální bronzová stříbřená medaile s pohledem na Vídeň a se znakem města jakož i s příslušným opisem.

Twd.

Americká numismatická společnost. Jednou z největších odborných společností jest American Numismatic Association. Má přes 1.100 členů. Jest rozšířena po celých Spoj. státech severoamer. a má v jednotlivých velkých městech tajemníky příslušných distriktů. Každého roku se koná v jiném městě výroční sjezd, r. 1928 se odbýval v Rochesteru, N. Y., od 18. do 23. srpna. Byl rázu čistě spolkového, avšak spojen a s výstavou mincí a papírových peněz. Vydán byl pěkný spolkový odznak na stuze na způsob medaile. Kromě toho jsou však v USA. menší společnosti numismatické s vlastními stanovami. Podobně koná i *švýcarská numism. společnost* své valné schůze, spojené s vědeckými přednáškami, každého roku v jiném městě, zpravidla se honosícím starobylými památkami historickými a stavitelskými, zvláště bývalou mincovnou.

Twd.

Numismatika na kongresu historiků v Oslo. V Oslo se konal ve dnech 14.—18. srpna 1928 šestý mezinárodní sjezd historiků, do jehož programu byly zařaděny i některé přednášky z oboru numismatiky a peněžního hospodářství. Odborníci různých států přednášeli o thematech zcela dle své vlastní volby. Tak A. Dopsch z Vídně podal přehled národního a peněžního hospodářství, W. Zotter z Madridu mluvil na thema Starošpaňelské mince jako historický pramen, B. Laum z Brušperku a J.S. Lewinski z Varšavy přednášeli o vzniku peněz. Všechny tyto přednášky, ač rázu informativního, získaly numismatické vědě na tomto sjezdu čestné místo.

Kz.

NOVÉ RAŽBY.

Československo. Dovídáme se, že ministerstvo financí vydá letos k oslavám knížete Václava sv. nové zlaté mince a to *desetidukáty*, *pětidukáty*, *dvoudukáty* a

jednoduché dukáty s letopočtem 929—1929. Desetidukáty budou velikosti starých desetidukátů, jak se razily kdysi v Praze. Naši sběratelé jistě rádi uvítají tyto nové české zlaté mince.

Italie. Nová stříbrná 20 lira na paměť válečných událostí v listopadu 1918: VITT · EM · III · RE. Hlava králova z leva v přílbici, za ní ve dvou řádcích G ROMAGNOLI - A · MOTTI · INC., rub: ITALIA Fascis, na nich lví hlava, na stuze MCMXVIII - MCMXXVIII = A(NNO) VI. Na sekeře šestiřádkový nápis: MEGLIO · VIVERE · VN · GIORNO · DA · LEONE · CHE · CENTO · ANNI · DA · PECO — RA — V levo L. | 20 | R(OMA), 35 mm, 20 gm.

Kz.

Francie. Výstava návrhů zaslaných k soutěži pro nové typy mincí, vypsané podle dekretu ze dne 25. června 1928 byla zahájena dne 3. září 1928. 74 uchazečů vystavilo sádrové vzory pro zlaté mince stofrankové (rozměru 21 mm), pro stříbrné kusy 20ti frankové (rozměru 35 mm) a 10ti frankové (28 mm). Umělcům byly uloženy pro provedení určité podmínky. Mincím má býti ponechána kulatá forma, která má býti opatřena okrajem stejné síly jako nejvyšší relief typu (mince) a perličkami. Přijatý typ má obraz hlavy republiky. Hrana mince nese nápis „Liberté, Egalité, Fraternité". Týž nápis se nalézá na rubu peněz stříbrných s označením hodnoty. Konečně slova „République française" jsou umístěna na přední straně. Z návrhů předložených k volbě — šlo o velké medailony sádrové, s připojenými zmenšenými fotografiemi ve skutečné velikosti provedených mincí — vybrala návrhy 11 členná porota 14 umělců a to po deseti návrzích pro mince zlaté a pro mince stříbrné. Tyto návrhy byly provedeny v kovu a během 3 měsíců byly tyto vzory předloženy ministru financí, aby určil definitivní model. Autory vylosovaných mincí jsou M. Lucien Bazor, pro peníze zlaté, a M. Pierre Turin, pro peníze stříbrné. V časopisu „L'illustration" ze dne 9. února 1929 podrobuje Henry Nocq, president společnosti rytců medailí, oba návrhy těchto mladých umělců přísné kritice. Odměna vítězů soutěže je 50.000 Frs.

Šc.

NUMISMATICKÝ TRH.

Dražby:

Amsterdam: J. Schulman pokračoval v lednu t. r. v dražbě *německých mincí* 1800—1914. a prodával pak sbírku † *M. Othona Leonardose*, obsahující *mince* a *medaile všech zemí*, zvláště zámořských.

Frankfurt n. Moh.: Fa. *Adolph E. Cahn* vydražila v prosinci m. r. *antickou sbírku* prof. *Dra. Karla Hahna* a 15. ledna t. r. prodávala I. část rýnské sbírky *mincí středověkých a novověkých*, jež obsahovala mnoho vzácností z Porýní a Branibor. II. část této sbírky, jakož i zajímavá sbírka *barbarských mincí* a *mincí z doby stěhování národů* bude prodávána od 15. dubna t. r. Seznam má 62 tabulek.

Leo Hamburger vydraží od 27. května t. r. sbírku tajného rady *Kaufmanna* obsahující mince *římské a řecké* a sbírku německého průmyslníka a dublety berlínského kabinetu s mnoha mincemi *antickými*, *barbarskými* a zvláště s mnoha zlatými mincemi *novověkými*. Seznamy o 22 a 34 tabulkách.

Adolph Hess nást. prodával v dražbě od 18. března t. r. objemnou *sbírku všeobecnou*, obsahující mnoho vzácností a další díl sbírky *Vogelovy*, *mince řecké a římské* a řadu medailí.

Halle (Saale): A. Riechmann & Co vydražil v prosinci m. r. řadu mincí *středověkých a novověkých.* Zbytky svého skladového seznamu I. a II. vydražovala tato fa. od 11. března t. r.

Hamburg: Fa *Hans Meuss* vydražila v listopadu m. r. *sbírku hamburských ražeb,* patřící p. *F. W. Oetlingu* a *sbírku povšechnou* z majetku † *Gustava Hansinga.*

Hannover: Od 25. března t. r. dražila fa. *Henry Seligmann* sbírku mincí *westfálských* a *výtěžkových George Pflümera.*

Norimberk: Fa. *C. F. Gebert* pořádala i letos několik aukcí *mincí všech zemí,* zvláště mincí norimberských.

Prodejní katalogy vydali:

Robert Ball Nachf. v *Berlíně:* X. Liste über Kriegs-Notgeld und Porzellangeld. — *Georg Binder* v *Hamburku:* Hamburger Münzverkehr č. 46. — *Adolf E. Cahn, Frankfurt* n. *Moh.:* Verzeichnis No. XXVIII verkäuflicher Frankfurter Münzen und Medaillen und Krönungsmedaillen. — *Brüder Egger* ve *Vídni:* Verzeichnis verkäuflicher Münzen und Medaillen č. 5. — *Ludwig Grabow* v *Rostocku:* Lagerkatalog č. 30—33. — *Josef Hamburger ve Frankfurtě n. Moh.:* Frankfurter Münzverkehr č. 55—61. — *Max Kiehn, Köln:* Lagerkatalog č. 4. — *Dr. Franz Ferdinand Kraus v Brunšvíku:* Brannschweiger Münzverkehr č. 2. — *Friedrich Redder v Lipsku:* Verzeichnis verkäuflicher Münzen und Medaillen č. 29.—*A. Riechmann & Co, Halle (Salle):* Lagerkatalog VII, VIII, IX. — *H. S. Rosenberg, Hannover:* Verzeichniss No. XVII verkäuflicher Münzen und Medaillen (velký seznam obsahující 7752 čísel.) — *Felix Schlessinger, Berlin:* Berliner Münzverkehr č .2, 3. — *Henry Seligmann, Hannover:* Hannoverscher Münzverkehr č. 8. — *Joseph von Stürmer, Budapešť:* Periodische Preisliste č. 2.

ZPRÁVY OSOBNÍ.

Jmenování čestných a dopisujících členů Numismatické společnosti československé. Na 11. výroční valné schůze numismatické společnosti československé dne 22. března t. r. byl zvolen čestným členem společnosti *p. Vl. Přibík,* řídící učitel v. v. v Malé Chuchli, jenž je posledním žijícím členem býv. kroužku pražských numismatiků z konce 19. století. Mimo to byli zvoleni čestní a dopisující členové z vynikajících numismatiků v cizině: 1. Členové čestní: *Adrien Blanchet,* čestný bibliotékář Bibliothèque nationale, v Paříži, Dr. h. c. *Ferdinand Friedensburg,* profesor v Hirschbergu v Pruském Slezsku, *Dr. Georg Habich,* profesor, tajný vládní rada a ředitel státní sbírky mincí v Mnichově, *George Francis Hill,* ředitel sbírky mincí a medailí British Museum v Londýně, Dr. *Arnold Luschin-Ebengreuth,* univ. profesor v Štyrském Hradci, Dr. *Zykmunt Zakrzewski,* univ. profesor a kons. stát. sbírek praehistorických v Poznaňi, 2. Členové dopisující: *Jean Babelon,* konservátor-adjunkt kabinetu medailí Bibliothèque nationale v Paříži, Dr. h. c. *Max Bahrfeldt.,* univ. profesor v Halle (Salle), *Nikolaj Pavlovič Bauer,* konservátor numismatického kabinetu Eremitage v Leningradě, *Dr. Max Bernhart,* profesor a hlavní konservátor státní sbírky mincí v Mnichově, *Josef Brunšmid,* profesor a em. ředitel musea v Záhřebě, *Dr. Heinrich Buchenau,* profesor a em. hlavní konservátor státní sbírky mincí v Mnichově, *S. L. Cesano* Instituto italiano di Numismatica v Římě, *A. Dieudonné,* konservátor kabinetu medailí Bibliothèque nationale v Paříži, *Dr. Fritz Dworschak,* kustos mincovního kabinetu v Vídni, *A. Fonahn,* ředitel mincovního kabinetu v Oslo, *Georg Galster,* ředitel mincovního kabinetu v Kodaňi, *Dr. August Oktavian Loehr,* ředitel mincovního kabinetu ve Vídni, *Edmund Majkowski,* ks. kanovník a ředitel arcidiec. archivu v Poznaňi, *Constantin Moisil,* profesor a gen. ředitel st. archivu v Bukurešti. *N. A. Mušmov,* konservátor numism. sekce Národního musea v Sofii, *Dr. Behrendt Pick,* univ. profesor a ředitel mincovního kabinetu v Gothě, *Dr. Kurt Regling,* univ. profesor a ředitel mincovního kabinetu v Berlíně, *Dr. Walter Schwinkowski,* ředitel státního mincovního kabinetu v Drážďanech, *Victor Tourneur,* konservátor mincovního kabinetu král. bibliotéky v Bruselu, *Moritz Wormser* v New Yorku.

Numismatická společnost v Poznani jmenovala při příležitosti oslav svého desetiletého trvání naše členy pp. *Dra. Viktora Katze* a *Dra. Gustava Skalského* svými čestnými členy.

V Budějovicích zemřel zakládající člen naší společnosti p. *Robert Rožánek,* zlatník a předseda městského musea v Budějovicích. který rád zajížděl z Budějovic k našim schůzím. Byl majitelem značné numismatické sbírky a veliké numismatické knihovny, jež dříve patřila známému numismatiku V. Trinksovi.

V Barceloně zemřel náhle známý tamní sběratel českých mincí p. *Vilém Eichler,* majitel velkoobchodu vínem. Pan Eichler zajížděl každoročně do Prahy a navštěvoval naše numismatické schůze. V jeho sbírce je řada vzácných českých vládních mincí. — V Praze zemřel zakládající člen naší společnosti p. *Dr. Bedřich Deym,* velkostatkář, a p. *Ing. Otakar Leminger,* čsl. vládní rada báňského hejtmanství v Praze. V Plzni zemřeli naši členové: pp. *Václav Horák,* kanc. ředitel krajského soudu a *Rudolf Novák,* horliví sběratelé českých mincí. Dále zemřeli členové pp. *Karel Schück* v Pardubicích, *Rudolf Šubrt* v Dobrovici, *Jan Žůrek* v Lipníku a *Dr. Jan Manhal* v Trenč. Teplé.

Ve Frankfurtě n. Mohanem zemřeli na počátku tohoto roku tamní numismatikové-obchodníci: pan *Josef Hamburger,* vydavatel „Mitteilungen für Münzsammler", a pan *Šimon Schott-Wallerstein.* Firma Leo Hamburger ztratila mnoho úmrtím svého senioršefa, pana *Leo Hamburgera,* jenž řídil přes svůj vysoký věk 83 let tento rozsáhlý obchod. Leo Hamburger byl nejstarším numismatickým obchodníkem, jenž se těšil neobyčejné oblibě pro svoji poctivou povahu a numismatické znalosti. Všichni tři jmenovaní byli členy naší společnosti. *Kz.*

VĚSTNÍK NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE.

Členská schůze 7. září 1928.

Přítomno 24 členů. Předsedá pan ředitel *Pilát.* Pan *Dr. Katz* referuje *o své cestě za hranicemi,* na níž navštívil mincovní kabinety v Mnichově a ve Vídni. Popisuje tamní bohaté sbírky a příruční knihovny, které návštěvníci mohou používati. Srovnává zařízení zahraničních kabinetů s více než skromným vybavením naší jediné veřejné mincovní sbírky v Národním museu pražském, o níž by mělo býti úměrně k jemu nynějšímu významu postaráno větším počtem pracovních sil a dostatečnými místnostmi.

Ze správního výboru dne 14. září 1928.

Pražská úvěrní banka věnovala 624 Kč, aby byl získán vzácný tolar münsterberský pro numismatickou sbírku Národního musea v Praze. Za nového člena byl přijat p. *Jaromír Holub*, poštmistr v Holoubkově. Bylo ustanoveno, aby desetileté jubileum společnosti bylo oslaveno vydáním slavnostního čísla a věc odkázána k projednání redakční radě. Vzato na vědomí sdělení pana Dra Skalského, že Numismatická společnost poznaňská oslavuje v příštím roce rovněž desetiletí svého trvání výstavou a sjezdem numismatiků.

Debatní večer dne 21. září 1928.

Přítomno 27 členů a 4 hosté. Předsedá pan ředitel *Pilát*, jenž věnuje vzpomínku zemřelým členům panu *Novákovi* z Plzně a *Schückovi* z Pardubic. Přednáší pan ředitel *Rudolf Pilát o své cestě po Pruském Slezsku*, kterou podnikl po stopách potomků Jiříka Poděbradského. Popisuje nejdříve hrobku knížat münsterberských ve farním chrámě kladském, kde jsou pochováni 4 synové Jiříka a 3 jeho vnukové, a podává krátce jejich životopisy. Zajímavo jest, že v chrámu kladském jest pohřben i Arnošt z Pardubic. Dále navštívil p. ředitel Rychleby (Reichenstein), popisuje město i jeho památky, pak Münsterberg, kde upomínkou na Jiříkovy potomky jest krásný gotický kostel. V městě Frankensteinu jsou památky na Jiříkova vnuka Karla I., který v letech 1524—30 postavil krásný zámek dle vzoru královského zámku v Budíně. Ze zámku jsou dnes rozvaliny. V kostele jest Karlův velkolepý sarkofág, zhotovený sochařem Ulrichem ze Zaháně. Bohužel jest tato znamenitá památka ve zuboženém stavu. Dalšími památnými místy münsterberskými, panem přednášejícím navštívenými, jsou klášter v Kamenici, klášter Jindřichov, Nisa, Olešnice, kde jest pochován syn Karla I. Jan se svojí chotí a syn jeho Jiří. Cestu zakončil ve Vratislavi, kde jest pochován poslední potomek rodu Přemyslova, Přemysl Opavský, † r. 1478. Přednáška doprovázena četnými vyobrazeními a knižními doklady. Po přednášce debatováno o tom, že pozůstatky potomků našeho krále by měly býti převezeny do Prahy a že popud k tomu mohl by vyjíti z naší společnosti.

Členská schůze dne 5. října 1928.

Přítomno 31 členů a 1 host. Předsedá pan ředitel *Pilát*, jenž vzpomíná zesnulého zakládajícího člena naší společnosti pana *Adolfa Laufera*. Přednáší pan *Dr. Kristian Turnwald o dějinách numismatiky*. Soustavné sbírání mincí jest zjištěno teprve v době italského humanismu ve XIV. stol. Sbírány nejprve mince římské, podle nichž se určovala příslušnost antických soch. Brzy vznikla v Italii, ve Francii a v Německu numismatická literatura, která si na konci XVI. stol. všímá již také numismatiky středověké i mincí a medailí soudobých. Značný rozvoj sběratelství, studia a literatury ve všech zemích evropských začíná ve druhé polovině XVII. stol. Pan přednášející uvádí spisy a jména autorů numismatických děl jakož i nejvýznačnějších majetníků sbírek. V té době vycházejí také první aukční katalogy a cenníky. Na konci podává stručný obsah předních českých numismatických spisů starší doby. Z jeho líčení je zřejmo, že málokterý obor vědný vzbudil takový zájem jako numismatika.

Ze správního výboru dne 12. října 1928.

Za nového člena byl přijat *Münzkabinett v Gothě*. Usneseno vyzvati v časopisu členstvo, aby sdělilo své sběratelské obory, které by pak byly oznámeny v seznamu členů, připojeném slavnostnímu číslu.

Členská schůze dne 19. října 1928.

Přítomno 29 členů, předsedá pan ředitel *Pilát*, jenž věnuje vzpomínku zemřelému zakládajícímu členu společnosti panu *Robertu Rožánkovi*. Přednáší pan ředitel *Josef Mareš o vynikajícím českém medailéru XIX. století Václavu Seidanovi*. Zmíniv se o původu a neobyčejném talentu umělcově, promlouvá o jeho odborném studiu na uměl. akademii v Praze a ve Vídni a líčí jeho studijní cesty po Italii a Francii. Upozorňuje na jeho první vynikající práce, za něž se mu dostalo čestných odměn a vyznamenání s míst nejvyšších. Vylíčiv další jeho život v Praze a ve Vídni, plný strádání a nepřízně osudu, hovoří o jeho pracích, které rozděluje ve 3 skupiny. Do prvé řadí jeho vlastní práce, zdařilé myšlenkou i jemným provedením, do druhé medaile pracované za jeho dozoru a do třetí výrobky z dílny jeho dcery Karoliny. Přednášku doprovází medailemi českými, které členstvu předkládá a z nichž na zvláště zdařilé upozorňuje.

Členská schůze dne 2. listopadu 1928.

Přítomno 31 členů. Předsedá pan *Dr. Mastný*, jenž vzpomíná zesnulého člena pana *Boh. Šubrta* v Dobrovici. Pan ředitel *Josef Mareš* pokračuje ve své přednášce *o Václavu Seidanovi a jeho díle*. Pojednává o jeho pracích mimočeských: rakouských, maďarských i jiných zahraničních. Připomíná, že téměř všechny tehdejší události zemí rakouských a maďarských z let 1840 až 1870 jsou zobrazeny na medailích Seidanových, které krásnými návrhy, pěkným a účelným vyřešením ploch a jemným provedením se staly velmi oblíbenými u milovníků umění medailérského. Nebylo v té době umělce tohoto oboru v zemích rakouských, který by mohl závoditi se Seidanem, a proto tolik tehdejších prací jest jeho dílem. Jeho jméno mělo dobrý zvuk i za hranicemi. Přednášející předvádí přítomným medaile rakouské, potom maďarské i jiné zahraniční. Po přednášce bylo jednomyslně vysloveno mínění, aby práce pana ředitele Mareše byla vydána tiskem.

Ze správního výboru dne 9. listopadu 1928.

Za nové členy byli přijati: p. *Václav Šimáček* v Německém Brodě, *Ludvík Mejzlík* v Třebíči a *Josef Hejzlar* v Benešově. Projednány záležitosti správní.

Debatní večer dne 16. listopadu 1928.

Přítomno 32 členů a 1 host. Předsedá pan ředitel *Pilát*. Přednáší pan *Dr. B. Dvořák o medailích hraběte Šporka*. Líčí poutavě život a činy tohoto zajímavého muže XVIII. století. Promlouvá o stavbách a sochách v Kuksu, o umělcích tam žijících a tvořících a popisuje medaile Šporkem vydané, které předkládá v bohatých ukázkách. Nemalé pozornosti se těší i zajímavé rytiny vzniklé v Kuksu, pocházející ze sbírek našeho seniora p. řídícího Přibíka.

Členská schůze dne 7. prosince 1928.

Přítomno 30 členů, předsedá pan *Dr. Mastný*. Přednáší pan *Dr. Skalský o denáru biskupa Vojtěcha*. (Přednáška jest v podstatě uveřejněna v tomto čísle časopisu.)

Ze správního výboru dne 14. prosince 1928.

Za nové členy byli přijati p. *Karel Špitz* v Olomouci, a p. *František Václavík* v Uherské Skalici. Usneseno vydati V. ročník Numismatického časopisu československého v jednom sešitu.

Debatní večer 21. prosince 1928.

Přítomno 29 členů a 1 host. Předsedá p. *Dr. Mastný*. Přednáší pan *Karel Castelin o řeckých papyrech*. Líčí výrobu a používání řeckých papyrů, které vzniknuvše z denního života, obsahují hojně materiálu pro antickou numismatiku. Pojednáno o některých z nejdůležitějších dosud objevených papyrů, na př. o svatební smlouvě, pocházející z r. 311 před Kr. z Elefantine. Dále o známém dopise ředitele mincovny Alexandrijské z r. 358 před Kr. řecko-egyptskému ministru financí. Papyry nám umožňují sledovati mincovnictví Ptolemaiovců a Římanů v Egyptě a poskytují nám též mnoho zprav o úpadku římsko-egyptského mincovnictví v III. stol. po Kr. Pan přednášející uvádí na př. rozkaz římského „župního" úřadu, který nám živě připomíná inflační poměry posledních let v zemích sousedních. Svou přednášku doplnil ukázkami mincí a reprodukcemi papyrů. Doslovem p. Dra Mastného byla tato poslední schůze v roce 1928 zakončena.

Výbor.

Seznam členů Numismatické společnosti československé.*)

a) členové čestní:

1929 Blanchet Adrien, čestný bibliothekář Bibliothèque nationale, Paříž.
1921 † Fiala Eduard, Ph. Dr. h. c., vládní rada, Praha.
1929 Friedensburg Ferdinand, Dr. h. c., profesor, Hirschberg v Pruském Slezsku.
1929 Habich Georg, Dr., profesor, tajný vládní rada a ředitel státní sbírky mincí, Mnichov.
1929 Hill George Francis, ředitel sbírky mincí a medailí British Museum, Londýn.
1929 Luschin-Ebengreuth Arnold, Dr., univ. profesor, Štyrský Hradec.
1929 Přibík Vl., řídicí učitel v. v., Malá Chuchle u Prahy.
1926 † Sirový Eduard, Praha.
1929 Zakrzewski Zykmunt, Dr., univ. profesor a kons. stát. sbírek praehistorických, Poznaň.

b) členové dopisující:

1929 Babelon Jean, konservátor-adjunkt kabinetu medailí Bibliothèque nationale, Paříž.
1929 Bahrfeldt Max v., Dr. h. c., univ. profesor, Halle (Saale).
1929 Bauer Nikolaj Pavlovič, konservátor numismatického kabinetu Eremitage, Leningrad.
1929 Bernhart Max, Dr., profesor a hlavní konservátor státní sbírky mincí, Mnichov.
1929 Brunšmid Josef, profesor, em. ředitel musea, Záhřeb.
1929 Buchenau Heinrich, Dr., profesor a em. hlavní konservátor státní sbírky mincí, Mnichov.
1929 Cesano S. L., Dr., Instituto Italiano di Numismatica, Řím.
1929 Dieudonné A., konservátor kabinetu medailí Bibliothéque nationale, Paříž.
1929 Dworschak Fritz, Dr., kustos mincovního kabinetu, Vídeň.
1929 Fonahn A., ředitel mincovního kabinetu, Oslo.
1929 Galster Georg, ředitel mincovního kabinetu, Kodaň.
1929 Loehr August Oktavian, Dr., ředitel mincovního kabinetu, Vídeň.
1929 Majkowski Edmund, ks. kanonik a ředitel arcidiec. archivu, Poznaň.
1929 Moisil Constantin, profesor a gen. ředitel st. archivu, Bukurešt.
1929 Mouchmov N. A., Konservátor numism. sekce Národního musea, Sofie.
1929 Pick Behrendt, Dr., univ. profesor a ředitel mincovního kabinetu, Gotha.
1929 Regling Kurt, Dr., univ. profesor a ředitel mincovního kabinetu, Berlín.
1929 Schwinkowski Walter, Dr., ředitel státního mincovního kabinetu, Drážďany.
1929 Tourneur Victor, konservátor mincovního kabinetu král. bibliotéky, Brusel.
1929 Wormser Moritz, New York, U. S. A.

c) členové zakládající:

1924 Auersperg Ferdinand, velkostatkář Slatiňany u Chrudimi.
1924 Auersperg Frant. J., velkostatkář Slatiňany u Chrudimi.
1919 Fma Gruss Kr. (majitelé Rudolf a Otakar Mikš, numismatikové), Mnichovice.
1920 Harrach Frant., velkostatkář, Velké Meziříčí.
1920 z Hohenkubinu Marquis Albrecht, Vídeň, Weihburggasse 32.
1919 Chaura Karel, numismatik, Praha II., Vojtěšská 15 (*č. v. s. m. med., zámoř., kn.*).

---

*) Letopočet před jménem značí rok, kdy člen přistoupil. Za adresou v závorce je uveden zkráceně sběratelský obor a značí: *a.* = antické, *č.* = české, *m.* = mince, *med.* = medaile, *p.* = polské, *r.* = rakouské, *řec.* = řecké, *řím.* = římské, *s.* = soukromé, *st.* = středověké, *u.* = uherské, *v.* = vládní, *vš.* = všeobecně.

1919 Jonas Robert Dr., Vítkov (Slezsko).
1919 Katz Viktor JUDr., vrchní pošt. rada, Praha VII., Sochařská 333 *(č. v. m. med.)*.
1919 Kovařík Jan, rada zemsk. soudu v. v., Smíchov, Smetanova 1.
1920 Kroměříž. Arcibiskupská knihovna.
1920 Krumlov Český. Schwarzenberský ústřední archiv.
1925 Kubec Antonín, starožitník, Praha II., Jungmannovo nám. 22.
1920 Kubes Karel, Kroměříž.
1919 Novák Josef, velkoobchodník, Praha II., Vodičkova 34 *(č. v. s. m.)*.
1921 Prokop Antonín, numismatik, Praha XIV., Oldřichova 21 *(ruské)*.
1922 Suský Eduard, ředitel městského důchodu, Slezská Ostrava *(r.)*.
1919 Šejnost Josef, akad. sochař, Praha I., Masarykovo náb. 20 *(č. m. med.)*.
1923 Turnwald Kristian, JUDr., Smíchov, Petřínská 3 *(vš. m.)*.
1919 Vávra Stanislav, inž., architekt a stavitel, Praha XIX., Verdunská ul. 720 *(č. v. m.)*.
1920 Weger Jan, rada polit. správy, Lanškroun *(č. m. med. vš.)*.
1919 Weyr František, architekt, Praha II., Riegrovo náb. 16.
1919 Weyr Jiří, stud., Praha II., Riegrovo náb. 16 *(č. m. med.)*.

d) členové řádní:

1. musea a korporace:

1925 Banská Bystrica, Městské museum.
1920 Benešov u Prahy, Městské museum.
1925 Berlín, Münzkabinett.
1920 Beroun, Městské museum.
1924 Blatná, Okresní spolek musejní.
1925 Brandýs n. L., Okresní jednota musejní.
1926 Bratislava, Historický seminář university Komenského.
1925 Bratislava, Společnost vlastivědného muzea slovenského.
1925 Bratislava, Státní referát na ochranu památek.
1926 Brno, Historický seminář Masarykovy university.
1925 Brno, Moravské umělecko-průmyslové museum.
1920 Brno, Moravské zemské museum.
1925 Brno, Státní památkový úřad.
1925 Brno, Zemský archiv Moravský.
1925 Březnice, Musejní spolek.
1925 Čáslav, Musejní spolek „Včela".
1928 Čelakovice n. L., Městské museum.
1925 České Budějovice, Městský archiv.
1920 České Budějovice, Městské museum.
1925 Český Brod, Okresní jednota musejní.
1925 Domažlice, Městské museum.
1922 Dvůr Králové, Městské museum.
1925 Frankfurt n/Moh., Stadtbibliothek.
1928 Gotha, Münzkabinett.
1926 Hodonín, Masarykovo museum.
1925 Hořice, Archaeologický a musejní spolek.
1920 Hradec Králové, Městské historické museum.
1920 Hradec Králové, Městské průmyslové museum.
1920 Humpolec, Musejní společnost pro okres Humpolecký.
1919 Chrudim, Průmyslové museum pro východní Čechy.
1919 Jičín, Musejní spolek.
1925 Jindř. Hradec, Sdružení přátel starého Jindřichova Hradce.
1920 Josefov, Musejní spolek.
1919 Klatovy, Historické a národopisné museum.
1926 Košice, Východoslovenské museum.
1927 Kouřim, Musejní spolek pro okres Kouřimský.
1927 Kralupy n./Vlt., Musejní společnost.
1925 Kremnica, Městský archiv.
1921 Kremnica, Mincovna republiky Československé.
1921 Kutná Hora, Archaeologický sbor „Vocel".
1928 Kyjov, Městské museum.
1925 Litomyšl, Městské museum.
1921 Litovel, Městské museum.

1920 Louny, Městské museum.
1925 Ml. Boleslav, Městské museum.
1926 Moravské Budějovice, Krajinské museum.
1925 Mukačevo, Musejní spolek Lehoczkého.
1925 Náchod, Městské museum.
1925 Nové Město n./Moravě, Horácké museum.
1920 Nový Bydžov, Musejní spolek.
1923 Olomouc, Česká státní reálka.
1925 Olomouc, Studijní knihovna.
1920 Opava, Slezské zemské museum.
1926 Orlová, Slezská musejní společnost.
1919 Pardubice, Městské museum vlastivědné.
1921 Pelhřimov, Musejní spolek.
1925 Písek, Městské museum.
1920 Plzeň, Městské museum.
1925 Plzeň, Umělecko-průmyslové museum.
1925 Počátky, Městské museum.
1920 Poděbrady, Museum Poděbradska.
1924 Praha, Archiv hlav. města Prahy.
1925 Praha, Archiv kláštera Strahovského.
1925 Praha, Archiv pražského hradu.
1925 Praha, Český zemský archiv.
1925 Praha, Čsl. státní archiv zemědělský.
1926 Praha, Klub historický.
1925 Praha, Knihovna ministerstva financí.
1921 Praha, Museum hlav. města Prahy.
1926 Praha, Národní banka československá.
1925 Praha, Národní museum.
1925 Praha, Sdružení peněžního úřednictva.
1925 Praha, Státní památkový úřad pro Čechy.
1925 Praha, Umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory.
1925 Praha, Ústřední knihovna hlav. města Prahy.
1925 Prostějov, Národopisné a průmyslové museum.
1926 Přerov, Městské museum.
1925 Příbram, Městské museum.
1925 Radnice u Rokycan, Musejní družstvo „Kašpar Šternberg".
1925 Rakovník, Musejní spolek města Rakovníka a polit. okr.
1920 Rokycany, Městské museum.
1920 Roudnice, Lobkowiczká bibliotéka a archiv.
1920 Skuteč, Musejní spolek.
1919 Slaný, Musejní a literární spolek „Palacký".
1920 Soběslav, Městské museum.
1922 Sušice, Městské museum.
1925 Tábor, Městské museum.
1925 Telč na Moravě, Musejní spolek.
1920 Turčiansky sv. Martin, Muzeálna slovenská spoločnosť.
1928 Uher. Brod, Musejní společnost.
1925 Užhorod, Školský odbor civilní správy Podkarpatské Rusi.
1922 Velké Meziříčí, Krajinské museum.
1924 Vídeň, Münzkabinett.
1920 Vysoké Mýto, Městské museum.
1919 Znojmo, Městské museum.
1921 Žamberk, Městské museum pro okres Žamberský.

2. osoby:

1925 Alber A., Dr. med., Braunschweig, Kaiser Wilhelmstr. 86-I.
1923 Albrecht Ludvík, kap., Nové Zámky, Cucorovo nám. čís. 10 *(vš. voj. vál. odzn.)*.
1919 Anton Antonín, obchodník železem, Nová Paka *(num. liter.)*.
1925 Anýž Frant., uměl. závod, Praha VII., U Průhonu.
1922 Augst Bedřich, inž., kom. m. financí, Praha XIV., u Jezerky 740 *(č. v., orient)*.
1924 Bakalář Karel, ředitel Čes. prům. banky, Opava.
1925 Ball Robert Nachf., obchodník mincemi, Berlín W. 8, Wilhelmstraße 44.
1928 Beckmann Arnošt, b. úř., Olomouc, Komenského 19 *(m. med. olomouc. bisk.)*.
1928 Beckmann Bedřich, revisor, Olomouc, Vodní ulice 16 *(č. m. v. r., olom.)*.

1920 Bechyně Josef, kontrolor šekového úřadu, Praha XII., Lužická 19.
1926 Beránek Jar., řed. okres. nemoc. pojišťovny, Prachatice *(vš.)*.
1920 Berger Jaroslav, techn. úř., Praha XIX., Švecova 31.
1922 Berka Stanislav, povozník, Karlín, Karlova č. 9 *(m. med. č. r.)*.
1920 Bezděk Bohuslav, Bratislava, Palackého sady 18.
1919 Běhálek Eduard, hospodářský rada a ředitel velk. v. v., Jindř. Hradec 44/II.
1924 Bock Karel, vrch. okresní cestmistr, Zábřeh.
1928 Borůvka Jindřich, Česká Skalice, ul. Boženy Němcové 221.
1919 Bouček Gustav, rada vrch. soudu v. v., Plzeň III., Škrétova 32 *(č. m. v.)*.
1925 Brabec Heřman, štábní kapitán, Suché Vrbno u Čes. Budějovic *(m. č.)*.
1919 Brablec Bohuslav, farář, Janovice, p. Baška.
1919 Březina Rudolf, maj. tiskárny, Praha I., čp. 200.
1925 Buchtela Karel, ředitel archaeolog. ústavu, Praha VII., Šimáčkova 28.
1925 Cahn Adolph E., obchodník mincemi, Frankfurt n./M., Niedenau 55.
1926 Cach Frant., technik, Praha II., Riegrovo nábř. 16.
1920 Castelin Karel, úř. Poldiny Hutě, Smíchov, Zborovská 54 *(m. a., italské)*.
1922 Castelin Karel Benno, JUDr., Smíchov, Zborovská 54 *(m. a., barbarské, ital.)*.
1925 Černý Ernst, Denver Colo 2023 Lafayette Str. U. S. A. *(amer. č. m.)*.
1924 Cyprián Josef, účetní spořitelny, Karvinná, Slezsko *(vš. m. med., papír.)*.
1925 Čáslavský Bedřich, student, Praha I., Celetná ul. č. 10.
1920 Čepelák František, učitel, Zásmuky.
1925 Čermák Josef, em. ředitel, Brandýs n./L. Vrábí 92 *(st. m. č.)*.
1925 Červinka J. L., PhDr., st. kons., Brno, Zelný trh 8 *(č. v. m., olom. bisk., řím.)*.
1925 Čížek Jaroslav, ředitel banky Slavia, Praha II./978.
1926 Čížek Josef, odbor. přednosta Praha I., Haštalská 2.
1919 Čížek Václav, oficial Č. S. D. v. v., Praha-Nusle, Sezimova 459 *(vš. m.)*.
1920 David Josef, společník fmy J. David & spol., Olomouc, Štefanikova 29.
1924 Dobiáš Josef, Dr., universitní profesor, Praha XII., na Švihance 2 *(řím.)*.
1925 Dobrý Josef, inž., vrchní řed. stát. živn. zvel. sl., Praha-Vořechovka 252 *(č. m. med.)*.
1920 Dolanská Lola, Praha-Smíchov, čp. 716.
1919 Domorázek František, farář, Vacov u Čkyně.
1926 Donek Libor, velkoobchodník, Olomouc. *(č m. med. r., řím.)*.
1920 Doubrava Vilém, prokurista, Praha-Vršovice, Vinohradská 1 *(vš.)*.
1927 Dovara Vilém, nadporučík, Bílina, kasárna.
1925 Drlík Frant., prokurista České prům. bky, Praha I., Příkopy 35.
1925 Dušek J. V., sochař, Tábor č. 1200.
1923 Dvořák Bohuslav, JUDr., Smíchov, č. p. 1225 *(č. m. med., kremn., nouzové)*.
1925 Dvořák Frant., Dobrovice u Ml. Boleslavi, Husova 36.
1925 Egger Brüder, obchodníci mincemi, Vídeň I., Opernring 7.
1925 Eisner Jan, PhDr., profesor gymnasia, Bratislava, Prayova 13.
1927 Fabris Karel, J. U. Dr., advokát, Smíchov, Štefánikova 38.
1927 Falta Josef, zkouš. zubní technik, Česká Skalice, Náměstí 49.
1928 Fejer Josef & Comp., obchod mincemi, Budapest VI., Eötvös-ucca 24.
1922 Ferles Jan, hodinář, Terezín *(vš., papír., nouzové)*.
1928 Fiala Bohumil Luže p. Skuteč.
1928 Flum Zdeněk, Tříšť u Jablonce n./Jiz.
1921 Fridrich Vilém, major, Plzeň, Bendova ul. č. 30.
1926 Fučík Josef, rada Zemského soudu, Smíchov 329.
1928 Gabriel Josef, učitel, Žarošice, Morava.
1924 Gajdušek Karel, inspektor pojišťovny, Přerov, Havlíčkova 9.
1927 Gerstl M., Dr., Smíchov, Dvořákova 1288 *(m. r.)*.
1925 Grabow Ludvík, obchodník mincemi, Roztock v Meklenbursku, Breitestr. 25.
1925 Guth Karel, Dr., ředitel odděl. Národního musea, Praha II./1700.
1925 Günzburger J. Köln-Lindenthal, Kerpenerstr. 83.
1919 Gýra Ferdinand, typograf, Praha XII., Záhřebská 18 *(med. vš.)*.
1919 Hain-Šmidberský Vladimír, správce důch. kontroly v. v., Libochovice (č. *u. m.*).
1920 Hájek Jaroslav, studující, Tovačov, Morava.
1927 Hájek Jindřich E., vrchní inspektor banky Slavia, Kolín, Hradby 12 *(č. v. m.)*.
1925 Hamburger Leo, obch. mincemi, Frankfurt n./M., Scheffelstraße 24.
1928 Haas Vilém, úř. sp., Čes. Budějovice, Jiráskovo nábř. 648 *(č. r. solnohr. tyr. m. med.)*.
1920 Hauk Otto, nadpor. čsl. ženijního praporu č. 2. Kroměříž.
1926 Hauner Emanuel, vrch. tajemník, Dejvice, Bachmačské n. 6 *(nábož. alchym. med.)*.
1919 Hegenbarth Frant., úředník Ringhoferových závodů, Smíchov, Klicperova 228.
1928 Hejzlar Josef, ředitel Čes. průmyslové banky, Benešov.
1925 Helbing Otto nást., obchodník mincemi, Mnichov, Barerstr. 20.
1919 Hellich Jan, em. lékárník, Poděbrady.

1928 Henke Adolf, Smíchov, Zborovská 42.
1920 Herr Karel, rukavičkář, Terezín.
1921 Herzán Al. B., geometr, Třebíč, Žerotínova 20 *(vš. m., papír.)*.
1925 Hess Adolph Nachf., obchodník mincemi, Frankfurt n./M., Mainzer-Landstr. 49.
1925 Hirsch Jacob Dr., numismatik, Genéve 31, Quai du Mont Blanc.
1922 Hlásek Emil, vládní rada v. v., Smíchov, Zborovská 42.
1919 Hlaváček Jan, vládní rada a nám. předn. pošt. ředitelství, Praha VII., Veletržní *(č.)*.
1927 Hlaváček Jaroslav, architekt, Praha I., Husova 6.
1920 Hlobil Stanislav, učitel, Slížany p. Morkovice *(č. st. m.)*.
1926 Hodek Josef, knihkupec, Jaroměř.
1926 Hoch Alois, ředitel měšť. školy v. v., Smíchov, Klíkova 1767.
1928 Hochmann Josef, J. U. C., okresní tajemník, Unhošť *(vš.)*.
1922 Hojtaš Otto, Smíchov, Zborovská 22 *(med. vš., voj. řády)*.
1925 Holman Josef, vrchní četnický strážmistr, Dolní Roveň.
1920 Hollschek Karel, setník v. v., Vídeň VI., Dürergasse 18 *(vš.)*.
1928 Holub Jaromír, poštmistr, Holoubkov.
1923 Holub Svatopluk, adjunkt Č. S. D., Louny, U matky Boží 956 *(č. m.)*.
1926 Horáček Jindřich, ředitel banky Praha XII., Fochova 56 *(vš., num. lit.)*.
1921 Hostaš Karel, JUDr., advokát a konservátor, Klatovy *(vš.)*.
1926 Hrabal Frant., úředník, Zlín, Mlýnská ul. 462.
1923 Hrdina Franek, ředitel hudební školy, Úvaly, na Homolce *(a., vš.)*.
1921 Hron Josef, posluchač komerč. inž. Plzeň, Olšová 28.
1925 Hrouda Vojtěch, úř. bky „Slavia", Praha II., 978.
1925 Hule Jaroslav, Praha XIX, Uralská 771.
1928 Choděra Josef, berní tajemník, Pardubice *(vš.)*.
1925 Chybík Jindřich, Dr., sekretář obchodní komory, Brno.
1920 Imlauf Augustin, inspektor ČSD., Hradec Král. I., Husovo nám. 628/a.
1924 Iran Bohuš, inž., vardýn čsl. mincovny, Kremnica.
1922 Janda Vladimír, Praha II., Podskalská 54.
1921 Janovský Hubert, podplukovník, Praha II., Žitná 43 *(č. u. salcb. m. med.)*.
1919 Janovský Rudolf, ředitel spořitelny a konservátor, Holešov.
1919 Javůrek Jaromír, vrchní poštmistr Praha XII., Římská 3 *(vš.)*.
1919 Ječný Josef, JUDr., městský právní rada, Plzeň, Kroftova 24 *(č. v. s. m. med.)*.
1928 Jelínek Jan, profesor, Zvoleň.
1927 Jelínek Josef, Plzeň, Šipka 5.
1926 Jelínek Rudolf, úředník, Praha I., Královdvorská 5/I *(m. zámoř. kol.)*.
1926 Jíra Josef Ant., konservátor, Dejvice, Svatovítská 361.
1925 Jokl Frant. ml., továrník, Humpolec.
1927 Juliš Jan, úředník Škodových závodů, Plzeň-Škvrňany, Vejprnická 25 *(vš.)*.
1928 Junek Antonín, Vysoké n./Jiz. *(vš.)*
1919 Jungmann Karel, účetní městského pivovaru, Kutná Hora.
1923 Kadeřábek K., studující, Tejnice, p. Kounice.
1921 Kafka Emil, inspektor ČSD., Brno.
1925 Kalivoda Frant., respicient fin. stráže, Pilíš p. Rapovce.
1926 Kapp Otto, Ing., I. tajemník, Bratislava, Ondrejská 4/III *(čs. med., hornické)*.
1925 Karnet & Kyselý, továrna na odznaky, Praha XI., Husova 46.
1925 Káš Josef, Dr., lázeňský lékař, Ml. Boleslav 141/II.
1925 Katz Jaroslav, studující gymnas. Praha VII., Veletržní 46 *(řím. řec.)*.
1925 Kettner Josef, prokurista „Interkontinentale", Praha II., Václavské nám. č. 2.
1925 Kikrle Methoděj, městský zřízenec, Brno, Tuřany 42 *(vš.)*.
1925 Kisch Bruno, Prof. Dr., Kolín n./R., Lindenthal-Lindenburg *(medic.)*.
1919 Klapka Karel, ředitel akc. spol. „Fcž", Bratislava.
1926 Klenner August, Dr., soudce, Zlín.
1927 Klier Rudolf, Plzeň IV., Na Poříčí 3 *(č. v. s. m. med.)*.
1925 Kohn Leo, obchodník železem, Praha VIII., Fügnerova 384.
1926 Kojecký Frant., Ing., prof., statkář, Všechovice p. Host. *(č. v. r. m., bisk. olom.)*.
1919 Kolář Václav, komisař fin. stráže v. v., Praha-Michle, Havlíčkova 363 *(vš.)*
1926 Kolda František, pokladní likvidátor, Praha XII., Slovenská 33.
1919 Kolenatý Emanuel, řídící učitel, Praha XII., čp. 1057.
1920 Kosán Jan, úředník, Praha-Žižkov, Orebitská 7.
1920 Koschatka Frant., inž., ředitel Poldiny hutě, Kladno.
1928 Kosík Em., profesor, Uhorská Skalica *(vš.)*.
1923 Kouba Frant., úř. zemské politické správy, Praha XII., Hálkova 27.
1922 Kouba Karel, disponent fmy Jaroslav Tvrdík, Praha II., Václavské nám. 35.
1926 Kozák B., architekt, Praha II., Václavské nám. 49 *(č. v. a. m., č. med.)*.
1924 Kraftová Finy, Smíchov, Husova 22.

1925 Krása Frant., MUDr., městský lékař, Krupina.
1919 Kratochvíl Jan, nadlesní, Olešná, p. Svatá Dobrotivá *(č. v. s. m.)*.
1928 Kraumann Fr., Praha VII., Jeronýmova 1283 *(vš. ruské)*.
1925 Kraus Frant., Dr. Phil., numismatik, Braunschweig, Kaiser Wilhelmstr. 1 b.
1921 Kretschmer Otto, továrník, Praha-Nusle.
1925 P. Kroiher Frant. Jan, senátor nár. shrom., Praha II., Hybernská ulice 20.
1919 Kroupa Jan, JUC., notář, Křivoklát *(vš.)*.
1920 Krtička Jan, učitel, Malá Skalice 79, p. Česká Skalice *(č. v. m.)*.
1927 Krupka Jaroslav, PhDr., profesor stát. konservatoře, Praha XVII/324.
1924 Křemen Emil, technický úř. SME, Přerov.
1925 Křivan Daniel, ředitel Moldavia Generali, Praha.
1919 Kučera Frant., hostinský, Čechovice 42, p. Mostkovice u Prostějova.
1919 Kudera Rudolf, berní tajemník, Česká Skalice.
1927 Kukla Jaroslav, štábní kapitán, Košice, Štefánikovy kasárny.
1919 Kulhánek Karel, vrch. úč. fmy Wohanka & spol., Praha II., Smečky *(č. st.)*.
1928 Kunc F. úředník, Tanwald *(papír., nouzové)*.
1925 Květ Jan, Dr., assistent Národního Musea, Praha II., 1700.
1919 Lábek Ladislav, spr. národop. m., Plzeň III., Mánesova 49 *(č. v. s. r. řím. m. med.)*.
1925 Lambl Adolf, ředitel akciového pivovaru v. v., Smíchov, třída Svornosti 26. *(vš.)*
1925 Lambl Vladimír, disp. Č. esk. bky., Smíchov, Štefánikovo nám. 76 *(č. m. med. vš.)*.
1919 Latzel Frant., Mr. Ph., lékárník, České Budějovice *(č. m.)*.
1925 Lejsek Alex., profesor a akad. medailér, Litoměřice Michaelsgasse 15.,
1926 Lídl Václav, Plzeň, U Rolnické 7 *(vš)*.
1926 Lindner Rudolf, Olomouc, Havlíčkova 16.
1925 Lippay Karel, vojenský lékár. plukovník, Budapest X., Szaböky 34.
1923 Líškovec Frant., učitel, Tábor.
1919 Lorber Eduard, hodinář, Kladno *(č. m. med., duhovky)*.
1926 Loukotka Karel, hodinář, Příbor.
1928 Lukáš Václav, studující, Vysoké n./Jiz. *(vš.)*.
1929 Macák V., žel. zam. 1. odbor Most, Hl. nádraží.
1928 Macek J., J. U. Dr., policejní komisař, Plzeň, Dobrovského 13.
1919 Machek Rudolf, MUDr., Bratislava, Uhorská 2/II. *(č. m. med.)*.
1923 Malý Frant., učitel, Nová Říše u Telče.
1923 Marek Leopold, správce šamotárny, Dubí u Kladna p. Vrapice.
1919 Mareš Josef, řídící učitel, Praha XII., čp. 1064 *(č. m. med., Seidan)*.
1928 Maršálek Arnold, odborný učitel, Frýštát, Těšínsko.
1925 Mařík Bohuslav, Dr., president Živnostenské banky, Praha I., Konviktská 2.
1919 Mastný Antonín, MUDr., Praha II., Myslíkova 17 *(medic., porodn. med.)*.
1928 Matějka Frant., Ivančice, Široká ul. 126.
1926 Matoušek Alois, Slavíkovice, p. Rousínov u Brna.
1919 Mazura Karel, Brno, Javorová 10.
1921 Mazura V. R., Žamberk.
1925 Medvecký Ján, Dr., verejný notár, Zvoleň.
1928 Mejzlík Ludv., obchodník, Třebíč, Husova 90 *(vš.)*.
1925 Mencl V., maj. zub. atelieru, Nové Město n./Met. *(vš.)*.
1925 Merzbacher Eugen Dr. Nachf., obchodník mincemi, Mnichov, Karlstraße 10.
1925 Meuss Hans, obchodník mincemi, Hamburk, Gr. Bleichen 36-I.
1924 Mělnický Antonín, dílenský ČSD. v. v., Parník u Č. Třeb., č. p. 234 *(č. v. m.)*.
1921 Morawetz Richard, Praha II., Vrchlického sady 19.
1927 Nakládal Josef, ředitel Zemské odborné hospodářské školy, Český Těšín.
1925 Násadník F., sensál, Karlín, Žižkova 413.
1927 Nedvěd Adolf, Detroit-Mich, 3492, Belvidere Ave U. S. A. *(amer., č. m.)*.
1927 Nedvědický Fr., Ing., vrchní zemský stavební rada, Brno, Veveří 5.
1925 Nejedlý Zdeněk, Dr., univ. profesor, Smíchov 1102.
1922 Neth Bedřich, berní ředitel, Pardubice *(č., r. m. med.)*.
1924 Neubarth Josef, inž. Škodových závodů, Plzeň III., Klatovská 34 *(č. m. řím.)*.
1927 Němec Adolf, Detroit-Mich 1303 Beniteau Ave U. S. A. *(vš.)*
1925 Němec Bohumil, senátor, univ. prof. Dr., Smíchov 1138.
1926 Němec Frant., obchodník, Prostějov, Poděbradovo nám. 9.
1925 Němec Jos. Lad., profesor, Praha I/208.
1924 Němeček Karel, inspektor ČSD., Olomouc, Resslova 1 *(č. m. med.)*.
1924 Nohejlová Em., PhDr., Praha II., Ječná 11.
1925 Nordheim Edmund, Hamburg, Heimhuderstr. 86.
1927 Novák F. J. prof., Praha I./298.
1925 Novák Oldřich, prokurista banky, Benešov u Prahy.
1925 Novotný Ant., Dr., Brno, Nemcovice, Žlutý kopec.

1925 Novotný František, architekt, Praha II., Poříč 23.
1928 Oliva Jiří, mlynář, Chlumec n./Cidl.
1925 Oliva O. profesor, Praha XII., 1270
1925 Ondráš Vladimír, Horní Dlouhá Loučka (Sev. Morava).
1919 Papoušek Frant., ředitel Jednoty, Opava, Ensova 9 *(č. slezské, olom. m.)*.
1923 Paprstein Vladimír, notář, Hradec Král.
1925 Parvonič Robert, v. insp. čsl. st. drah v. v., Plzeň III., Bezovka čís. 1 *(č. v. m.)*.
1928 Pasternak Jar., Dr., kustos Nacionálného musea, Lvov, Mochnackého 42.
1920 Patera Vladimír, Praha VII., 849 *(č. s. m. med., p.)*.
1923 Paukert Stino, akad. sochař, Praha VII., Letohradská 9.
1926 Pekař Josef, Dr., universitní profesor, Praha III., Újezd.
1923 Pelc Vladimír, studující gymnasia, Slezská Ostrava, Zámostí.
1919 Pelhřimovský Eduard, v. insp. m. žel., Praha X., Riegrova 7 *(č. m. med., církev.)*.
1925 Peters Josef, J. U. Dr., Ing., Praha XII., Purkyňovo n. 19 *(výtěžkové)*.
1925 Petran Jan, Dianaberg p. Přimda.
1925 Pichl J. B., rytec, Praha VII., Pod Letnou čís. 10.
1919 Pilát Rudolf, ředitel Živnostenské banky, Praha XII., Mánesova 31 *(č. s. m. med.)*.
1920 Pinkava Ladislav, inž., úř. autor. civ. geometr, Náchod 134.
1925 Pištora Karel, majitel ryteckého závodu, Praha, ul. Karoliny Světlé 45.
1920 Plundr Ant. Jos., ředitel továrny, Pardubice 638 *(č. a. m.)*.
1920 Podlaha Ant., ThDr., světící biskup, Praha IV./35.
1922 Pokorný Josef, řídící učitel, Pavlov, p. Radcstín, Morava.
1922 Polák Josef, Dr., Košice (Slovensko), Husitské nám. č. 5.
1925 Polaschek Erich, Dr., kustod numismat. sbírek, Vídeň IV., Rainergasse 13.
1924 Polesný K., studující, Znojmo, Komenského nám. 4 *(č. m. v.)*.
1921 Polívka Karel, poštovní tajemník, Praha II., Bredovská č. 2.
1925 Potůček Frant., klenotník, Hradec Král.
1922 Preisler Jan, prokurista městské spořitelny, Radnice u Plzně.
1926 Procházka František, restauratér, Praha VII., Belcrediho tř. 56 *(a. vš.)*.
1919 Procházka Karel, v. odb. rada, Praha XII., Šmilovského 12 *(č. r. u. m. nouzové)*.
1920 Procházka Roman Lev, Praha IV., 176.
1927 Prokop Alexander, Praha XIV., Oldřichova ul. 21.
1927 Prokop Milan, J. U. C., studující práv, Praha XIV., Oldřichova ul. 21.
1919 Přibík Vladimír, řídící učitel v. v., Praha-Malá Chuchle *(nábož. med., č. m. med.)*.
1919 Přibil B., mag. řed., Praha VI., Vinařického ul. č. 6 *(nábož., poutní, alchym. med.)*.
1925 Raclavský Jan, obchodník, Olomouc, Wilsonovo nám. *(č. v. m. med.)*.
1923 Rádl Martin, před. m. inv. úř., Plzeň III., u Rolnické 11 *(č. v., evrop. soudobé)*.
1920 Radlinský Milan, JUDr., vicepres. st. poz. úř., Smíchov, Zborovská 64 *(vš.)*.
1921 Remeš Karel, skup. před. úr. pojišť. dělnické, Praha VII., Heřmanova 20 *(vš.)*.
1925 Riegel Otakar, JUDr., advokát, Ústí n. O.
1921 Riss Gustav, úř. Sporobanky, Duchcov, Náměstí 21.
1928 Ritschl Eugen, notář, Polná.
1922 Ritter Antonín, klenotník, Praha VII., Rohanská 7 *(č. m. med.)*.
1925 Rosenbaum Ant., inž., Smíchov, Komenského 21.
1928 Rosenbaum Vladimír, technický úředník, Plzeň II., Čechova ul. 8.-I. *(vš.)*.
1925 Rosenberg H. S., numismatik, Hannover, Richard Wagner Str. 22.
1925 Rosenberg Sally, obchodník mincemi, Frankfurt n. M., Bügerstrasse 9-11.
1923 Rozehnal Ladislav, JUDr., ředitel banky, Brno, Česká 1.
1922 Rutšek Aurel, okresní náčelník, Kysúcké Nové Mesto *(papírové, typy mincí)*.
1922 Růžička Emanuel, tajemník čsl. tabákové režie, Kutná Hora, Jakubská 562.
1923 Říha Josef, prokurista měst. spořitelny, Holice 1-414.
1921 Řípa Václav, tajemník velkostatku, Vysoké Chvojno.
1929 Salač Antonín, Dr., univ. prof., Praha II., Krakovská 6.
1925 Sauer Cyril, JUDr., advokát, Kojetín.
1920 Sauer Ferdinand, ředitel okresní nem. pojišť. v. v., Napajedla *(r. m. med.)*.
1926 Sedmík Jiří, konsul, Praha IV., Na Valech 286 *(vš.)*.
1925 Seligmann Henry, obchodník mincemi, Hannover, Georgstr. 20.
1921 Schlik Jindřich, velkostatkář, Jičíněves u Jičína *(šlikovské)*.
1925 Schneider Heřman, závod zlatnický, Břeclav, Palackého tř. 50.
1926 Schön-Katzová Lilly, Brno, Běhounská čís. 3.
1921 Schránil Josef, JUDr., adjunkt národního Musea, Praha II., 1700.
1919 Schrötter Karel, vrch. pošmistr v. v., Vysoké n. Jiz. *(vš., papírové)*.
1925 Schulmann J., numismatik, Amsterodam, Keizersgracht 448.
1921 Schwarzenberg Adolf, Dr., velkostatkář, Praha III., Nerudova 186.
1922 Skalský Gustav, Dr., kustos numis. sbírky Národního Musea, Praha II., 1700.
1924 Slaměník Amos, MUDr., zubní lékař, Přerov, *(č., Olomouc. m.)*

1926 Slapnička Fr., okresní školní inspektor, Kadaň.
1922 Sojka Josef, přednosta Agrobanky, Praha VII., Belcrediho 50 *(vš.)*.
1925 Soška Št. J., št. rotmistr zdr. sl., Praha IV., div. nem. č. 1 *(rus. m. med., papír.)*.
1925 Soukup Jan, odborný učitel, Střešovice 375, Na Andělkách.
1923 Soumar Augustin, JUDr., vrch. komisař politické správy, Sušice *(vš.)*.
1928 Spitz Karel, Olomouc, Třída čsl. legií 18 *(a.)*.
1926 Stanislav Josef, úředník Masné pokladny, Praha VII., Ústřední jatky.
1928 Stanka Vladimír, Dejvice, Dejvická 176.
1926 Stefan Friedrich, Dr., profesor, Graz, Bergmanngasse 17.
1925 Stocký Albin, Dr., ředitel oddělení Národního musea, Praha II., 1700.
1920 Strachotinský-Strachotín Jan J., Praha III., Chotkova 12.
1920 Straka Adolf, ředitel kůru, Kvasice, Morava.
1925 Stránský Jindřich, Brno, Masarykova 32.
1925 Stratil Adolf, účetní Moravské banky, Břeclava, Nádražní tř. 19.
1921 Striebe Bedřich, kancel. ředitel báňského revírního úřadu, Most, Jezerní 1168.
1925 Stříbrný Jiří, čsl. ministr m. sl., Praha VII., Ovenecká 1.
1927 Stürmer Josef von, plukovník, Budapest V., Czákyutza 8.
1927 Šebesta Jan, numismatik, Brno, Merhautova 12.
1920 Šedivý Karel, JUDr., advokát, Jindřichův Hradec.
1921 Šíma Miloslav, JUC., právní rada okres. výboru a konservátor, Žamberk.
1928 Šimáček Václav, Německý Brod, Dobrovského tř. 23.
1925 Šimák Josef, V., Dr., univ. profesor, Praha II., Tyršova 6.
1920 Šittler Eduard, Th. Dr., kanovník, Praha VI.
1927 Škácha J., adjunkt ministerstva veřejných prací, Praha-Bubeneč, č. 403 *(vš.)*.
1923 Šnapka Karel, městský vrch. účetní, Marianské Hory, Palackého 544.
1928 Šolc Jaroslav, MUDr., Praha II., Hopfenštokova ul. 13.
1923 Šolc Václav, JUDr., advokát, Turnov.
1923 Špánek Karel, rytec, Praha VI.
1921 Španiel O., profesor, Praha-Vořechovka.
1926 Šťastný Ctibor, odborný učitel, Bzenec, Morava *(vš.)*.
1925 Štolba Josef, inspektor ČSD., Kolín.
1924 Šturma Fr., inž., Plzeň III., Nerudova 12 *(č. v. m. med., reformace)*.
1919 Šulc Bohumil, vrch. účetní, Praha II., Novomlýnská 7 *(nové ražby)*.
1926 Šulc Kamil, JUDr., advokát, Brno, Masarykova 37.
1926 Šusta Josef, Dr., universitní profesor, Smíchov, Arbesovo nám. 1.
1927 Švásta František, Praha II., Václavská 16.
1920 Tampier Rudolf, vrch. berní správce, Jindř. Hradec 29-III.
1926 Teisinger Jindřich, generál m. sl., Čes. Budějovice, Pražská 53 *(č. m. med.)*.
1920 Teubel Jules, MUDr., Praha-Vořechovka 221.
1919 Tichý Antonín, MUDr., primář, Pelhřimov.
1925 Tománek Raimund, Dr., zubní lékař, Uher. Hradiště 204 *(vš., nouzové)*.
1923 Tomášek Josef, bank. úř., Praha X., Čelakovského 505.
1925 Tomašů Jaroslav, velkostatkář, Řepín u Mělníka.
1925 Tomec Jindřich, přednosta pojišťovny „Čechoslavia", Nusle, Sezimova 459.
1925 Tomík Mikuláš, JUC., notář, Trenč. Teplá.
1925 Truksa Josef, měřičský vrch. komisař, Bratislava, Michalská 1 *(vš.)*.
1925 Tůma Antonín, ředitel pomoc. úřadů ministerstva financí, Žižkov, Libušina 48.
1927 Tvrdek Oldřich, JUDr., advokát, Rokycany.
1929 Ulmann Ot., prof. obch. akademie, Č. Budějovice.
1927 Urban Bedřich, architekt, Praha XII., Korunní 109-II.
1927 Vacek Václav, katecheta, Nusle, Havlíčkova 151 *(č. m. med., nábož.)*.
1928 Václavík Frant., úředník, Uhorská Skalica, Masarykova 278 *(vš.)*.
1923 Vaněk Vojtěch, ředitel spořitelny, Holice.
1924 Varta Ondřej, odb. hospodářský učitel, Místek.
1927 Vejvoda Oldřich, Ing., stavitel, Praha IV., Na Valech 289 *(č. m. a.)*.
1925 Vepřík Josef, kapitán čsl. železničního pluku, Pardubice.
1928 Vesecký Oskar, obchodník sukny, Plzeň, Říšská ul. *(vš.)*
1925 Vítek Frant., technický úředník, Pardubice, Na Skřivánku, Devotiho ul. 440.
1924 Vogl Jan, berní ředitel, Praha II., Národní 4 *(a.)*.
1929 Vojtíšek V., Dr., profesor a městský archivář, Praha.
1925 Vondruška Fr., Dr., kaplan, Čes. Budějovice *(č. m. papežské)*.
1928 Vorel Josef, štábní kapitán dělostřel. pluku čís. 51, Brandýs n./L. *(vš.)*.
1925 Votruba Jan Alex., koncertní mistr, Praha XII., Mánesova 81 *(č. v. m.)*.
1926 Všetička Alois ml., Praha II., Na Děkance č. 3 *(č. m.)*.
1919 Vyvlečka Josef, kancléř arc. kons., Olomouc, Marianská 8 *(č. r. m., nábož. med.)*.
1927 Wágner Václav, zaměstnanec fy. Melichar, Brandýs n./L. *(č. a. m.)*.

1921 Weil Richard, úř., Úpice *(vš., papír.)*.
1919 Wiener Richard, ředitel továrny, Lázně Bělohrad.
1925 Wiesenberger Karel, JUDr., advokát, Praha II., Myslíkova 15.
1925 Wimmer Ant., poštovní revident, Kladno 1 *(č. m.)*.
1919 Wirt Zdeněk, Dr., odborový přednosta, Praha II., Vojtěšská 7.
1929 Witka Jan, důch. asist., Ždánice 232.
1923 Wolff Edmund, Lipt. Král. Lehota.
1920 Wolff Jindřich, maj. realit, Unhošť čp. 15 *(č. v. s. m. med.)*.
1925 Wratislav Jos. Osvald, velkostatkář, Dírná p. Soběslav.
1920 Zahálka Emilian, profesor stát. obch. školy, Nitra.
1925 Zakrzewski Zygmunt, Prof., Dr., Poznaň.
1920 Zapletal Frant., numismatik, Praha, Národní 17.
1926 Zázvorka Miroslav, Smíchov, Nábřeží Legií 9. *(vš.)*
1925 Zeman Jan, profesor, Praha II., Na Moráni 7.
1926 Zeman Jindřich, hodinář, Choceň.
1926 Zimmermann Lajoš, Dr., Budapest, Váczi utca 78-80.
1925 Zygartowski František, Poznaň.
1927 Žahour Matthew, Detroit-Mich 1303 Beniteau Ave U. S. A. *(č. amer. m.)*.
1925 Žampach Vladimír, ředitel spořitelny města Zlína, Zlín *(č. m. med.)*.

RÉSUMÉ.

C. O. Castelin: Tessère ou modèle.

L'auteur parle d'une petite pièce carrée de plomb au poinçonage d'une drachme d'Athènes, dont on a trouvé en Egypte 40 pièces avec d'autres coins. Trois diverses pièces pèsent 8·79, 13·26 et 23·225 g. On tâche d'expliquer la destination de cette pièce de plomb. Ce n'est pas probable qu'elle soit une tessère ou fiche. Sont elles peut-être des pièces qu'on a usées pour faire des calculs sur l'abaque? Ou cette pièce carrée de plomb a-t-elle servi au faux monnayage? Une définition et explication juste soit exclue jusqu'à ce que des nouvelles découvertes soient faites. (P. 1—2).

A. Salač: Trois monnaies anciennes.

I. Tetradrachme en argent du roi Oropherne de Cappadoce (158—156 av. J.-C.) dans la collection numismatique de la faculté des lettres de l'Université Charles à Prague.

Depuis 1870, six exemplaires de cette monnaie étaient connus, trouvés tous dans la base de la statue d'Athena Poliade au temple de la déesse à Priène (Num. Chron. XI. 1871 p. 19 suiv.), dont un est entré au Brit. Mus. (BMC Cappadocia p. 34 No 1, Pl. VI 5), un autre au Cabinet des médailles (E. Babelon Arethuse I. 1923—1924, p. 73), un troisième fut perdu immédiatement après la trouvaille. Un exemplaire nouveau a été trouvé plus tard à Priène (Priene, Ergebnisse etc. p. 111); notre exemplaire, acheté 1925 à Smyrne, est le huitième. Poids 15.06 g (= 232.4 grains), grandeur 2.8 cm, ↖, le revers à double frappe; le portrait, executé en haut-relief, diffère du celui de l'exemplaire au Brit. Mus. Ces tetradrachmes, frappés à Priène à la mémoire de la victoire d'Oropherne — donc en 158 av. J.-C. — étaient non seulement des monnaies votives, mais aussi, semble-t-il, destinées à payer les mercennaires syriens envoyés par Démétrios Soter; le stile en est analogue aux monnaies des rois de Syrie, contemporaines et plus anciennes. L'extrème rareté de ces tetradrachmes s'explique par la chute d'Oropherne et par l'effort du roi Ariarathes V. à faire disparaître les souvenirs de la victoire d'Oropherne.

II. Un denier de l'époque de la république Romaine, hybride et barbare; le droit est celui du denier de D. Postumius Albinus Bruti f. (49 av. J.-C. env.), le revers du denier de M'Acilius (50 av. J.-C. env.). Le type du droit et du revers est barbarisé non moins que la légende. La provenance en est inconnue.

III. Une monnaie en bronze („medaillon") de Gordien III., de la petite ville lycienne Gagai; le type du revers est Némésis, la légende Γαγατῶν; la monnaie fut achetée à Smyrne.

Postscriptum. Sur les tetradrachmes d'Oropherne voir maintenant K. Regling, Die Münzen von Priene, Berlin 1927, p. 8 suiv. et 44 suiv.; il donne la photographie d'un exemplaire de Berlin (p. 44) et dresse un catalogue des exemplaires actuellement connus (p. 45). (P. 3—13),

J. Dobiáš: Contributions à la numismatique romaine du temps des empereurs.

1. Médaillon de Faustine la Jeune (Gnecchi No. 11.)

Description du troisième exemplaire connu jusqu' à présent (après ceux de Weber et Gnecchi), très bien conservé, trouvé sur la rive nord du Danube, un peu à l'est de Komárno en Slovaquie, qui a été acquis en 1928 par le „Vlastivědné museum" à Bratislava avec toute la collection de monnaies romaines du docteur D. Korbuly dont la plupart est de la même provenance. Le revers représente vraisemblablement sous un symbole mythologique les adieux de l'empereur (Mars) avec Faustine (Vénus) avant son départ pour la guerre. L'opinion de Kahrstädt que les monnaies de Faustine avec la légende *Pii Aug. fil.* étaient frappées du vivant de son père, c'est à dire avant 161, était réfutée par des monnaies de Faustine de 176 et 177 portant la même légende. On peut classer ce médaillon sous le règne de Marc-Aurèle et le dater de 167 ou plus vraisemblablement de 169. Il ne pouvait pas arriver plus tôt sur la rive nord du Danube qu'en 172.

Remarque 29. Le médaillon de Marc-Aurèle (Gnecchi No. 32.) daté par le titre *Sarmaticus* aux temps après l' année 175 se rapporte probablement à la *Profectio* du 3 Août 178.

2. Quatre médaillons de la collection de M. l' Ing. B. Kozák.

1. Gordien, le centre d'un médaillon à deux métaux, le 13ème type déjà, jusque là inédit, de l' *Adlocutio*. — 2. Constantin (Gnecchi I. 58. No. 3). — 3. Constantin avec une marque de la Monnaie de Kyzikos S M K, inédit. — 4. Valentinien (Gnecchi I. 75. Nr. 21.) — Les trois derniers médaillons étaient acquis par des trouvailles faites aux Balkans.

3. Quelques monnaies rares ou inédites du Cabinet Numismatique du Musée National de Prague.

1. Un sesterce de Tibère avec une contremarque de Néron (?). — 2. Un denier de Galba (dans Mattingly—Sydenham il y a une contestation entre la description et la reproduction). — 3. Un denier de Vespasien, une variante de Cohen I. No. 375 et de Mattingly — Sydenham II. No. 312. — 4. Un denier de Tite. Ce type n'était connu qu'en or. Il est à peine en relation avec *Victoria navalis* en 67. — 5. Un denier de Domitien (Mattingly — Sydenham II. No. 42). — 6. Un sesterce de Trajan, une variante (probablement unique) de Cohen II. No. 328. Mattingly—Sydenham II. No. 667 et 668 avec la légende en exergue. — 7. Lucille. Petit bronze. Cohen III. No. 36. connaît ce type seulement en argent. (P. 14—26).

G. Skalský: Les deniers d'Adalbert Slavnikovec, évêque de Prague.

L'étude s'occupe des monnaies représentées sur la planche VIII. Nro 192. dans l'oeuvre de Smolík: „Les deniers de Boleslas I, Boleslas II, Boleslas III et de Vladivoj." Smolík a correctement déchiffré la légende sur l'avers: „Hic denarius est epis", mais il a éliminé ce denier de la numismatique tchèque pour quelques différences sur l'apparence et parcequ'on ne pourrait supposer des monnaies épiscopales en Bohême. Skalský certifie de 7—10 pièces de cette monnaie problématique, il les divise en deux groupes séparés, et en regardant attentivement les marques externes et internes, et en analysant d'autres frappes contemporaines, il prouve que ce denier est originaire des dernières vingt années du 10ème siècle, n'ayant été frappé qu'en Bohême, et qu' il faut l'attribuer à Adalbert Slavnikovec, évèque de Prague de 982—988 et 992—994.

La seconde partie de cette étude recherche l'origine du droit de frappe d'Adalbert et touche la question, jusqu' à présent contestable, sur le rapport juridique entre l'épiscopat Praguois au temps de sa fondation en 973, et entre le duc de Bohême et le roi d'Allemagne. Il décrit brièvement la base juridique, économique et politique du droit de monnaie des évèques allemands, et la situation dans les pays colonisés de l'Est et en Pologne, puis il caractérise la position extraordinaire et les devoirs particuliers des évèques de Prague. L'auteur est persuadé qu'Adalbert a frappé, principalement comme membre de la puissante famille des Slavníkovci qui exerçait le droit de monnaie et en connaissance et par la volonté du duc. Le droit de monnaie des évèques allemands, bien connu en Bohême, devenait sans doute pour Adalbert un puissant appui. L'auteur trouve une affirmation de son opinion dans la réalité que nous ne connaissons pas d'autres monnaies épiscopales tchèques (P. 26—46).

J. Schránil: Deniers tchèques du Xème et XIème siècle dans les trouvailles des pays scandinaves.

L'auteur avertit de trouvailles des monnaies tchèques du Xème et XIème siècle paraîssant dans les pays scandinaves. Elles n'y forment qu'un fragment peu important du nombre total, et sont d'habitude accompagnées des deniers allemands. Jusqu'ici le nombre le plus grand fut trouvé en Suède et Danemark, moins à Norvège. Les trouvailles montrent que la monnaie venait au nord indirectement par l'intermède des Slaves demeurant au bord de la mer. Leur petit nombre montre, ainsi qui les trouvailles archéologiques, qu'il n'y avait pas de relations directes entre les pays tchèques et l'Europe du nord. (P. 47—51).

J. Ječný: Trouvaille à Kouřim de deniers de la première moitié du 12ième siécle.

Au printemps et en automne de 1927 on a decouvert en labourant, non loin de l'ancien bourg de Kouřim, une remarquable trouvaille des

deniers de Bořivoj I., Vladislas I. et Sobeslas I. La trouvaille comptait au moins de 1300 à 1400 pièces, dont une partie a disparu. Il n'en restait que 1071 pièces qui purent être examinées. On peut constater 17 types variés, la plupart appartenant au règne de Sobeslas I. On y trouve un denier jusqu' à présent inconnu, qui figure dans le texte (Fig. 2.). Cette trouvaille nous apporte, en outre, quelques variations, spécialement des deniers des types: 13 (Fiala XVI—26) et 16 (Fiala XVII—2), où les légendes sont autrement disposées et combinées que sur ceux décrits par Fiala dans son „České denáry". On peut dater l'enfouissement de ce trésor en 1140. (P. 52—56).

G. Skalský: Etudes sur les bractéates de Bohême et de Moravie.

1. La trouvaille de Jezdovice près de Jihlava (Iglau). L' auteur indique les devoirs ainsi que le manque des recherches sur les bractéates tchèques qui a été commis principalement par d'insuffisantes connaissances sur les trouvailles. Il décrit en détail une grande trouvaille des bractéates découverte en 1926 à Jezdovice près de Jihlava. Ce tresor contient 4492 petits bractéates d'une fabrication moravienne en 31 types, dont 12 inédits, 402 deniers en 10 types et 18 Pfennigs autrichiens en 11 types. Tous les bractéates et tous les deniers sont reproduits, ou sur la planche Nro. 8, ou dans le texte. Quant aux reproductions des Pfennigs l'auteur recommande à l'oeuvre de Luschin: „Wiener Münzwesen." Du point de vue typologique l'auteur constate en général que les symboles représentés sur les bractéates et sur les deniers sont en rapport avec les idées des frappes silésiennes, hongroises, autrichiennes, bavaroises, souabes, même brandebourgeoises du 13 ième siècle. Il décrit specialement quelques analogies frappantes qui sont d'une grande importance pour les dates. Puis il compare cette trouvaille avec d'autres trouvailles de monnaies identiques ou semblables, et avec de plus grandes trouvailles datées qui contenaient des frappes d'un caractère différent ainsi que d'une autre grandeur. Il arrive par cette étude à un résultat tout à fait différent des opinions connues jusqu' à présent, c'est à dire, que les deniers, dont quelques uns d' origine certaine autrichienne avaient cours de 1230 à 1260, et qu' ils furent remplacés par les bractéates qui circulèrent jusqu' en 1300. Les Pfennigs forment le cadre de la trouvaille (1230—1300). La question, si les deniers furent en Moravie remplacés par les petits bractéates, ne peut être résolue qu' à l'aide de nouvelles trouvailles semblables. S' appuyant sur la fusion extraordinaire du trésor décrit, qu' on ne peut détailler ici par un petit résumé, l'auteur déclare que le trésor contenait des monnaies qui étaient destinées à être livrées à la Monnaie de Jihlava à l'occasion d'une nouvelle émission monétaire, peut être celle des Gros en 1300. (P. 57—81).

E. Nohejlová: Origine de la Monnaie à Prague sous Ferdinand Ier.

L'article traite la première période de l'atelier monétaire de Prague qui fut fondé par Ferdinand Ier à l'occasion de la découverte des mines

d'argent à Stříbrná Skalice. De longues conférences commencèrent déjà en 1537 entre le roi, la Chambre de Bohême et entre Conrad Sauermann l'aîné de Jeltsch qui était désigné par le roi comme maître-monnayeur de cet atelier. Ces conférences devaient préciser le juste pouvoir de la Monnaie, la fourniture des matériaux monétaires, la forme et le procédé de la frappe. Les travaux à l'atelier commencèrent déjà en 1539, mais l'ouverture officielle eut lieu le 27 Janvier 1540 par l'édit royal et par la publication de la première ordonnance monétaire. L'auteur cite un décret inédit des Archives du Ministère de l'Intérieur, daté du 10 Juin 1539 d'après lequel on a frappé à l'atelier Praguois non seulement de l'argent mais aussi de l'or. L'établissement de la Monnaie fut établi dans l'ancienne Cité de Prague à Celetná ulice, Nro. 587. Son maître était le ci-dessus nommé Sauermann. L'auteur apporte sur la vie de ce monnayeur de nouvelles notes dont la plus importante est, d'après les Archives du Ministère de l'Intérieur, la constatation de sa mort en 1547 et non en 1554 comme on l' a trouvée dans le Codex Dipl. Sil. XI. 119. L'auteur s'occupe enfin du personnel employé à l'atelier, décrit les conditions des travaux, précisés par l'ordonnance monétaire, qu'elle analyse en détail, et fixe les frappes de Sauermann de 1539—1542. (P. 82—104).

V. Katz: *Premiers cent ans des médailles tchèques à effigie.*

L'étude s'occupe d'abord d'une courte description de l'origine, du but et de l'art d'exécution des médailles à effigie, et tente de grouper, d'après les artistes = médailleurs, les médailles à effigie d'origine tchèque ainsi que celles des personnages tchèques exécutées hors de Bohême, jusqu'au commencement de la Guerre de Trente Ans. L'auteur groupe les médailles d'après l'art d'exécution en deux groupes. Entre les médailleurs qui s'occupaient principalement *de la frappe* des médailles, l'auteur rehausse surtout les médailleurs d'Erzgebirge (Monts Métalliques), Concz Welcz, le maître Œ, Hieronyme Magdeburger et la famille Milicz: Wolf Milicz, son fils Nickel Milicz et son petit-fils Zacharias Kempf. Il énumère leurs médailles à effigie, polémise avec l'opinion de Fiala sur le maître Œ et complète les oeuvres de Magdeburger ainsi que celles de Wolf Milicz (La médaille d'Etienne Schlick.). Dans le groupe connu de médailles à effigie exécutées par Nickel Milicz, l'auteur range encore les portraits de Schindel et de Griesbeck et il complète les oeuvres de Zacharias Kempf par une médaille à l'effigie de Georges Geitzkopfler. C'est à Hieronyme Dietrich qu'il attribue les médailles de Ferdinand Ier et de Maximilien de 1549 (Markl 2114 et Lanna 686), ainsi que la médaille de la reine Marie et le Thaler mortuaire de 1547.

Le tailleur de fers et joaillier de Kutná Hora, Jean de Liboslav, est mentionné comme auteur de la médaille en forme de jeton de Wolf de Wřesowic et d'un Thaller-essai de Kutná Hora de 1535. L'auteur critique exactement les études de Fiala sur Georges de Rzasná aîné et refuse la plupart des attributions respectives. Il croit constater l'oeuvre de Rzasná

dans les médailles de Pierre Keckh et de Krocin de Drahobyl, reproduites ci-dessus. L'auteur tient la médaille reproduite de Guillaume de Rosenberg ainsi que celle de Burian Trčka de Lípa en forme de Thaler comme des travaux exécutés à Prague, et met en lumière l'activité du joaillier de Budějovice, Samuel qui jusqu' à présent ne fut qu'incertainement regardé comme auteur des médailles frappées de la famille des Rosenbergs. D'après des documents, l'auteur attribue à Valentin Maler les trois médailles reproduites de Maximilien II, car il pense y avoir trouvé la signature $\widehat{VM}$. Dans une rangée de petites médailles frappées il croit trouver les modèles de Joachim Deschler. Il mentionne les oeuvres de Christian Maler, Christophe Füssl, Lucas Richter, Nicolas Engel et Hans Jacob Khiefer, étant en rapport avec la Bohême.

En ce qui touche les médailles *fondues*, l' auteur mentionne les opinions de jusqu' à présent sur l'origine des médailles de Wenzel Bayer et il cite les oeuvres tchèques des médailleurs d'Augsbourg, de Nuremberg et d'autres médailleurs étrangers. Le „Maître de l'Eislerin" semble d' être l'auteur de la medaille de Jacob de Granow de 1545. La médaille de Hieronyme Schlick de 1545 est attribuée d'après Fiala à Louis Neufarer.

L'auteur cite encore les travaux de Jacopo Trezzo et de Leone Leoni, relatifs à la Bohême. Il examine les attributions à Laurent Rosenbaum, analyse le monogramme $\mathcal{R}$ en lettres I D L R ou I D E L R, et suppose y voir une variante de la signature de Deschler. Il soutient son affirmation par la citation d'une médaille de Maximilien et Marie, jusqu' à présent inédite, dont l'avers fut récemment attribué à L. Rosenbaum. Il pense qu'il faut éliminer cette médaille, ainsi que d'autres semblables, de la suite des oeuvres de Rosenbaum. L'auteur s'occupe profondément avec le maître Severin Brachmann, énumère ses travaux tchèques, mais il s'oppose contre quelques attributions de la première période de son activité. A la fin l'auteur mentionne les oeuvres d'Antonio et d'Alessandro Abondio, de Raphael Ranghieri, de Paul van Vianen, de Jan de Vos, les travaux du groupe „des Nürnberger Wachsbossieres vers 1600", et une suite de médailles d'une attribution incertaine. Une médaille, reproduite ci-dessus, commémorant le couronnement de Frédéric du Palatinat et de son épouse, est attribuée à Jean de Bommaert. L'étude donne beaucoup de sujets à des recherches dans cette matière, sujets qui ne pouvaient être que brièvement touchés dans ce résumé. (P. 105—138).

V. Katz: Les tailleurs de fers et médailleurs de Kremnice: Christophe Füssl, Lucas Richter et Abraham Eysker.

L'auteur cherche à grouper les médailles frappées au 16ième siècle à Kremnice et d'attribuer les groupes particuliers à leurs propres auteurs.

Le premier groupe est représenté par les médailles dites „les Thalers de Pâques et de Noël" qui furent jusqu' à présent attribuées à Wolf-

gang Roll. Il faut encore y ajouter la médaille de Louis de Jagellons de la guerre de Mohács. L'auteur trouve une grande ressemblance entre tous ces travaux et entre ceux du joaillier Concz Welcz de Jáchymov, mais il est persuadé que toutes ces médailles sont les oeuvres du médailleur et tailleur de fers Christophe Füssl de Kremnice. On peut constater d'après les archives de 1536 qu'il fut employé comme tailleur supérieur de fers à Kremnice jusqu' à sa mort en 1561.

L'auteur soutient cette attribution principalement par le coin en forme de poire qui fut employé pour la frappe de la médaille No. 9 et qui est conservé dans la collection des coins à Vienne. Ce coin correspond par son poids aux coins dont l'origine est sûrement de Kremnice. Une autre preuve de cette attribution est la médaille hybride frappée No. 11 (1531/1550 et 1531/1557), appartenant à ce groupe et dont la technique montre la même origine que la médaille de Louis No. 5. Les fréquentes reproductions en or de toutes ces médailles montrent enfin leur origine d'un atelier où l'on travaillait avec l'or. La certitude de cette attribution est en plus fortifiée par une suite de documents authentiques qui certifient que Füssl s'occupait de la fabrication des médailles. L'inventaire de Kremnice daté de 1763 qui est un appui important de tout ce traité, est pour la première fois reproduit à la fin de cet exposé. L'auteur énumère encore d'autres médailles bibliques, et fait remarquer que la médaille No. 12, iusqu' à présent décrite comme signée, se trouve encore avec le même revers daté de 1531, 1535 et 1551, ce qui fait penser à une longue activité de Füssl. L'auteur fait mention des travaux commandés chez Füssl par le préfet de Kremnice, Wolfgang Guglinger, ainsi que des „Pfennigs d'or de Noël" (No. 18—20) qui proviennent d'après son opinion d'un atelier monétaire autrichien. Enfin il s'occupe des médailles du maître A. L. d'un style ressemblant, dont le lieu d'origine semble être hors de Kremnice et de Jáchymov.

Un deuxième groupe est représenté par les médailles de Lucas Richter, ancien collaborateur et successeur de Füssl. Il fabriquait beaucoup de médailles à l'effigie, représentant pour la plupart des personnages autrichiens, chose explicable par les relations de la Monnaie de Kremnice avec la Chambre de la Basse Autriche à laquelle elle fut subordonnée.

Richter fut en 1562 nommé „tailleur supérieur de fers" et en 1579 il prit sa retraite pour cause de myopie. Les médailles de ce groupe sont caractérisées par une rosette à cinq feuilles et par les types spéciaux de la légende. Une seule médaille biblique de 1565 (No. 26), la plus jolie, est signée L. R. Les médailles, à effigie, exécutées par Richter, sont pour la plupart des copies d'après les anciens travaux de J. Deschler, Leone Leoni, Neufarer et Ant. Abondio.

Le troisième groupe est formé par les médailles à effigie et à blason, du collaborateur et successeur de Richter, Abraham Eysker, qui travaillait avec Richter depuis 1562, qui lui succéda en 1576 et mourut

en 1601 à Kremnice. L'auteur énumère 15 médailles de ce maître dont quelques unes sont aussi mentionnées dans l'inventaire de Kremnice de 1763. (P. 139—180).

J. Šejnost: Revue des nouvelles médailles tchèques.

L'article comprend la liste des médailles tchèques émises depuis l'année 1924 jusqu'aux derniers temps, comme continuation du catalogue des médailles tchèques: „Medaile v zemích českých" qui fut publié par la „Société Numismatique Tchécoslovaque" à l'occasion d'une exposition des médailles tchèques en 1924. (P. 181—189)

	Page
Trouvailles	190—198
Littérature	198—206
Revues	206—214
Musées — Expositions — Nouvelles différentes — Nouvelles frappes — Ventes numismatiques — Personnel	214—219
Procès-verbaux de la Société numismatique tchécoslovaque à Prague	219—222
Liste des membres	223—231

Redaction: *Dr. G. Skalský*, Praha II., Musée National.
Administration: *Dr. V. Katz*, Praha VII, Sochařská 333.
Abonnement: Kč 40·—.

C. O. Castelin: „Tessera" oder Gussform?

Der Verfasser bespricht ein kleines viereckiges Bleistück mit der Einprägung des Reverses einer Drachme von Athen, welches aus einem im Delta in Aegypten gehobenen Münzenfunde stammt. Es wird versucht, den Verwendungszweck dieses Bleistückes, deren der Fund gegen 40 Stück enthielt, zu erklären. Eine tessera oder Marke dürfte es nicht sein, wahrscheinlich auch kein Gewicht — drei verschiedene Stücke wiegen 8·79, 13·26 und 23·225 g —, vielleicht sind es, mit Rücksicht auf die gefundene Anzahl, Rechenbrettsteine, also Metallstücke, mit welchen auf einem abacus gerechnet wurde. Eine weitere Möglich keit wäre noch, dass die Abdrücke in den Bleistücken für die Zwecke von Falschmünzern dienten ; die damit hergestellten Wachsabdrücke hätte man aus einer danach erzeugten Tonform herausschmelzen und dadurch eine geeignete Gussform gewinnen können. Eine sichere Bestimmung und Erklärung des vorliegenden Bleistückes ist aber, solange nicht andere ähnliche Funde vorliegen, vorläufig nicht möglich. (S. 1—2).

A. Salač: Drei antike Münzen.

I. Silbernes Tetradrachmon des Königs Orophernes von Kappadokien (158—156 v. Ch.) in der numismatischen Sammlung der philosophischen Fakultät der Karls-Universität Prag.

Seit 1870 waren 6 Exemplare dieser Münze bekannt, alle in Priene in der Basis des Kultbildes im Tempel der Athena Polias gefunden

(Num. Chron. XI. 1871, S. 19 nn.), davon eins im Brit. Mus. (BMC Cappadocia S. 34, No. 1, Taf. VI. 5), eins im Cabinet des Médailles (E. Babelon, Arethuse I. 1923—24, S. 73), eins ist verloren gegangen; seither ist ein Exemplar wieder in Priene gefunden worden (Priene, Ergebnisse der Ausgrabungen..., 1904, S., 111); unser Exemplar, 1925 in Smyrna gekauft, ist das achte, Gew. 15.06 g (= 232.4 grains), Grösse 2.8 cm, ↻, Revers doppelt geschlagen; Porträtkopf im hohen Relief ist verschieden von demjenigen des Exemplares im Brit. Mus. Die Münzen, in Priene zur Verherrlichung des Sieges des Praetendenten — also 158 v. Chr. — geschlagen, sind nicht nur zu Votivzwecken, sondern wahrscheinlich auch zur Besoldung der syrischen von Demetrios Soter gesandten Hilfstruppen bestimmt gewesen; es besteht eine auffallende Stilähnlichkeit mit den gleichzeitigen und älteren syrischen Prägungen. Die Seltenkeit der Stücke erklärt sich durch den Fall Orophernes' und die darauf folgenden Bemühungen Ariarathes' V., jedes Andenken an den Sieg des Prätendenten zu vernichten.

II. Hybrider Denar der röm. Republik von barbarischer Faktur; Avers des Denars des Decimus Postumius Albinus Bruti f. (um 49 v. Chr.), Revers des Denars des M. Acilius (um 50 v. Chr.). Barbarisierung im Typus beiderseits und besonders in der Legende sichtbar. Provenienz unbekannt.

III. Ein sogenanntes Bronzemedaillon des lykischen Städtchens Gagai; Avers Gordianus III., Revers Nemesis, Legende Γαγατῶν; gekauft in Smyrna.

N. B. Über die Tetradrachmen des Orophernes hat unlängst K. Regling (Die Münzen von Priene, Berlin 1927) gehandelt, dessen Buch mir zu spät in die Hände gekommen ist; vergl. besonders S. 8 f. und S. 44 f. (hier Photographie eines Berliner Exemplares und Statistik der bekannten Stücke). (S. 3—13).

J. Dobiáš: Beiträge zur Numismatik der römischen Kaiserzeit.

1. *Medaillon Faustina's der Jüngeren.* (Gnecchi Nro. 11.) Der Autor beschreibt das dritte bis jetzt bekannte (nach Weber und Gnecchi), best erhaltene Exemplar, welches knapp am Nordufer der Donau, etwas östlich von Komárno (Slovakei) gefunden wurde. Das Vlastivědné Museum in Bratislava erwarb im Jahre 1928 dieses Exemplar mit der ganzen Sammlung römischer Münzen des Dr. D. Korbuly, meistenteils derselben Provenienz. Der Revers stellt höchstwahrscheinlich eine mythologische Darstellung des Abschieds des Kaisers (Mars) mit der Faustina (Venus) vor seinem Abzug in den Krieg vor. Da Kahrstädt's Ansicht, dass die Münzen Faustina's mit der Umschrift *Pii Aug. fil.* noch bei Lebzeiten ihres Vaters, also vor dem Jahre 161, geprägt worden wären, durch Faustina's Münzen

mit derselben Umschrift aus den Jahren 176 und 177 behoben wird, kann man das Medaillon in die Regierungszeit Mark-Aurelius einreihen und entweder mit dem Jahre 167 oder noch wahrscheinlicher 169 datieren. Es konnte kaum vor dem Jahre 172 zum nördlichen Donauufer gelangen. (Anmerkung Nro. 29. Das Medaillon Mark-Aurelius' Gnecchi Nro. 32., infolge des Titels *Sarmaticus* in die Zeit nach dem Jahre 175 gesetzt, bezieht sich wahrscheinlich auf die *Profectio* vom 3. August 178.)

2. Vier Medaillons aus der Sammlung des H. Ing. B. Kozák.

1. Gordianus, die Mitte des Medaillons aus zwei Metallen, schon 13., neuer Typus von Gordianus' *Adlocutio*. — 2. Constantinus. Gnecchi I. 58. Nro. 3. — 3. Constantinus mit dem Münzzeichen S M K der Münzstätte Kyzikos, bisher unbekannt. — 4. Valentinianus. Gnecchi I. 75. Nro 21. — Die drei letztgenannten silbernen Medaillons wurden aus Funden am Balkan erworben.

3. Einige seltene oder bisher unbekannte Münzen des Numismatischen Kabinets des Nationalmuseums in Prag.

1. Sestercius des Tiberius mit Nero's(?) Kontramarke. — 2. Denarius des Galba (bei Mattingly — Sydenham entspricht nicht die Beschreibung der Abbildung). — 3. Denarius des Vespasian, eine Variante Cohen's I. Nro. 373. und Mattingly — Sydenham's II. Nro. 312. — 4. Denarius des Titus. Dieser Typus war bisher nur in Gold bekannt. Er kann sich kaum auf die Victoria navalis vom Jahre 67 beziehen. — 5. Denarius des Domitian Mattingly — Sydenham II. Nro. 42. — 6. Sestertius des Trajan, eine Variante (höchstwahrscheinlich ein Unikat) Cohen's II. Nro. 328. Mattingly —Sydenham's II. Nro. 667 und 668, mit der Legende im Abschnitt. — 7. Lucilla. Kleine Bronze, Cohen III. Nro. 36 kennt diesen Typus nur in Silber. (S. 14—25).

Gustav Skalský: Die Denare des Slavnikingers Adalbert, Bischofs von Prag.

Die Abhandlung ist der bei Smolík, Die Denare Boleslav I., Boleslav II., Boleslav III. und Vladivojs, auf Tafel VIII, Nro 192 abgebildeten Münze gewidmet. Smolík, der auf dem Avers richtig die Umschrift las: Hic denarius est epis, strich wegen einiger Abweichungen im Gepräge und weil in Böhmen von bischöflichen Münzen nicht die Rede sein könne, den Denar aus der böhmischen Numismatik. Der Autor dieses Artikels, der 7—10 Stücke der fraglichen Münze feststellt, die in zwei geschlossene Gruppen zerfallen, beweist nach genauer Betrachtung der äußeren und inneren Merkmale und mit Hinweis auf andere gleichzeitige Gepräge, daß es sich um einen Denar aus den letzten zwei Jahrzehnten des 10. Jahrhundertes handelt, der einzig und allein in Böhmen entstanden sein konnte, und teilt ihn dem Slavnikinger Adalbert zu, der 982—988

und 992—994 Bischof in Prag war. — Der zweite Teil der Arbeit sucht zu ermitteln, auf Grund welchen Titels Adalbert geprägt hat, wobei die bisher strittige Frage der rechtlichen Stellung des Prager Bistumes bei seiner Gründung im J. 973 gegenüber dem böhmischen Herzog und dem deutschen König berührt wird. Nach einer kurzen Besprechung der rechtlichen, wirtschaftlichen und politischen Grundlage des Münzrechtes der deutschen Bischöfe und der Verhältnisse im östlichen Kolonisationsland und in Polen werden die besondere Stellung und die abweichenden Aufgaben der Prager Bischöfe charakterisiert und die Überzeugung ausgesprochen, daß Adalbert vor allem als Glied des mächtigen Hauses Slavníks, welches das Münzrecht besaß, mit Wissen und Willen des Herzogs geprägt hat, wobei ihm allerdings die in Böhmen bekannten deutschen Bischofsmünzungen willkommene Unterstützung boten. Der Autor findet eine Bestättigung seiner Anschauung in der Tatsache, daß wir keine anderen böhmischen Bischofsmünzen kennen. (S. 26—46).

Josef Schránil: Böhmische Denare des X. und XI. Jahrhundertes in skandinawischen Funden.

Der Autor macht auf die Funde böhmischer Münzen des X. und XI. Jahrhundertes aufmerksam, welche in den skandinavischen Ländern vorkommen. Die böhmischen Münzen bilden in den dortigen Funden nur einen kleinen Bruchteil und werden gewöhnlich von deutschen Pfennigen begleitet. Die grösste Zahl wurde bisher in Schweden und Dänemark, die kleinste in Norwegen entdeckt. Sie kamen nach Norden indirekt vermittels der am Meere angesiedelten Slaven. Ihre verhältnismäßig kleine Zahl beweist, ebenso wie die archeologischen Funde, daß direkte Beziehungen zwischen den böhmischen Ländern und dem Norden nicht existiert haben. (S. 47—51).

Josef Ječný: Ein Denarenfund aus der ersten Hälfte des XII. Jahrhundertes in Kouřim.

Im Frühling und Herbst 1927 wurde beim Ackern unweit von der alten Burgstätte Kouřim ein bedeutender Fund der Denare Bořivoj II., Vladislav I. und Soběslav I. entdeckt. Der Fund umfasste mindestens 1300—1400 Stück, wurde aber teilweise verschleppt, sodass nur 1071 Stück untersucht werden konnten. Es sind hier 17 verschiedene Typen vertreten, der überwiegende Teil gehört der Regierung Soběslav I. an, unter welchen sich auch ein bisher nicht bekannter Denar dieses Herrschers befindet, der im Texte abgebildet ist (Abbildung 2). Nebstdem brachte uns dieser Fund noch einige Besonderheiten, besonders die Typen 13 (Fiala XVI-26) und 16 (Fiala XVII-2), auf welchen die Umschriften anders lokalisiert oder kombiniert sind, als in dem Werke Fiala's „České denáry" beschrieben wird. Die Vergrabungszeit kann zum Jahre 1140 gelegt werden. (S. 52—56).

Gustav Skalský: Studien über böhmische und mährische Brakteaten. 1. Der Fund von Jezdovice bei Jihlava (Iglau).

In der Einleitung weist der Autor auf die Aufgaben, aber auch auf die Mängel der böhmischen Brakteatenforschung hin, welche hauptsächlich durch ungenügende Fundkentnisse verschuldet sind. Er beschreibt dann eingehend einen großen bei Jezdovice unweit Jihlava im J. 1926 gemachten Fund, welcher 4492 kleine Brakteaten mährischer Fabrik in 31, davon in 12 bisher nicht publizierten Typen, 402 „Denare" in 10 und 18 österreichische Pfennige in 11 Typen enthielt. Alle Brakteaten und „Denare" sind auf T.VIII und in Texte abgebildet, bei den Pfennigen wird auf Luschins Arbeit „Wiener Münzwesen" hingewiesen. In typologischer Hinsicht wird im allgemeinen festgestellt, daß die Bilder auf den Brakteaten und „Denaren" dem Vorstellungskreise der schlesischen, ungarischen, österreichischen, bairischen, schwäbischen, ja auch brandenburgischen Prägungen des 13. Jhts. entsprechen; im besonderen werden einzelne auffallende Analogien besprochen, welche für die Datierung wichtig sind. Hierauf wird eine Konfrontation durchgeführt einerseits mit Funden, welche dieselben oder ähnliche Münzen enthielten, andererseits mit größeren, datierten Funden, in welchen Prägungen anderen Charakters, besonders auch was die Größe anbelangt, vorgekommen sind. Auf diese Weise wird das von der bisherigen Forschung abweichende Ergebnis gewonnen, daß die „Denare" von welchen bestimmt Nr. 38, vielleicht auch 41 und 34 österreichisch sind, die Zeit ungefähr 1230—1260 ausfüllen, während die Brakteaten im allgemeinen dort einsetzen, wo die „Denare" aufhören und bis 1300 reichen können. Die Pfennige bilden den Rahmen des ganzen Fundes (ungefähr 1230—1300). Die so hervortretende Frage, ob die „Denare' in Mähren durch die kleinen Brakteaten abgelöst worden seien, kann nur mit Hilfe neuer, ähnlicher Funde gelöst werden. Auf Grund der eingentümlichen Zusammensetzung des Fundes aus fast 5000 Brakteaten, die eine territorial und chronologisch geschlossene Gruppe bilden (ungef. 1260—1300), aus 402 Denaren von verschiedener Fabrik, von denen nur die jüngsten Typen in größerer Zahl (davon Nr. 32 mit 237 Stücken!), die älteren nur vereinzelt vertreten sind (ungef. 1230—1260), und aus nur 18 zufällig beigemischten Pfennigen (ungef. 1230—1300) wird die Ansicht ausgesprochen, daß der Schatz Münzen enhält, welche bei einer Münzerneuerung der Münzstätte Ihlava abgeliefert werden sollten. Vielleicht steht die Anhäufung des Schatzes mit der Einführung der Groschenwährung im J. 1300 in Verbindung.

Da im Funde von Jezdovice ein Brakteatentyp mit dem sog. „Fischgrätenrand" und Typen ähnlicher Fabrik wie in Olmütz und Mixnitz (Steiermark) vorgekommen sind, wird auch die bekannte, zwischen Dworschak-Friedinger-Pranter einerseits und Buchenau andererseits diskutierte „österreichisch-mährische Streitfrage" berührt und auf Grund der aus der Beschreibung des vorliegenden Schatzes gewonnenen Ergebnisse der von

Buchenau verfochtenen Anschanung, daß es sich durchwegs um mährische Prägungen handelt, das Wort gesprochen. (S. 57—81)

E. Nohejlová: Anfänge der Prager Münzstätte unter Ferdinand I.

Der Artikel behandelt die erste Periode der Prager Münzstätte, zu deren Errichtung unter Ferdinand I. der Fund von Silber bei Stříbrná Skalice den Anlass gab. Nach langen im J. 1537 begonnenen Verhandlungen zwischen dem König, der böhmischen Kammer und dem vom Könige ernannten Münzmeister Konrad Sauermann d. äl. von Jeltsch, deren Gegenstand die eigentliche Stellung der Münzstätte, die Beschaffung des Münzmateriales und die Art u. Weise der Prägung bildete, wurde die Münzstätte, in welcher die Arbeit schon im J. 1539 eingesetzt hatte, durch königlichen Beschluss und Erlassung der ersten Münzordnung am 27. I. 1540 begründet. Als novum bringt die Autorin einen schriftlichen Beleg aus dem Archive des Ministeriums des Inneren (Copialbuch 15, f. 301—301') vom 10. Juli 1539, nach welchem dort neben Silber auch Gold geprägt wurde. Die Münzstätte war in der Celetná ulice in der Prager Altstadt (No. 587) untergebracht. An ihrer Spitze stand der genannte Sauermann, über welchen Nachrichten, soweit nur möglich, zusammengetragen werden. Am wichtigsten ist die Berichtigung von Codex Dipl. Sil. XI., 119, dass er im J. 1554 gestorben sei, durch die Copialbücher des Archives des Ministeriums des Inneren in Prag, denen zufolge er schon im J. 1547 tot war. Die Autorin beschäftigt sich weiter mit den anderen in der Münzstätte beschäftigten Personen, mit den Arbeitsbedingungen, welche in den Hauptlinien durch die erste Prager Münzordnung, welche eingehend besprochen wird, festgelegt wurden, sowie mit den aus der Zeit Sauermanns, d. i. aus den J. 1539—1542 erhaltenen Prägungen. (S. 82—104)

Viktor Katz: Die ersten hundert Jahre der böhmischen Porträtmedaille.

Die Abhandlung, welche einleitend eine kurze Schilderung der Entstehung, des Zweckes und der Art der Ausführung der Porträtmedaillen gibt, ist ein Versuch, die in Böhmen entstandenen, sowie ausserhalb Böhmens auf böhmische Personen bis zum Anfang des dreissigjährigen Krieges verfertigten Porträtmedaillen nach den Künstlern zu gruppieren. Der Autor teilt die Medaillen nach der Art ihrer Erzeugung in zwei Gruppen. Unter den Meistern, die sich hauptsächlich mit der *Prägemedaille* befasst haben, werden die Erzgebirges-Medailleure Concz Welcz, Meister Œ, Hieronymus Magdeburger und die Familie Milicz, Wolf Milicz, dessen Sohn Nickel Milicz und Enkel Zacharias Kempf hervorgehoben und ihre Porträtmedaillen aufgezählt. Der Autor polemisiert mit Fialas Ansichten über den Meister Œ und ergänzt die Arbeiten Magdeburgers, sowie Wolf Milicz's (Medaille des Stephan Schlick). In die bekannte Gruppe der von Nickel Milicz geschaffenen Porträtmedaillen werden Stücke des Schindel und Griesbeck

eingereiht, die Arbeiten des Zacharias Kempf durch eine Medaille des Georg Geitzkofler ergänzt. Hieronymus Dietrich werden die Medaillen Ferdinand I. und Maximilians vom Jahre 1549 (Markl 2114 und Lanna 686), sowie die Medaille der Königin Maria und der Sterbetaler (1547) zugeschrieben.

Der Kuttenberger Eisenschneider und Goldschmied Jan z Liboslavě wird als Urheber der jetonartigen Medaille des Wolf von Wřesovic und eines Kuttenberger Probetalers vom Jahre 1535 neu erwähnt. Fialas Ausführungen über Georg den Aeltern von Řasná werden einer eingehenden Kritik unterzogen, und die diesbezüglichen Zuweisungen meistens abgelehnt. Die Arbeit des Řasný glaubt der Autor in den abgebildeten Medaillen von Peter Keckh und Krocín von Drahobyl zu erkennen. Die abgebildete Medaille des Wilhelm von Rosenberg, sowie die talerförmige Medaille des Burian Trčka z Lípy hält der Autor für Prager Arbeiten, wobei er auch die Tätigkeit des Budweiser Goldschmiedes Samuel, der bisher als Erzeuger der Rosenbergischen Prägemedaillen vermutet wurde, beleuchtet. Auf Grund von Urkunden über Valentin Maler weist der Autor diesem drei abgebildete Medaillen Maximilian II. zu, auf denen er auch die erhabene Signatur $\overline{VM}$ zu finden glaubt. Er führt eine Reihe kleinerer Prägemedaillen an, in welchen er Modelle Joachim Deschlers vermutet. Es werden auch Arbeiten Christian Malers, Christof Füssls, Lukas Richters, Nikolaus Engels und Hans Jakob Khiefers, soweit sie auf Böhmen Bezug haben, besprochen.

Bei den *Gussmedaillen* weist der Autor auf die bisherigen Ansichten über die Entstehung der Medaillen des Wenzel Bayer hin und führt die böhmischen Arbeiten der Augsburger, Nürnberger und anderer ausländischer Medailleure an. Im „Meister der Eislern" glaubt er den Urheber der Medaille des Jakob von Granova vom Jahre 1545 zu erblicken. Ludwig Neufarer wird hier nach Fiala die Medaille des Hieronymus Schlick vom Jahre 1545 zugesprochen.

Der Autor erwähnt auch die auf Böhmen sich beziehenden Arbeiten des Jacopo Trezzo und Leone Leoni. Er prüft die Zuweisungen an Lorenz Rosenbaum, zerlegt das Monogram $\overline{IDLR}$ in die Buchstaben IDLR, bzw. IDELR, und glaubt darin eine Variante der Deschlerischen Signatur zu erblicken. Seine Behauptung unterstützt er unter anderem auch durch den Hinweis auf eine bisher unveröffentlichte Medaille Maximilians und Marias, deren Avers neuestens dem Lorenz Rosenbaum zugeschrieben wurde. Er glaubt, dass diese und die verwandten Arbeiten aus der Reihe der Werke Rosenbaums auszuscheiden wären. Dem Meister Severin Brachmann, dessen böhmische Arbeiten aufgezählt werden, widmet der Autor volle Aufmerksamkeit, wobei er sich jedoch mit einigen Zuteilungen aus der ersten Periode seiner Tätigkeit nicht zufrieden stellen will. Bei Antonio und Alessandro Abondio wird auf die bisherigen Zusammenstellungen ihrer Werke verwiesen. Erwähnt wird auch Rafael Ranghieri, Paul

van Vianen, Jan des Vos, die Gruppe der „Nürnberger Wachsbossierer um 1660" und eine Reihe nicht zuteilbarer Medaillen. Eine abgebildete Krönungsmedaille des Friedrich von der Pfalz und seiner Gemahlin wird dem Johann de Bommaert zugewiesen.

Die Abhandlung bringt manche Anregungen zu weiteren Forschungen auf diesem Gebiete, welche hier nur kurz gestreift werden konnten. (S. 105—138).

Viktor Katz: Die Kremnitzer Eisenschneider und Medailleure Christof Füssl, Lukas Richter und Abraham Eysker.

Der Autor versucht die Kremnitzer Prägemedaillen des XVI. Jahrhunderts zusammenzustellen und die einzelnen Gruppen ihren Urhebern zuzuweisen. Als erste Gruppe kommen die sogennanten Oster- und Weihnachtstaler in Betracht, welche bisher Wolfgang Roll zugeteilt wurden. Hieher gehört auch die Ludwigsmedaille auf die Schlacht bei Mohacs. Der Autor findet zwar eine grosse Ähnlichkeit aller dieser Arbeiten mit jenen des Joachimstaler Goldarbeiters Concz Welcz, gelangt jedoch zur Überzeugung, dass es sich hier um Medaillen des Kremnitzer Eisenschneiders und Medailleurs *Christof Füssl* handelt, der bereits im Jahre 1536 als oberster Eisenschneider in Kremnitz nachweisbar ist und dort bis zu seinem Tode (1561) angestellt war. Seine Zuweisung stützt der Autor hauptsächlich auf die birnenartige Form des in der Wiener Stempelsammlung aufbewahrten Prägestockes zur Medaille No. 9, welcher auch im Gewichte den Prägestöcken gleichkommt, deren Ursprung in Kremnitz gesichert ist. Einen weiteren Grund zu dieser Zuweisung bildet die in diese Gruppe gehörende Zwitter-Prägemedaille No. 11 (1531/1550 und 1531/1557), die ihrer Arbeit nach auf denselben Ursprung schliessen lässt, wie die Ludwigsmedaille No. 5. Schliesslich deuten die häufig vorkommenden Goldabschläge fast aller dieser Medaillen auf eine Herkunft aus einer Prägestätte, wo auch Gold verarbeitet wurde. Die Richtigkeit dieser Zuweisung wird ausserdem durch eine Reihe von Originaldokumenten bestärkt, aus denen hervorgeht, dass sich Füssl mit der Medaillenerzeugung befasst hat. Das Kremnitzer Inventar vom Jahre 1763, welches eine wichtige Stütze dieser ganzen Abhandlung bildet, wird zum Schluss hier zum erstenmal wörtlich abgedruckt. Die Medaillenreihe wird noch durch weitere biblische Medaillen ergänzt, wobei der Autor hervorhebt, dass die irrtümlich bisher als signiert bezeichnete Medaille No. 12 mit ganz gleichem Revers aus den Jahren 1531, 1535 und 1551 vorkommt und auf eine lange Tätigkeit Füssls schliessen lässt. Der Autor erwähnt auch die von dem Kremnitzer Praefekten Wolfgang Guglinger bei Füssl bestellten Arbeiten, weiter die goldenen Weihnachtspfennige (No. 18—20), deren Ursprung er in einer österreichischen Münzstätte vermutet, und schliesslich die Medaillen ähnlichen Stiles des Meisters A. L., deren Entstehungsort er ausserhalb Kremnitz und Joachimsthal sucht.

Eine zweite Gruppe bilden die Medaillen des langjährigen Mitarbeiters und Nachfolgers Füssls *Lukas Richter*, der sich auch viel mit Porträtmedaillen beschäftigt hat, welche meistens Personen aus Österreich darstellen, was durch die Beziehungen der Kremnitzer Münze zu der niederösterreichischen Kammer, der sie untergeordnet war, erklärlich ist. Richter wird im Jahre 1562 zum obersten Eisenschneider in Kremnitz ernannt und im Jahre 1579 wegen Kurzsichtigkeit pensioniert. Ausser der Schrift bildet die fünfblättrige Rosette das charakteristische Zeichen dieser Gruppe, von welcher nur eine einzige, biblische Medaille vom J. 1565 (No. 26) mit L. R. signiert ist. Die Porträtmedaillen Richters sind meistens Kopien früherer Arbeiten J. Deschlers, Leone Leonis, Neufarers und Antonio Abondios.

Eine dritte Gruppe bilden die Porträt- und Wappenmedaillen des Mitarbeiters und Nachfolgers Richters *Abraham Eysker*, der bei Richter seit dem Jahre 1562 beschäftigt war, im Jahre 1578 bereits sein Nachfolger wird und im Jahre 1601 in Kremnitz gestorben ist. Der Autor zählt 15 Arbeiten dieses Meisters auf, von denen einige auch im Kremnitzer Inventar vom Jahre 1763 erwähnt sind. (S. 139—180).

J. Šejnost: Übersicht neuer böhmischer Medaillen.

Der Artikel enthält ein Verzeichnis der seit 1924 bis zur neuesten Zeit erschienenen böhmischen Medaillen und katalogisiert dieselben als Fortsetzung des von der „Tschechoslovakischen numismatischen Gesellschaft" zur Ausstellung böhmischer Medaillen im Jahre 1924 herausgegebenen Konpendiums: „Medaile v zemích českých". (S. 181—189).

	Seite
Funde	190—198
Litteratur	198—206
Zeitschriften	206—214
Museen — Austellungen — Neuigkeiten — Neue Prägungen — Münzmarkt — Personalnachrichten	214—219
Sitzungsberichte der Tschechoslov. Numismatischen Gesellschaft in Prag	219—222
Verzeichniss der Mitglieder	223—231

Redaktion: *Dr. G. Skalský*, Praha II., Nationalmuseum.
Administration: *Dr. Katz*, Praha VII., Sochařská 333.
Abonnement: Kč. 40·—.

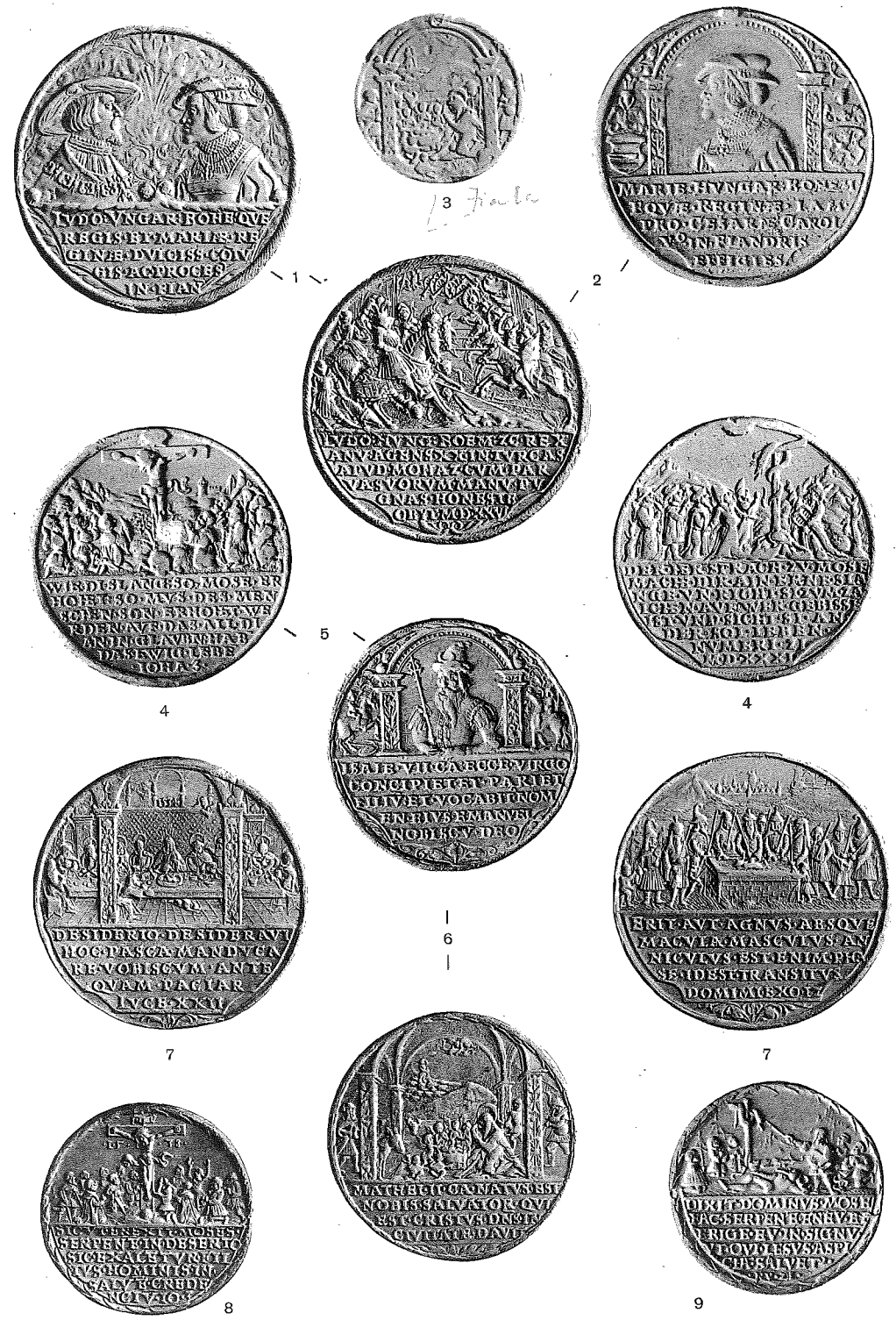
1
2
3
4
4
5
6
7
7
8
9

10

11

10

12

13

14

12

16

15

16

17

17

18

18

20 21 20

22 23 22

— 24 —

25 23 25

26 27 28 26

29

29

30

31

32

33

33

34

34

35
38
36
37
37
39
40
40
41
41
42
38
42

1

— 2 —

1

— 3 —

4

4

5

6

6

7

8

— 9 —

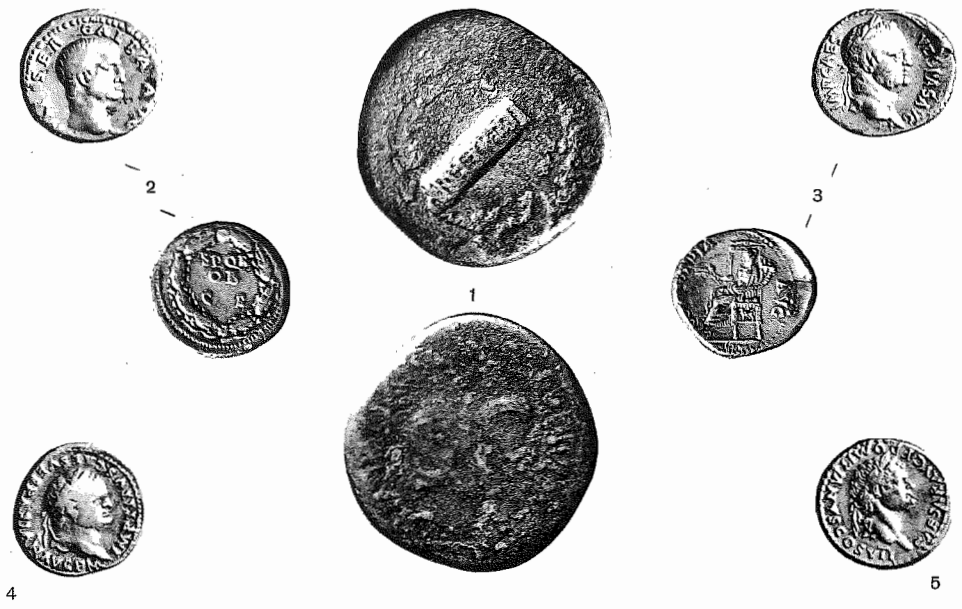

4 2 1 3 5

— 6 — 4 5

— 7 — 8 8

1

2

3

4

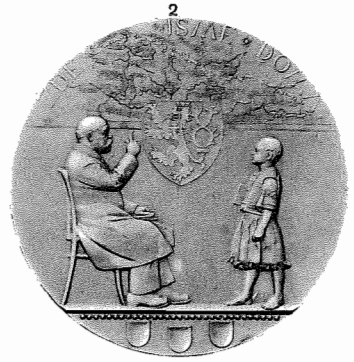

5

6

9

7

8

JOSEF ŠEJNOST.

10

15

16

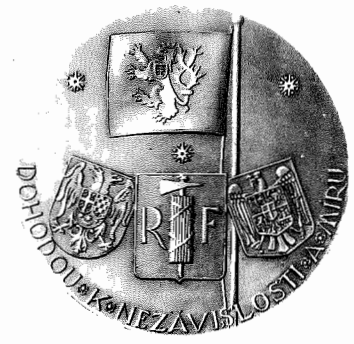

19

28

25

JOSEF ŠEJNOST.